

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Znalost tradičního nářečního lexika mezi žáky Základní školy Luh ve
Vsetíně

Knowledge of traditional dialect lexicon among pupils of the Luh
Primary School in Vsetín

Bakalářská práce

Kamila Vránová

Obor: Česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve
sdělovacích prostředcích

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne: 23. 4. 2024

Podpis:

Poděkování

Mé poděkování patří PhDr. Ondřeji Bláhovi, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady, ochotu a trpělivost, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval. Také bych ráda poděkovala Základní škole Luh ve Vsetíně, která mi poskytla prostor pro výzkum nářečního lexika místních žáků.

Obsah

0. ÚVOD	1
1. CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉ OBLASTI	2
1.1. HISTORIE ETNOGRAFICKÉHO REGIONU VALAŠSKO	2
1.2. MĚSTO VSETÍN	3
2. NÁŘEČÍ	4
2.1. VZTAH NÁŘEČÍ A JAZYKA SPISOVNÉHO	4
2.2. HISTORICKÝ VÝVOJ NÁŘEČNÍ DIFERENCIACE	5
2.3. IZOGLOSY	7
2.4.1. CHARAKTERISTIKA VÝCHODOMORAVSKÉ NÁŘEČNÍ SKUPINY	10
2.4.1.1. Slovácká podskupina	11
2.4.1.2. Valašská podskupina	11
2.4.1.2.1. Hláskosloví	12
2.4.1.2.2. Tvarosloví	14
2.4.1.2.3. Slovtvorba	18
2.4.1.2.4. Lexikum	20
2.4.1.2.5. Syntax	21
2.4.1.3. Západní okrajové úseky	22
2.5. VYROVNÁVÁNÍ NÁŘEČÍ	23
3. PRAKTICKÁ ČÁST	25
3.1. CÍL VÝZKUMU	25
3.2. METODY VÝZKUMU A STRUKTURA A FORMA DOTAZNÍKU	25
3.3. ANALÝZA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	26
3.3.1. ZNALOST JEDNOTLIVÝCH NÁŘEČNÍCH VÝRAZŮ A ČETNOST JEJICH UŽÍVÁNÍ	28
3.3.1.1. Angrešla	28
3.3.1.2. Bachor	31
3.3.1.3. Bařina	34
3.3.1.4. Bečka	37

3.3.1.5. Blížyt'	41
3.3.1.6. Bocán	43
3.3.1.7. Božátko	45
3.3.1.8. Brchat' sa	48
3.3.1.9. Cap	51
3.3.1.10. Čagan	54
3.3.1.11. Čapat' sa	57
3.3.1.12. Čopjet'	60
3.3.1.13. Dáčnúť sy	63
3.3.1.14. Domajšek	66
3.3.1.15. Fčyl / fčyl / fčylej / fčylėj / fčylka / fčylkaj	68
3.3.1.16. Flaša	71
3.3.1.17. Galán	73
3.3.1.18. Gramlavý	75
3.3.1.19. Haluza	77
3.3.1.20. Hen / henkaj / hentam	80
3.3.1.21. Hut	83
3.3.1.22. Chlámat' sa	85
3.3.1.23. Chorý	87
3.3.1.24. Chrátat' / chrómat'	89
3.3.1.25. Chrblat'	91
3.3.1.26. Kel	93
3.3.1.27. Kuřynec	96
3.3.1.28. Lacinší	99
3.3.1.29. Lapjet' / łopjet'	101
3.3.1.30. Máčka	103
3.3.1.31. Morák	106
3.3.1.32. Mycák	108
3.3.1.33. Nachcýpat' sa / nascýpat' sa	111
3.3.1.34. Okluk	113
3.3.1.35. Okružlat'	115
3.3.1.36. Okřápat' (sa)	117
3.3.1.37. Petrželé / petruželé	119
3.3.1.38. Ponáhlat' (sa)	121

3.3.1.39. Požčat	124
3.3.1.40. Rozežraný	127
3.3.1.41. Rožnút'	130
3.3.1.42. Svatojánka	132
3.3.1.43. Šáryť / čáryť	134
3.3.1.44. Šlapkáče	136
3.3.1.45. Trnka	138
3.3.1.46. Vajco	141
3.3.1.47. Vychodit	144
3.3.1.48. Zemák / zemják / zemňák	147
3.3.1.49. Zhlaň	150
3.3.1.50. Zvrchu	152
3.3.2. POROVNÁNÍ ZNALOSTI VÝZNAMU LEXIKA A JEHO UŽÍVÁNÍ MEZI RŮZNÝMI SKUPINAMI RESPONDENTŮ	155
3.4. SHRUTÍ POZNATKŮ PRAKTICKÉ ČÁSTI	161
4. ZÁVĚR	164
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	165
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	167
PŘÍLOHY	170
PŘÍLOHA Č. 1: DOTAZNÍK	171
PŘÍLOHA Č. 2: VYPLNĚNÝ DOTAZNÍK	178

Seznam zkratek

apod. a podobně

č. číslo

ind. indikativ

např. například

os. osoba

popř. popřípadě

préz. prézens

tzv. takzvaný

Zkratky odkazované literatury

ČJA I Český jazykový atlas 1

ČJA II Český jazykový atlas 2

ČJA III Český jazykový atlas 3

ČJA IV Český jazykový atlas 4

ČJA V Český jazykový atlas 5

NSJV Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska

Příručka Internetová jazyková příručka

SSJ Slovník slovenského jazyka

0. Úvod

Bakalářská práce se zabývá zjištěním úrovně znalosti nářečního lexika mezi mladou generací na Vsetínsku, konkrétně mezi žáky šestého ročníku Základní školy Luh ve Vsetíně, a používáním tohoto lexika v běžné komunikaci žáků. Cílem je tedy zmapovat, do jaké míry žáci ovládají charakteristické slovní obraty, výrazy a termíny používané v daném nářečí, a zda je aktivně využívají.

Toto téma jsem si vybrala, protože již od základní školy jsem měla chvílemi problém porozumět lexiku starších generací a během studia na vysoké škole jsem přišla na to, že dialekty obecně mají svou historii, svá pravidla, avšak že také postupně mizí. Toto téma mne zaujalo natolik, že jsem se rozhodla jej zkoumat.

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část obsahuje dvě kapitoly s různým počtem podkapitol. První kapitola se věnuje charakteristice etnografického regionu Valašsko a města Vsetína, protože právě v této oblasti byl prováděn dotazníkový průzkum pro výzkum v praktické části. Druhá kapitola se zabývá nářečím obecně, jejich vztahem s jazykem spisovným, vývojem jeho diferenciací, izoglosami, ale především nářečními skupinami, více pak východomoravskou, včetně jejích podskupin slovácké, valašské, u které je dokonce přehled jejího hláskosloví, tvarosloví, slovotvorby, lexika a syntaxe, a západních okrajových úseků. Jedna podkapitola se zabývá také vyrovnáváním nářečí, tedy důvodem jejich mizení. Praktická část je zaměřena primárně na analýzu výsledků dotazníkového šetření, s cílem zjistit znalost nářečního lexika a četnost jeho užívání. Pozornost je věnována také základní sociologické charakteristice respondentů, a to v kapitole 3.3.2. *Porovnání znalosti významu lexika a jeho užívání mezi různými skupinami respondentů.*

Teoretická část čerpá z odborné literatury a studií autorů, jako například Jaromír Bělič, František Cuřín, Adolf Kellner, Josef Skulina nebo Hana Goláňová. Základem pro praktickou část jsou především vyplněné dotazníky respondenty žijícími ve zkoumané oblasti, dále *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska* od Hany Goláňové a *Český jazykový atlas*.

Poznatky z praktické části pak mohou sloužit jako základ pro další studium regionálního jazykového dědictví a pro podporu zachování nářečí v dané oblasti.

1. Charakteristika zkoumané oblasti

Pro pochopení nářečních jevů vyskytujících se v oblasti Vsetínska, zkoumané v praktické části této práce, a obecněji pak ve východomoravské nářeční skupině, je důležité alespoň stručně toto území představit a zmínit i jeho historii.

1.1. Historie etnografického regionu Valašsko

Moravské Valašsko zabírá nejzápadnější část karpatského horského systému. Většina tohoto území se vyznačuje lesy a pastvinami, však jen malá část při jeho západní hranici a údolí řek Bečvy, Dřevnice a Vlány mají kvalitní půdu, příznivé klima a husté osídlení.¹

První osidlovací fáze v oblastech údolí trvala od 13. do konce 15. století a osadníci se, vzhledem ke geografickým podmínkám, živili převážně zemědělstvím. Šlo o zemědělce z Čech a Moravy, kteří tak doosidlovali okrajová území, i o pastevecký lid původně z horského terénu Slezska a Slovenska, dle dobových pramenů nazývaný Valaši. Dodnes není dokázán přesný etnický původ a složení Valachů, údajně se mohlo jednat o kolonisty slovenského, polského, ukrajinského a snad i rumunského původu. Tito Valaši dokonce zavedli novou, tzv. salašnickou techniku chovu dobytka, a tím ovlivnili zdejší způsob hospodaření.²

V 16. a 17. století pak docházelo k osidlování podhorských a horských terénů, využívaných pro chov dobytka. Sem mířilo jednak chudé obyvatelstvo z údolních částí Valašska, jednak cizí osadníci z obcí na Moravě, ve Slezsku, ale i na Slovensku.³

Je třeba poznamenat, že význam názvu Valach se v historii měnil, do 16. století označoval kolonisty, v 17. století rebelující a věrné Valachy za třicetileté války a dále do 18. století chovatele ovcí, kteří salašnickým způsobem obvykle obydlovali horské a podhorské oblasti. Zároveň od 16. do 20. století tento pojem definoval pastevec

¹ ŠTIKA, Jaroslav. *Etnografický region Moravské Valašsko: jeho vznik a vývoj*. Ostrava: Profil, 1973, s. 25.

² Tamtéž, s. 25–27.

³ Tamtéž, s. 25–26.

na salaši podřízené bačovi a od 17. století do současnosti členy etnografického regionu Valašsko.⁴

1.2. Město Vsetín

Město Vsetín se nachází ve Zlínském kraji, přesněji na rozhraní Vsetínských vrchů, Vizovických vrchů a Hostýnských vrchů, v kotlině vytvořené řekou Vsetínskou Bečvou a jejími přítoky. Katastr města má rozlohu 5 772 ha.⁵

Podle statistik *Ministerstva vnitra České republiky*⁶ má Vsetín k lednu tohoto roku (2024) celkem 24 884 obyvatel.

Přesné datum založení obce není známo, vsetínský zámek na Horním městě byl však vystavěn již za vlády knížete Břetislava I. v 11. století. Dolní město vznikl o něco později, v první polovině 17. století.⁷

Původní název města zněl pravděpodobně *Sětín*, později *Setín*, a byl patrně odvozen přivlastňovací příponou *-ín* ke jménu *Sěta*, což byla hypokoristická podoba jména *Sětolub*, *Sětoslav* nebo *Sětorad*. Dnešní název vznikl aglutinací předložky *v* k původnímu názvu.⁸

⁴ ŠTIKA, Jaroslav. *Valaši a Valašsko: o původu Valachů, valašské kolonizaci, vzniku a historii moravského Valašska a také o karpatských salaších*. V Rožnově pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2007, s. 147. ISBN 978-80-254-0836-0.

⁵ NEKUDA, Vladimír. *Okres Vsetín: Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko*. Vlastivěda moravská. sv. 68. Valašské Meziříčí: Hvězdárna Valašské Meziříčí, 2002, s. 889. ISBN 80-7275-024-0.

⁶ *Informativní počty obyvatel v obcích*, © 2024. Online. In: Ministerstvo vnitra České republiky. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/informativni-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>. [cit. 17. 4. 2024].

⁷ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. V Praze: J. Otto, 1907. sv. 26, s. 1064. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:b52014c0-0a78-11e5-b0b8-5ef3fc9ae867>. [cit. 17. 4. 2024]

⁸ HOSÁK, Ladislav a Rudolf ŠRÁMEK. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*. II, M–Ž, dodatky, doplňky, přehledy. Praha: Academia, 1980. sv. 2, s. 756.

2. Nářečí

Nářečí neboli dialekty, někdy nazývaná také nářečí zeměpisná či místní, jsou územní varianty běžné mluvy. Tyto variety se dle území od sebe sice liší, avšak stále převažují shody v oblastech zvuku, mluvnické stavby i slovní zásoby. Uživatelé těchto nářečí také považují tuto mluvu za českou.⁹

Existují i tzv. sociální nářečí¹⁰, kterými „označujeme soubory výrazových prostředků, které vznikly v souvislosti se společenským, sociálním rozvrstvením nositelů jazyka.“¹¹ Touto vrstvou jazyka se však zabývat nebudeme, neboť je zredukována především na slovník a frazeologii, přičemž nemá vlastní jádro slovní zásoby, specifickou zvukovou stránku, a především gramatickou stavbu, jedná se tedy o útvary nestrukturní. Obvykle se však opírají o strukturu obecné češtiny či strukturu místního nářečí. Dělí se na tzv. stavovské jazyky, slangy a argot.¹²

2.1. Vztah nářečí a jazyka spisovného

Spisovné jazyky se obvykle utvářely z nářečí náležících území hospodářského, politického nebo kulturního centra.¹³

Soubor nářečí spolu se spisovnou češtinou, která je „uznávaným společným celonárodním jazykovým útvarem“, tvoří komplex českého národního jazyka.¹⁴

Spisovná čeština vychází z nářečí středočeského, jehož uživatelé pobývali v Praze a okolí, a její vznik sahá až do 12. století. Zpočátku však spisovnou češtinu užívalo

⁹ BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie: vysokošk. učebnice*. Vysokoškolské učebnice. Praha: SPN, 1972, s. 9.

¹⁰ J. Bělič uvádí v *Nástinu české dialektologie: vysokoškolské učebnici* z roku 1972 pro sociální nářečí také názvy společenská či vrstevná nářečí.

¹¹ CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty*. Učebnice pro vysoké školy. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964, s. 164.

¹² Tamtéž.

¹³ Tamtéž, s. 160.

¹⁴ BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*, 1972, s. 9.

pouze duchovenstvo a šlechta, mezi další mluvčí se postupně šířila později a v současné době má celonárodní charakter. I dnes má spisovná čeština společné znaky se středočeským nářečím, stala se však osobitou strukturou s vlastní normou, která se od normy středočeského nářečí značně liší.¹⁵

2.2. Historický vývoj nářeční diferenciace

Vývoj nářečí je odrazem společenského vývoje, především za dob feudalismu. Ještě před tímto obdobím pobývaly na našem území slovanské kmeny, mezi něž patřili např. Čechové, dominující mocenským postavením, dále Litoměřici, Zličané a mnoho dalších. Tyto kmeny se nejspíše dorozumívaly kmenovými nářečím, nemnoho se od sebe lišícími, která se integrovala ve společný jazyk formující se české národnosti.¹⁶

Díky následnému feudálnímu zřízení se území opět rozdělila a začala vznikat nářečí místní, která se od nářečí kmenových značně diferencovala. Na jejich vývoj měla vliv jednak rozdrobenost státu na mnohá panství, kdy, i přes proměnlivost jejich hranic vlivem např. koupě, dědictví, věna apod., ke styku poddaných jednotlivých panství nedocházelo často, jednak rozdělení území na celky správní a církevní. Tato nářečí pak byla ustálena až v době pobělohorské, kdy došlo na nějaký čas k tzv. upevnění feudalismu (v terminologii obvyklé v historické vědě 2. poloviny 20. století).¹⁷

Tímto způsobem vznikly v době pobělohorské dvě nářeční skupiny: větší česko-středomoravská, jejíž území sahalo až po západní okraje současných východomoravských nářečí, a menší východomoravsko-slezská skupina, která uchovávala původní stav.¹⁸

Oproti vlivu ústředního centra v Čechách byla ve feudální Moravě menší míra jednotících tendencí, proto se hlavní nářeční jevy na střední Moravě nerozšířily až k zemským hranicím a ani středomoravská monoftongizace *ej* na *é* a *ou* na *ó* nebyla

¹⁵ CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty*, 1964, s. 160.

¹⁶ Tamtéž, s. 161.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*, 1972, s. 320–321.

územně tak rozsáhlá, jako tomu bylo u společných česko-středomoravských změn *y v ej, ú v ou a aj v ej*. Toto je také důvodem větší rozrůzněnosti středomoravských nářečí oproti nářečím českým v užším smyslu, obzvláště v souboru krátkých i dlouhých samohlásek, a toho, proč se dodnes vyskytují oblasti se střídnicemi *ej a ou* v západním okrajovém pásu východomoravské nářeční skupiny. Podobně je rozrůzněnost oproti nářečím českým v užším smyslu větší u nářečí východomoravských a slezských, ve kterých je navíc viditelný vliv slovenštiny a polštiny.¹⁹

Rozdělení feudálního českého státu se dodnes odráží např. v rozkolísanosti kategorizace dílčích skupin podstatných jmen k tvrdým nebo měkkým deklinačním typům.²⁰

Na formování nářečí působila také domácí kolonizace oblastí osídlených jen málo či neosídlených vůbec, příkladem zde může být kopaničářské nářečí vzniklé pozdní kolonizací ze Slovenska.²¹

Dnes můžeme původní nářeční hranice, kryjící se s bývalými hranicemi panskými, správními nebo církevními, vidět pouze na některých místech na Moravě.²²

Pravděpodobně od první poloviny 16. století do 17. století docházelo k monoftongizaci *ej, ou v é, ó* a tím i k rozlišení středomoravských nářečí od nářečí českých v užším smyslu. Také se oddělila slezská nářečí od nářečí východomoravských, a to díky zániku významotvorné délky samohlásek, tedy změnou *y, ú v y, u*.²³

Opětovné zanikání nářečních rozdílů počalo s koncem feudalismu a utvářením novodobého českého národa, vliv mělo také působení spisovného jazyka. Toto stírání

¹⁹ Tamtéž, s. 321.

²⁰ Tamtéž, s. 320.

²¹ CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty*, 1964, s. 162.

²² Tamtéž.

²³ BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*, 1972, s. 321.

rozdílů však probíhalo pomalu, především díky sociální propasti mezi městem a venkovem.²⁴

S nejjachovalejší podobou nářečí se ostatně dodnes setkáváme především právě na venkově.

Tento proces se však zrychlil v době socialismu se zdomácněním spisovného jazyka v různých společenských vrstvách, a nářečí tak přestávala být svébytnými jazykovými útvary.²⁵

2.3. Izoglosy

Nový encyklopedický slovník češtiny uvádí definici izoglosy následovně: „V dialektologii linie na mapě ohraničující území, na němž se vyskytuje určitý jaz. jev, a oddělující toto území od oblasti s odlišným jaz. jevem.“ Často však nejde o jasný předěl, nýbrž o největší možný rozsah jevu. Mohou se vyskytovat jak rozptýleně, tak ve svazcích, takový svazek je pak důkazem pro nářeční hranici.²⁶

Izoglosa se dále štěpí na izofonu, tedy izoglosu hláskoslovnou, dále izomorfu neboli izoglosu morfologickou a slovotvornou, izo(syn)taxu čili izoglosu syntaktickou, izolexu, nazývanou též izoglosa lexikální, izosému neboli izoglosu sémantickou a izofrázi, tedy izoglosu frazeologickou.²⁷

Území východomoravské nářeční skupiny a na severu s ní sousedící slezské nářeční skupiny odděluje izoglosa mezi jižní oblastí s uchováním opozice fonologické kvantity (např. rozlišení slov *dráha* a *drahá*) a severní oblastí, kde tato opozice zanikla (slova *dráha* a *drahá* jsou obě vyslovována jako *draha*). Hranicí mezi těmito dvěma nářečními skupinami je také izoglosa rozdělující jižní území s vymizelou měkkostí

²⁴ CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty*, 1964, s. 162.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ KLOFEROVÁ, Stanislava. IZOGLOSA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012–2020 [cit. 17. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/IZOGLOSA>.

²⁷ Tamtéž.

konsonantů ve slabikách *de, te, ne* (např. slovo *nebudete* je vyslovováno jako < *n'ebud'et'e*) a severní území, kde je tato měkkost zachována (slovo *nebudete* je vyslovováno jako *ňebud'et'e*). Mezi rozdílné jevy těchto nářečních skupin patří také slovní přízvuk, který se ve východomoravských nářečích nachází na první slabice slova či na slabičné předložce (*dohromady, na pole*), kdežto slezská nářečí jej mají na předposlední slabice (*dohromady, na pole*).²⁸

Na východu sousedí východomoravská nářeční skupina se slovenskými nářečímí, od kterých ji dělí jednak izoglosa vymezující nejvyšší možný rozsah změny *r* na *ř* (srovnejme např. východní *tri* oproti západnímu *tři*), jednak izoglosa rozlišující oblast západní s výskytem 1. os. ind. prez. typu *nesu* od východní oblasti s typem *nesem*, do těchto oblastí ovšem nepočítáme jihovýchodní úseky.²⁹

Od středomoravské nářeční skupiny se východomoravská nářečí odlišují zejména zachováním původního *y/i* a *ú* ve slovech jako např. *mlýn, sítko* nebo *múka*, tímto jevem také vyčnívají z komplexu nářečí národního jazyka (ovšem až na západní okraje).³⁰

2.4. Nářeční skupiny a vymezení nářeční oblasti

Nářeční skupina je podle S. Kloferové „*V zeměpisném třídění nář. národního jaz. nářeční seskupení nejvyššího řádu, vnitřně diferencované a se závažnými shodnými znaky, jimiž se odlišuje od jiné nář. skupiny.*“³¹

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tamtéž.

³¹ KLOFEROVÁ, Stanislava. NÁŘEČNÍ SKUPINA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012–2020 [cit. 17. 4. 2024]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/NÁŘEČNÍ SKUPINA](https://www.czechency.org/slovník/NÁŘEČNÍ_SKUPINA).

Podle výsledné podoby samohlásek, které prošly různým vývojem, se v českém jazyce vydělují čtyři základní nářeční skupiny, tedy česká v užším smyslu, středomoravská, slezská a východomoravská.³²

Většinou část Čech a jihozápadní pomezí Moravy zaujímá nářeční skupina česká v užším smyslu. Pro české nářečí v užším smyslu je typická dvojhláska *ej* místo spisovného *y*, zčásti také *í*, v souladu se spisovnou češtinou pak dvojhláska *ou*.³³

Tato nářeční skupina se dále rozděluje na podskupiny středočeskou, jihozápadočeskou, severovýchodočeskou a českomoravskou.³⁴

Nářeční skupina středomoravská, zaujímající oblast střední části bývalé Moravy, s výjimkou východního pruhu a jihozápadních úseků, se vyděluje hláskami *é* a *ó* místo spisovného *y/í* a *ou*.³⁵

Středomoravská nářeční skupina má dvě podskupiny, centrální a jižní. Jižní podskupina má dále typy znojemský, horský a židlochovický, ke kterým se připojuje okrajový úsek západní, který je dále rozdělen na typ zábřežský, kunštátsko-budějovický a východní. Tento východní typ má dále typ čuhácký, kojetínsko-přerovský a slavkovsko-bučovický.³⁶

Dříve byla tato skupina nazývána hanácká, a to kvůli etnografickému regionu Haná v severní části území této nářeční skupiny.³⁷

³² Tamtéž.

³³ BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*, 1972, s. 11.

³⁴ BACHMANNOVÁ, Jarmila. ČESKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012–2020 [cit. 17. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/ČESKÁ_NÁŘEČNÍ_SKUPINA.

³⁵ BĚLIČ, Nástin české dialektologie, 1972, s. 11.

³⁶ ŠIPKOVÁ, Milena. STŘEDOMORAVSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012–2020 [cit. 17. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/STŘEDOMORAVSKÁ_NÁŘEČNÍ_SKUPINA.

³⁷ Tamtéž.

Slezská nářeční skupina se rozléhá na území bývalého Slezska a severovýchodního okraje Moravy. Nejvýraznějším znakem této skupiny je výslovnost krátkých samohlásek *y*, popř. *i*, a *u* namísto spisovných *y*, popř. *í*, a *ou*.³⁸

Tato skupina se dále vyděluje na podskupinu nářečí českého typu, tedy slezskomoravská či lašská nářečí, a nářečí polského typu, tzv. slezskopolská nářečí, také nazývána západotěšínská nebo přechodová nářečí česko-polská. Nářečí slezskomoravská (lašská) mají podskupiny západní (opavskou), východní (ostravskou) a jižní (frenštátskou). Slezskopolská (západotěšínská, česko-polská) nářečí se dále dělí na typy karvinský, bohumínský, těšínský a jablunkovský.³⁹

2.4.1. Charakteristika východomoravské nářeční skupiny

Východomoravská nářeční skupina sousedí na východě se Slovenskem a na jihozápadě s Rakouskem, její západní strana se dotýká nářeční skupiny středomoravské, severní strana hraničí s nářeční skupinou slezskou.⁴⁰

Centra východomoravské nářeční skupiny tvoří města Valašské Meziříčí, Vsetín, Zlín, Uherské Hradiště a Hodonín, tato skupina tak zabírá národopisnou oblast Valašska a Slovácka.⁴¹

³⁸ BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*, 1972, s. 11.

³⁹ BALHAR, Jan. SLEZSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012–2020 [cit. 17. 4. 2024]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/SLEZSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA](https://www.czechency.org/slovník/SLEZSKÁ_NÁŘEČNÍ_SKUPINA).

⁴⁰ KLOFEROVÁ, Stanislava. VÝCHODOMORAVSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012–2020 [cit. 17. 4. 2024]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/VÝCHODOMORAVSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA](https://www.czechency.org/slovník/VÝCHODOMORAVSKÁ_NÁŘEČNÍ_SKUPINA).

⁴¹ Tamtéž.

Dříve dialektologové nazývali východomoravská nářečí jako nářečí moravskoslovenská kvůli jejich přechodovému charakteru, kdy místní dialekty jsou na pomezí českého a slovenského jazyka.⁴²

F. Bartoš dokonce řadí soubor nářečí na východní Moravě k nářečí slovenskému, tento termín však J. Skulina označuje za problematický.⁴³

Východomoravské nářečí se dále dělí na dvě podskupiny, jižní (slováckou) a severní (valašskou). Patří k nim také západní okrajové úseky s typem hranickým, kelečským, doľským a kopaničářská nářečí.⁴⁴

2.4.1.1. Slovácká podskupina

Jižní (slovácká) podskupina je charakteristická pětičlenným souborem dlouhých i krátkých samohlásek, původní *y* je tedy ve výslovnosti totožné s *i*. *Ě* se na jihu vyslovuje jako tzv. obalované *l* (*ɥ*). Substantiva v instrumentálu plurálu mají koncovku *-ama*, infinitiv pak *-t*. Specifickým jevem je zde tvoření příslovcí od přechodníku s pomocí formantu *-ačky*.⁴⁵

2.4.1.2. Valašská podskupina

Znaky valašské podskupiny, se zaměřením na oblast Vsetínska, se budu zabývat podrobněji, protože jejich specifikace je důležitá pro praktickou část této práce.

⁴² Toto označení používá např. J. Bělič v brožurě *Moravskoslovenská nářečí*, 1954, nebo A. Kellner ve studii *Úvod do dialektologie*, 1954.

⁴³ SKULINA, Josef. *Severní pomezí moravskoslovenských nářečí*. Praha, 1964, s. 11.

⁴⁴ KLOFEROVÁ, Stanislava. *VÝCHODOMORAVSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA*.

⁴⁵ Tamtéž.

2.4.1.2.1. Hláskosloví

Samohlásky

Severní (valašská) podskupina má šestičlenný soubor krátkých i dlouhých samohlásek, ve kterém je rozlišeno *i/y* a *í/ý*, přičemž hlásky *y* a *ý* tvoří fonetické varianty po *z, s, c, ž, š, č* a *ř*.⁴⁶ Podle Goláňové však se však výslovnost *y/ý* u mladší generace vyskytuje spíše jen v adjektivních koncovkách typu *dělný*.⁴⁷

V této nářeční podskupině se podle Kazmíře⁴⁸ setkáme s diftongem *ou* jen zřídka, protože zde nedošlo ke změně *ú>ô>ou*, která v se českém jazyce utvářela ve 14. a 15. století. Dnes je však dle Goláňové⁴⁹ tento diftong u mladé generace běžný.

Také výslovnost *i/í* bez hiátového *j*, např. ve slovech *ít', ídlo, itrnica*, u mladé generace mizí.⁵⁰

Rozkolísané podoby pak můžeme pozorovat i v krátkosti hlásek u jednoslabičných a dvojslabičných substantiv, např. *vrana* i *vrána, žaba* i *žába, mak* i *mák*.⁵¹

Na Vsetínsku vymizelo pak tzv. *obalování*, výslovnost tvrdého *l* jako neslabičného *u*.⁵²

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku. In: *Funkce – funkčnost – funkcionalismus: Sborník příspěvků z 6. mezinárodní konference Setkání mladých lingvistů konané na Filozofické fakultě Univerzity Palackého ve dnech 16.–18. května 2005*. Olomouc: UP, 2007, s. 77.

⁴⁸ KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*. Vsetín: D. Malina, 2001, s. 493. ISBN 80-903-0101-0.

⁴⁹ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku, 2007, s. 77.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 497.

Souhlásky

U starší generace se můžeme setkat s uplatněním výslovnosti dvojího *l*, a to tvrdého *l* a palatalizovaného *l'*. Tato odlišná výslovnost měla často dopad i na význam slova, srovnejme např. *plut'* (*plout, plavat*) oproti *pl'ut'* (*plivat*).⁵³

Mezi další typické hlásky odlišující valašskou nářeční podskupinu od spisovného jazyka patří dlouhé slabikotvorné souhlásky *l* a *l'*⁵⁴, a dále pak alveolární *n*, které se vyskytuje před konsonanty *k* a *g* a vyznačuje se zvláštní prodlouženou nosovou výslovností.⁵⁵ Podle Goláňové⁵⁶ se však u mladé generace udržuje pouze *ř*.

Postupně se neutralizují měkké retnice *b'*, *p'*, *v'*, *m'* a *f'*.⁵⁷ Pro výslovnost těchto hlásek je třeba užít retnici s jotovým přídechem.⁵⁸ Příkladem může být typické spojení hlásek *m* + *ě* s výslovností *m'e* či *mje*.⁵⁹

Méně často se ve valašské nářeční podskupině můžeme setkat s hláskami *dz* a *dž*, které „*Jsou samostatné, v písmu i výslovnosti nedělitelné souhlásky, které se vyskytují jen v některých expresivních a velmi starých slovech.*“⁶⁰

Výslovnost zdvojených souhlásek, např. *kašša, masso, necco, zcela vymizela*.⁶¹

Konsonant *v* se před vokálem a v předponě vyslovuje v tomto nářečí čistě, naopak před konsonantem či na konci slova je obvyklá výslovnost *f*, např. *děfča, Fsetín, ofca* apod.⁶²

⁵³ Tamtéž, s. 492.

⁵⁴ S. Kazmír tamtéž dále uvádí, že se obě souhlásky *l* a *l'* vyslovují dlouze, jako tři spojené hlásky, *l* pak vždy měkce a *l'* se zřetelnou vibrací.

⁵⁵ KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 492.

⁵⁶ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku, 2007, s. 77.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 493.

⁵⁹ KLOFEROVÁ, Stanislava. VÝCHODOMORAVSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA.

⁶⁰ KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 493.

⁶¹ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku, 2007, s. 77.

⁶² KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 496.

2.4.1.2.2. Tvarosloví

Podstatná jména

Dativ plurálu maskulin je charakteristický zakončením *-om*, lokál plurálu pak zakončením *-och*.⁶³ Pro vokativ singuláru je dodnes obvyklá koncovka *-u*, např. *mužu*, *strýcu*.⁶⁴ Pro instrumentál plurálu maskulin je typické zakončení *-y/-i* nebo také *-mi*, *-ami* (*-amy*, *-ámy*).⁶⁵ Kazmír⁶⁶ však pro tento tvar uvádí zakončení *-ama*.

U feminin se dodnes užívá deklinačního vzoru *duša* namísto *růže*, vzor píseň se neustálil.⁶⁷ Pro všechny vzory pak platí výrazná zakončení dativu plurálu *-ám*, lokálu plurálu *-ách* a instrumentálu plurálu *-ama*.⁶⁸

Kazmír pro neutra uvádí vzory *dřevo*, *hoře*, *húsa* a *bolení*. Pro vzory *dřevo* a *hoře* je příznačné zakončení dativu plurálu *-om* a lokálu plurálu *-och*, u vzoru *hoře* se také setkáme v instrumentálu plurálu se sufixem *-ama*. Vzor *húsa* je charakteristický zakončením *-atom* v dativu plurálu, *-atoch* v lokálu plurálu a *-atama* v instrumentálu plurálu. Suffixy typické pro vzor *bolení* jsou *-á* v genitivu singuláru, *í* či *ú* v dativu a lokálu singuláru, *-ám* či *-om* v dativu plurálu, *-ách* nebo *-och* v lokálu plurálu a *-ňama* v instrumentálu plurálu.⁶⁹

Přídavná jména

Skloňování přídavných jmen ve valašské nářeční podskupině se téměř neliší od spisovného jazyka, výjimky jsou opět demonstrovány na vzorech uváděných Kazmířem. U vzoru *dobrý* se odlišuje zakončení genitivu, dativu a lokálu singuláru

⁶³ Tamtéž, s. 498.

⁶⁴ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku, 2007, s. 78.

⁶⁵ KLOFEROVÁ, Stanislava. VÝCHODOMORAVSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA.

⁶⁶ KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 498.

⁶⁷ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku, 2007, s. 78.

⁶⁸ KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 498–499.

⁶⁹ Tamtéž, s. 499–500.

ženského rodu *-ěj*, u akuzativu a instrumentálu singuláru ženského rodu pak sufix *-ú*. Instrumentál plurálu vzoru *dobrý* je zakončen *-ýma*.⁷⁰

Vzor *zimní* se pak od spisovného jazyka odlišuje pouze zakončením *-ma* v instrumentálu plurálu.⁷¹

Také přídavná jména přivlastňovací se liší pouze v instrumentálu plurálu sufixem *-ovýma* (*otcovýma*) a *-i(y)nýma* (*matčinyma*).⁷²

Zájmena

Typický charakter skloňování zájmen ve valašské nářeční podskupině znázorňuje následující příklad osobního zájmena *já* v 1. osobě singuláru: nominativ *já*, genitiv *mňa*, dativ *ně/mně*, akuzativ *ňa/mňa*, lokál *mně*, instrumentál *mnú*. Charakteristickým je pak zvrtné zájmeno *se*, v akuzativu mající tvar *sebe/sa*.⁷³

Goláňová však upozorňuje, že u mladých mluvčích je užívání nepřehlasovaného *a/á* rozkolísané a objevují se tak i varianty jako např. *mně, se* apod.⁷⁴

„Ve skloňování zájmen *můj, tvůj, svůj* se zpravidla vyskytují nestažené podoby: *mojeho, tvojeho, svojeho, mojemu, tvojemu, svojemu*.“⁷⁵

Číslovky

Mezi nejvýraznější odlišnosti od spisovného jazyka patří ve východomoravské nářeční skupině některé číslovky základní, a to *tři/tře čtyry/štyré* se skloňováním v genitivu *třoch/štyřoch*, dativu *třom/štyřom*, lokálu *třoch/štyřoch* a instrumentálu *třoma/štyřma*. Dále se zde vyskytuje typický komponent *-nást* v základních číslovkách

⁷⁰ Tamtéž, s. 500.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž, s. 501.

⁷⁴ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku, 2007, s. 77.

⁷⁵ Tamtéž, s. 78.

jako *jedenást, štrnást, sedumnást* či *devatnást*. Výrazné jsou také některé násobné číslovky, např. *jednúc/jedenkrát*.⁷⁶

Příslovce

Nejběžněji se ve valašské nářeční podskupině tvoří příslovce od přídavných jmen příponami *-e* a ještě častěji *-o*, např. *rovno, neskoro, tenko*, dále z přičestí, např. *stojáčky, sed'ačky, klekačky*. Také se můžeme setkat s tvořením příslovcí příponami *-ěj, -em, -k, -kaj, -účko(y), -únko* či *-y*, např. *včilěj, honem, gdesyk, dneskaj, malučko, slabúnko, potichy* apod.⁷⁷

Specifickým slovotvorným typem jsou zde příslovce odvozená z přechodníků pomocí formantu *-aci*, ve slovech jako *sed'acy, stojacy*, oproti *sed'a, stoja*.⁷⁸

Typické jsou také tvary příslovcí *odkud, odsud, odtamtud, pokud, posud, potud*, a to *otkel/otkát'/otky, stuotel/stuocát'/stuoty, stamotel/stamocát'/stamoty, pokel/pokát'/poky* a *potel/potát'/poty*.⁷⁹

Kromě přípon *-ší, -čí* a *-ejší* se k tvoření druhého stupně příslovcí využívá také přípona *-ěj*, např. *bližěj, meňěj, dalěj*.⁸⁰

Slovesa

Podle Kazmíře⁸¹ se infinitiv sloves ve východomoravské nářeční podskupině tvoří pomocí přípony *-t'* ke kmeni minulému, a to i u sloves s kmenem zakončeným na *k* nebo *h*, např. *nést', péct', moci'*. Na jižním Valašsku se kromě sloves první třídy s kmeny končícími na *s* a *z* tvoří infinitiv častěji příponou *-t*, např. *moset, žat, pit*.

⁷⁶ KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 502–503.

⁷⁷ Tamtéž, s. 506.

⁷⁸ KLOFEROVÁ, Stanislava. VÝCHODOMORAVSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA.

⁷⁹ KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 506.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž, s. 503.

Podle Kloferové⁸² je však infinitiv ve valašské nářeční podskupině zakončen na *-i*.

Goláňová⁸³ zmiňuje, že mladší generace na Vsetínsku již používá pouze zakončení *-t*.

Mezi nejvýraznější znaky odlišující časování sloves v tomto nářečí od spisovného jazyka patří např. zakončení *-em* u sloves I, II. a III. třídy v 1. osobě plurálu oznamovacího způsobu přítomného času, např. *sečem, táhnem a kujem*. Pro 3. osobu plurálu oznamovacího způsobu přítomného času sloves I., II. a III. třídy je také typické zakončení *-ú*, např. *sečú, táhnú a kujú*, u tohoto tvaru sloves IV. třídy pak koncovka *-ijá*, např. *kosijá* a pro V. třídu koncovka *-ajú*, např. *volajú*.⁸⁴

Oproti standardní češtině je zde také hojnější alternace mezi I. a V. třídou, srovnajme např. v 1. osobu singuláru *kúšu a kúsám*.⁸⁵

V přičestí minulém sloves II. třídy se užívá tvaru bez *-nu-*, např. *táhl, chytł, sekl*. Sloveso *byť* se časuje v indikativu přítomného času nepravidelně, a to v singuláru v 1. osobě *su/sem*, 2. osobě *si*, 3. osobě *je*, v plurálu 1. osobě *sme/zme*, 2. osobě *ste*, 3. osobě *sú*.⁸⁶

Pro všechny rody přechodníku přítomného se v minulosti užívalo jen koncovek *-a* a *-aci*, např. *beraci, bud'aci* či *dávajaci*. Přičestí trpné je tvořeno příponami *-(e)ný/tý*, *-(e)ná/tá*, *-(e)né/té* a *-(e)ní/tí* ke kmeni minulému, např. *chválený/umytý, chválená/umytá, chválené/umyté* či *chválení/umytí*.⁸⁷

⁸² KLOFEROVÁ, Stanislava. VÝCHODOMORAVSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA.

⁸³ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku, 2007, s. 78.

⁸⁴ KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 505.

⁸⁵ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku, 2007, s. 79.

⁸⁶ KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 505.

⁸⁷ Tamtéž.

2.4.1.2.3. Slovo tvorba

Podstatná jména

Deminutiva vznikají především příponami *-ek, -ka, -ko, -úšek, -ča, -ica, -o*, dále *-ca, -eček a -ecka*, např. *sklépek, šenkérka, břúšek, ptáča, polica, kolco, sukница, kúsineček, chvílenečka* apod.⁸⁸ Na ústupu jsou přípony *-ec, -co*, např. *ogárec, okénco*.⁸⁹

Pro augmentativa, vyjadřující větší míru vlastnosti, jsou typické přípony *-isko, -sko, -ún, -oň, -áč, -ala, -ala a -aña*, např. *psisko, babsko, hamún, křupoň, fúsáč, tápala, srala, kabaňa* apod.⁹⁰ Míží naopak přípony *-cko a -ál'*, např. *jahňacko, okál'*.⁹¹

Názvy vlastností a povolání jsou tvořeny příponami *-st', -ota, -ář, -ina a -ista*, např. *radost', žebrota, hospodář, sedlačina, húslista* apod.⁹² Míží přípony *-stvo, -ctvo*, např. *zlodějstvo, darebáctvo*.⁹³

U jmen nositelů vlastností jsou charakteristickými příponami *-ec, -ica, -oň a -áč*, např. *usoplenec, darebnica, blboň, pupkáč* apod.⁹⁴ Ustupuje užívání přípony *-uša*, např. *starkuša*.⁹⁵

Pro jména obyvatelská jsou typické přípony *-an, -jan, -ák*, např. *Lhocan, Rožnovjan, Vsetíňák* apod.⁹⁶

Místní jména jsou nejčastěji zakončena na *-isko, -išče, -ňa, -árňa, -érňa a -ovňa*, např. *rubisko, hradišče, kolňa, kovárňa, palérňa, ledovňa*.⁹⁷

⁸⁸ Tamtéž, s. 507.

⁸⁹ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku, 2007, s. 79.

⁹⁰ KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 507.

⁹¹ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku, 2007, s. 79.

⁹² KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 507.

⁹³ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku, 2007, s. 79.

⁹⁴ KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 507.

⁹⁵ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku, 2007, s. 79.

⁹⁶ KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 507.

⁹⁷ Tamtéž, s. 507–508.

Zakončení jmen hromadných je běžně *-ctvo*, *-ina*, nejčastěji však *-í*, např. *ptactvo*, *četina*, *prúťí*, u jmen látkových je to *-inec*, *-ák*, *-ačka* a *-ica*, např. *kuřinec*, *trněček*, *česnekačka*, *kyselica*.⁹⁸

Pro jména činitelská jsou charakteristická zakončení *-tel*, *-ač/áč*, *-ák*, *-a*, *-ala/ala*, *-oň*, např. *kazatel*, *pomahač*, *piják*, *nemrava*, *ožrala*, *brbloň*.⁹⁹

U substantiv dějových jsou typickými příponami *-í*, *-a*, *-ačka* a *-ba*, např. *topění*, *oprava*, *zabijačka*, *sadba*.¹⁰⁰

Přídavná jména

Tvorba přídavných jmen je z velké části shodná se spisovným jazykem, výjimkou mohou být přípony *-úcný*, *-ajzný*, *-čajzný*, např. *starúcný*, *velikajzný*, *širočajzný*.¹⁰¹

Slovesa

Typickými příponami pro tvoření sloves vyjadřujících expresivně pojatý děj jsou *-olit'*, *-ónit'*, např. *prdolit'*, *hónit'*.¹⁰² Sufixy *-otat'*, *-čit'*, např. *hrkotat'*, *ťapčit'*, ustupují.¹⁰³

Zdrobnělá slovesa vznikají příponou *-kat'*, zesíleně *-in/ynkat'*, např. *capkat'*/*capinkat'*.¹⁰⁴

Pro slovesa vyjadřující zhrubělou kvalitu děje se užívaly přípony *-áňat'*, *-ázňat'*, *-ázgat'*, *-úňat'*, *-ýňat'*, *-ýzňat'*, *-ýcnút'*, *-gat'*, např. *bráňat'*,

⁹⁸ Tamtéž, s. 508.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku, 2007, s. 79.

¹⁰⁴ KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 508.

palážňat', trmázgat', chlachuňat' sa, škrabýňat', zvorýzňat', chlopýcnúť, vřzgat' apod.¹⁰⁵
Tento druh sloves však již mizí.¹⁰⁶

2.4.1.2.4. Lexikum

Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska z roku 2013, zpracovaný H. Goláňovou, zaměřující se na „nejstarší zjistitelný stav tradičního teritoriálního dialektu“ v údolí říčky Rokytanky s obcemi Liptál, Lhota u Vsetína a Vsetín-Rokytnice ukazuje, že základ zdejší slovní zásoby tvoří slova obecně praslovanského původu, ale nacházejí se zde i výrazy cizího původu, především díky uherskému vlivu a působení slovenského jazyka. Ze struktury slovníku lze vyvodit, že nejvíce slov cizího původu zde tvoří germanismy, nejčastěji charakteru terminologického. Prostřednictvím slovenštiny se na toto území dostaly také slova původu maďarského, např. *bosorka* ‚čarodějnice‘, *gazda* ‚hospodář‘ či *gombík* ‚knoflík‘, a kvůli nájezdům v 17. a 18. století také původu tureckého, např. *čagan* ‚druh hole‘, *ogar* ‚chlapec‘ nebo *borsuk* ‚zamračený člověk‘. Další výrazy cizího původu mohou pocházet patrně z polštiny, např. *kura* ‚slepice‘ nebo *kokot* ‚nadávka‘.¹⁰⁷

Část lexika tvoří dále karpatské salašnické výrazy rumunského původu, např. *cárek* ‚ohrazené místo ve chlévě‘, *žynčyca* ‚syrovátka z ovčího mléka‘, *grapa/zgrapa* ‚rokle, strž‘ apod.¹⁰⁸

Vzhledem k blízkosti této oblasti ke slovenským hranicím se zde vyskytují také slova společná se slovenským jazykem, někdy mají však pozměněný význam či formu, např. *blížyt'* (ve *Slovníku slovenského jazyka*, dále jen *SSJ*, *blížit'*) ‚ubližovat‘, *bídný*

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 508–509.

¹⁰⁶ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku, 2007, s. 79.

¹⁰⁷ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční lexikum ze Vsetínska ve vztahu ke slovenštině. In: *Slovanské dialekty v jazykovém kontaktu: Nářeční lexikum v pomezích oblastech v minulosti a současnosti*. Praha: Slovanský ústav Akademie věd, 2020, s. 203–209.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 207.

(v *SSJ biedny*) ‚slabý, hubený‘, nebo *ancyáš* ‚neposlušné dítě‘ (v *SSJ* jako *anciáš* ‚čert‘).¹⁰⁹

Mizí pak znalost lexika spojeného se zemědělstvím, salašnictvím, řemesly nebo nářeční výrazy expresivní.¹¹⁰

2.4.1.2.5. Syntax

Studiem východomoravské nářeční věty se podrobně zabývá V. Michálková. Zde uvedu jen několik příkladů z její *Studie o východomoravské nářeční větě* zachycených přímo u vsetínských mluvčích.

Ve východomoravské nářeční skupině jsou obvyklé rozvité jednočlenné věty adverbialní, které jsou uplatněny buď jako odpovědi na otázky, nebo jako samostatné sdělovací jednotky rozličného obsahového a modálního systému. Příkladem mohou být některá samostatná adverbialia loci na otázku *kam* vyjádřená předložkovými vazbami: *na mňesťe u tej kašně; na kerchov'e evand'elickém*.¹¹¹

Časté jsou věty s všeobecným činitelem, jejichž přísudek je v 2. osobě singuláru a které mohou být blízko ustáleným rčením nebo gnómickým vyjádřením. Jejich základní slovesná část může být jak v indikativu, tak v imperativu, např. *to fčil nevidiš takého býka, hubu zvázanú, nohy zvázané*.¹¹²

Větné odpovědi na doplňovací otázky často neobsahují významové sloveso, mají tak blízko k jednočlenným větám neslovesným a obvykle vyjadřují různé údaje příslovečné: (*odgdy sú tam pochovaňi vojáci?*) *ot šezdašedesátej války*.¹¹³

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 210.

¹¹⁰ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku, 2007, s. 79.

¹¹¹ MICHÁLKOVÁ, Věra. *Studie o východomoravské nářeční větě*. Praha, 1971, s. 30.

¹¹² Tamtéž, s. 57.

¹¹³ Tamtéž, s. 63.

2.4.1.3. Západní okrajové úseky

Západní okrajové úseky hraničí na západě se středomoravskou skupinou, se kterou mají také společné rysy odlišující je od jižní (slovácké) a severní (valašské) podskupiny. Na východě jsou to následující diferenční jevy: izoglosa změny tautosylabického východního *aj* na západní *ej*, dále izoglosa přehlasovaných tvarů typu *kuře* oproti východní nepřehlasované podobě typu *kuřa* a také vyrovnání podob infinitivu a přičestí minulého ve prospěch přehlásky, např. *vycházet*, *vycházel* oproti východnímu *vycházat*, *vycházał*.¹¹⁴

Západní okrajové úseky se dále dělí na typ hranický, kelečský, dolský a na nářečí kopaničářského typu.¹¹⁵

V hranickém typu se distribuce *i/í* a *y/ý* shoduje se severní podskupinou, stejně tak výslovnost seskupení *m + ě* jako *mje*. Substantiva v lokálu plurálu mají koncovku *-ech*, infinitiv koncovku *-ť*. Nevyskytují se zde měkké retnice.¹¹⁶

Pro kelečský typ je navíc specifický výskyt dvojhlásek *ej*, *ou*, a to jednak za původní *y* a *ú*, jednak za původní *í* a *ó*, např. ve slovech *vejška*, *mjesejc*, *nouž* apod.¹¹⁷

Dolský typ je přechodným nářečím mezi východomoravskou a středomoravskou oblastí. Stejně jako v jižní (slovácké) podskupině zde splynulo *i/y* a *í/ý* v *i/í*, naopak slabičné *l*, *ĺ* je nahrazeno *lu/lu*, *lú* (*lou*)/*lú*. Výskyt nadměrného *ej* je zde více důsledný než v kelečských nářečích. Nejsou přítomny měkké retnice a seskupení *m + ě* se vyslovuje jako *mně*.¹¹⁸

¹¹⁴ KLOFEROVÁ, Stanislava. VÝCHODOMORAVSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž.

Nářečí kopaničářského typu přímo hraničí se Slovenskem, proto mají mnoho společných znaků se slovenským jazykem. Nejvýraznějším jevem je absence souhlásky *ř* nebo také výskyt střídnice *dz* za *dj*, např. ve slově *cudzí*. Hlásky *d', t', ň* mají v jižní části podobu *d, t, n*, v okolí Starého Hrozenkova dokonce *dz* či *c*. V centru území se setkáme s dvojhláskami *ie, ia, uo, ié, iá* a *uó*. Pro 1. osobu singuláru indikativu přítomnosti je typická koncovka *-em*. Na některých místech se vyskytují pouze tvrdé retnice. Vedle sebe zde existují tvary *já sem* i *já som*.¹¹⁹

2.5. Vyrovnávání nářečí

Vlivem častějšího kontaktu uživatelů různých nářečí a zvyšujícího se vlivu spisovného jazyka na řeč nespisovnou dochází k ústupu znaků odlišujících tyto dialekty jak od sebe navzájem, tak právě od spisovné češtiny, jedná se např. o znaky slovníkové, hláskoslovné či tvaroslovné. Tento sblížovací proces působí částečně také na podobu samotného spisovného jazyka, je tedy vzájemný.¹²⁰

Vyrovnávání nářečí má za následek také vznik interdialektů, nazývaných též obecná nářečí. Jedná se o „méně vyhraněné oblastní útvary nadnářeční [...], které ve svém vývoji směřují k relativně jednotné celonárodní mluvě nespisovné, velmi už ovšem blízké hovorové spisovné češtině a do značné míry s ní splývající.“¹²¹

Míra dopadu sblížovacího procesu se liší u různých skupin obyvatelstva. U mladších lidí obvykle dochází k častějšímu kontaktu s uživateli jiných nářečí, oproti starším generacím tedy užívají v řeči méně znaků místního nářečí. Také vyšší vzdělání může mít vliv na nářeční mluvu, protože je obvykle daný uživatel více vystavován spisovnému jazyku. Naopak nejzachovalejší podobu místního nářečí můžeme pozorovat u starých žen, a to především na venkově, protože tyto ženy obvykle obstarávaly domácnost a mnohdy neměly ani důvod opouštět svou obec. Dále může mít vliv na zachovalost nářečí společenská třída, ke které jedinci v minulosti patřili. Ve venkovských obcích zaměřených, alespoň do nedávné minulosti, na zemědělství,

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*, 1972, s. 10.

¹²¹ Tamtéž.

se tedy setkáme díky rolnictvu se zachovalejší formou místního nářečí, protože tato sociální vrstva byla obvykle poutána celý život k jediné obci. Naproti tomu dělnictvo se díky práci v průmyslových střediscích více pohybovalo mezi územními celky a docházelo tedy k většímu kontaktu s uživateli odlišných nářečí.¹²²

Zřetelně odlišná je také nářeční situace mezi západní částí českého jazykového území a částí východní. V Čechách jsou hranice diferenčních nářečních znaků plynulejší a příslušníci těchto dialektů obvykle mluví tzv. obecnou češtinou, obsahující rozdílné znaky místních nářečí jen minimálně. Důvodem může být mj. větší pohyb obyvatelstva v dobách husitského revolučního hnutí na počátku 15. století, který se vyhnul území Moravy a Slezska. V těchto východnějších oblastech je výrazněji zachován původní dialekt a prvky spisovné hovorové češtiny spolu s krajovými interdialekty pronikají primárně do měst, nikoli do okrajových částí.¹²³

Podle S. Kazmíře „[...] ani u valašského nářečí nelze předpokládat, že by mohlo někdy dojít k jeho opětovnému oživení, a to jak ve formě mluvené, tak i psané. Dnes můžeme už pouze nostalgicky uvažovat o jeho zachování pro úzkou skupinu zájemců v oblasti lidové kultury, či jako historické zvláštnosti kraje pro naše potomky.“¹²⁴

H. Goláňová se vyjadřuje o nářeční situaci na jihozápadním Vsetínsku takto: „Mladí lidé mají stále základní nářeční povědomí, ale za řeč svých rodičů se nezřídka stydí, považují ji za přežitek, a tak hledají nové způsoby vyjádření. [...] Starší nářeční struktury a lexikální materiál bývá mezi mladými vděčným zdrojem humoru.“ a zmiňuje, že starší nářeční formy užívá mladá generace spíše s rodinou doma v soukromí.¹²⁵

¹²² Tamtéž.

¹²³ Tamtéž, s. 10, 11 a 323.

¹²⁴ KAZMÍŘ, Silvestr. *Slovník valašského nářečí*, 2001, s. 494.

¹²⁵ GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku, 2007, s. 76–77.

3. Praktická část

3.1. Cíl výzkumu

Samotný cíl výzkumu je zaměřen na zjištění úrovně znalosti nářečního lexika mezi žáky Základní školy Luh ve Vsetíně a jejich používání tohoto lexika v běžné komunikaci. Cílem je zmapovat, do jaké míry žáci ovládají charakteristické slovní obraty, výrazy a termíny používané v daném nářečí, a zda je aktivně využívají.

3.2. Metody výzkumu a struktura a forma dotazníku

V tomto průzkumu se uplatňuje dotazníková metoda, zvolena jako nejvhodnější pro sběr dat z důvodu možnosti získat velké množství informací od respondentů během krátkého časového úseku.

Dotazník začíná otázkami týkajícími se osobních údajů respondentů, tedy obce, ve které žijí, dále zda na Vsetínsku žijí celý svůj dosavadní život a zda jejich otec a matka pocházejí ze Vsetínska. Tyto údaje jsou důležité pro analýzu vztahu mezi regionálním prostředím a znalostí nářečního lexika.

Hlavní část dotazníku obsahuje seznam padesáti nářečních výrazů vybraných z *Nářečního slovníku jihozápadního Vsetínska* (dále jen *NSJV*) a *Českého jazykového atlasu* (dále dle dílu jen *ČJA I*, *ČJA II*, *ČJA III*, *ČJA IV* nebo *ČJA V*), a to tak, aby reflektovaly předpokládaný stav lexikální roviny dialektu ve Vsetíně a okolí. Respondenti byli vyzváni, aby k těmto výrazům napsali jejich význam. Následně měli označit jednu z odpovědí, která nejlépe odpovídá jejich vlastnímu používání daného slova. Mohli také specifikovat, zda daný výraz používají často nebo občas, a to doma s rodinou nebo ve škole s přáteli. Nabídnuť byla i odpověď *Toto slovo nepoužívám*. Tímto způsobem lze získat informace nejen o znalosti nářečního lexika, ale i o jeho frekvenci používání v různých sociálních kontextech.

V rámci původního plánu měl být dotazník rozdán padesáti žákům jednoho ročníku prvního stupně základní školy, aby byla zachycena znalost nářečního lexika nejmladší generace. Nicméně aktuální nejvyšší možný počet žáků byl čtyřicet jedna, a to v šestém ročníku. Rozhodnutí distribuovat dotazník tomuto ročníku bylo motivováno snahou o zachování co nejvyšší reprezentativnosti výběru respondentů.

Dotazníky byly distribuovány během hodiny českého jazyka, což poskytlo žákům dostatek času k jejich vyplnění. Nicméně dotazníkového šetření se zúčastnilo pouze třicet dva žáků. Z tohoto počtu pak bylo započítáno pouze třicet výsledků do finální analýzy, protože dva žáci pocházeli z Ukrajiny, to zajistilo reprezentativnost výzkumného vzorku a spolehlivost získaných dat. Je však důležité poznamenat, že i žáci pocházející z Ukrajiny uvedli správné významy několika nářečních výrazů, a to bylo reflektováno v analýze u konkrétních pojmů.

Tato situace ovlivnila konečný rozsah dat a výzkumný vzorek byl výsledně menší, než bylo původně plánováno. Nicméně, navzdory tomuto omezení, výsledky výzkumu poskytly užitečné poznatky o znalosti nářečního lexika mezi žáky základní školy, a to i přes menší počet respondentů. Tento faktor byl zohledněn v analýze dat a interpretaci výsledků.

První část výzkumu se zaměřuje na analýzu znalosti nářečního lexika mezi respondenty. Tento segment zkoumá, kolik respondentů zná správný význam vybraných nářečních výrazů a jaké další významy uvádějí, popřípadě jaké k tomu mohou být důvody.

Druhá, menší část výzkumu se zabývá identifikací rozdílů ve znalosti a užívání nářečního lexika mezi různými skupinami respondentů. Konkrétně je sledován rozdíl mezi respondenty, kteří žijí celý svůj dosavadní život na Vsetínsku a těmi, kteří ne. Dále je zkoumán rozdíl ve znalosti lexika mezi respondenty, z jejichž rodičů pochází pouze matka ze Vsetínska a těmi, pouze jejichž otec pochází ze Vsetínska. Tato druhá část výzkumu umožňuje porovnat vliv regionálního prostředí a rodinného původu na znalost a užívání nářečního lexika. Toto může poskytnout cenné poznatky o faktorech ovlivňujících šíření a udržování nářečního dědictví v daném regionu. Také může naznačit, jakým způsobem se nářeční lexikum přenáší a uchovává v rámci rodinných vazeb.

3.3. Analýza dotazníkového šetření

Aby byly výsledky dotazníkového šetření přehlednější, dovolila jsem si do uvedených grafů opravit některé gramatické chyby v odpovědích, avšak pouze tam, kde byl zcela jasný význam slova nebo kde nemohlo změněním grafému ke změně

významu slova dojít. Jednalo se například o opravení kvantity ve slovech *kaluž* (původně *kaluž*), *zívnout* (pův. *zivnout*) nebo *králík* (pův. *kralík*). Dále opravení kvality například ve slovech *tlustý* (pův. *tlustí*), *vajíčko* (pův. *vajiško*), *ted'* (pův. *teť*) nebo *švestka* (pův. *svěstka*). Také tam, kde byl význam jasný, byla doplněna předpona, např. *vstávej rychle* (pův. *stavej rychle*) či naopak odstraněna předložka *s*, např. *sud piva* (pův. *sud s piva*). I přes zaměření maximální pozornosti se však nepodařilo několik jednotek odpovědí rekonstruovat, jsou tedy uvedeny jako nečitelné.

Pokud respondent neuvedl žádný význam slova nebo napsal *nevím* a zároveň neoznačil, zda a kde tento výraz používá, předpokládám tedy, že význam nezná a slovo neužívá. Pokud byl u významu slova připsán otazník, tak jej ignoruji a uvádím odpověď bez něj. Pokud respondent zakroužkoval například *b) Toto slovo používám občas*, ale *doma s rodinou* podtrhl u odpovědi *a) Toto slovo používám často* a tuto odpověď nezakroužkoval, tak předpokládám, že se pouze přehlédl a toto slovo používá občas, a to doma s rodinou. Také v případě označení odpovědi *c) Toto slovo nepoužívám* současně s označením *doma s rodinou* u odpovědi *b) Toto slovo používám občas* předpokládám, že se respondent přehlédl a toto výraz používá občas, a to doma s rodinou. Dále u označení odpovědi například *b) Toto slovo používám občas* a nespecifikování *doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli* předpokládám, že respondent užívá slovo v obou případech. V případech, kdy je označeno více odpovědí, například je zakroužkováno *doma s rodinou* u odpovědi *b) Toto slovo používám občas*, zároveň je označeno *ve škole nebo s přáteli* u *a) Toto slovo používám často* a je také označeno *c) Toto slovo nepoužívám*, uvádím v grafu všechny tři odpovědi.

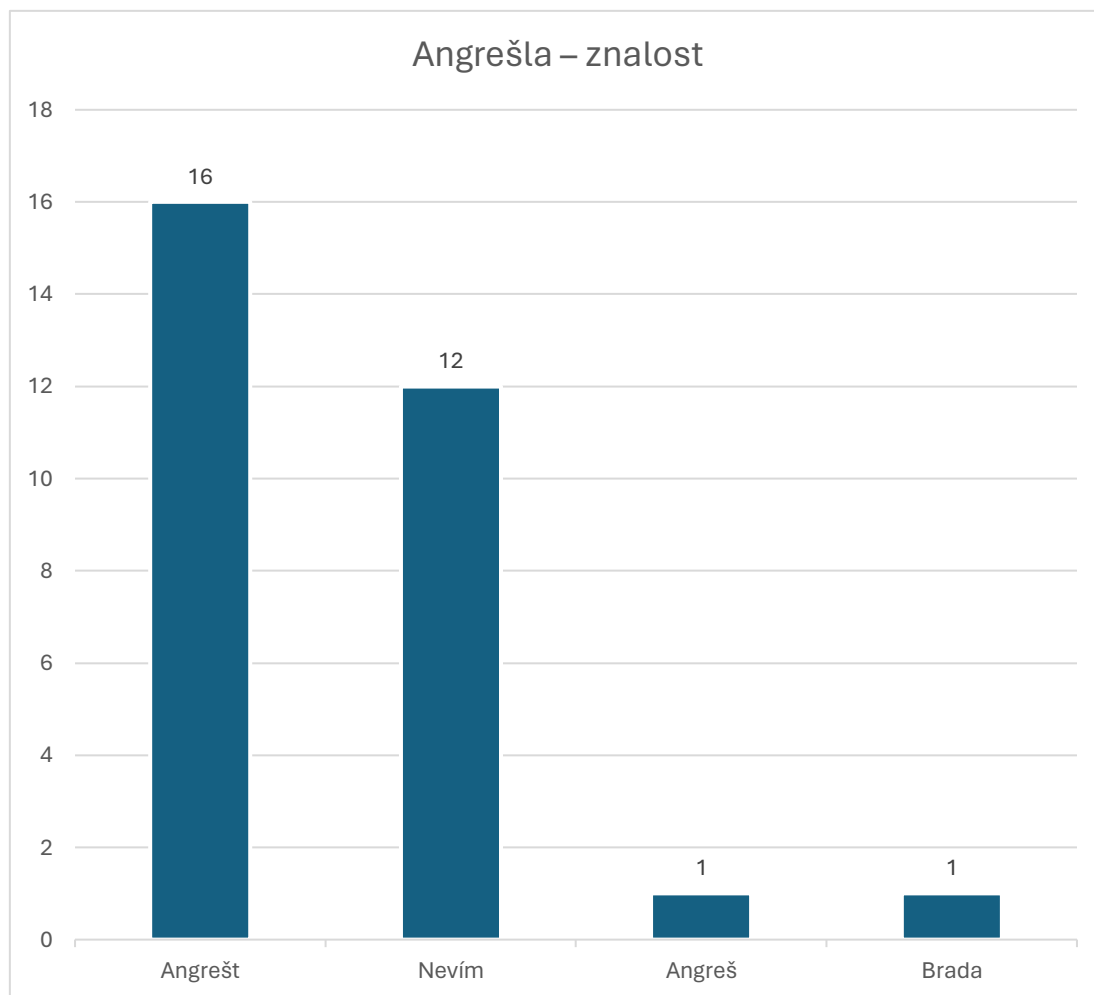
Odpovědi, které vyjadřují stejný význam, uvádím v grafu vedle sebe, odděleny jsou středníkem a každá jednotlivá odpověď začíná velkým písmenem kvůli lepší přehlednosti.

U nářečních výrazů uvádím, pokud jsou ve slovnících zmíněny, jejich definici z *NSJV*, všech pěti dílů *Českého jazykového atlasu* a *Internetové jazykové příručky* (dále jen *Příručka*).

3.3.1. Znalost jednotlivých nářečních výrazů a četnost jejich užívání

3.3.1.1. Angrešla

Graf 1

Dle definice v *NSJV*¹²⁶ substantivum *angrešla* znamená „keř, nebo plod angreštu“, pojem je se stejným významem uveden také v *ČJA II*¹²⁷ a je typický pro Valašsko a Kroměřížsko.

¹²⁶ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*. Dizertační práce, vedoucí Bachmannová, Jarmila. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, 2013, s. 98. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/53334>.

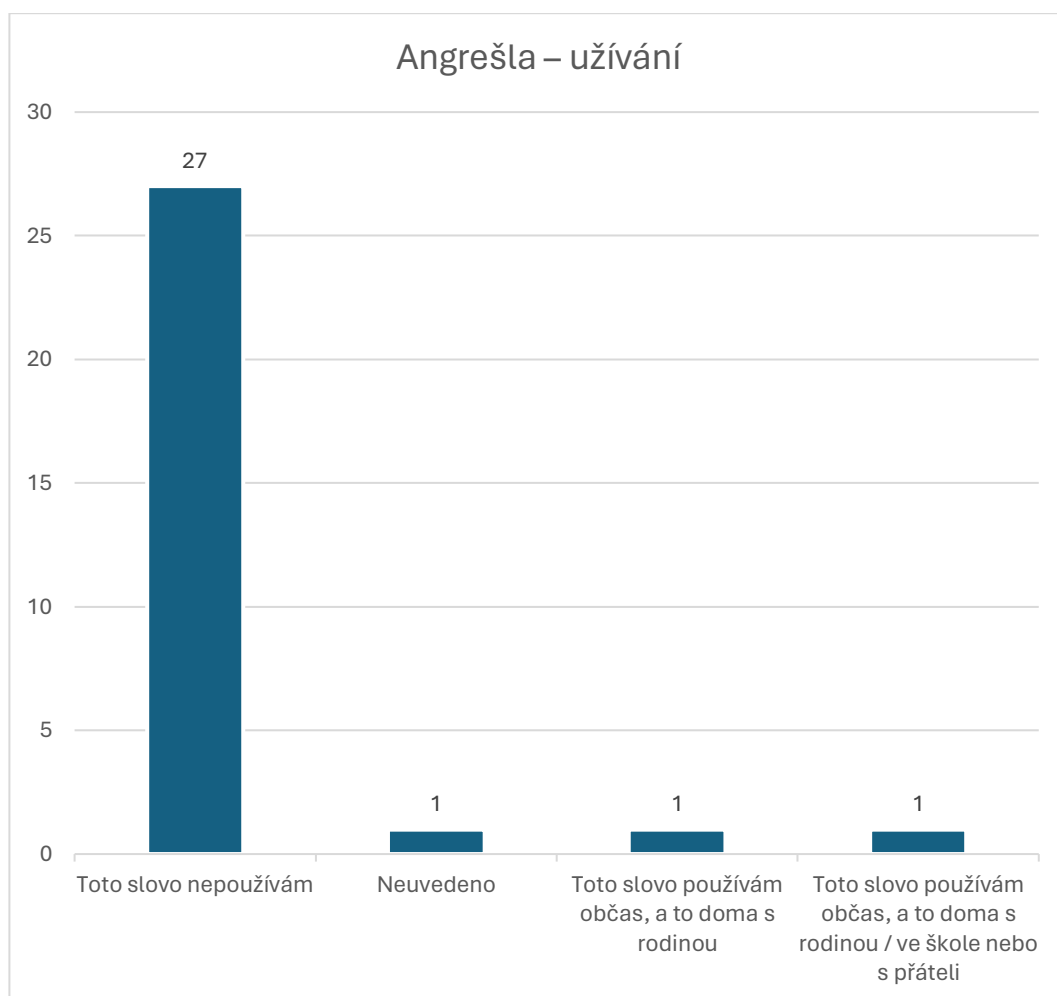
¹²⁷ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 2. 2.*, elektronické, oprav. a dopl. vyd. Brno: Akademie věd České republiky, Ústav pro jazyk český, 2012, s. 48 [cit. 17. 4. 2024]. 978-80-86496-68-9 (2. díl). Dostupné z: <https://cja.ujc.cas.cz/CJA2/>.

V dotazníku uvedla správný význam slova, tedy *angrešt*, více než polovina respondentů, konkrétně šestnáct z nich, jeden respondent uvedl také význam *angreš*. U odpovědi *angreš* se dá předpokládat, že respondent zná význam slova, ale nezná jeho spisovnou podobu, a napsal tedy jednu z podob výslovnostních, nebo se přehlédl a zapomněl dopsat písmeno *t*.

Jeden z respondentů uvedl, že toto slovo znamená *brada*, je možné, že se jedná o přenesení významu, protože plod angreštu se vyznačuje jemnými chloupky, podobně jako mužská brada vousy.

Žádnou odpověď nebo odpověď *nevím* uvedlo pouze dvanáct respondentů, jeden respondent uvedl špatný význam (*brada*). Dohromady tedy správný význam tohoto nářečního výrazu zná více než polovina respondentů, konkrétně sedmnáct z nich, pokud připočítáme i odpověď *angreš*.

Graf 2

Nicméně většina respondentů tento výraz nepoužívá. Pouze dva respondenti uvedli, že tento výraz občas používají, a to doma s rodinou, jeden z nich i ve škole nebo s přáteli, oba však ve správném významu

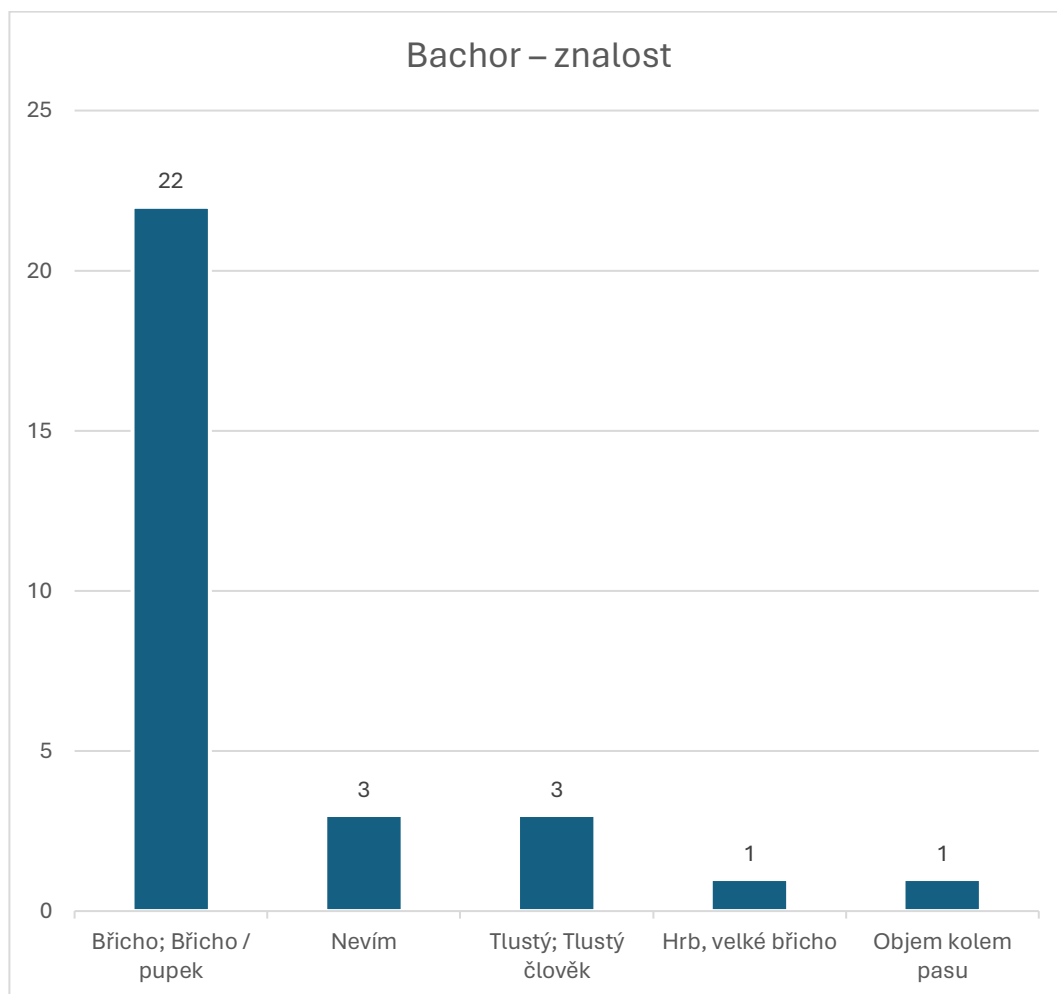
Jeden z respondentů neuvedl vůbec, zda a kde tento výraz používá.

Konkrétně u tohoto termínu však lze předpokládat, že jej většina respondentů neužívá z důvodu minimálního kontaktu s tímto plodem či rostlinou, převážná část obyvatel Vsetína žije v bytech¹²⁸ a dá se tedy předpokládat, že jen minimum z nich má možnost takovouto plodinu pěstovat.

¹²⁸ *Ekonomická a demografická studie*, 2009. Online. In: Město Vsetín. Dostupné z: <https://www.mestovsetin.cz/ekonomicka-a-demograficka-studie/ds-18822>. [cit. 17. 4. 2024].

3.3.1.2. Bachor

Graf 3

V *NSJV*¹²⁹ je substantivum *bachor* uvedeno jako „zvířecí břicho“, expresivně také jako „velké lidské břicho“ nebo „tlustý muž“. V *ČJA I*¹³⁰ jej nalezneme pod heslem *břicho*, jako expresivum, které však není mapováno. V *ČJA II*¹³¹ tento výraz není samostatným heslem, je ale zmíněn u hesla *bouchoř*, jako jedna z variant nářečního „pojmenování pro plody švestky znetvořené houbou“, s tímto významem se však užívá

¹²⁹ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 99.

¹³⁰ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 1. 2.*, elektronické, oprav. a dopl. vyd. Brno: Akademie věd České republiky, Ústav pro jazyk český, 2012, s. 146 [cit. 17. 4. 2024]. ISBN 978-80-86496-67-2 (1. díl). Dostupné z: <https://cja.ujc.cas.cz/CJA1/>.

¹³¹ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 2.*, 2012, s. 54.

jen na západ od Mladé Boleslavi a Jihlavy. Tento výraz je zde použit také ve významu „*tlustý lusk*“¹³².

Toto slovo existuje podle *Příručky*¹³³ také jako spisovné označení pro „*první část složeného žaludku přežvýkavců*“ nebo jako zhrubělý výraz pro „*břicho*“ a zmíněn je i význam „*tlustý člověk*“.

Téměř všichni respondenti uvedli správný význam tohoto slova, přes dvě třetiny, tedy dvacet dva z nich, má výraz bachor spojen s významem *břicho* a tři respondenti s významem *tlustý člověk*. Jeden respondent uvedl význam *objem kolem pasu*, jeho definice se tedy také blíží slovníkové definici tohoto výrazu a lze předpokládat jeho znalost termínu a případné užití ve správném kontextu.

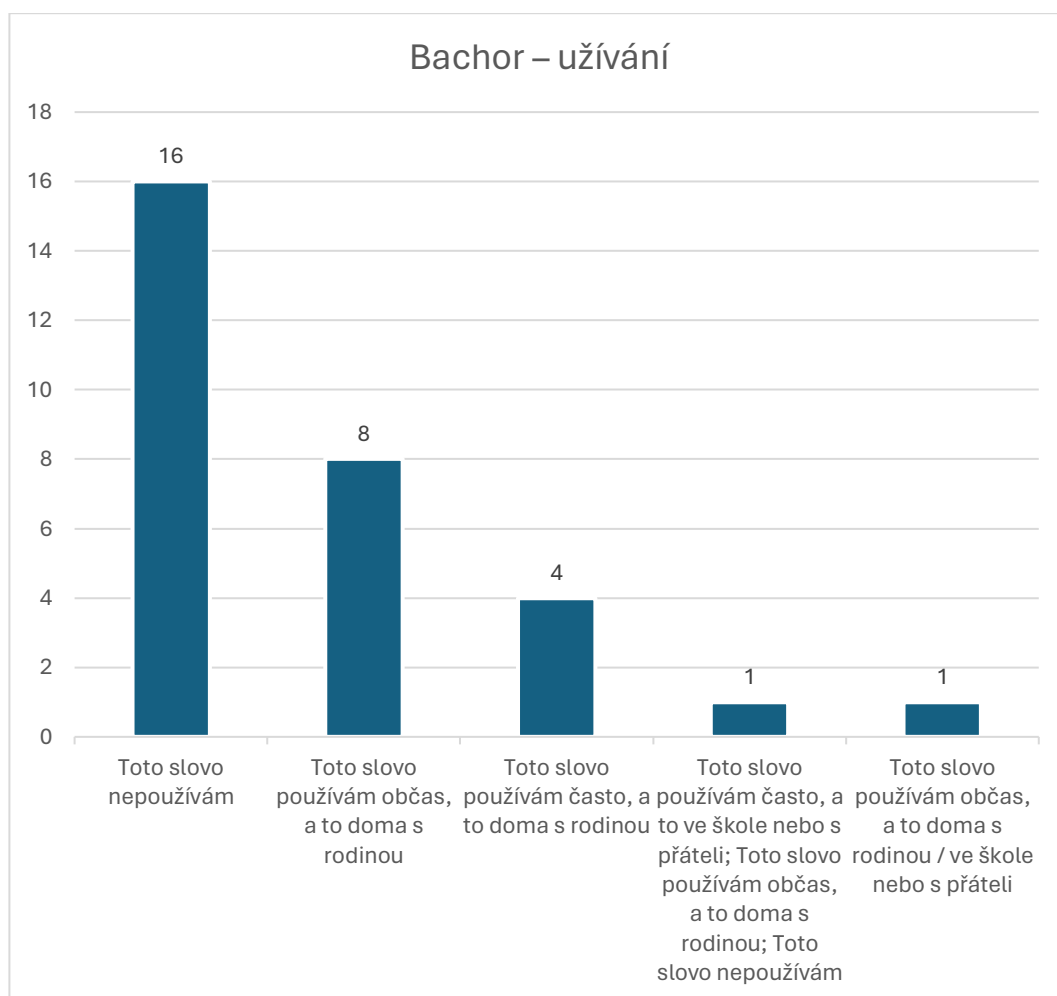
Jeden respondent uvedl k významu slova kromě *velké břicho* také *hrb*, zná tedy správný význam slova, přiřazuje mu však i jiný obsah. Vzhledem k tomu, že *NSJV* ani *CJA II* neuvádějí tento význam slova, lze předpokládat, že jej respondent, nebo osoby v jeho okolí, od kterých toto slovo slyšel, přenesl díky podobnosti břicha a hrbu jako něčeho vydutého nebo vypouleného.

Pouze tři žáci neuvvedli žádný význam tohoto slova.

¹³² Tamtéž, s. 57.

¹³³ *Internetová jazyková příručka*, 2008–2024. Online. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>. [cit. 17. 4. 2024]. Heslo „bachor“.

Graf 4

Znalost významu tohoto výrazu je sice u respondentů častá, používá jej však méně než polovina z nich.

Šestnáct respondentů tento výraz nepoužívá vůbec, Osm respondentů jen občas doma s rodinou, všichni ve významu *břicho* nebo *velké břicho*.

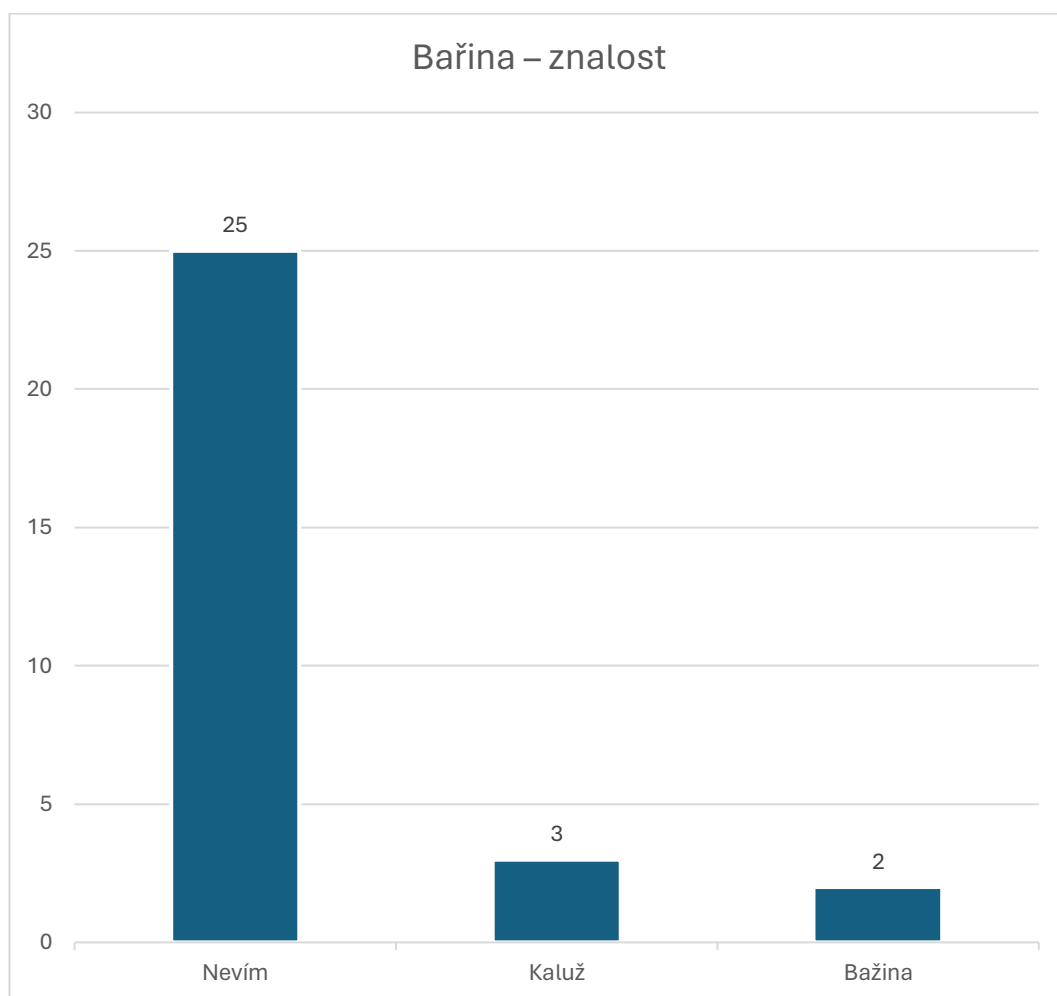
Jeden respondent pak toto slovo užívá občas doma s rodinou, ale i ve škole nebo s přáteli, a to ve významu *tlustý*.

Jen čtyři respondenti užívají slovo často, a to doma s rodinou.

Jeden z respondentů, který v dotazníku uvedl význam *břicho*, označil více odpovědí: *Toto slovo používám často, a to ve škole nebo s přáteli, Toto slovo používám občas, a to doma s rodinou a Toto slovo nepoužívám.*

3.3.1.3. Bařina

Graf 5

Substantivum *bařina* je v *NSJV*¹³⁴ uvedeno jako *bařyna*, a to s definicemi „*kaluř*“, „*louže močůvka*“ a „*mokr půda*“. *ČJA III*¹³⁵ uvádí tento výraz u hesla *močůvka* a v tomto významu je uřivn pedevřm ve střední části vychodomoravskch nare. V *ČJA II*¹³⁶ tuto naren variantu nalezneme u hesla *mol*, je uvedena jako jeho starř podoba zaznamenan na vetřin uzem Moravy a Slezska, kde je také astjř

¹³⁴ GOLNOV, Hana. *Naren slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 101.

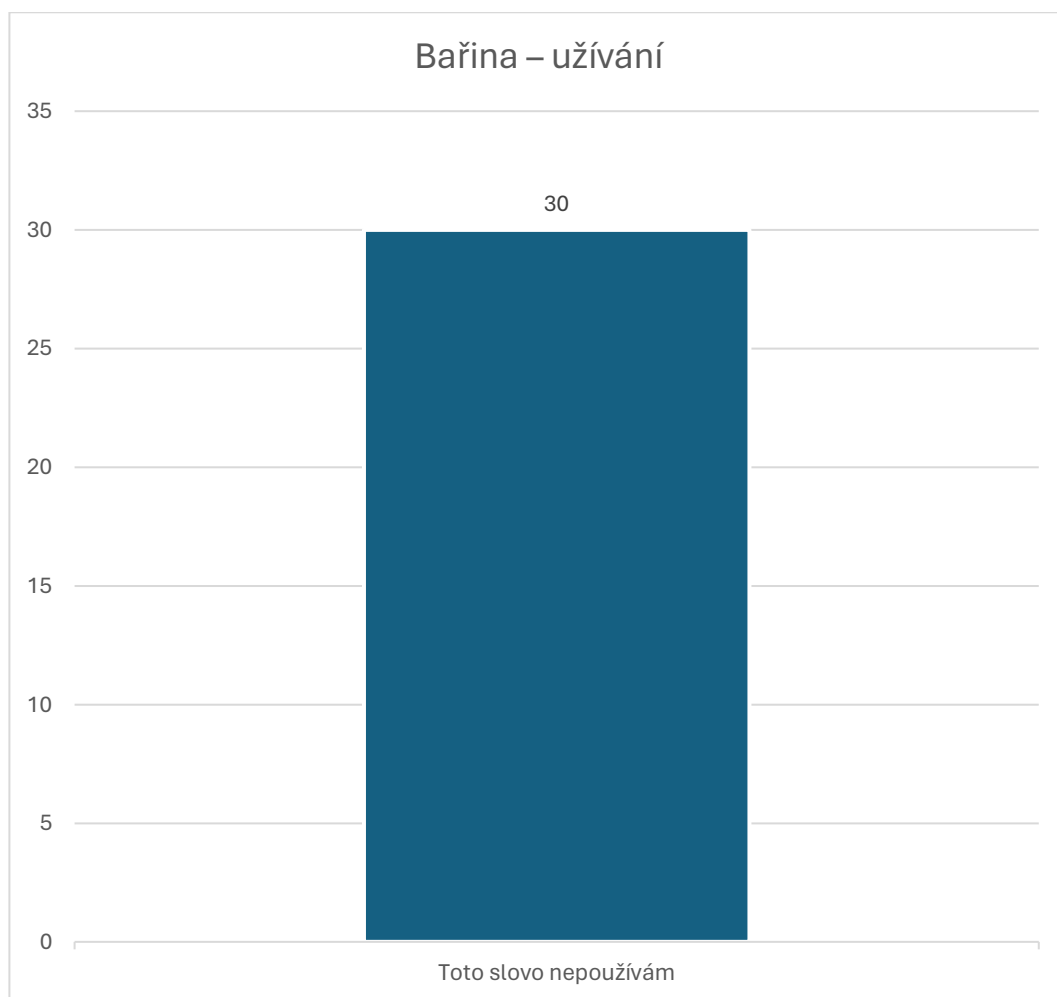
¹³⁵ BALHAR, Jan a kol. *esk jazykov atlas 3. 2.*, elektronické, oprav. a dopl. vyd. Brno: Akademie vřed esk republiky, stav pro jazyk esk, 2014, s. 426 [cit. 17. 4. 2024]. ISBN 978-80-86496-80-1 (3. dl). Dostupné z: <https://cja.ujc.cas.cz/CJA3/>.

¹³⁶ BALHAR, Jan. *esk jazykov atlas 2*, 2012, s. 313.

než dubleta *bažina*, a odděleně také na západočeském okraji. Dle ČJA II¹³⁷ na Valašsku tento výraz znamená místy také louže.

Téměř žádný respondent nezná význam tohoto slova, pouze pět respondentů uvedlo správný význam, tři z nich *kaluž* a zbylí dva *bažina*.

Graf 6

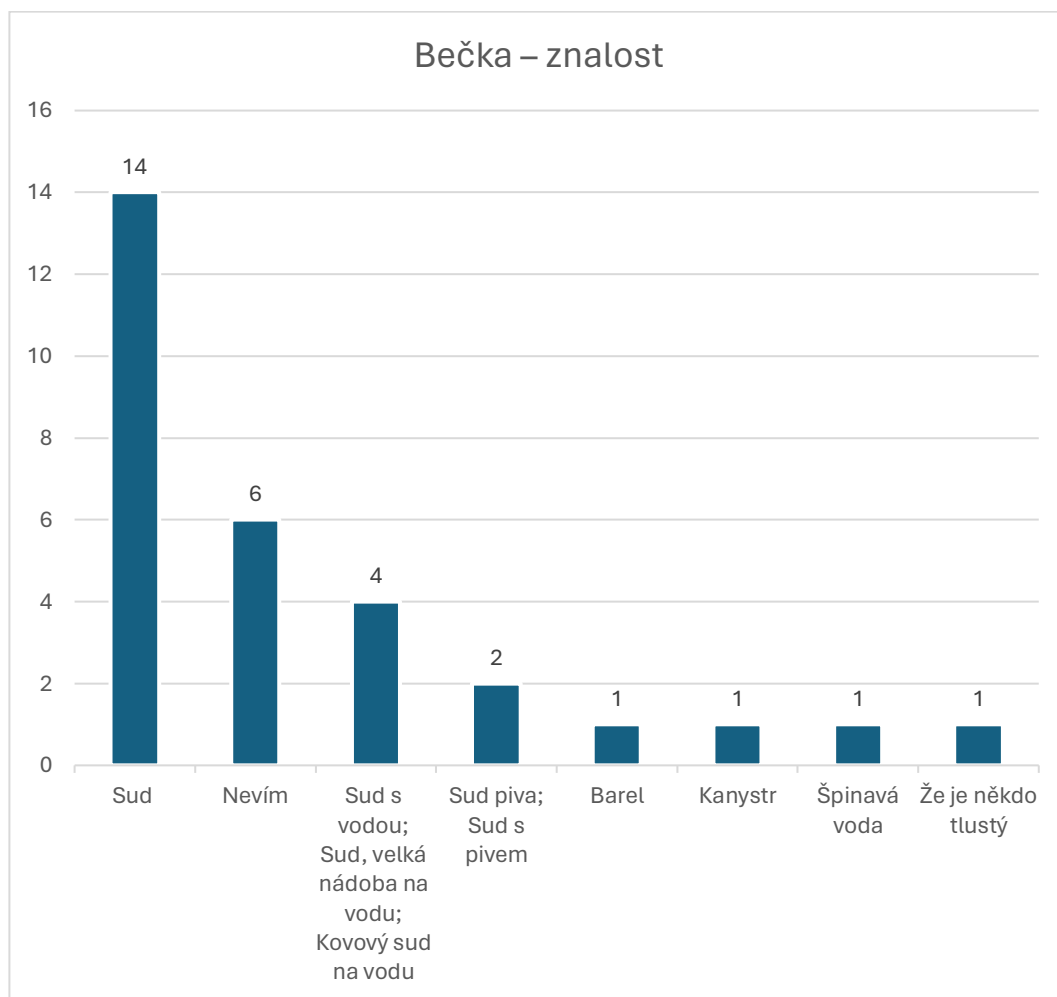
Většinová neznalost tohoto výrazu také odpovídá četnosti jeho uřivání mezi respondenty. Všichni uvedli, že toto slovo nepouřivají, dokonce i ti, kteří znají jeho význam.

¹³⁷ Tamtéř.

Opět se lze domnívat, že neznalost a neužívání slova mohou souviset s minimálním kontaktem s močály či močůvkou ve městě, jako je Vsetín. Nicméně dle výsledků dotazníků můžeme vidět, že slovo respondenti neužívají ani ve významu louže, se kterou se ve městě mohou setkat často.

3.3.1.4. Bečka

Graf 7

Substantivum *bečka* dle *Příručky*¹³⁸ znamená „velká dřevěná nádoba nahoře otevřená“, oblastně je užíváno také ve významu „sud“ a zhruběném významu „tlustý člověk“.

Dle *ČJA I* se výraz užívá ve významu sud¹³⁹, v severozápadních Čechách však tento výraz označuje máselnici¹⁴⁰. V *ČJA III*¹⁴¹ je výraz uváděn u hesla *voznice*

¹³⁸ *Internetová jazyková příručka*, <https://prirucka.ujc.cas.cz/>, heslo „bečka“ [cit. 17. 4. 2024].

¹³⁹ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 1*, 2012, s. 366.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 232.

¹⁴¹ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 3*, 2014, s. 428.

(*na močivku*) a je takto užíván ve slezských nářečích a přilehlé severní části východomoravských nářečí.

NSJV¹⁴² uvádí kromě významů „*sud* (*nemusí mít oblý tvar a může být i bez poklopu*)“ a expresivně „*tlustý člověk*“ také význam „*hostina, pitka, oslava*“.

Většina respondentů uvedla význam tohoto slova jako nějaký typ sudu, čtrnáct z nich uvedlo jen *sud*, další čtyři uvedli i specifikaci jako *sud na vodu* či *sud s vodou* a dva respondenti specifikovali výraz *bečka* jako *sud s pivem*. Podobně jeden respondent uvedl význam *barel*, tedy další typ sudu, konkrétně „*železný sud, zvl. na hořlavé tekutiny*“¹⁴³.

Jeden respondent má výraz *bečka* asociován s *kanystrem*, tedy opět s objemnou nádobou na benzin, naftu apodobně.

Nejspíše kvůli častému užití této nádoby na zachycení dešťové vody z okapů jeden respondent uvedl význam *špinavá voda*.

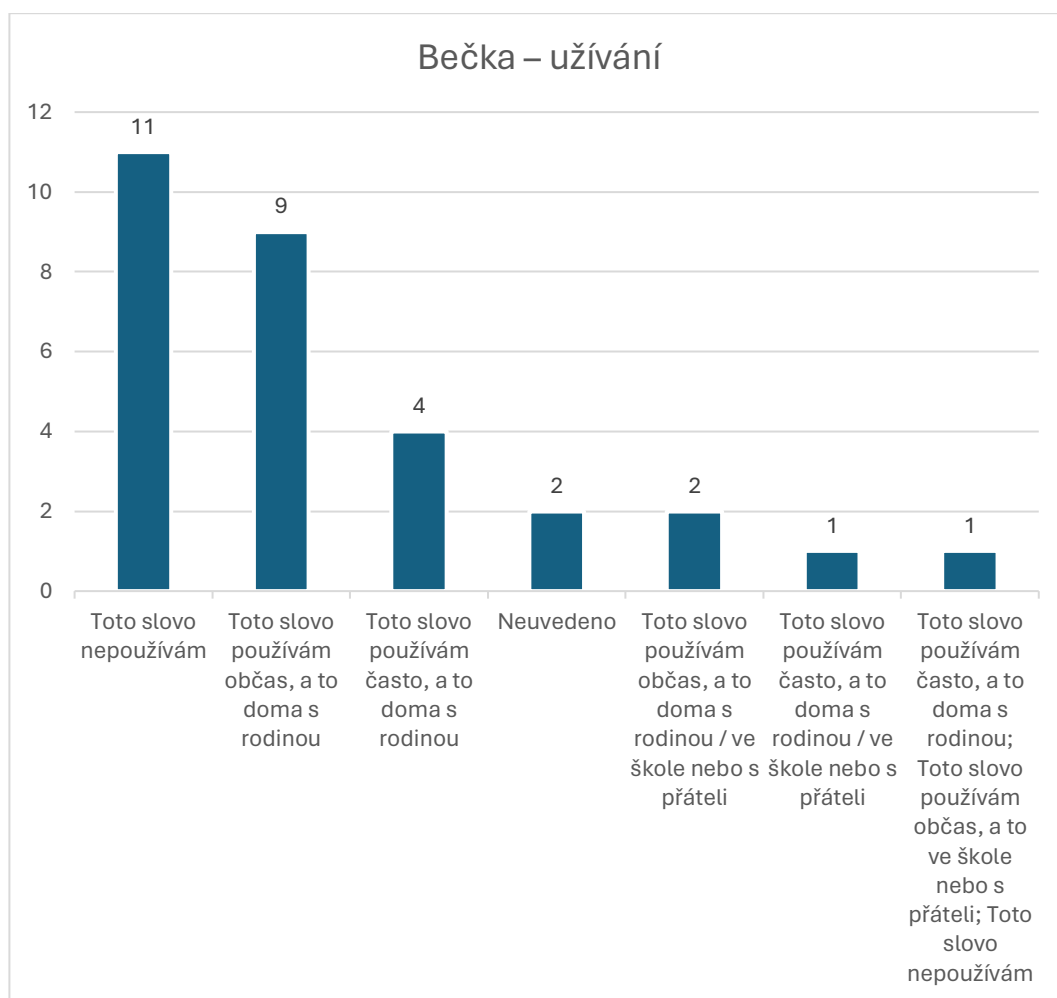
Pouze jeden respondent uvedl význam *tlustý člověk* a žádný respondent neuvedl význam *hostina, pitka, oslava*.

Šest respondentů neuvedlo žádný z významů slova.

¹⁴² GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 102.

¹⁴³ *Internetová jazyková příručka*, <https://prirucka.ujc.cas.cz/>, heslo „barel“ [cit. 17. 4. 2024].

Graf 8

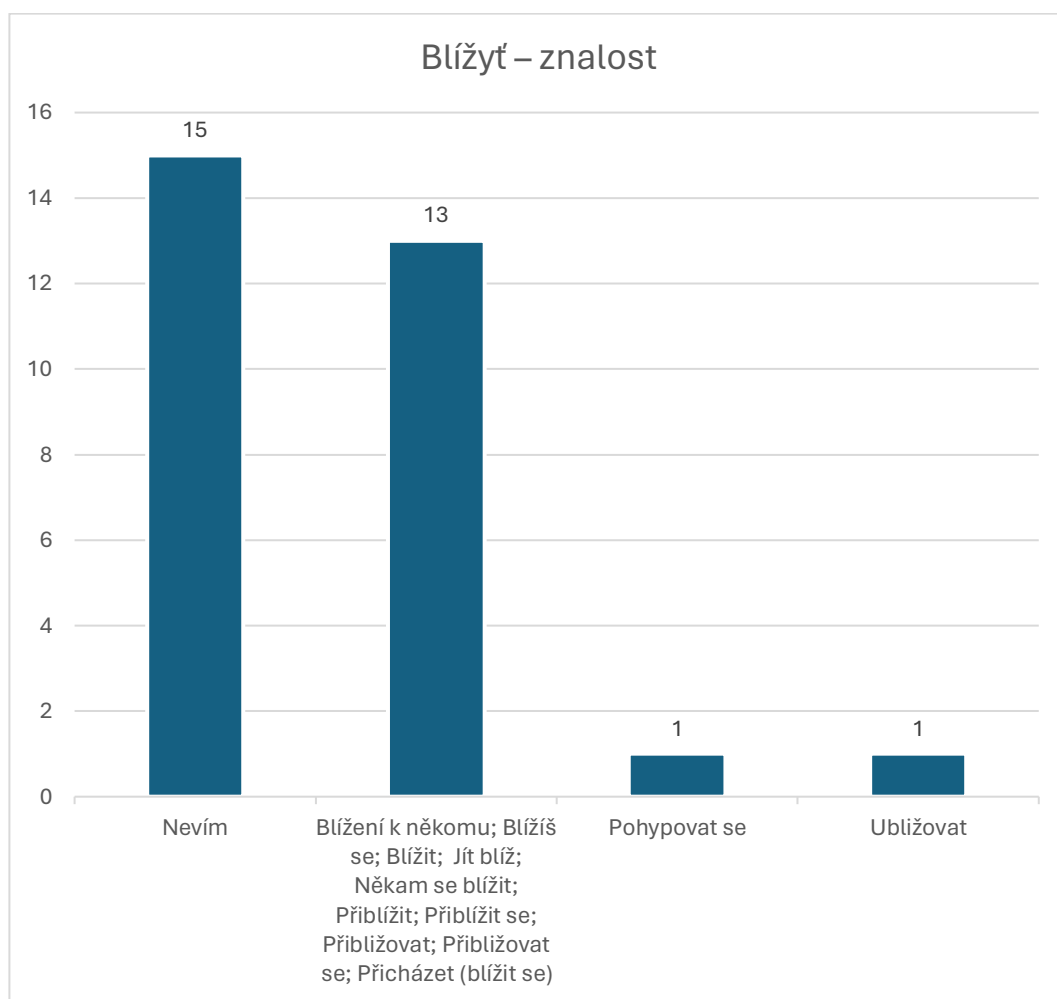
Toto slovo používá více než polovina respondentů. Devět občas doma s rodinou, sedm z nich ve významu nějakého typu *sudu*, jeden ve významu *špinavá voda*, jeden z nich pak žádný význam neuvedl, přesto však toto slovo užívá. Další dva respondenti toto slovo užívají také občas doma s rodinou, ale i ve škole nebo s přáteli, také ve významu nějakého typu *sudu*. Čtyři respondenti jej používají dokonce často, také doma s rodinou, tři ve významu nějakého typu *sudu*, jeden pak ve významu *barel*. Jeden respondent jej ve významu *kovový sud na vodu* užívá často jak doma s rodinou, tak i ve škole nebo s přáteli.

Jeden z respondentů, uvádějící význam *sud*, označil více odpovědí, a to: *Toto slovo používám často, a to doma s rodinou, Toto slovo používám občas, a to ve škole nebo s přáteli a Toto slovo nepoužívám.*

Jedenáct respondentů označilo, že tento výraz nepoužívá a dva respondenti neoznačili žádnou z možností.

3.3.1.5. Blížyt'

Graf 9

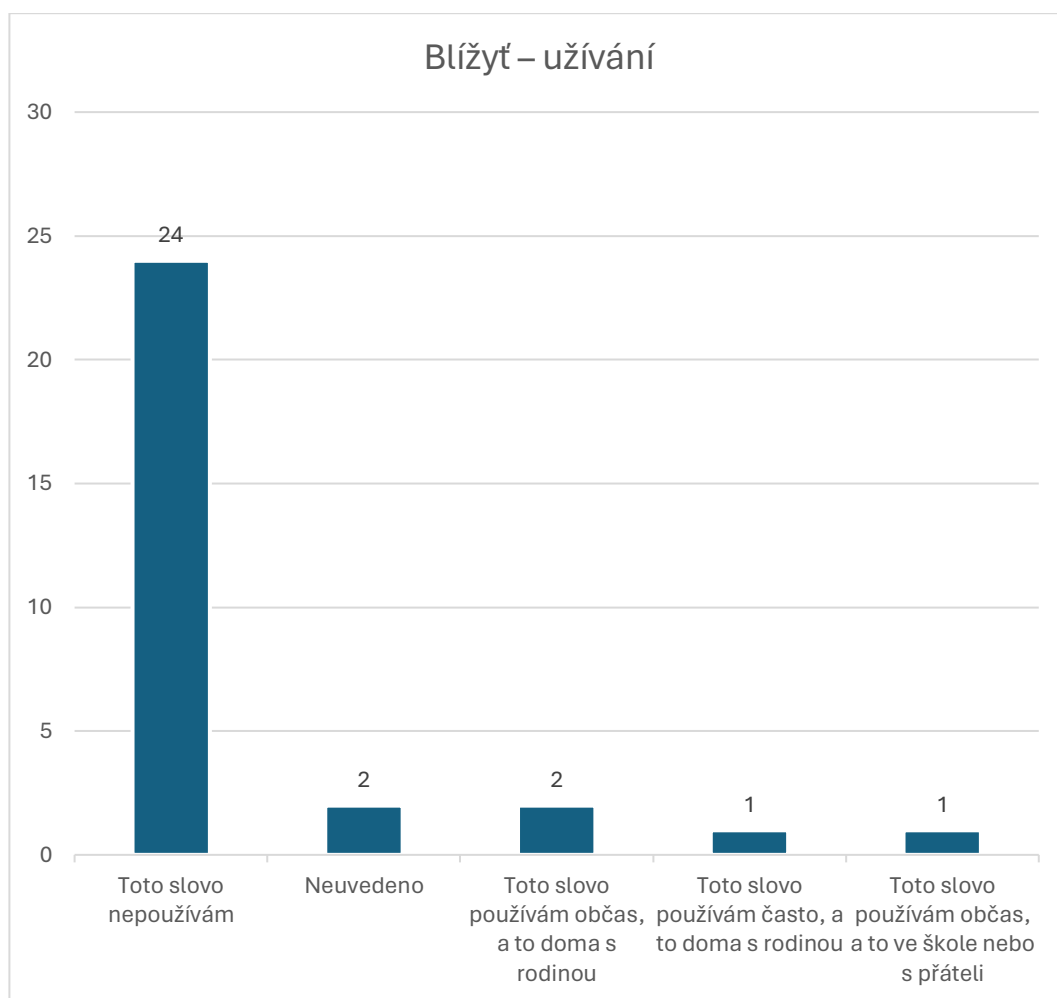
Sloveso *blížyt'* znamená dle NSJV¹⁴⁴ „*ubližovat (někomu)*“.

Vzhledem k fonetické i grafické podobě těchto dvou sloves téměř polovina respondentů uvedla význam *blížít se* či *přibližovat se*. Pouze jeden respondent uvedl význam *ubližovat*. Další respondent uvedl význam *pohybovat se*, tento význam však nesouvisí ani s významem *ubližovat*, ani s významem *blízko*, jedině, kdyby se respondent přepsal a myslel touto odpovědí sloveso *pohybovat se* ve smyslu *jít k někomu (blíž)*.

Přesně polovina respondentů význam slova nevedla vůbec.

¹⁴⁴ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 105.

Graf 10

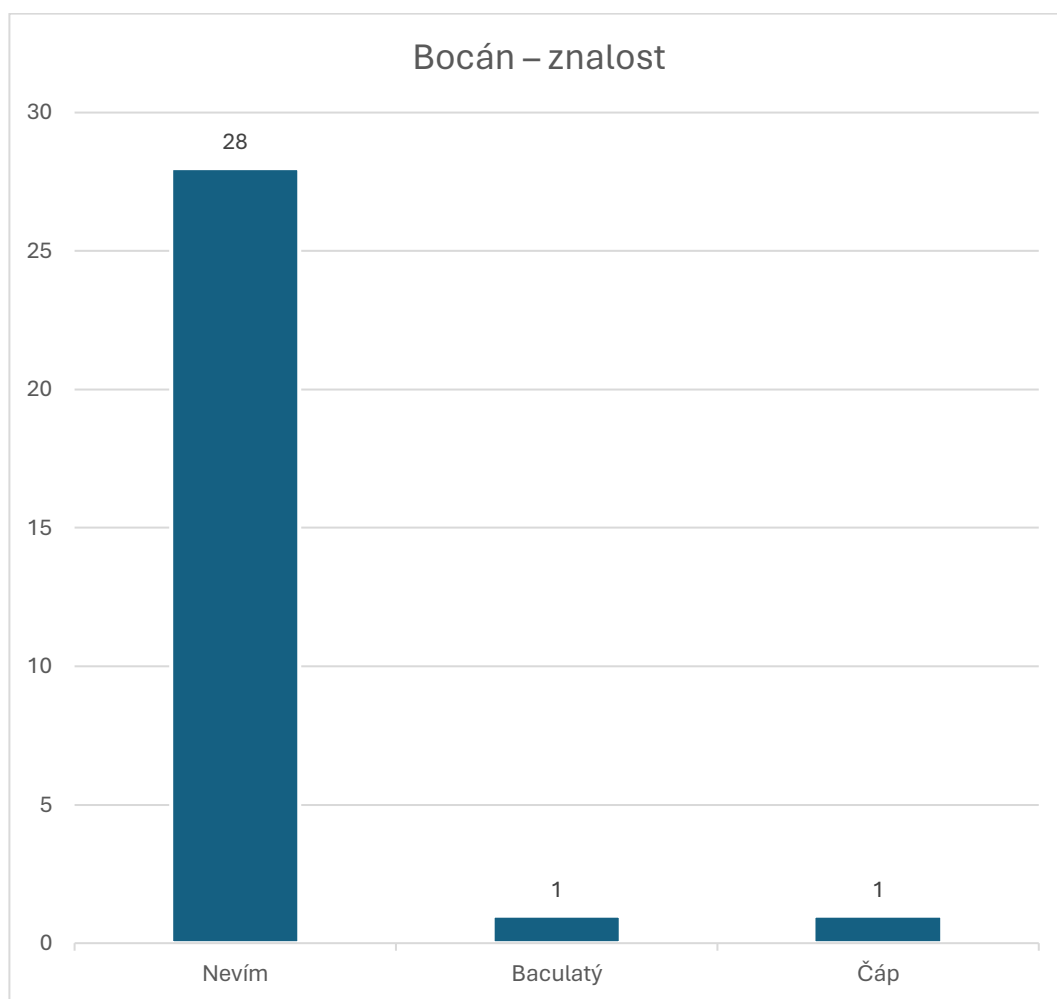

Většina respondentů výraz nepoužívá. Pouze tři respondenti jej používají občas, dva z nich doma s rodinou a jeden ve škole nebo s přáteli. Jen jeden respondent tento výraz užívá často, a to doma s rodinou, všichni pak ve smyslu *blížit se, přibližovat se*.

Dva respondenti neuvedli vůbec, zda a kde tento výraz používají.

3.3.1.6. Bocán

Graf 11

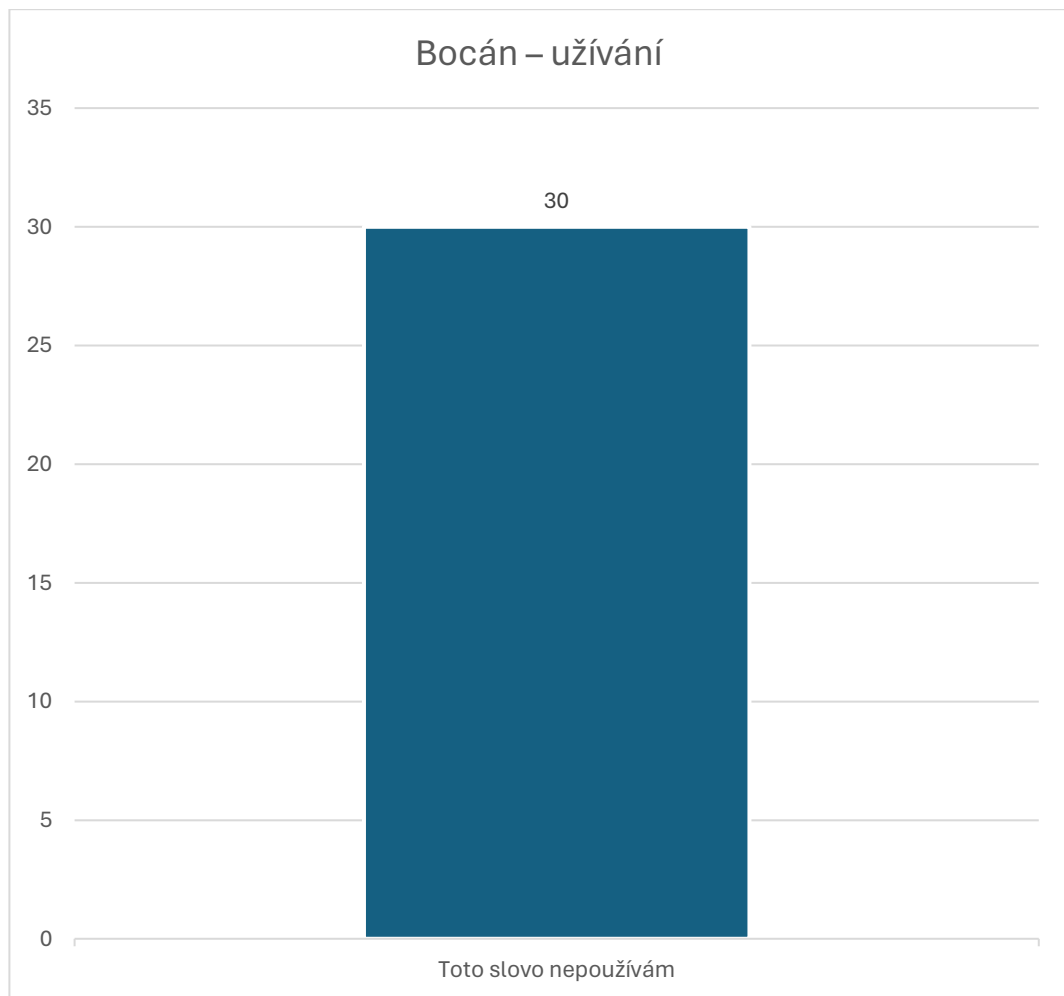

Substantivum *bocán* je v *ČJA II*¹⁴⁵ uveden pod heslem *čáp* jako archaické pojmenování užívané na území Slezska a Valašska.

Vzhledem k archaickému charakteru slova není překvapivým výsledkem dotazníkového šetření, že správný význam slova zná pouze jeden respondent. Žádný význam nevedlo dvacet osm respondentů a jeden respondent uvedl význam *baculatý*. U odpovědi *baculatý* není jasná motivace odlišného významu.

¹⁴⁵ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 2.*, 2012, s. 118.

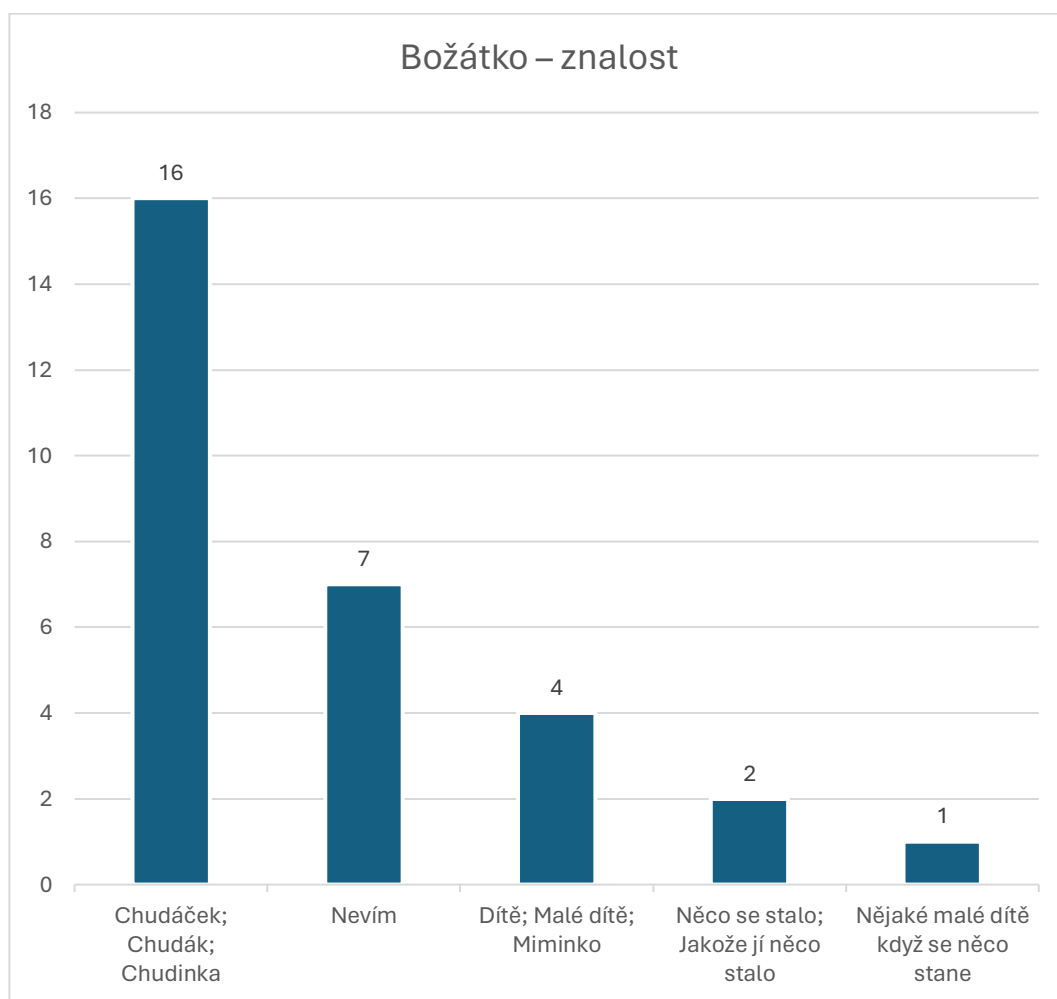
Graf 12

Neznalosti významu slova odpovídá také jeho užívání, všichni respondenti uvedli, že toto slovo nepoužívají.

3.3.1.7. Božátko

Graf 13

NSJV¹⁴⁶ substantivum *božátko* definuje jako expresivní označení „*dítěte*“ nebo „*mláděte*“. Význam *dítě*, *malé dítě* nebo *miminko* uvedli pouze čtyři respondenti.

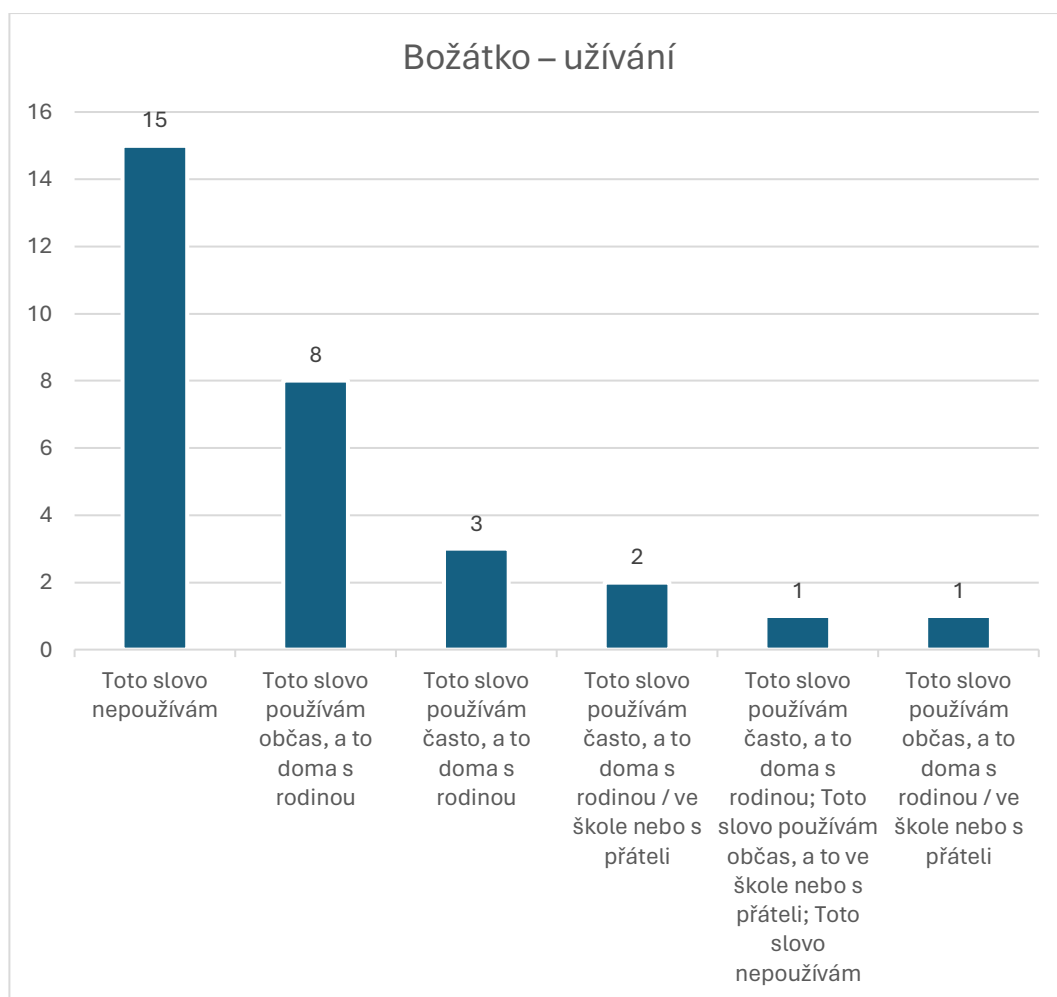
Jeden respondent uvedl význam *nějaké malé dítě, když se něco stane*, což může souviset s většinou odpovědí *chudáček*, *chudinka* nebo *chudák*, kterou uvedlo šestnáct respondentů, a s dalšími dvěma odpověďmi *něco se stalo* a *jakože jí něco stalo*. Z osobní zkušenosti mohu dosvědčit, že tento výraz lidé v mém okolí, tedy má rodina a přátelé žijící ve Vsetíně, používají výhradně ve smyslu *chudák* nebo *malé*

¹⁴⁶ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 107–108.

dítě, které se zranilo či je nemocné. Tento význam může být spojen s bezbranností a křehkostí malých dětí.

Sedm respondentů nezná význam slova vůbec.

Graf 14

Přesně polovina respondentů toto slovo nepoužívá vůbec. Osm respondentů toto slovo používá občas, a to doma s rodinou, pět z nich ve významu *chudák* nebo *chudáček*, jeden ve významu *jakože jí něco stalo*, další ve smyslu *nějaké malé dítě když se něco stane* a pouze jeden ve významu *dítě*.

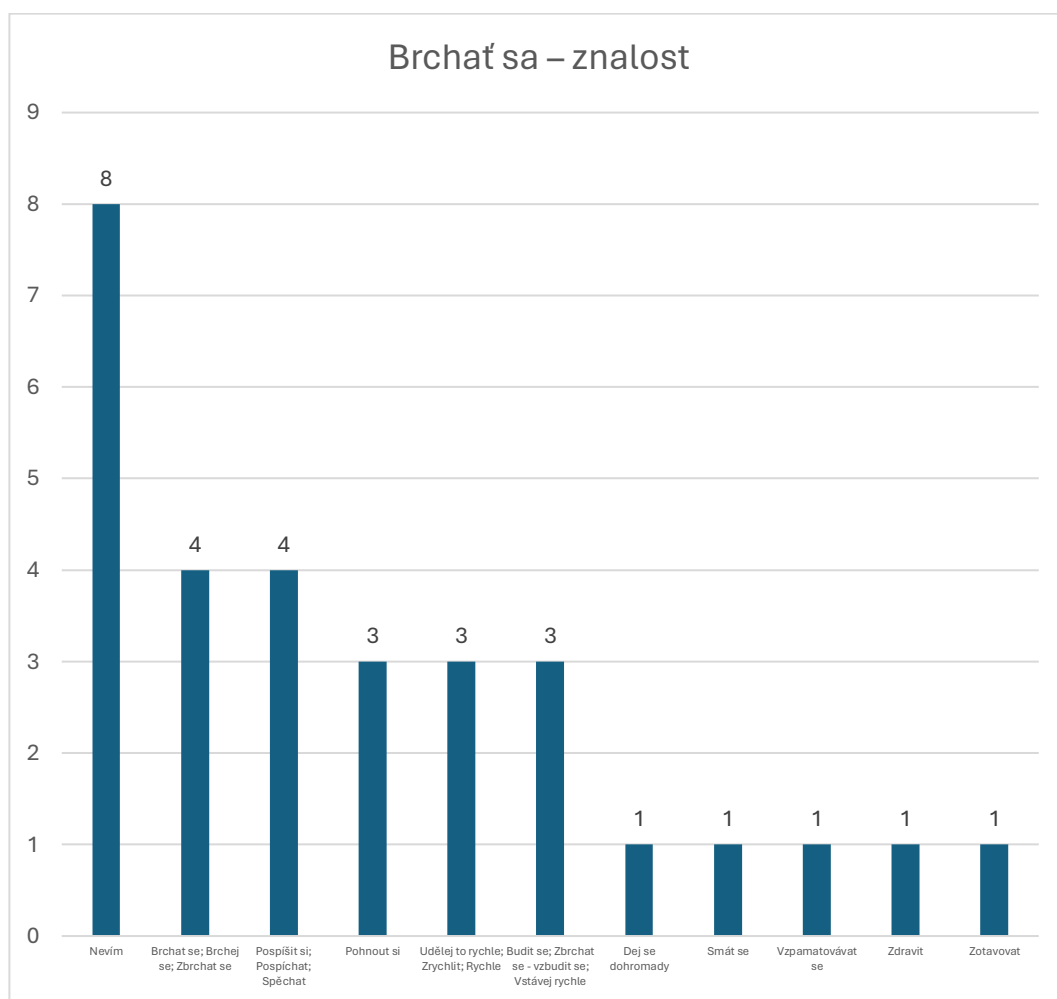
Jeden respondent nevedl žádný význam slova, přesto jej užívá občas s rodinou i ve škole nebo s přáteli.

Pět respondentů tento výraz užívá často, a to doma s rodinou, dva z nich i ve škole nebo s přáteli, všichni ve smyslu *chudák* nebo *chudáček*.

Jeden respondent, který uvedl význam *něco se stalo*, opět označil více odpovědí: *Toto slovo používám často, a to doma s rodinou, Toto slovo používám občas, a to ve škole nebo s přáteli a Toto slovo nepoužívám.*

3.3.1.8. Brchat' sa

Graf 15

Sloveso *brchat' sa* znamená dle NSJV¹⁴⁷ „vzpamatovávat se (z nemoci, ze škody aj.); uzdravovat se“ a „pospíchat (domů), mít se k odchodu“.

Respondenti uvedli u tohoto pojmu různorodé významy, většina z nich se blíží slovníkové definici nebo je z tohoto významu odvozená.

Tři respondenti uvedli v odpovědi první definici slova nebo význam definici podobný, jeden z nich uvedl význam *vzpamatovávat se*, další uvedl *zotavovat* a třetí podobně *dej se dohromady*.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 108.

Odpovědi dalších sedmi respondentů se blížily druhé slovníkové definici, čtyři z nich uvedli význam *pospíšit si*, *pospíchat* nebo *spěchat*, další tři pak nespisovně *pohnout si*.

Tři respondenti uvedli odpovědi *udělej to rychle*, *zrychlit* a *rychle*, tyto významy jsou pravděpodobně odvozeny od slovníkové definice „*pospíchat*“. Podobně jsou nejspíše odvozeny i tři odpovědi *vstávej rychle*, *budit se* a *vzbudit se*, lze předpokládat, že výraz *brchej se* užívají rodiče respondentů ráno při buzení dětí do školy a je spojen s tím, že si děti mají pospíšit.

Jeden respondent uvedl odpověď *zdravit*, zde se můžeme pouze domnívat, zda nevěděl, jak má vyjádřit sloveso *uzdravit se* či *uzdravovat se*, nebo zda myslí sloveso *pozdravit*, *pozdravovat*.

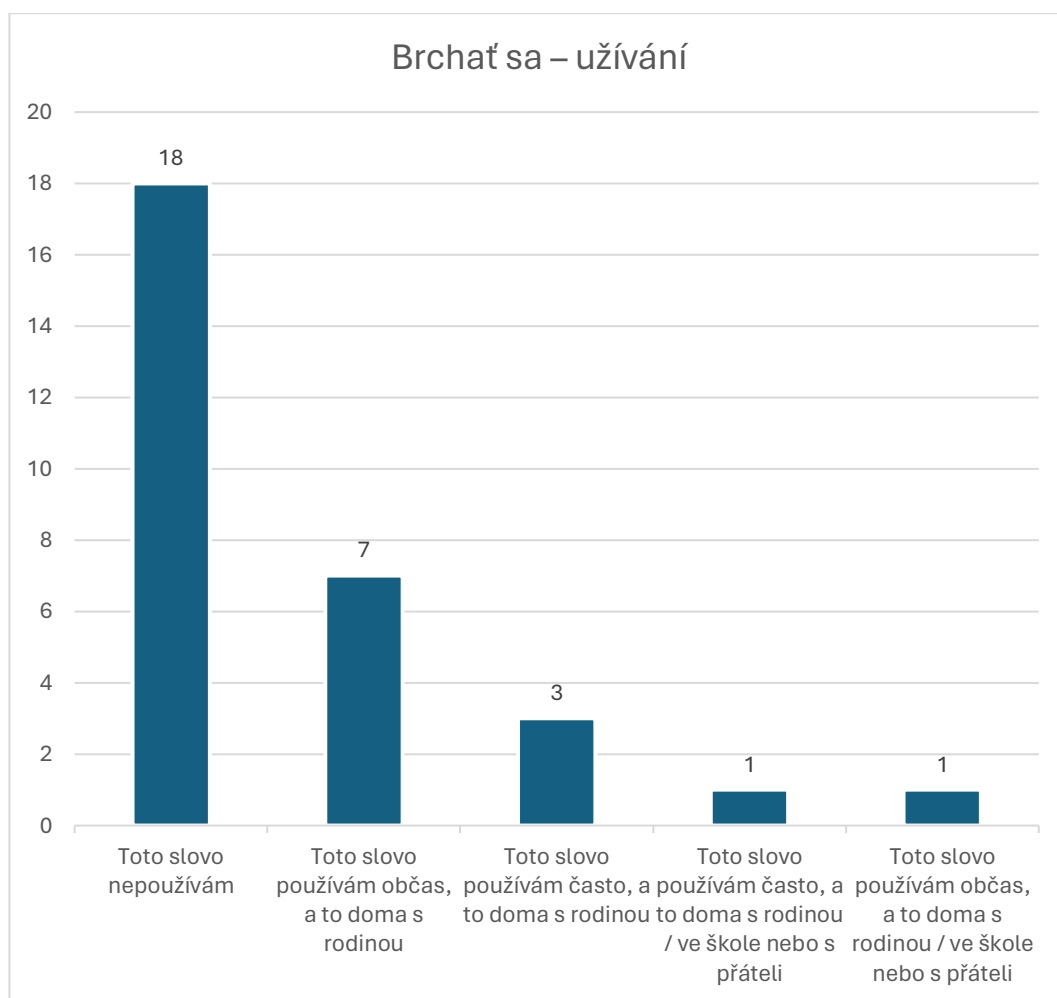
Jedna odpověď uvádí význam *smát se*, může se jednat o podobnost se slovesem *bechat se*, které *Slovník nespisovné češtiny*¹⁴⁸ definuje jako „*smát se*“.

Čtyři respondenti nejspíše znají toto slovo, ale neznají jeho spisovnou podobu, můžeme se jen domnívat, zda znají jeho význam, protože v odpovědích uvedli *brchat se*, *brchej se* a *zbrchat se*.

Osm respondentů význam slova nezná.

¹⁴⁸ HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. 4. rozšířené vydání. Praha: Maxdorf, 2020, s. 60. ISBN 978-80-7345-647-4.

Graf 16

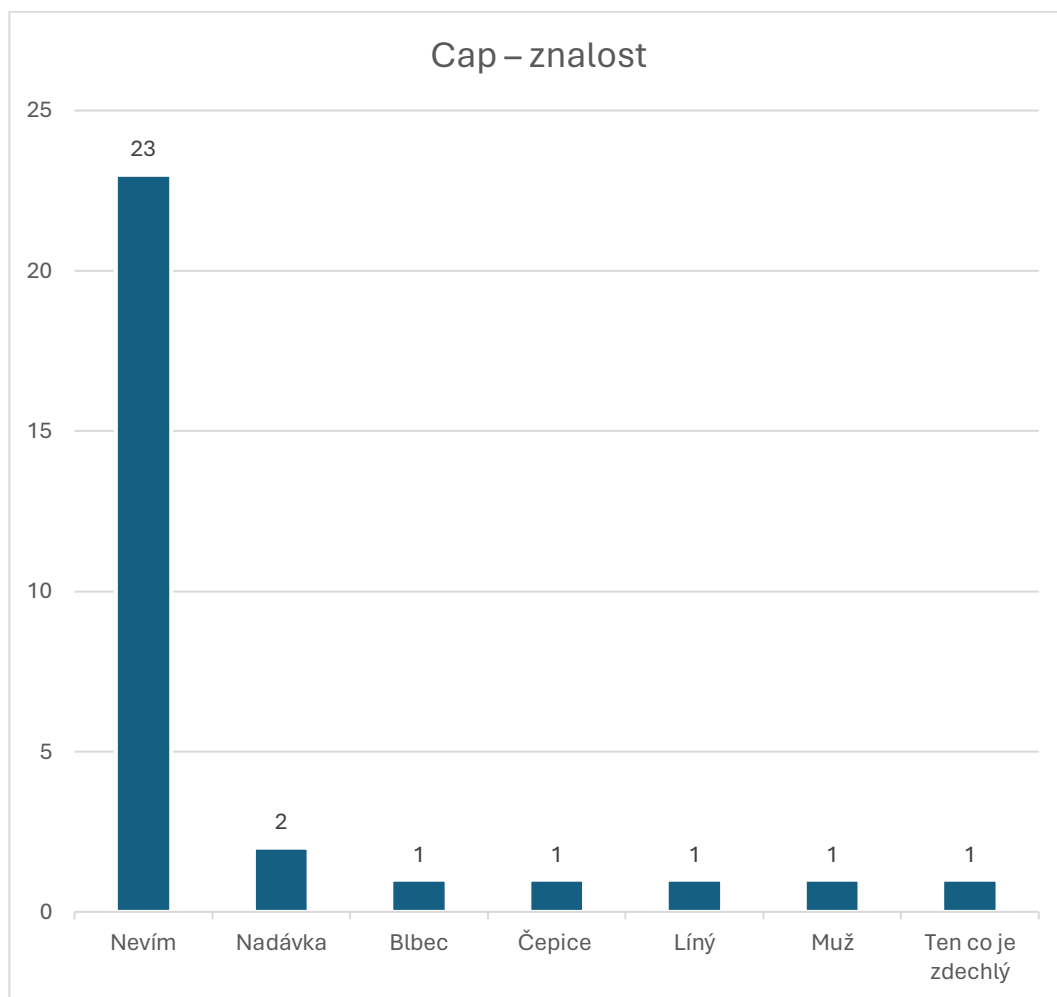
Osmnáct respondentů, tedy téměř dvě třetiny, toto slovo nepoužívá. Sedm respondentů jej užívá občas doma s rodinou, čtyři z nich ve smyslu *pospíšit si, pohnout si* nebo *pospíchat*, jeden ve smyslu *udělej to rychle*, další uvedl význam *zbrchat se* a pouze jeden jej užívá ve smyslu *vzpamatovávat se*. Jeden respondent, který uvedl význam *vstávej rychle*, tento výraz užívá občas, a to jak doma s rodinou, tak i ve škole nebo s přáteli.

Tři respondenti užívají tento výraz dokonce často doma s rodinou, jeden ve smyslu *zotavovat*, další ve významu *spěchat* a třetí dokonce neuvedl žádný význam slova, ale i přesto jej užívá.

Jeden respondent, který uvedl význam *zbrchat se – vzbudit se*, toto slovo užívá často jak doma s rodinou, tak i ve škole nebo s přáteli.

3.3.1.9. Cap

Graf 17

Substantivum *cap* je v *ČJA III*¹⁴⁹ uveden pod heslem *kozel* a je charakteristický pro východomoravská nářečí, s výjimkou nářečí dolských, dále na Holešovsku a ve slezských nářečích od řeky Odry na východ. Definici „*kozel*“ uvádí také *NSJV*¹⁵⁰, ale přidává i užití slova jako expresiva ve smyslu „*nadávka muži*“.

Přes dvě třetiny respondentů, konkrétně dvacet tři z nich, význam tohoto slova nezná. Pět respondentů uvádí, že se jedná o nadávku, dva z nich odpověděli pouze

¹⁴⁹ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 3*, 2014, s. 462.

¹⁵⁰ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 113.

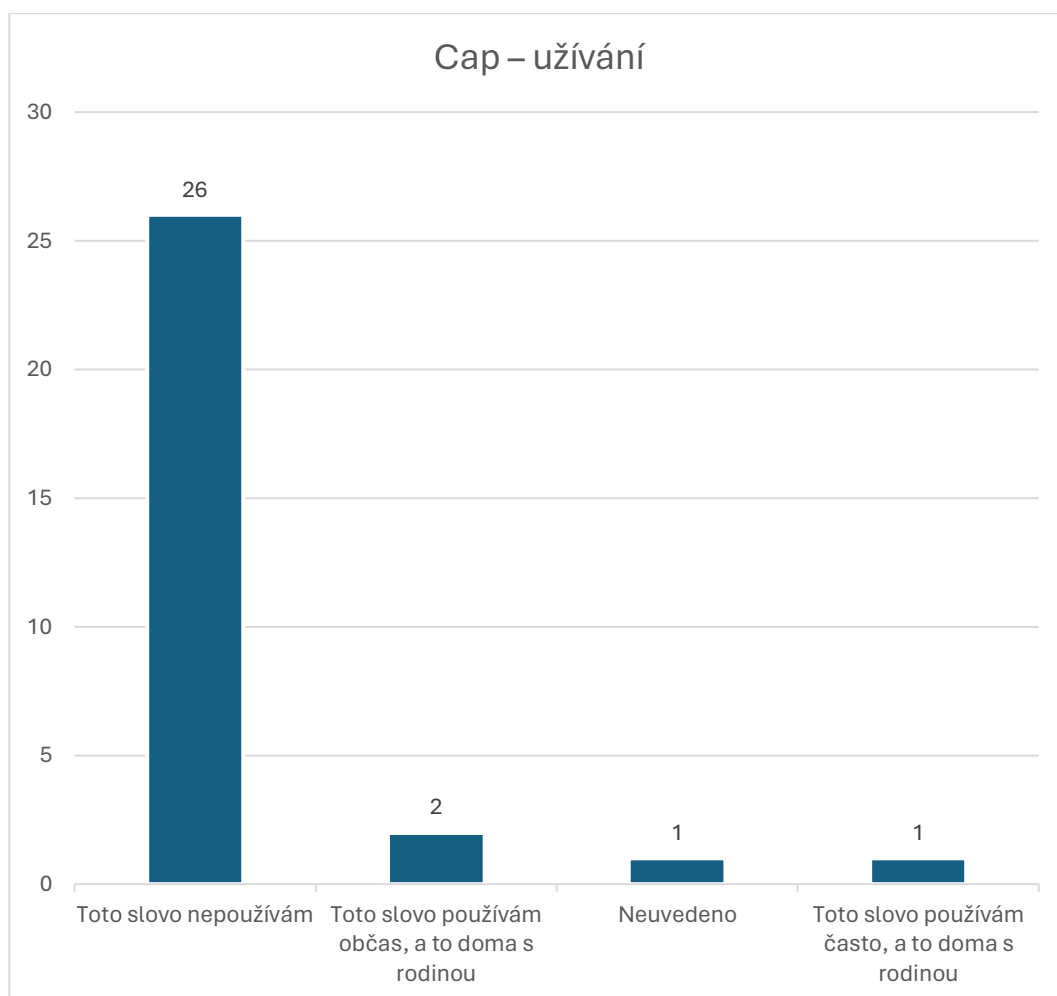
nadávka, bez specifikace, dále po jedné se objevovaly odpovědi *ten co je zdechlý*¹⁵¹, dále *líný* a *blbec*. Jeden respondent uvedl odpověď *muž*, nejspíše si význam odvodil z nadávky muži.

Jeden respondent uvedl *čepice*, zde se může jednat o pronikání anglicismu, protože jeden z překladů slova *cap* z angličtiny zní právě *čepice*.

Význam *kozel* neuvedl žádný z respondentů, opět to může být díky tomu, že ve městě, jako je Vsetín, žije většina obyvatel v bytech a chovat zvíře jako je koza nebo kozel tak může jen málo z nich a mladá generace se tedy s tímto zvířetem setkává jen málokdy.

¹⁵¹ Dle *Nářečního slovníku jihozápadního Vsetínska*, 2013, od H. Goláňové, adjektivum *zdechlý* znamená nářečně *líný*.

Graf 18

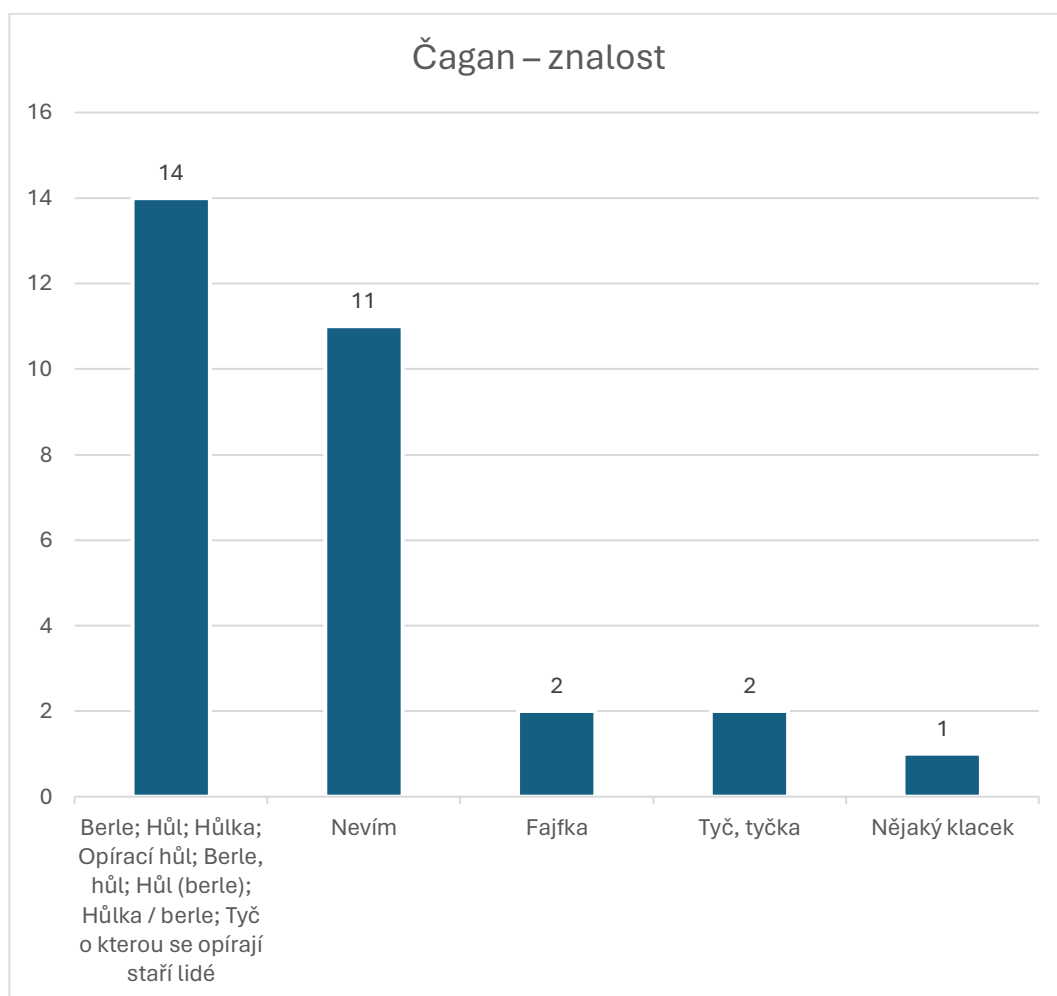

Neznalost tohoto slova odpovídá jeho užívání. Toto slovo užívají jen tři respondenti. Jeden ve smyslu *muž*, a to často doma s rodinou, další ve významu *ten co je zdechlý*, a to občas doma s rodinou a třetí i přes to, že neuvedl žádný význam slova, jej užívá také občas doma s rodinou.

Jeden respondent neuvedl, zda a kde toto slovo používá a zbylých dvacet šest respondentů uvedlo, že jej nepoužívají.

3.3.1.10. Čagan

Graf 19

Substantivum *čagan* je v *Příručce*¹⁵² uváděno pod heslem *čakan* a oblastně znamená „okovaná hůl se sekyrkou“ nebo „hůl vůbec“. Podobně v *NSJV* je uvedeno pod heslem *čagan* s významem „hůl s ohnutým držadlem; hůl vůbec“. ¹⁵³ *ČJA I* slovo *čagan* uvádí pod heslem *hůl*, ve východomoravském nářečí pak označuje „hůl s ohnutým držadlem“, přesahuje však i do středomoravského nářečí a do jižní části Slezska.¹⁵⁴

¹⁵² *Internetová jazyková příručka*, <https://prirucka.ujc.cas.cz/>, heslo „čakan“ [cit. 17. 4. 2024].

¹⁵³ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 119.

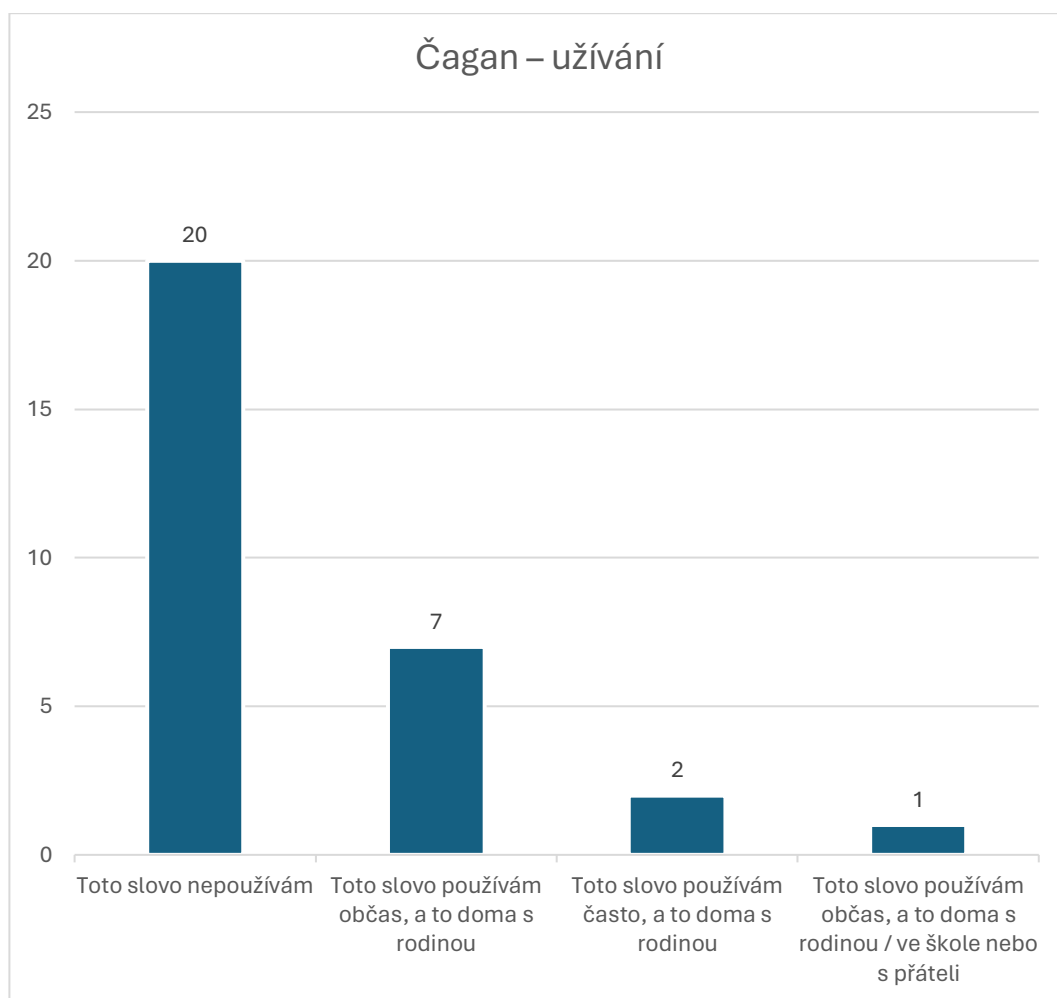
¹⁵⁴ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 1*, 2012, s. 156.

Téměř polovina respondentů, tedy čtrnáct z nich, uvedla správný význam tohoto slova, a to buď *hůl*, *berle* nebo *tyč*, *o kterou se opírají staří lidé*. Dva respondenti také uvedli významy *tyč* a *tyčka*, velmi podobné *holi*. Nejspíše vzhledem k fyzické podobě dva respondenti uvedli význam *fajfka*, hůl i fajfka jsou totiž obvykle ze dřeva a oba předměty jsou na konci ohnuté, proto je možné, že dochází k přenesení významu.

Jeden respondent také uvedl *nějaký klacek*, opět se může jednat o přenesený význam, *čagan* bývá obvykle dřevěný, klacek bývá různě zahnutý a někdy se užívá jako podpěra.

Jedenáct respondentů význam slova nezná.

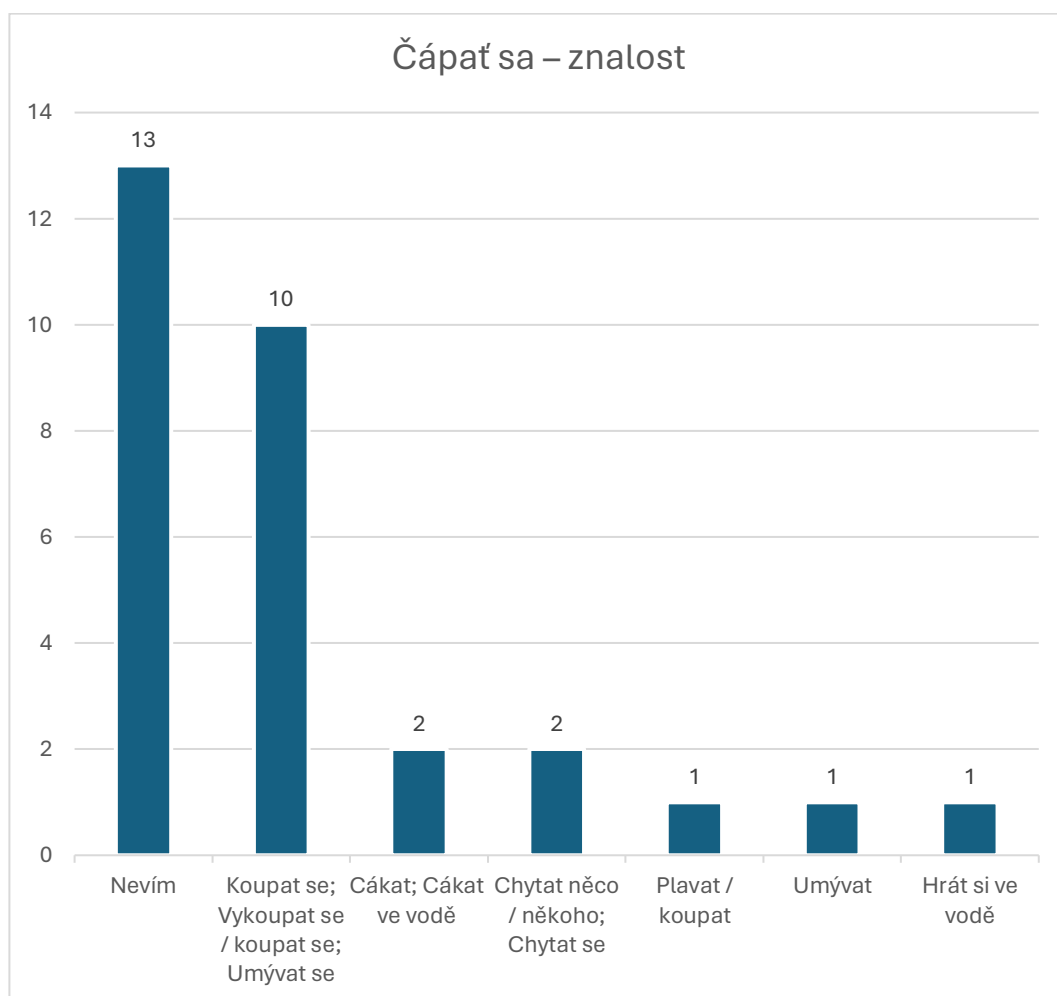
Graf 20

I přes většinovou znalost významu slova jej používá jen třetina respondentů. Sedm občas doma s rodinou, až na jednoho, který neuvedl žádný význam slova, jej všichni užívají ve správném významu. Jeden respondent, který uvedl význam hůl, toto slovo užívá také občas doma s rodinou, ale i ve škole nebo s přáteli. Jen dva respondenti toto slovo užívají často, a to doma s rodinou, taktéž ve správném významu.

3.3.1.11. Čápať sa

Graf 21

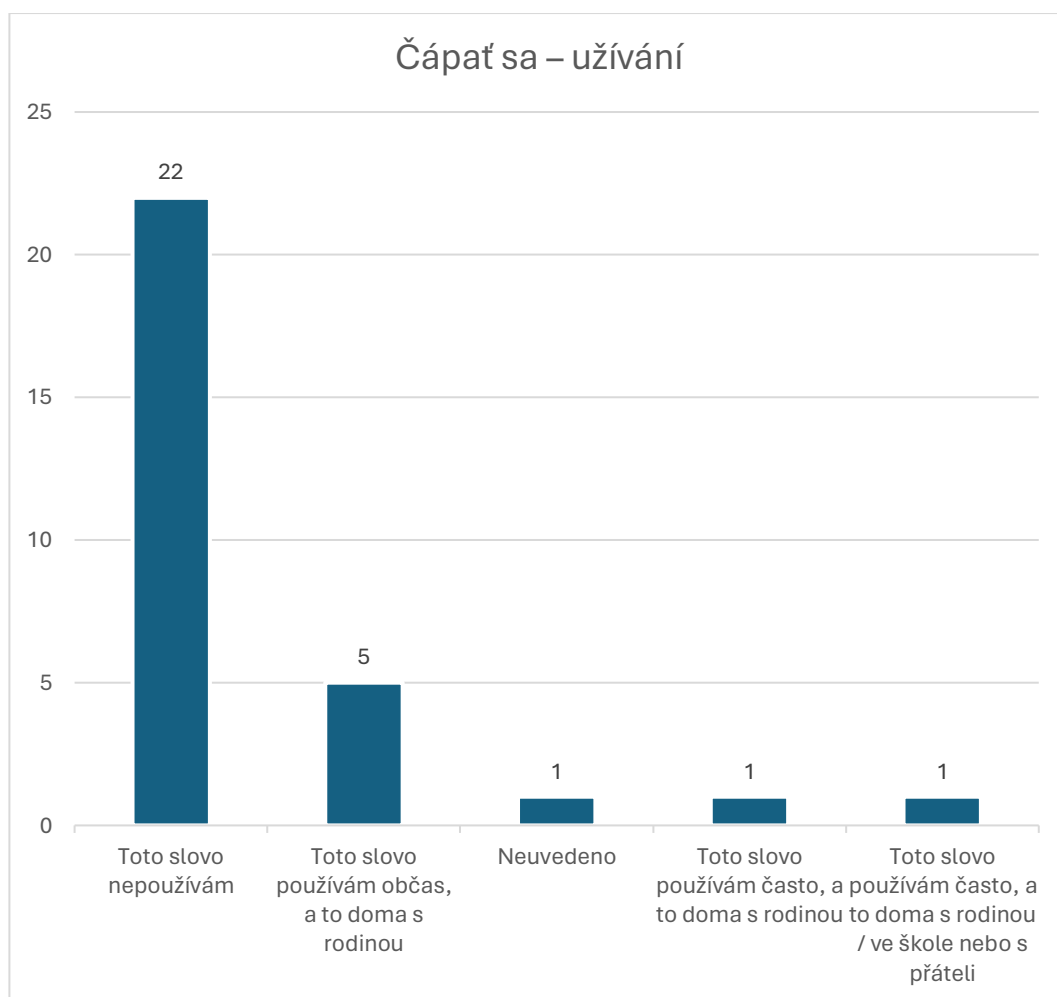
Sloveso *čápať sa* definuje NSJV¹⁵⁵ jako „*máchat se ve vodě*“, uvádí také formu *čápať*, tedy „*stříkat, šplíchat*“ nebo „*pršet*“. Většina respondentů uvedla buď přímo tento význam, nebo význam podobný. Deset respondentů odpovědělo *koupat se*, *vykoupat se* nebo *umývat se*, dva respondenti *cákat* a *cákat ve vodě*, po jedné se pak vyskytly odpovědi *plavat / koupat*, *hrát si ve vodě* a *umývat*.

¹⁵⁵ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 120.

Pravděpodobně vzhledem ke grafické podobě slov *čápat* a *čapnout*¹⁵⁶ uvedli dva respondenti odpovědi *chytat někoho / něco* a *chytat se*.

Třináct respondentů význam slova nezná.

Graf 22

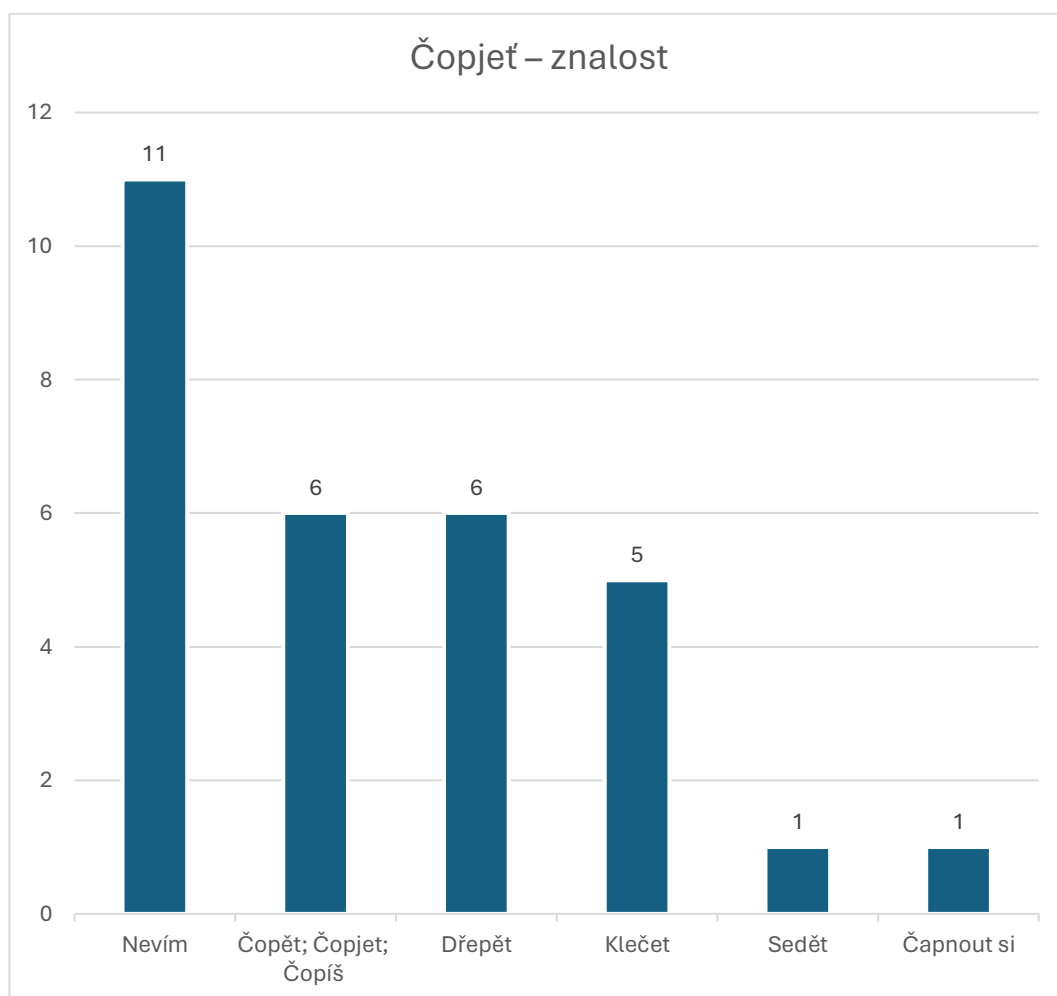
I přes většinovou znalost významu slova jej přes dvě třetiny respondentů nepoužívají. Pět respondentů jej používá občas doma s rodinou, čtyři z nich ve smyslu *koupat se*, jeden neuvedl žádný význam slova, ale i přesto jej užívá.

¹⁵⁶ *Internetová jazyková příručka*, <https://prirucka.ujc.cas.cz/>, uvádí u hesla *čapnout* také definici „polapit, chytit“.

Jen dva respondenti jej používají často, a to doma s rodinou, jeden z nich pak i ve škole nebo s přáteli, všichni ve smyslu *koupat se* nebo *hrát si ve vodě*. Jeden respondent nevedl vůbec, zda a kde tento výraz používá.

3.3.1.12. Čopjet'

Graf 23

NSJV¹⁵⁷ uvádí definici slovesa *čopjet'* jako „*sedět na bobku, dřepět*“ či expresivně „*zdržovat se (někde, u něčeho)*“. Podobně v ČJA I¹⁵⁸ je výraz *čopět* uveden u hesla *sedět na bobku*, charakteristický je pak pro Vsetínsko a Uherskobrodsko. V Příručce¹⁵⁹ nalezneme podobný výraz *čapat*, také znamenající nářečně „*sedat si do dřepu*“.

¹⁵⁷ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 123–124.

¹⁵⁸ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 1*, 2012, s. 113.

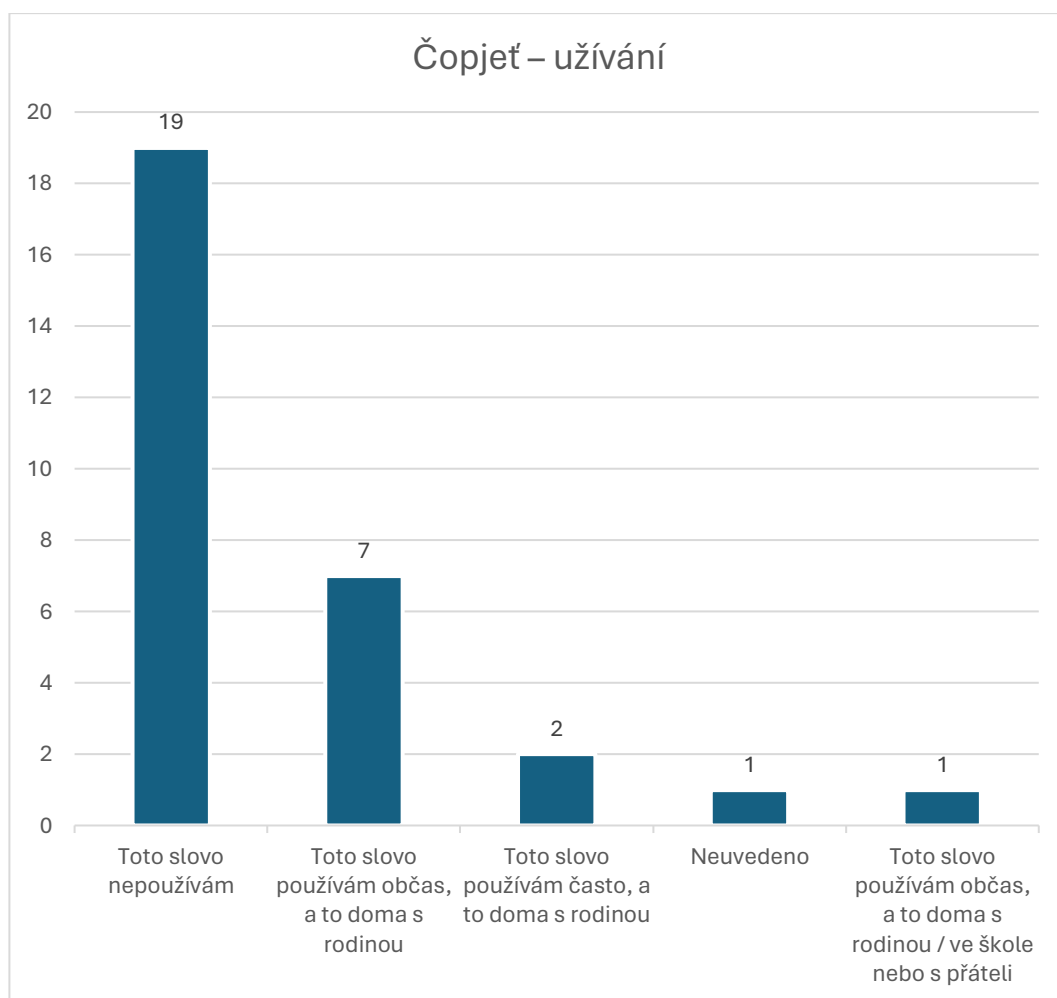
¹⁵⁹ *Internetová jazyková příručka*, <https://prirucka.ujc.cas.cz/>, heslo „čapat“.

Šest respondentů uvedlo význam *dřepět* a jeden respondent význam *sedět*. Podobně uvedlo pět respondentů význam *klečēt*, pravděpodobně jde o přenesení významu, protože tato pozice je velmi podobná dřepu a sedu.

Šest respondentů odpovědělo významy *čopět*, *čopjet* a *čopíš* a jeden respondent podobu *čapnout si*, pravděpodobně tedy znají význam slova, ale neznají jeho spisovnou formu.

Jedenáct respondentů význam slova nezná.

Graf 24

Jen dva respondenti toto slovo užívají často doma s rodinou, jeden ve významu *dřepět* a jeden uvedl význam *čopět*.

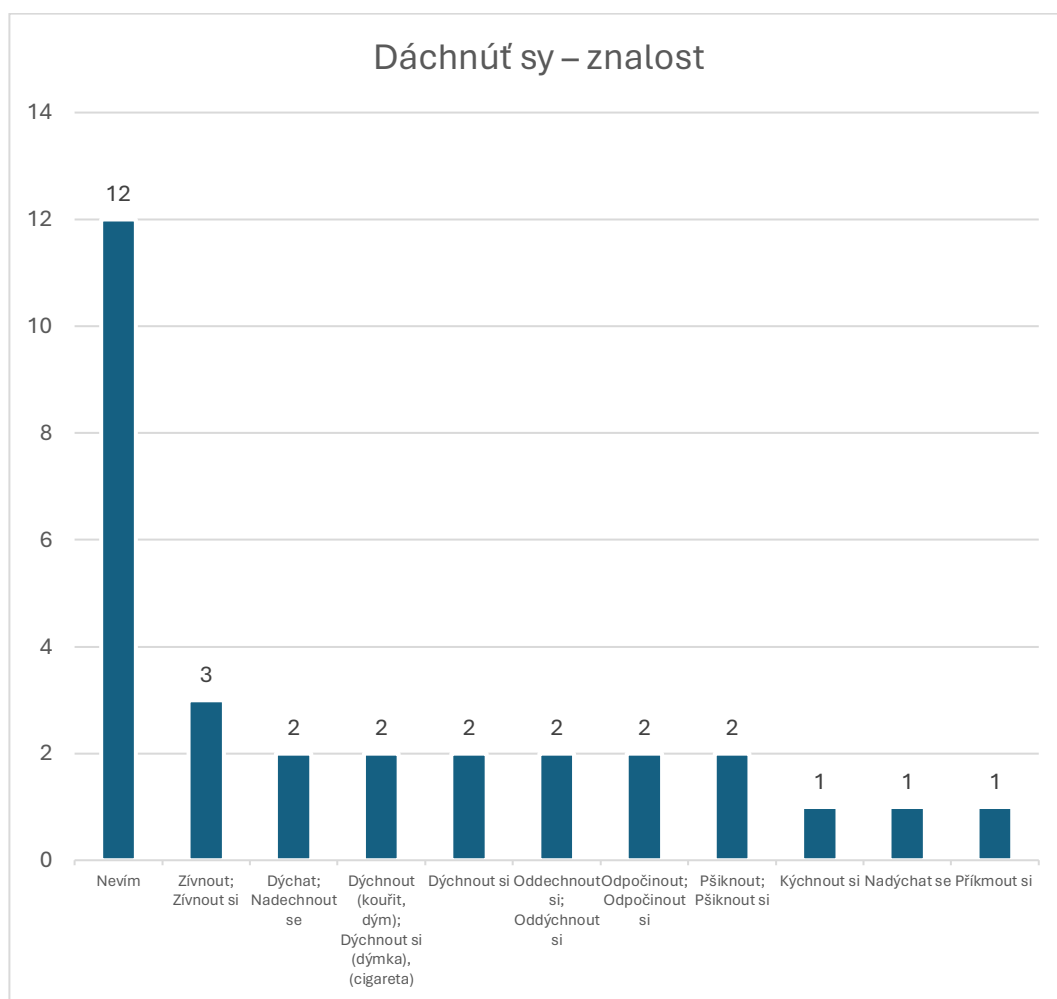
Dalších sedm respondentů jej užívá občas, také doma s rodinou, tři z nich ve významu *dřepět*, jeden ve významu *sedět*, jeden ve významu *klečet*, další uvedl význam *čapnout si* a jeden dokonce neuvedl žádný význam slova, přesto jej používá.

Jeden respondent, který uvedl význam *klečet*, toto slovo užívá občas doma s rodinou i ve škole nebo s přáteli.

Téměř dvě třetiny respondentů toto slovo neužívají a jeden respondent neuvedl, zda a kde toto slovo používá.

3.3.1.13. Dáchnůt' sy

Graf 25

Sloveso *dáchnůt' sy* definuje NSJV¹⁶⁰ jako „*zdřímnout si*“ nebo expresivně „*upít si alkoholu*“. V těchto významech jej však neuvedl žádný respondent.

Čtyři respondenti ale uvedli významy definici podobné, a to *oddechnout si* nebo *odpočinout si*. Vzhledem k podobě se slovesem *dýchat* uvedli dva respondenti odpověď *dýchat* a *nadechnout se*, další dva *dýchnout si* a jeden *nadýchat se*. Také v souvislosti se slovesem *dýchat* dva respondenti uvedli odpověď *dýchnout (kouřit, dým)* a *dýchnout si (dýmka, cigareta)* a další tři odpověď *zívnout* nebo *zívnout si*.

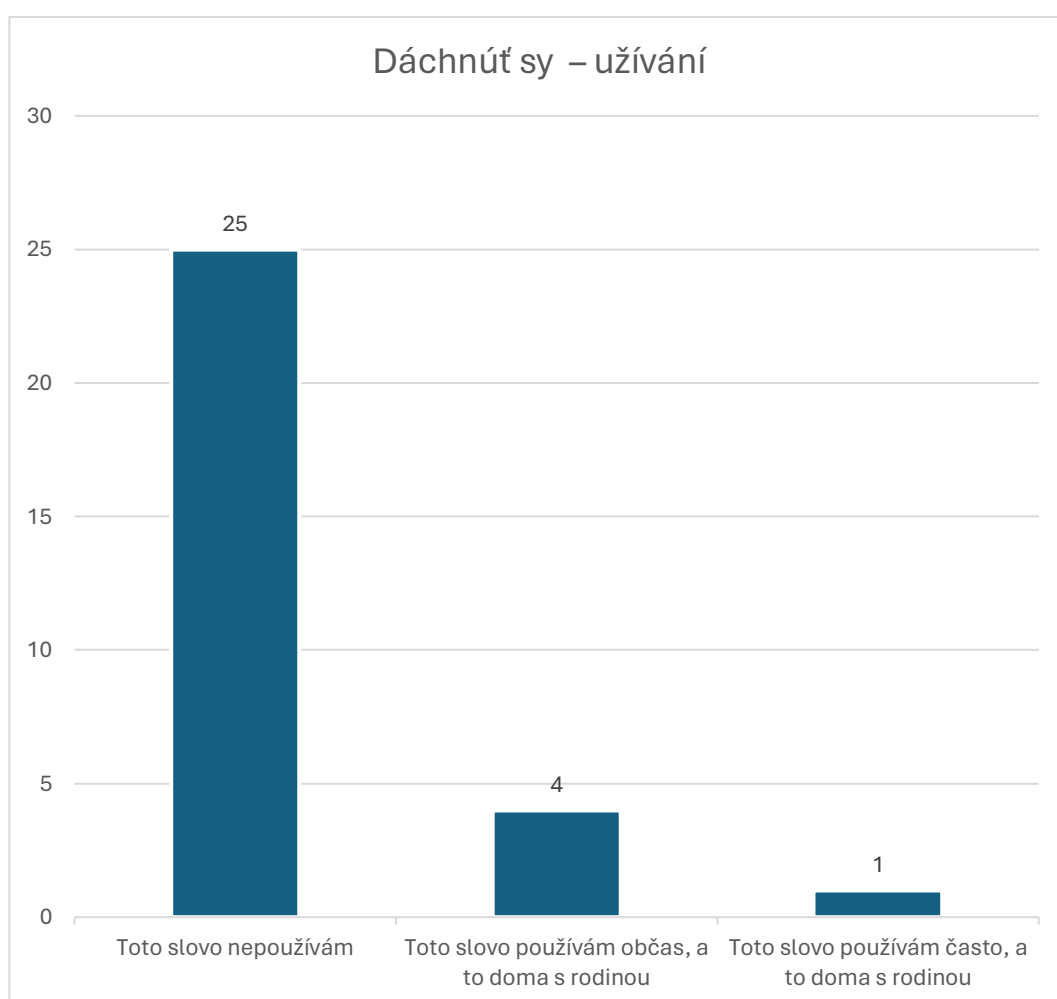
¹⁶⁰ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 125.

Tři respondenti uvedli význam slova jako *kýchnout si*, *pšiknout si* nebo *pšiknout*, opět pravděpodobně v souvislosti s podobností slovesa ke slovesu *dýchnout*, *dýchat*, kdy se při kýchání i dýchání jedná o vypouštění vzduchu z těla.

Jeden respondent uvedl význam *přimknout si*, je velice pravděpodobné, že chtěl také napsat sloveso *pšiknout* nebo *kýchnout*, ale nevěděl spisovnou formu, a proto uvedl jednu z forem fonetických.

Dvanáct respondentů, tedy necelá polovina, nezná význam tohoto slova.

Graf 26

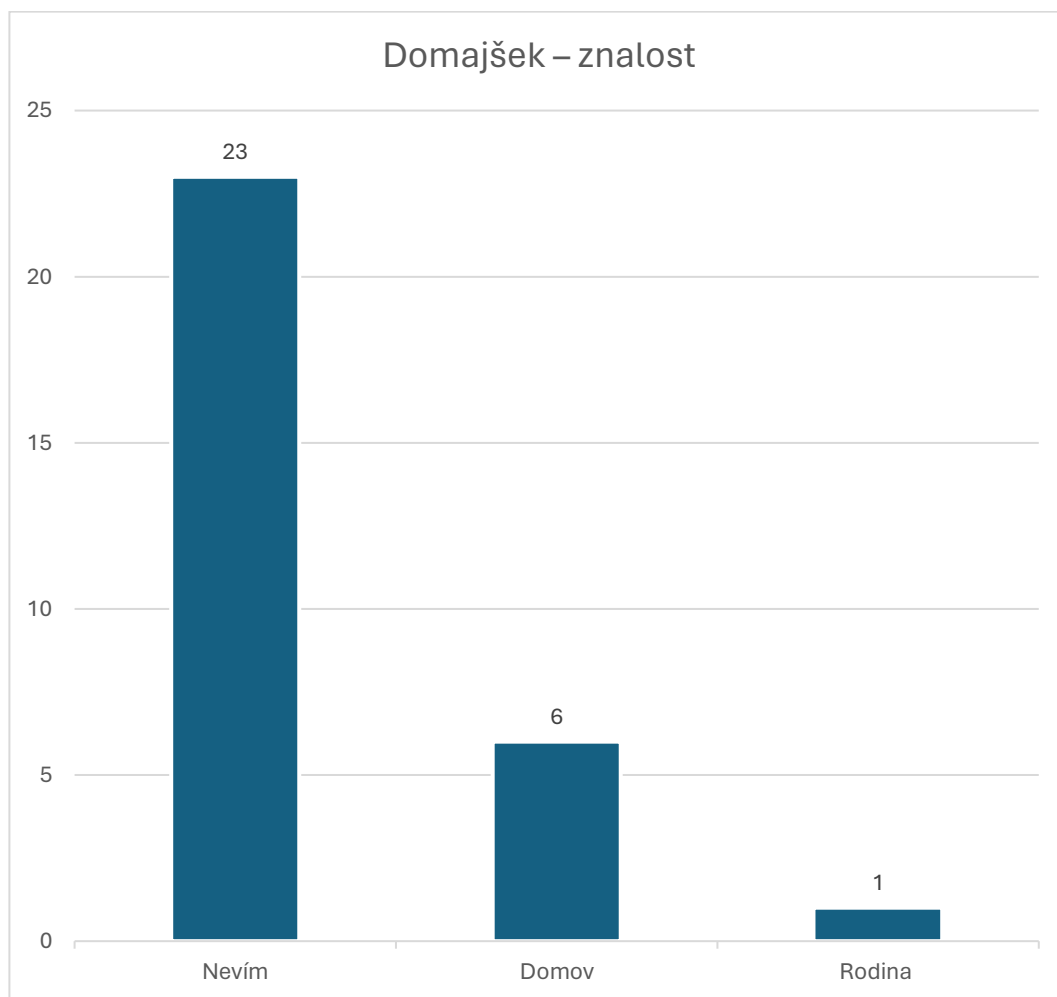

Toto sloveso používá jen pět respondentů. Čtyři občas doma s rodinou, tito respondenti uvedli významy *dýchnout sy* (*dýmka*), (*cigareta*), *odpočinout*, *zívnout*

a *dýchnout si*. Jeden respondent, který uvedl význam *zívnout*, toto slovo užívá často, a to doma s rodinou.

3.3.1.14. Domajšek

Graf 27

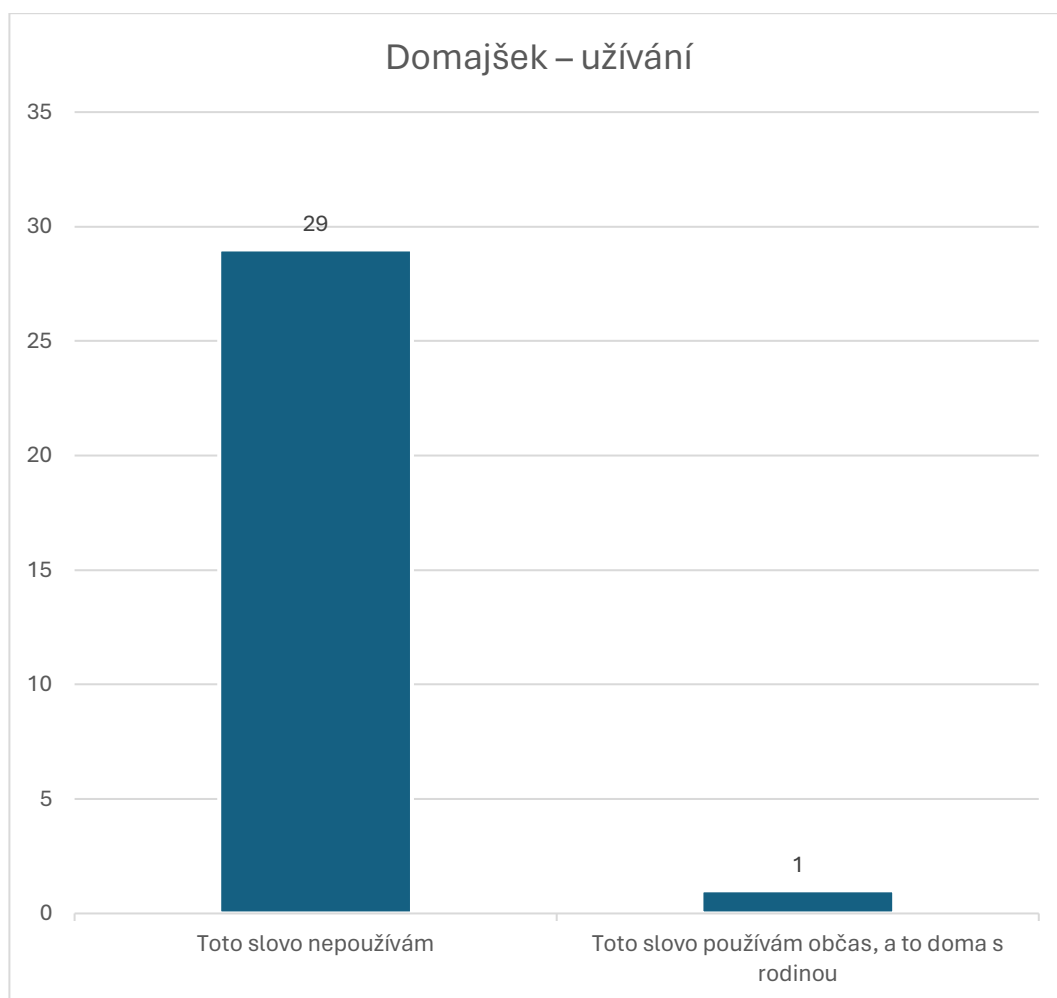

Substantivum *domajšek* uvádí NSJV¹⁶¹ ve významu „*domov, rodiště*“, tento význam uvedlo jen šest respondentů. Jeden respondent uvedl význam *rodina*, nejspíše přenesením významu právě od významu slova *domov*, které může být, i dle *Příručky*¹⁶², chápáno také jako rodina. Zbýlých dvacet tři respondentů, tedy přes dvě třetiny, význam slova nezná.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 130.

¹⁶² *Internetová jazyková příručka*, <https://prirucka.ujc.cas.cz/>, heslo „domov“.

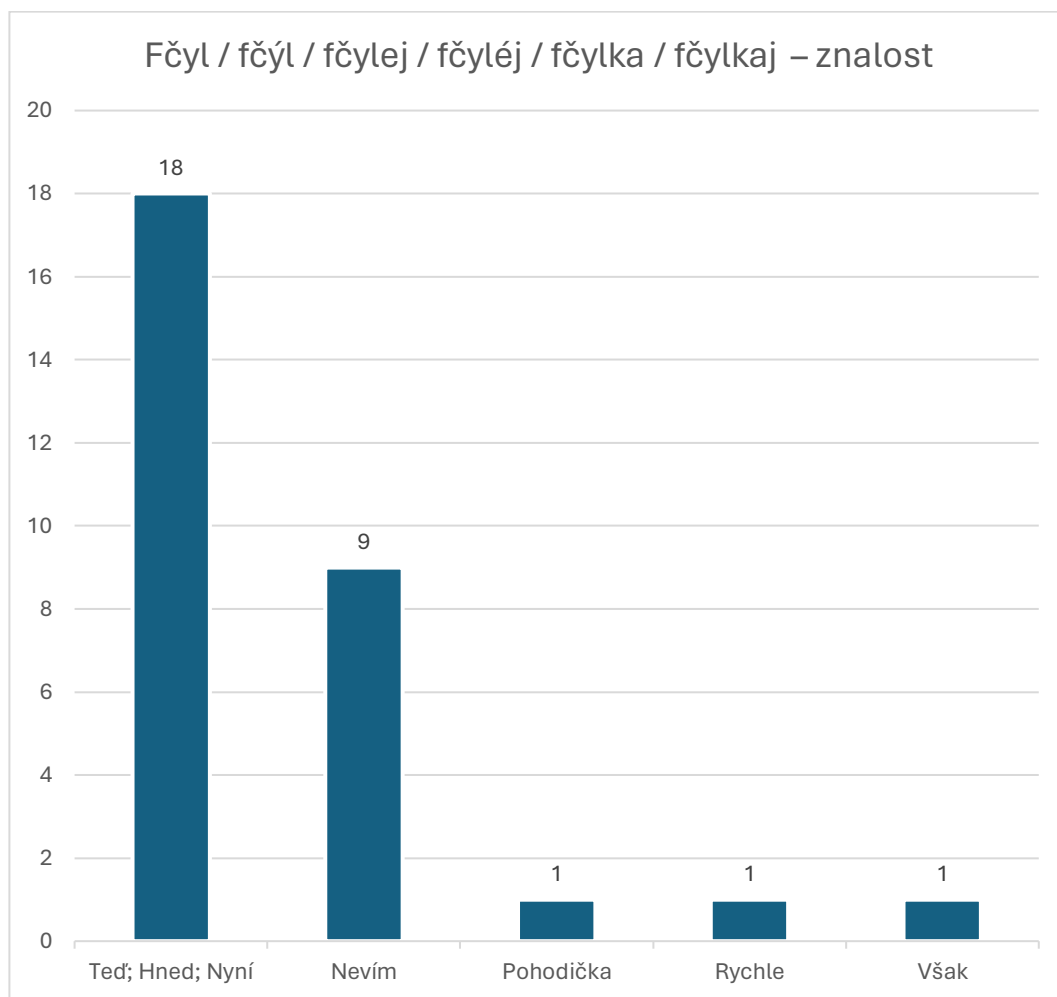
Graf 28

Většinová neznalost tohoto slova odpovídá tomu, že jej téměř žádný respondent neužívá. Používá jej pouze jeden respondent, a to občas doma s rodinou, konkrétně tento respondent však uvedl správný význam slova, tedy *domov*.

3.3.1.15. Fčyl / fčýl / fčylej / fčylėj / fčylka / fčylkaj

Graf 29

V *NSJV*¹⁶³ heslo *fčyl, fčýl, fčylej, fčylėj; fčylka, fčylkaj* označuje příslovce „*nyní, teď*“. V *ČJA V*¹⁶⁴ nalezneme příslovce *včil/včil* u hesla *nyní*, užívá se na většině území Moravy a Slezska.

Osmnáct respondentů, tedy téměř dvě třetiny, uvedly správné významy *ted', hned* a *nyní*. Jednou se objevuje odpověď *rychle*, pravděpodobně se jedná o přenesení významu, protože se obvykle slova *hned, teď, nyní* užívají v kontextu, kdy musí být

¹⁶³ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 140.

¹⁶⁴ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 5. 2.*, elektronické, oprav. a dopl. vyd. Brno: Akademie věd České republiky, Ústav pro jazyk český, 2016, s. 535–536 [cit. 17. 4. 2024]. ISBN 978-80-86496-95-5 (5. díl). Dostupné z: <https://cja.ujc.cas.cz/CJA5/>.

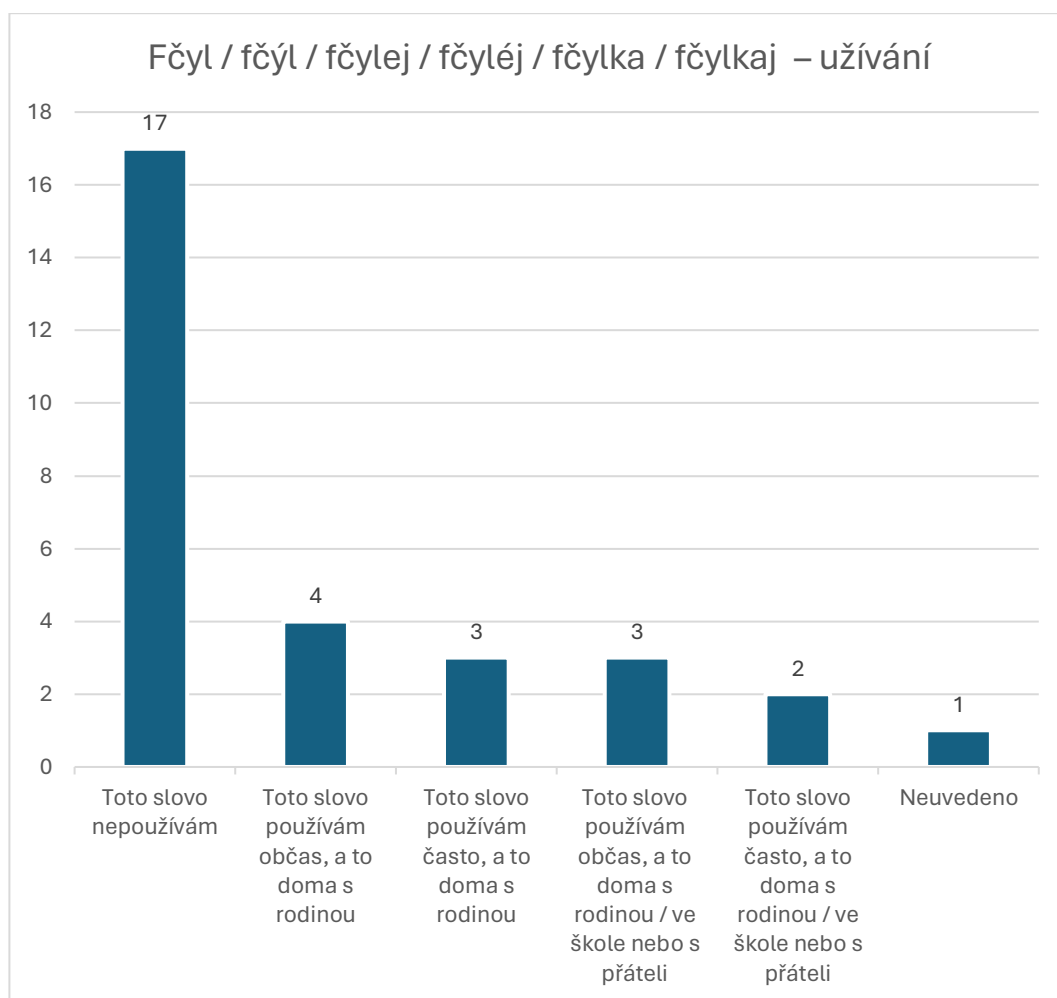
něco provedeno v tuto chvíli, tedy rychle. Naopak jeden respondent odpověděl *pohodička*, zde se může jednat o vliv anglicismů, protože anglický výraz pro slovo *pohoda* je *chill* [tʃil] a může znít podobně, jako *fčyl* [fʃi:l].

Jeden respondent uvedl význam *však*, opět se může jednat o přenesení významu, protože dle ČJA V¹⁶⁵ adverbium *včil* bývá užito často se spojkou *kdyby* v podmínkových přípustkových větách. Význam adverbium *včil* se tak mohl rozšířit také na spojku.

Zbýlých osmnáct respondentů, tedy necelá třetina, nezná význam slova.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 474.

Graf 30

Pouze dva respondenti užívají toto slovo často jak doma s rodinou, tak i ve škole nebo s přáteli, oba ve smyslu *ted'*.

Tři respondenti tento výraz užívají často jen doma s rodinou, všichni ve významu *hned, ted'*.

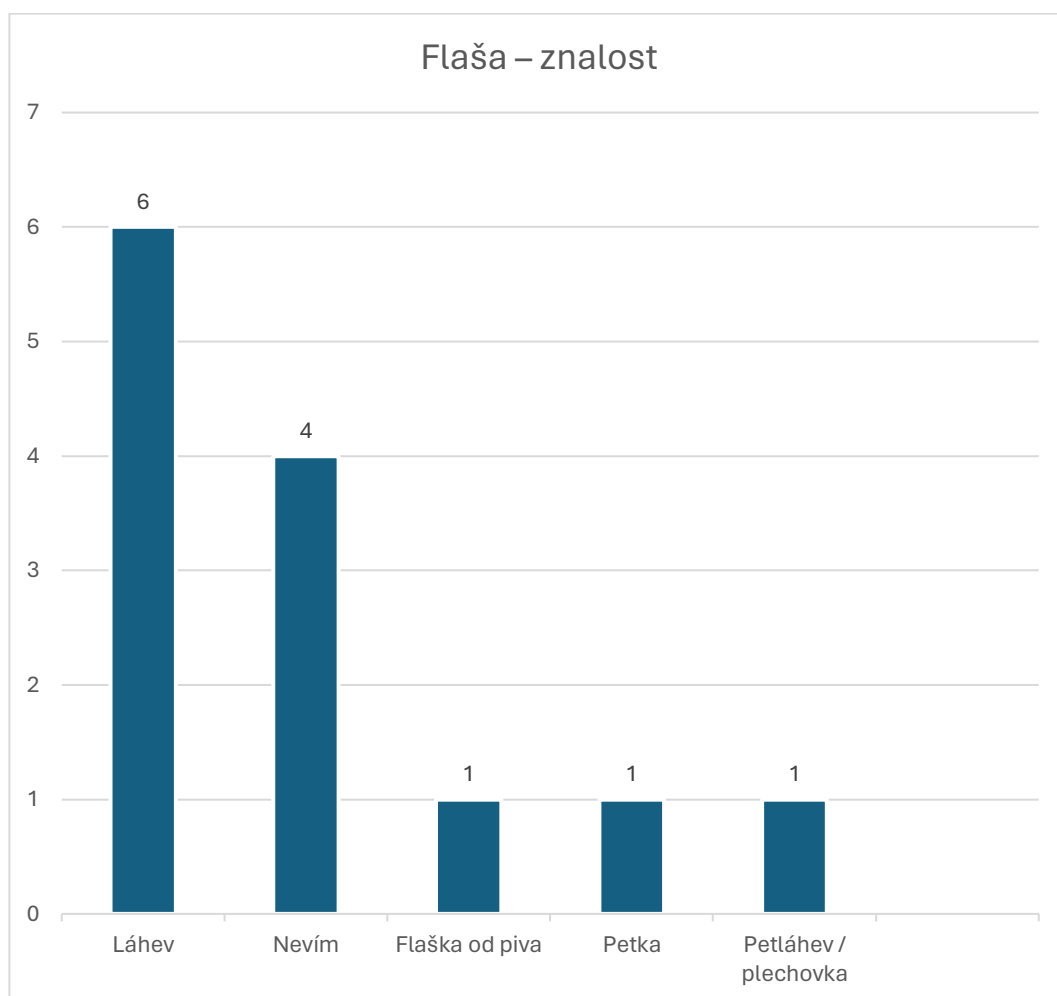
Tři respondenti toto slovo užívají doma s rodinou i ve škole nebo s přáteli, dva z nich ve významu *ted'*, jeden ve významu *však*.

Čtyři respondenti užívají toto slovo občas, a to pouze doma s rodinou, tři ve významu *ted'* a jeden ve významu *rychle*.

Sedmnáct respondentů toto slovo nepoužívá a jeden respondent neuvedl, zda a kde toto slovo užívá.

3.3.1.16. Flaša

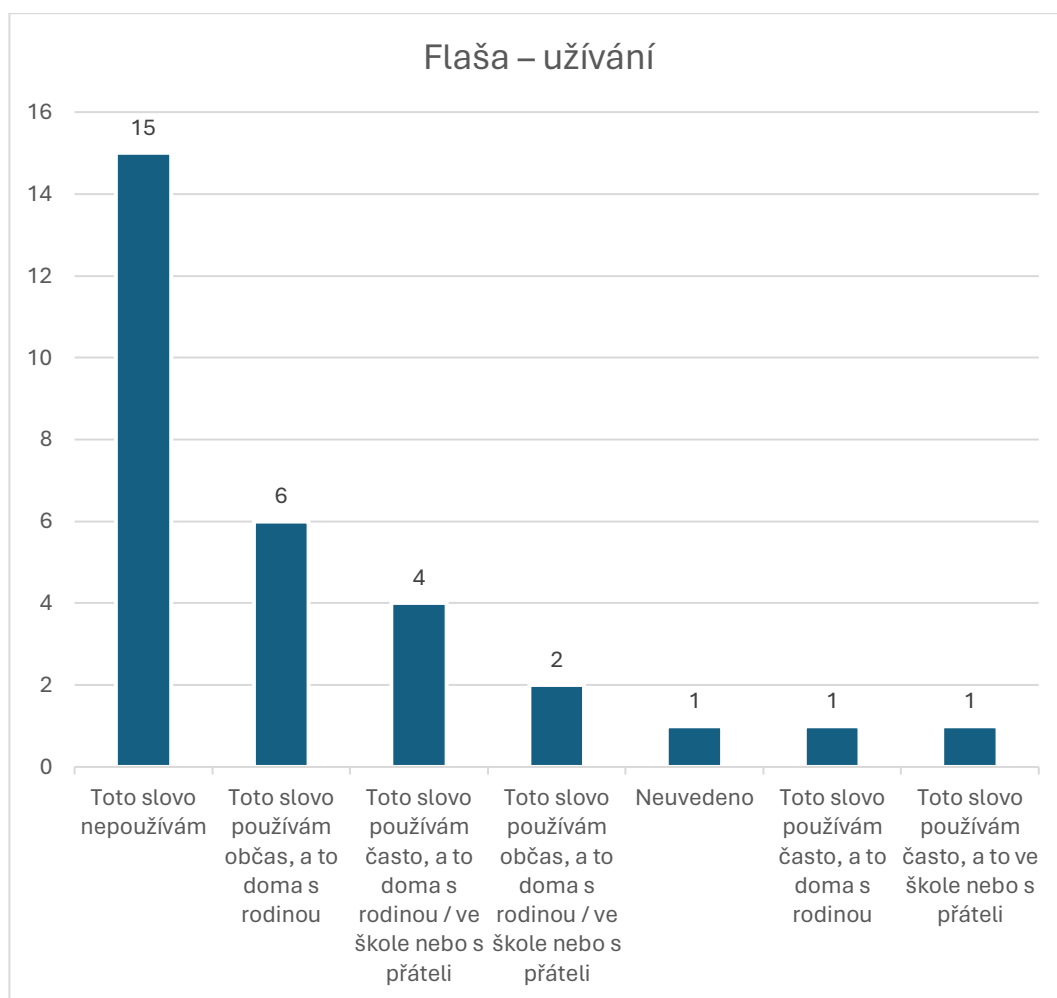
Graf 31

Substantivum *flaša* je v tomto tvaru uvedeno pouze v *NSJV*¹⁶⁶, a to s definicí „*láhev*“. Tento nářeční výraz neznají pouze čtyři respondenti. Sedmnáct respondentů, téměř dvě třetiny, uvedlo význam *flaška*. Šest respondentů uvedlo význam *láhev*. Po jedné se pak objevují odpovědi *petka*, *petláhev / plechovka* a *flaška od piva*.

¹⁶⁶ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 142.

Graf 32

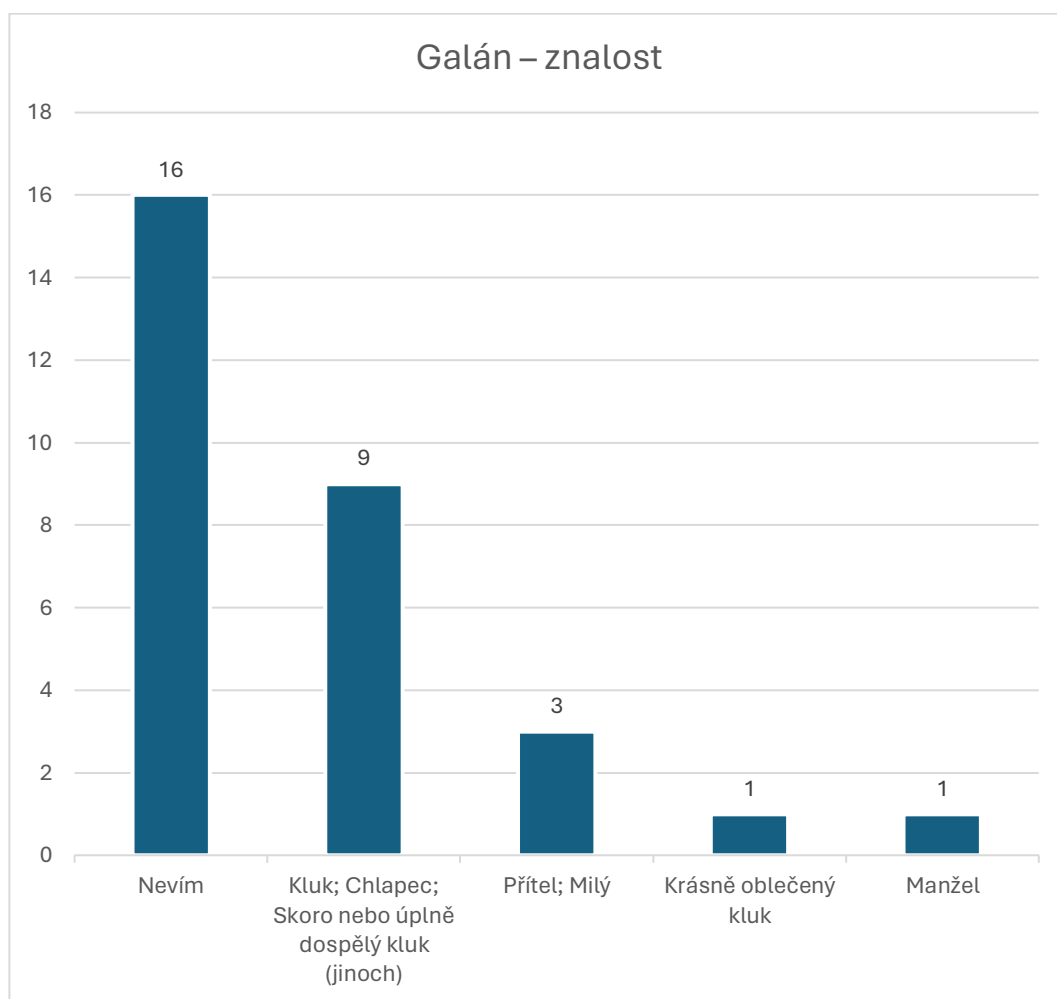

I přes většinovou znalost tohoto slova a přes to, že toto slovo označuje věc velmi často používanou, a to především mezi žáky, polovina respondentů uvedla, že jej nepoužívá. Jeden respondent pak neuvedl vůbec, zda a kde toto slovo používá.

Osm respondentů toto slovo používá jen občas, a to doma s rodinou, dva z nich i ve škole nebo s přáteli. Jen šest respondentů toto slovo používá často, čtyři z nich doma s rodinou i ve škole nebo s přáteli, jeden jen doma s rodinou a jeden jen ve škole nebo s přáteli. Všichni tito respondenti jej užívají ve smyslu *flaška*, *láhev* nebo *petláhev*.

3.3.1.17. Galán

Graf 33

Substantivum *galán* má v *NSJV*¹⁶⁷ definici „*nápadník, milý*“. V *ČJA I*¹⁶⁸ je toto substantivum uvedeno pod heslem *milý, milá* a s tímto významem se vyskytuje ve východomoravské nářeční skupině (bez jižního cípu) s přesahem na Holešovsko, užívá se také na celém území Slezska. Pojem lze také nalézt v *Příručce*¹⁶⁹ s definicí „*dvorný muž, kavalír*“ a jako expresivum pro slova „*mileneček, nápadník*“.

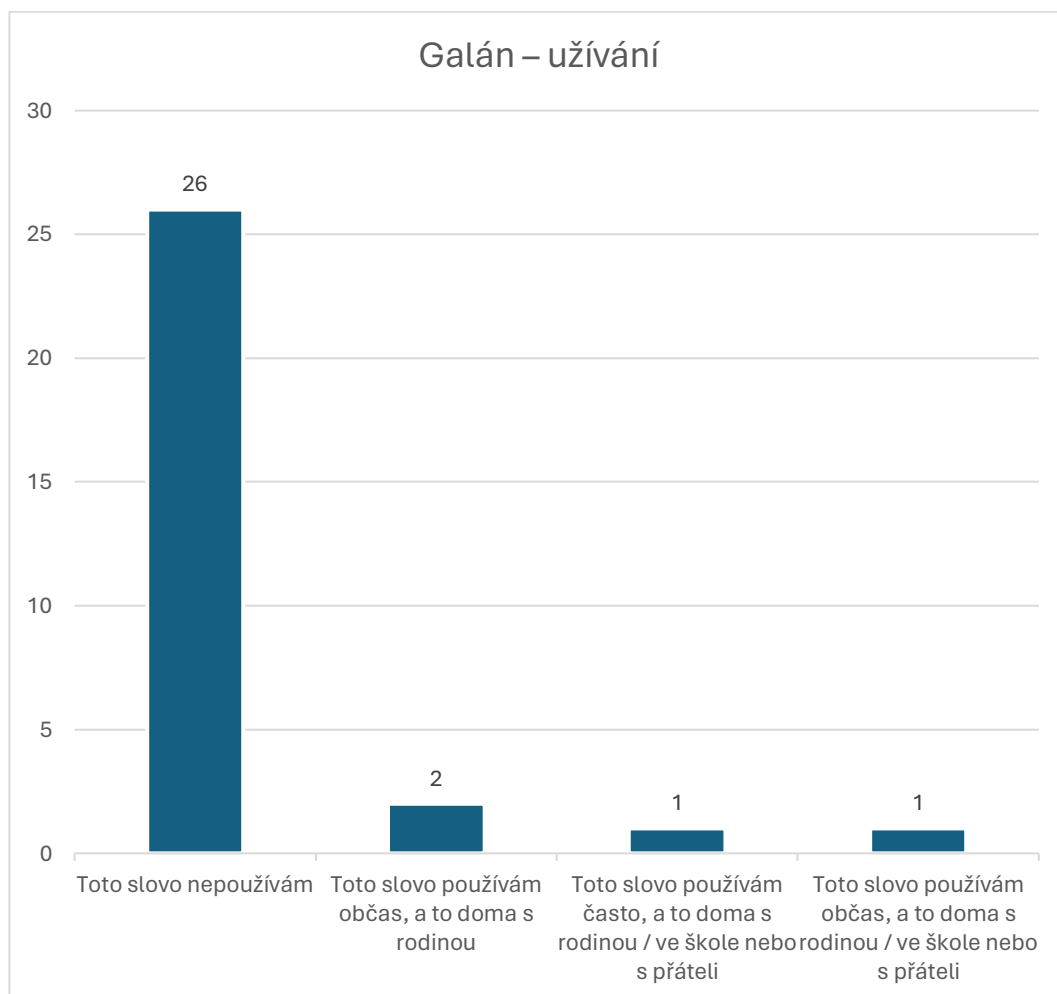
¹⁶⁷ Tamtéž, s. 146.

¹⁶⁸ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 1*, 2012, s. 82 a 84.

¹⁶⁹ *Internetová jazyková příručka*, <https://prirucka.ujc.cas.cz/>, heslo „galán“.

Šestnáct respondentů, tedy většina, nezná význam tohoto slova. Správný význam *přítel, milý* uvedli pouze tři respondenti. Devět respondentů uvedlo odpovědi *kluk a chlapec nebo skoro nebo úplně dospělý kluk (jinoch)*, jeden respondent podobně uvedl význam *krásně oblečený kluk* a další *manžel*, všechny tyto významy jsou podobné definici ve slovníku a lze tedy předpokládat, že slovo respondenti užívají ve správném kontextu.

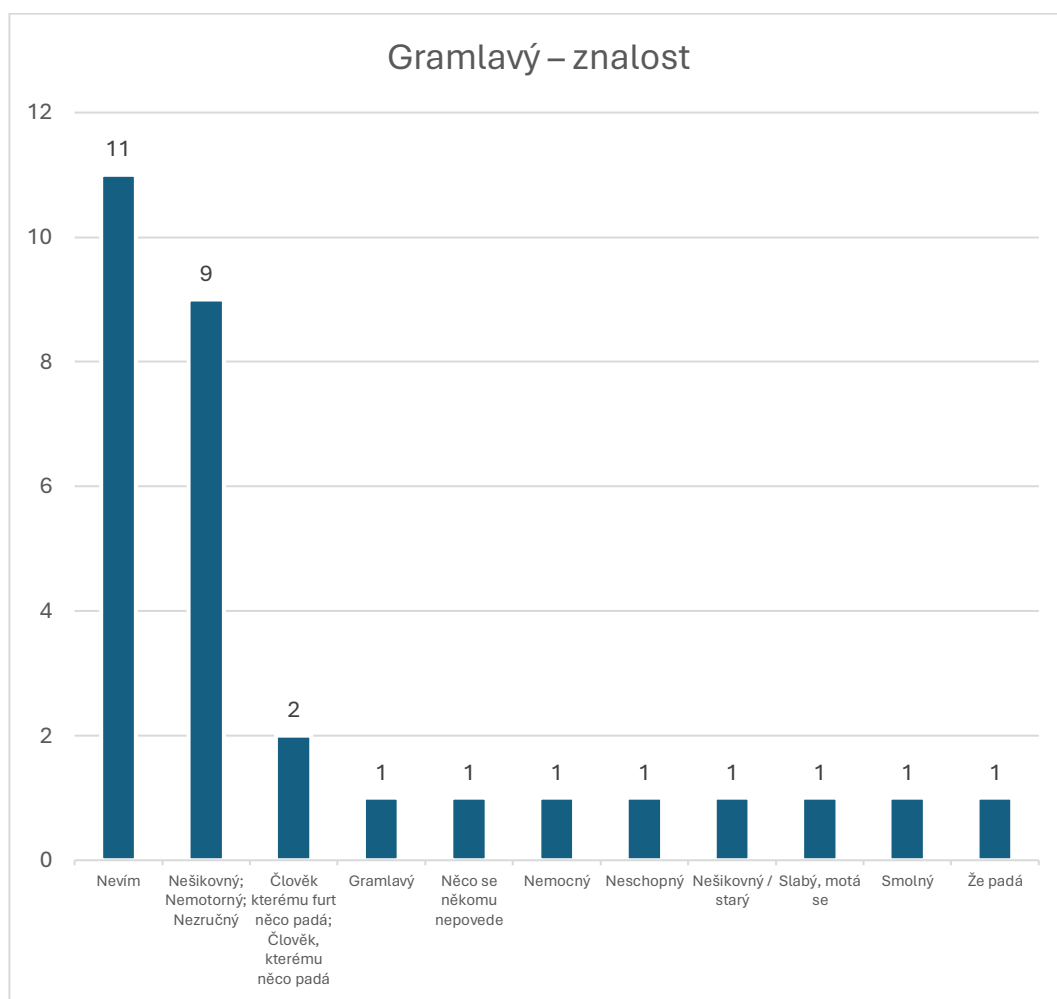
Graf 34

Většina respondentů toto slovo nepoužívá. Pouze jeden respondent jej používá často doma s rodinou i ve škole nebo s přáteli, a to ve smyslu *skoro nebo úplně dospělý kluk (jinoch)*. Další dva jej používají jen občas, také doma s rodinou, a to ve smyslu *přítel* a *krásně oblečený kluk*. Jeden respondent, který uvedl význam *kluk*, jej užívá také občas, a to doma s rodinou i ve škole nebo s přáteli.

3.3.1.18. Gramlavý

Graf 35

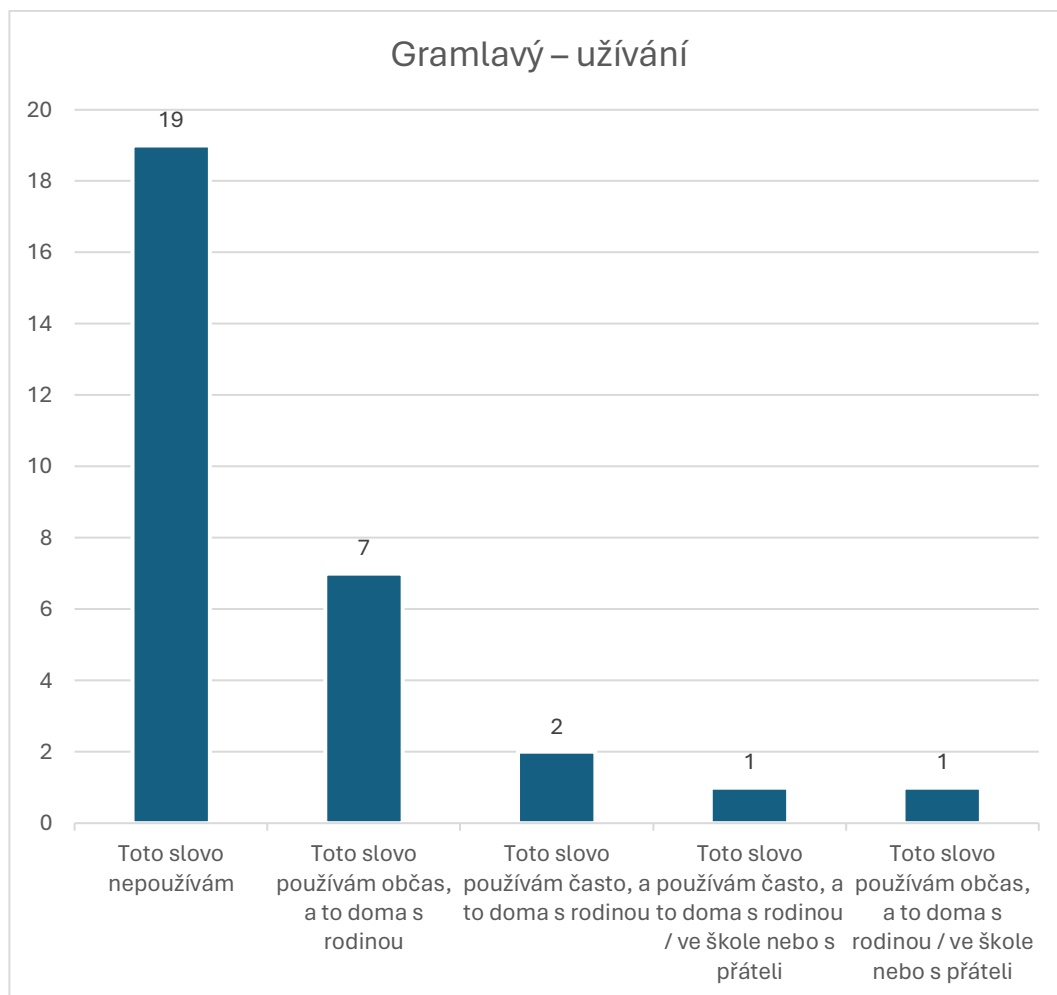

Adjektivum *gramlavý* uvádí *NSJV*¹⁷⁰ s definicí „*neobratný, nešikovný*“ a „*poraněný, chromý*“. Většina respondentů se svými odpověďmi alespoň blíží tomuto významu. Devět z nich uvedlo odpověď *nešikovný, nemotorný* nebo *nezručný*, podobně dva respondenti popsali toto slovo jako *člověk kterému furt něco padá* a *člověk, kterému něco padá*. Po jedné odpovědi se vyskytují také významy *že padá, slabý, motá se, nešikovný / starý, neschopný, smolný* a *něco se někomu nepovede*. Jen jeden respondent odpověděl *nemocný*. Jedenáct respondentů neví význam slova a jeden respondent uvedl význam *gramlavý*, nemůžeme však s jistotou předpokládat,

¹⁷⁰ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 150.

zda zná význam slova a jen nezná jeho spisovnou formu, nebo zda slovo opsal jen, aby vyplnil prázdný řádek, nebo si dokonce dělal legraci.

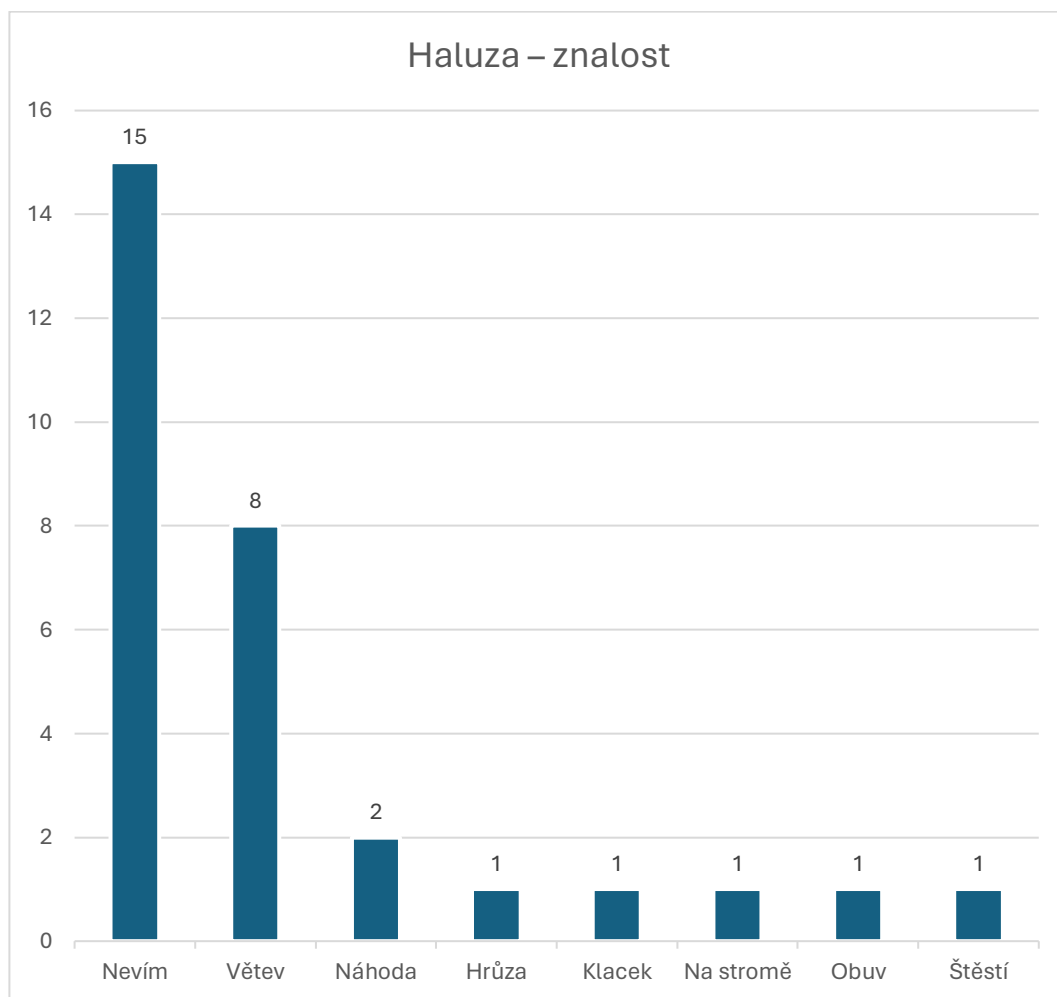
Graf 36

I přes většinovou znalost významu slova jej téměř dvě třetiny respondentů, tedy devatenáct z nich, nepoužívají. Sedm respondentů toto slovo užívá jen občas doma s rodinou, šest z nich uvedlo význam stejný nebo blízký definici „*neobratný, nešikovný*“ a jeden význam *slabý, motá se*. Jeden respondent, který uvedl význam *nešikovný*, toto slovo užívá občas, a to doma s rodinou i ve škole nebo s přáteli. Jen tři respondenti jej užívají často, a to doma s rodinou, jeden z nich také ve škole nebo s přáteli, všichni ve smyslu *nešikovný*.

3.3.1.19. Haluza

Graf 37

NSJV¹⁷¹ uvádí pod heslem *haluz*, *haluza* definici „*větev*“, „*mít štěstí*“ a „*snadno, lehce, zadarmo*“. V ČJA II¹⁷² se substantiva *haluz* a *haluza* objevují u hesla *větev*. Varianta *haluz* je typická pro východní a střední část Moravy a Slezsko, včetně podorlického úseku a Vysokomítska, kde má podobu *halúz*, morfologická varianta *haluza* se užívá na západní polovině Moravy, *halúza* pak na Břeclavsku a východním Novoměstsku.¹⁷³ Pomíšeně se pak slova *haluz* a *haluza* objevují na styku obou areálů,

¹⁷¹ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 153.

¹⁷² BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 2.*, 2012, s. 194.

¹⁷³ Tamtéž, s. 196.

mezníky jsou města Brno, Boskovice, Prostějov a Kyjov.¹⁷⁴ V *Příručce*¹⁷⁵ je uvedena pod heslem *haluz* definice „*větev*“.

Osm respondentů uvedlo správný význam slova, tedy *větev*, dva respondenti uvedli odpověď *klacek* a *na stromě*, lze tedy předpokládat, že znají význam slova, neboť se jejich odpovědi blíží definici slova *větev*. V souvislosti s další definicí v *NSJV*¹⁷⁶, tedy „*mít štěstí*“ a „*snadno, lehce, zadarmo*“, dva respondenti uvedli význam *náhoda* a jeden respondent *štěstí*. Další respondent uvedl význam *hrůza*, pravděpodobně kvůli grafické podobě slov *hrůza* a *haluza*. Jeden respondent uvedl význam *obuv*, co vedlo k takové odlišnosti v porozumění významu slova však není známo.

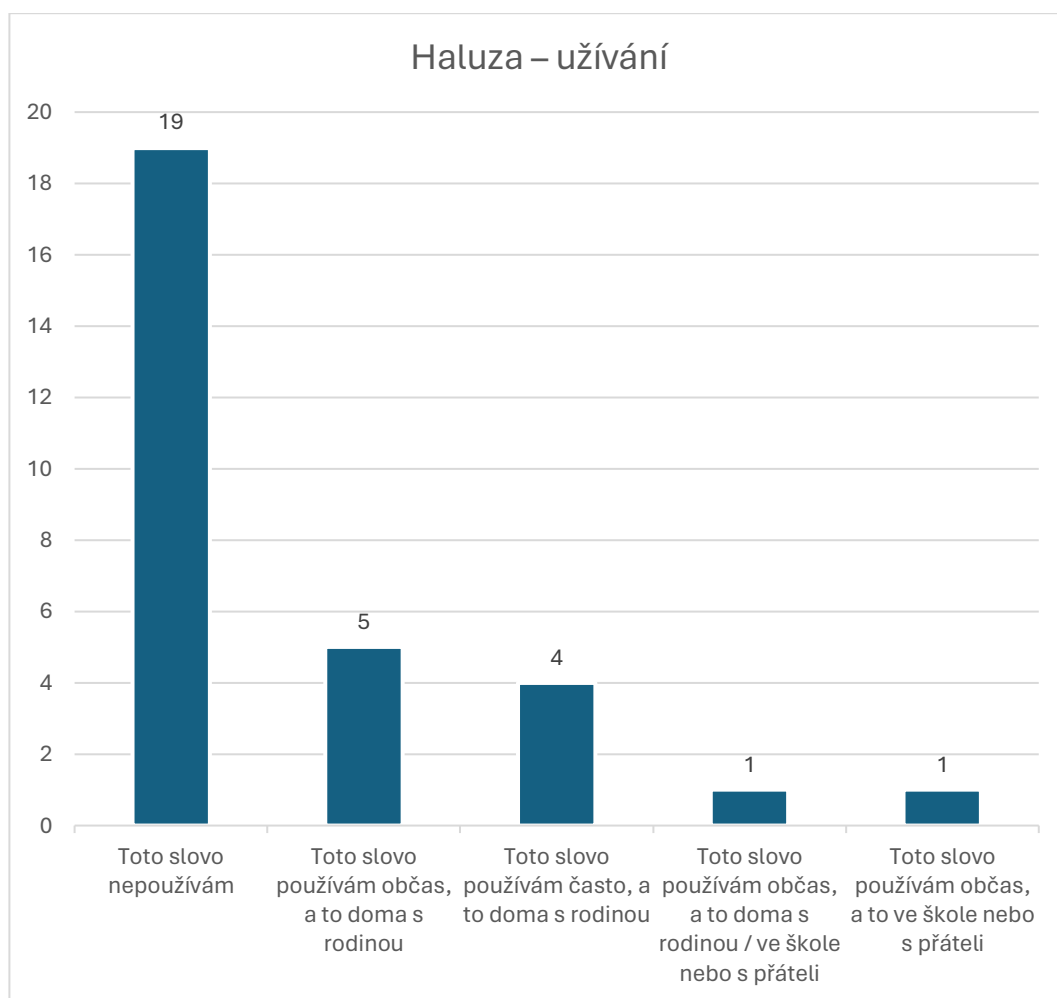
Polovina respondentů pak nevedla žádný význam slova.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ *Internetová jazyková příručka*, <https://prirucka.ujc.cas.cz/>, heslo „*haluz*“.

¹⁷⁶ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 153.

Graf 38

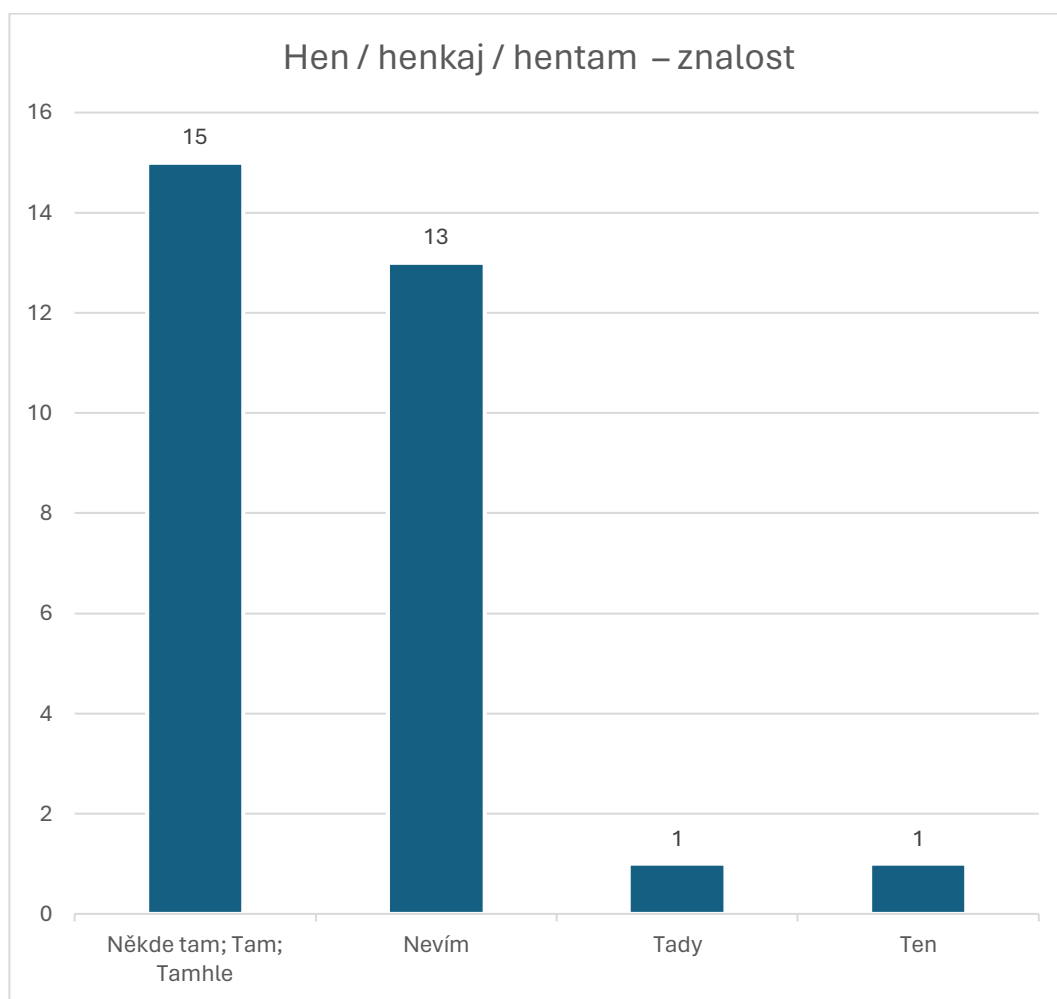

Devatenáct respondentů, tedy téměř dvě poloviny, toto slovo neuvádí. Toto je očekávaný výsledek vzhledem k tomu, že podobný počet respondentů uvedlo špatný význam slova nebo jej neuváděli vůbec.

Pět respondentů toto slovo užívá jen občas doma s rodinou, dva ve smyslu *větev*, dva ve významu *náhoda* a jeden ve významu *klacek*. Další dva respondenti, kteří uvedli význam *větev*, toto slovo užívají občas ve škole nebo s přáteli, jeden z nich i doma s rodinou. Jen čtyři respondenti užívají toto slovo často, a to doma s rodinou, tři ve významu *větev* a jeden ve významu *šťěstí*.

3.3.1.20. Hen / henkaj / hentam

Graf 39

Příslovce *hen*, *henkaj*, *hentam* definuje NSJV¹⁷⁷ jako „*tam*, *támhle* (na otázku *kde*)“. V ČJA V¹⁷⁸ jsou výrazy *hen*, *henkaj* a *hentam* uvedeny pod heslem *tam*, přičemž *hen* je užíváno převážně ve východomoravských nářečích, přechodných česko-polských dialektch a také v oblastech Příborska a Opavska.

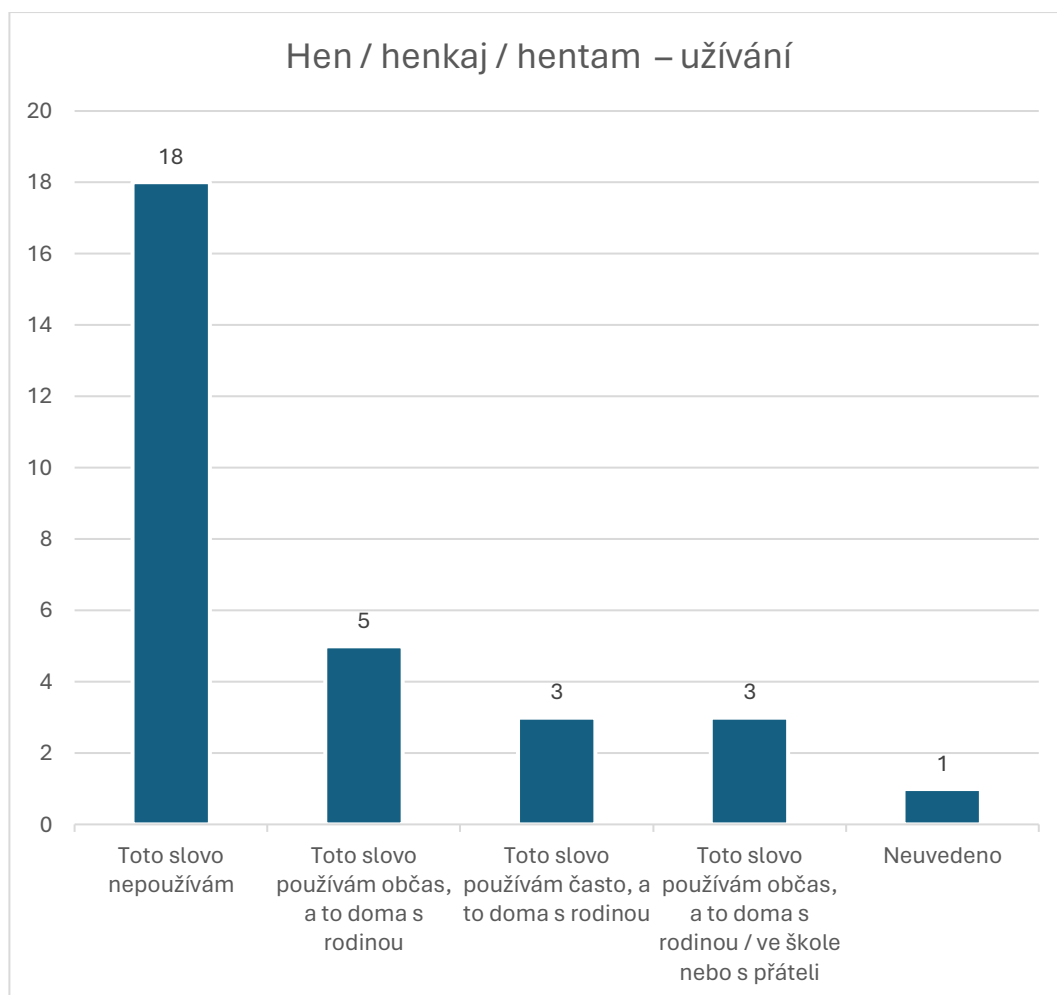
Správný význam slova, tedy *někde tam*, *tam* a *támhle*, uvedla přesně polovina respondentů. Druhá polovina respondentů však buď význam nezná vůbec, nebo uvádí význam špatný. Konkrétně jeden respondent uvádí význam *tady*, zde jeho pomýlení

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 156.

¹⁷⁸ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 5*, 2016, s. 506.

mohlo vzniknout jednoduše záměnou významu *tady* a *tam*. Další respondent uvádí význam *ten*, pravděpodobně záměnou slova *hen* se slovem *henten*, znamenající dle NSJV¹⁷⁹ „*tamten*“.

Graf 40

Osmnáct respondentů, tedy téměř dvě třetiny, toto slovo nepoužívají. Jeden respondent pak neuvedl vůbec, zda a kde toto slovo používá.

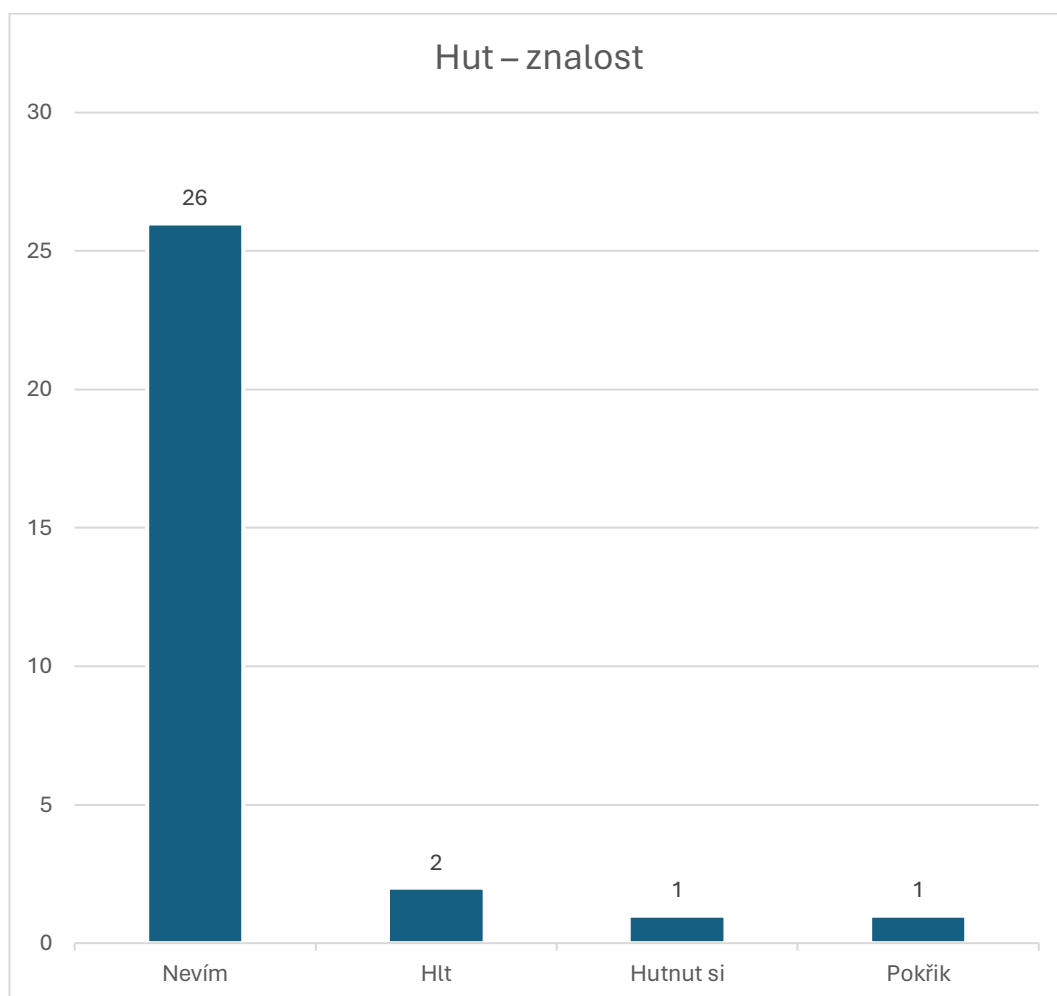
Pět respondentů toto slovo používá jen občas doma s rodinou, všichni ve významu *tam*.

¹⁷⁹ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 156.

Další tři respondenti toto slovo užívají občas jak doma s rodinou, tak i ve škole nebo s přáteli, dva ve významu *tam* a jeden ve významu *ten*. Jen tři respondenti užívají toto slovo často, a to doma s rodinou, všichni ve významu *tam*.

3.3.1.21. Hut

Graf 41

Substantivum *hut* je v *ČJA II*¹⁸⁰ uvedeno u hesla *doušek*. Tento výraz se užívá v severním a západním úseku východomoravských nářečí.¹⁸¹ *NSJV*¹⁸² definuje toto slovo jako „*hlt*“.

Téměř žádný respondent nezná význam tohoto slova. Jen dva respondenti uvedli význam *hlt*. Jeden respondent odpověděl *hutnut si*, tento výraz tedy pravděpodobně zná, ale nezná jeho spisovnou podobu a je možné, že ani jeho význam. Jeden

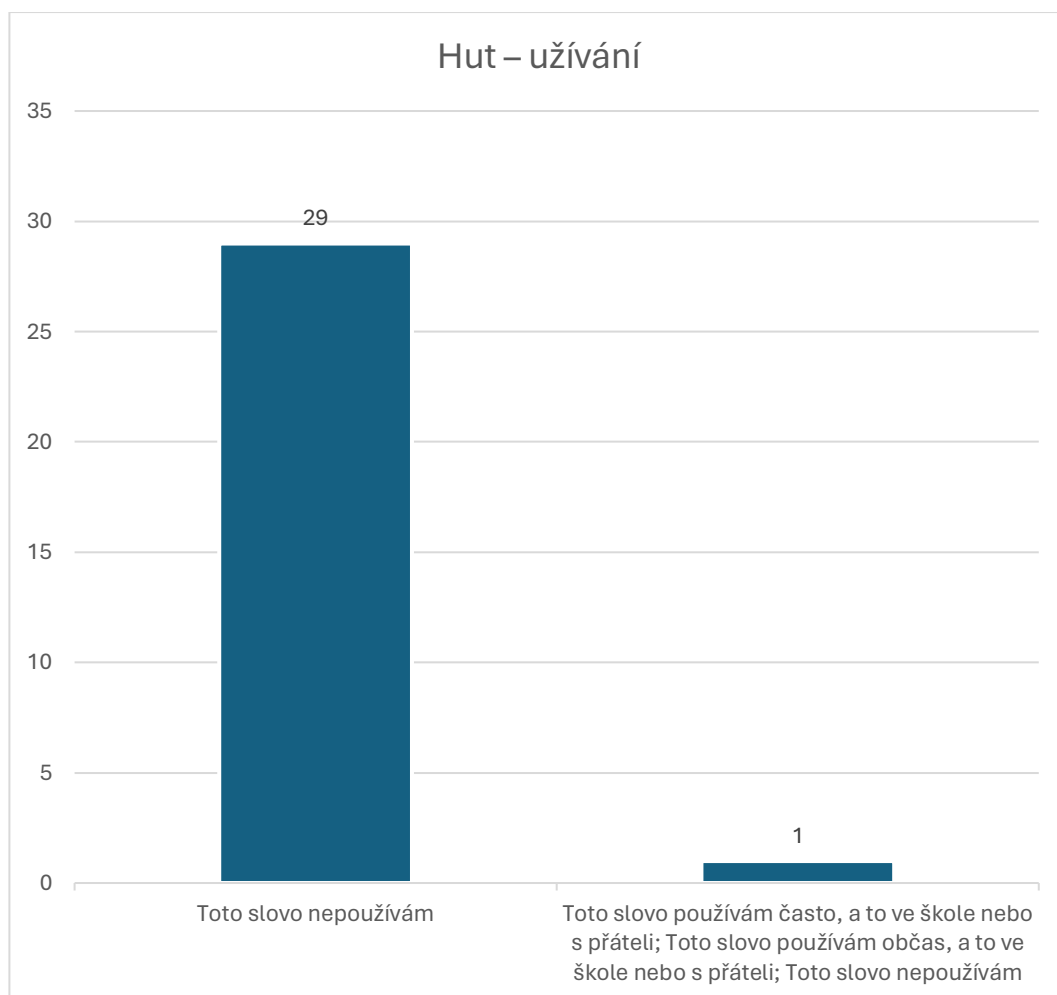
¹⁸⁰ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 2.*, 2012, s. 442.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 165.

respondent uvedl, že toto slovo znamená *pokřik*, zde je možné, že se jedná o pronikání anglicismu, protože dle magazínu *The New York Times*¹⁸³ hráči amerického fotbalu při tréninku křičí „Hut, hut, hut!“.

Graf 42

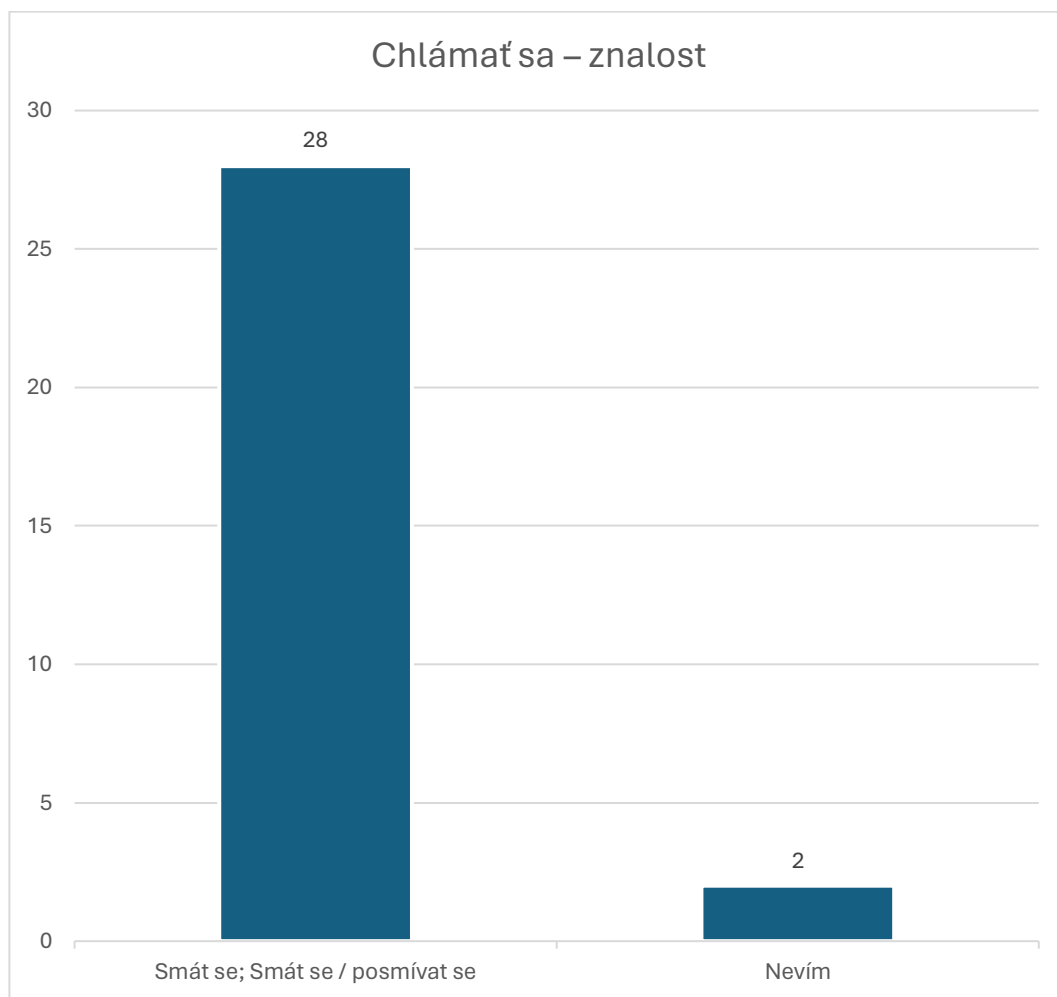

Neznalost tohoto slova odpovídá také jeho užívání, téměř žádný respondent jej totiž neužívá. Pouze jeden respondent, který uvedl význam *hutnut si*, označil více odpovědí, a to: *Toto slovo používám často, a to ve škole nebo s přáteli, Toto slovo používám občas, a to ve škole nebo s přáteli a Toto slovo nepoužívám.*

¹⁸³ *Hut! Hut! Hut! What?*, © 2024. Online. In: THE NEW YORK TIMES COMPANY. The New York Times. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2018/01/31/sports/football/quarterback-signals-hut.html>. [cit. 2024-04-17].

3.3.1.22. Chlámať sa

Graf 43

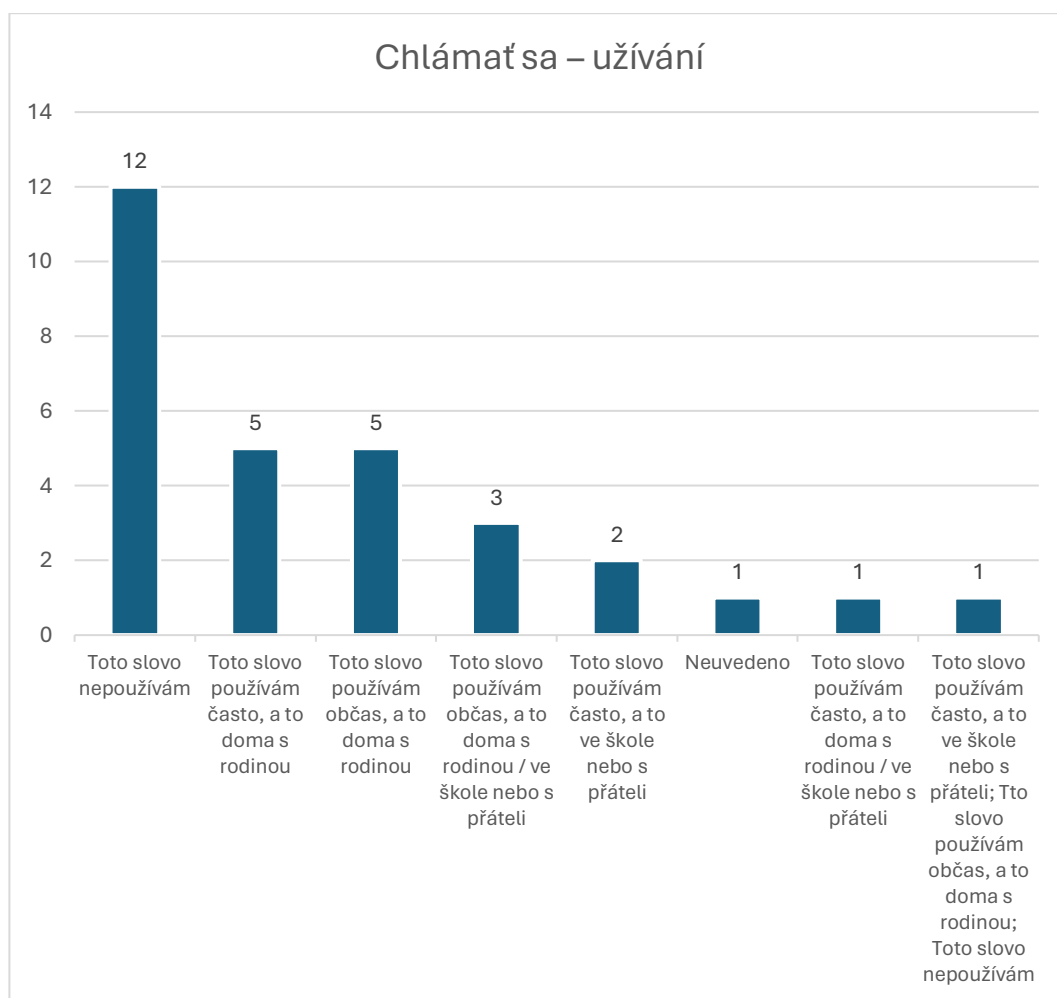

Sloveso *chlámať sa* je v *NSJV*¹⁸⁴ definováno jako „*hlučně se smát*“.

Téměř všichni respondenti uvedli správný význam tohoto výrazu a jen dva respondenti význam neznají.

Správný význam, tedy *smát se*, uvedl také jeden respondent pocházející z Ukrajiny.

¹⁸⁴ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 167.

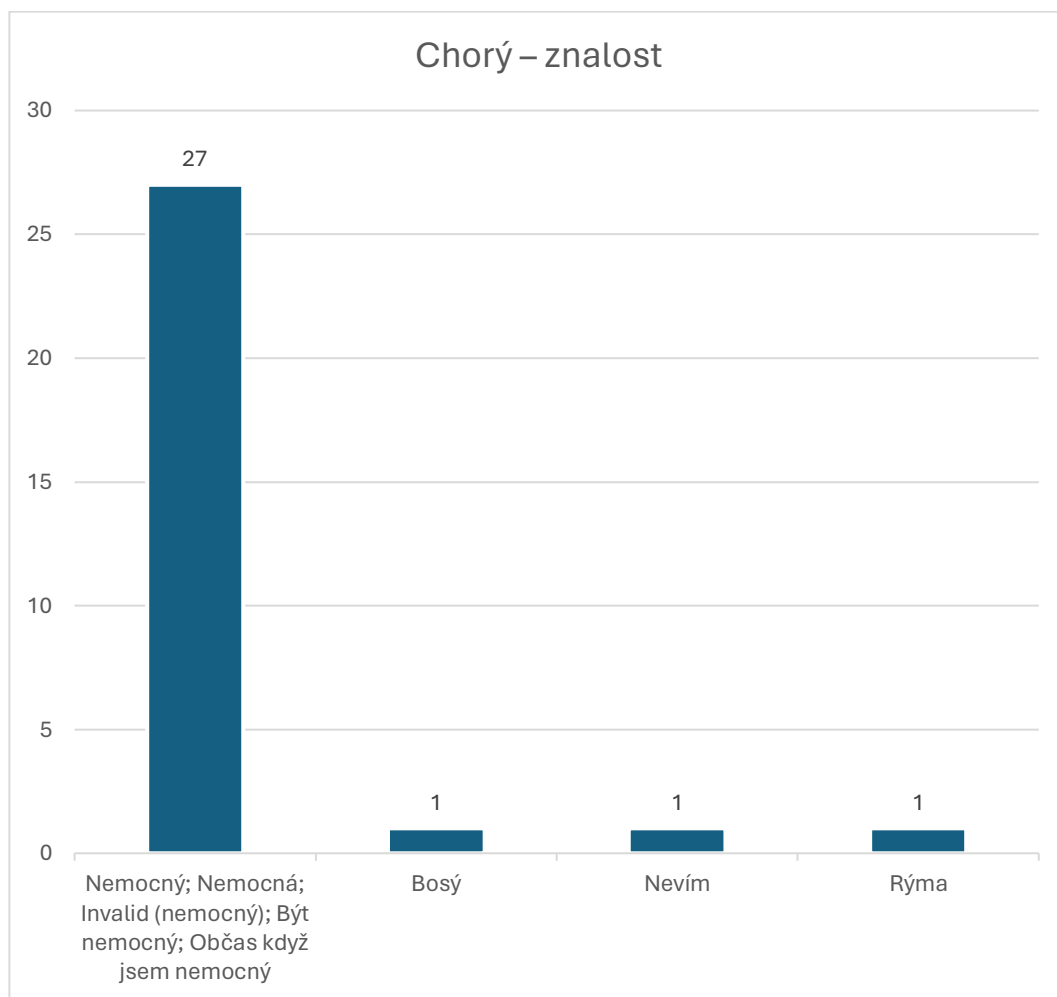
I přes vysokou znalost slovesa jej dvanáct respondentů, tedy něco přes jednu třetinu, neužívá. Jeden respondent pak neuvedl, zda a kde jej užívá.

Osm respondentů toto slovo užívá občas, a to doma s rodinou, tři z nich i ve škole nebo s přáteli. Dalších osm respondentů toto slovo užívá často, pět z nich jen doma s rodinou, dva jen ve škole nebo s přáteli a jeden jak doma s rodinou, tak i ve škole nebo s přáteli.

Jeden respondent označil více odpovědí: *Toto slovo používám často, a to ve škole nebo s přáteli, Toto slovo používám občas, a to doma s rodinou a Toto slovo nepoužívám.* Všichni tito respondenti sloveso *chlámat sa* užívají ve správném významu.

3.3.1.23. Chorý

Graf 45

Adjektivum *chorý* je v *NSJV*¹⁸⁵ definováno jako „*nemocný, churavý*“, stejně tak v *Příručce*¹⁸⁶, která slovo označuje za knižní.

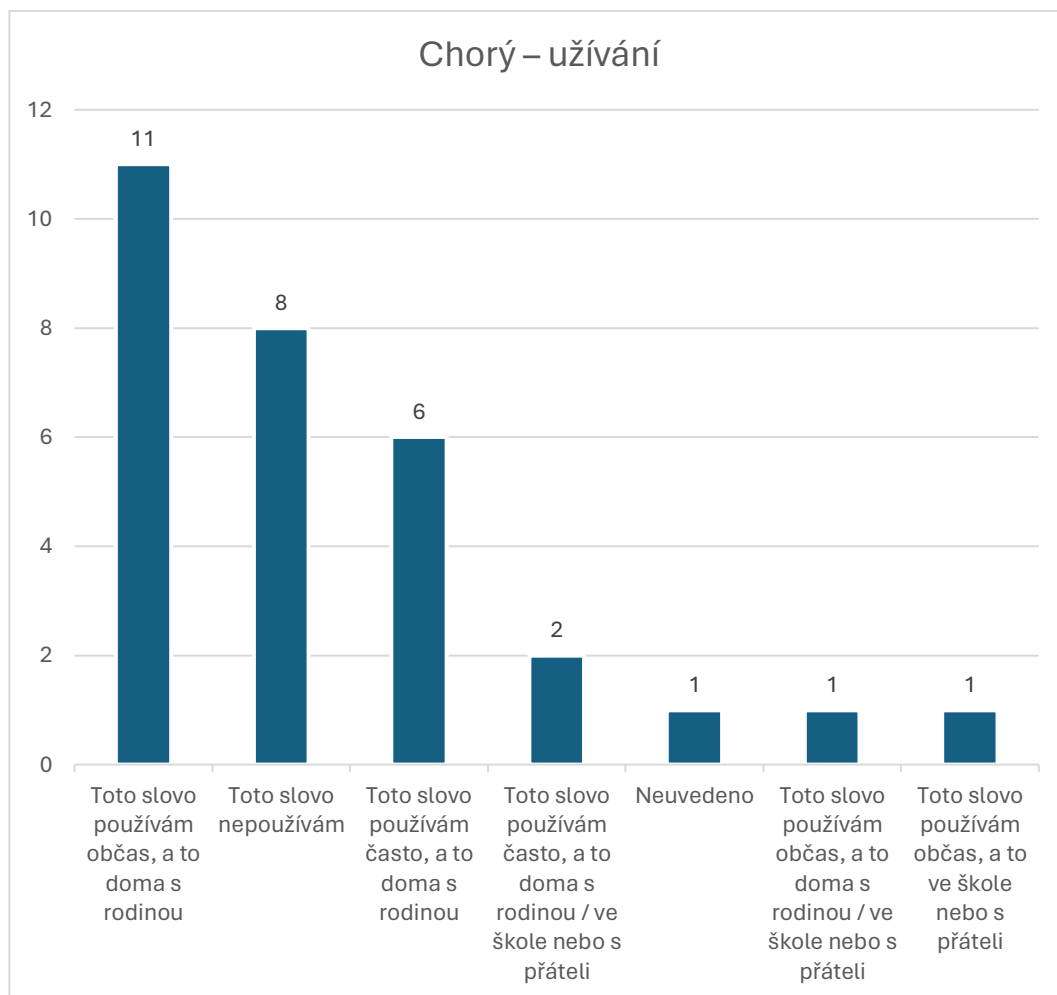
Téměř všichni respondenti odpověděli správně, uvedli tedy významy *nemocný, nemocná, invalid (nemocný), být nemocný* a *občas když jsem nemocný*. Jeden respondent uvedl odpověď *rýma*, dá se tedy předpokládat, že má toto slovo spojeno také se stavem nemoci. Další respondent uvedl význam *bosý*, zde se může jednat o přenesení významu, z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že má rodina a přátelé žijící

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 169.

¹⁸⁶ *Internetová jazyková příručka*, <https://prirucka.ujc.cas.cz/>, heslo „chorý“.

ve Vsetíně často radí, ať děti nechodí bosé, neboť jim hrozí nastydnutí. Pouze jeden respondent neuvedl žádnou odpověď.

Graf 46

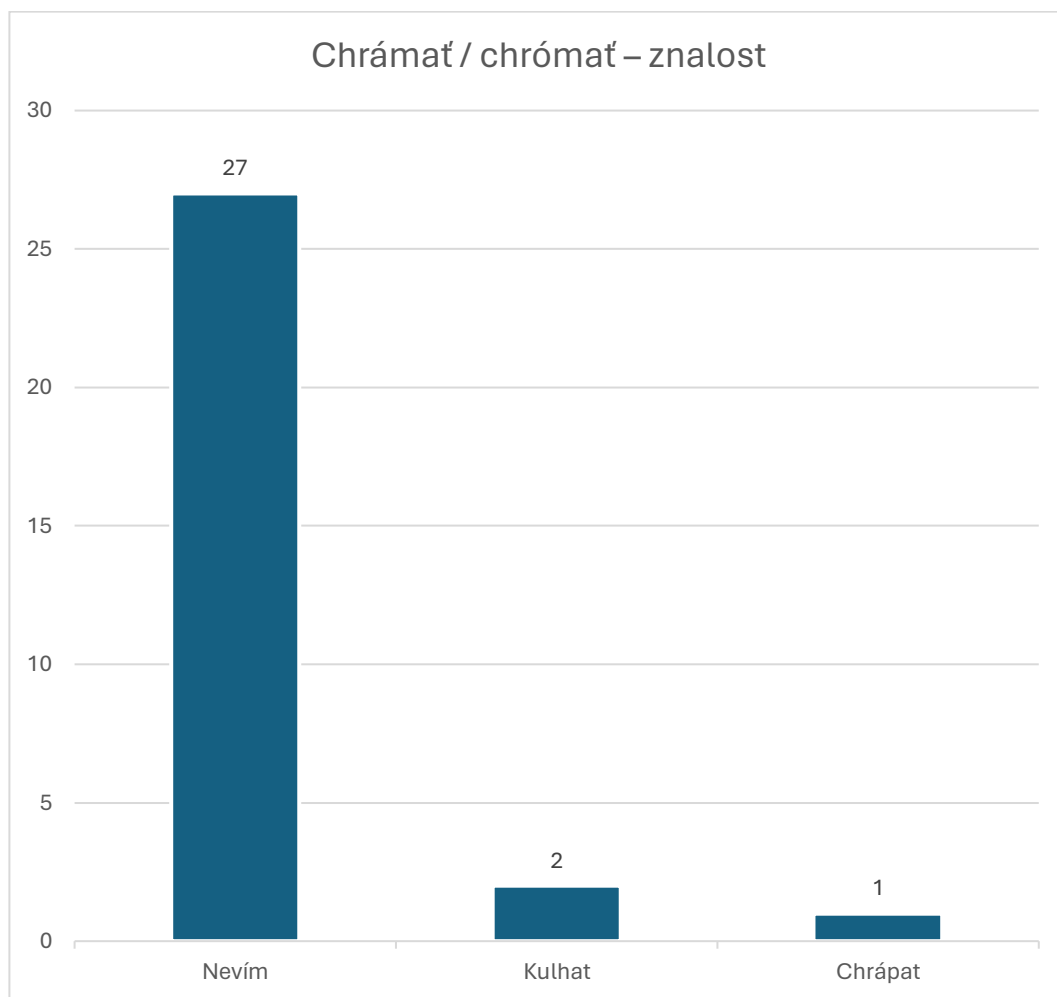

Osm respondentů, tedy necelá třetina, uvedlo, že toto slovo nepoužívá. Jeden respondent neuvedl vůbec, zda a kde toto slovo používá.

Přes dvě třetiny respondentů tedy toto slovo běžně užívá, což téměř odpovídá znalosti jeho významu mezi respondenty. Čtrnáct respondentů jej užívá občas, jedenáct z nich jen doma s rodinou, jeden pouze ve škole nebo s přáteli a jeden jak doma s rodinou, tak i ve škole nebo s přáteli. Dalších osm respondentů, tedy necelá třetina, toto slovo užívá dokonce často, a to doma s rodinou, dva z nich i ve škole nebo s přáteli. Všichni tito respondenti užívají adjektivum *chorý* ve významu *nemocný*.

3.3.1.24. Chrámat' / chrómat'

Graf 47

Sloveso *chrámat'* nebo *chrómat'* znamená dle NSJV¹⁸⁷ „kulhat“. V ČJA I¹⁸⁸ jsou výrazy *chrámat* a *chrómat* uvedeny taktéž pod heslem *kulhat*. Podoba *chrámat* je typická pro většinu Slezska a severní část východomoravských nářečí, *chrómat* pak pro Zábřezsko a střední pás východomoravských nářečí.¹⁸⁹

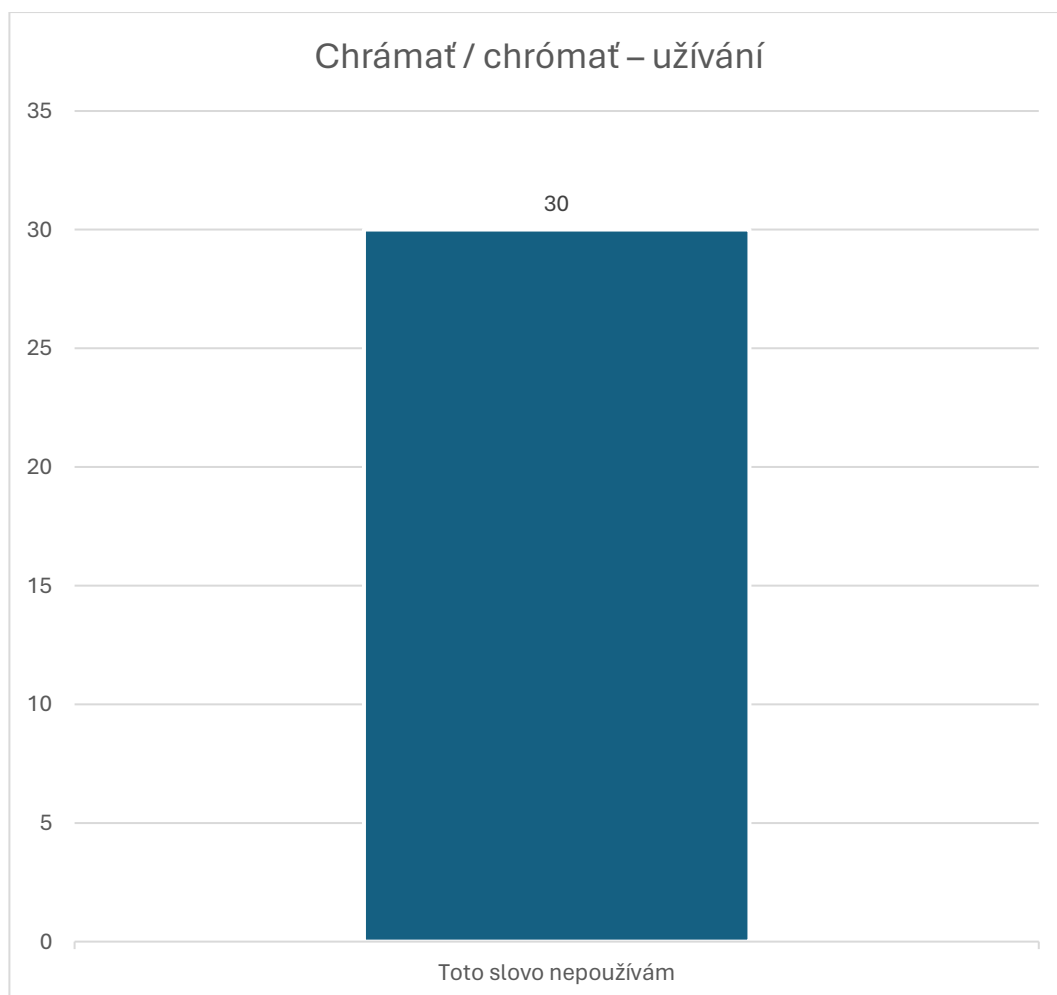
¹⁸⁷ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 169.

¹⁸⁸ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 1*, 2012, s. 154.

¹⁸⁹ Tamtéž.

Správný význam, tedy *kulhat*, uvedli pouze dva respondenti. Jeden respondent uvedl význam *chrápat*, pravděpodobně díky grafické podobnosti slov *chrámať* a *chrápat*. Zbýlých dvacet sedm respondentů význam slova nezná.

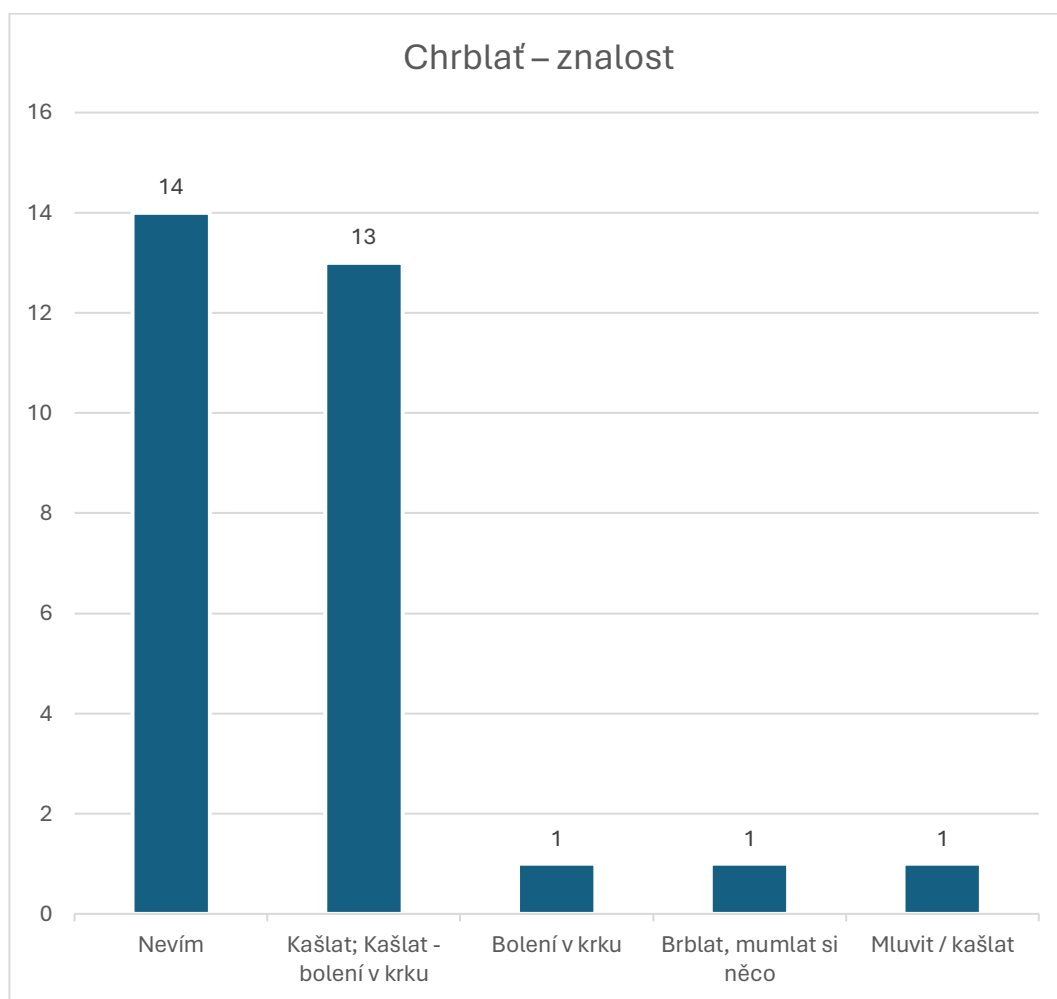
Graf 48

Neznalosti významu slova odpovídá i jeho užívání, protože jej žádný respondent nepoužívá.

3.3.1.25. Chrblat'

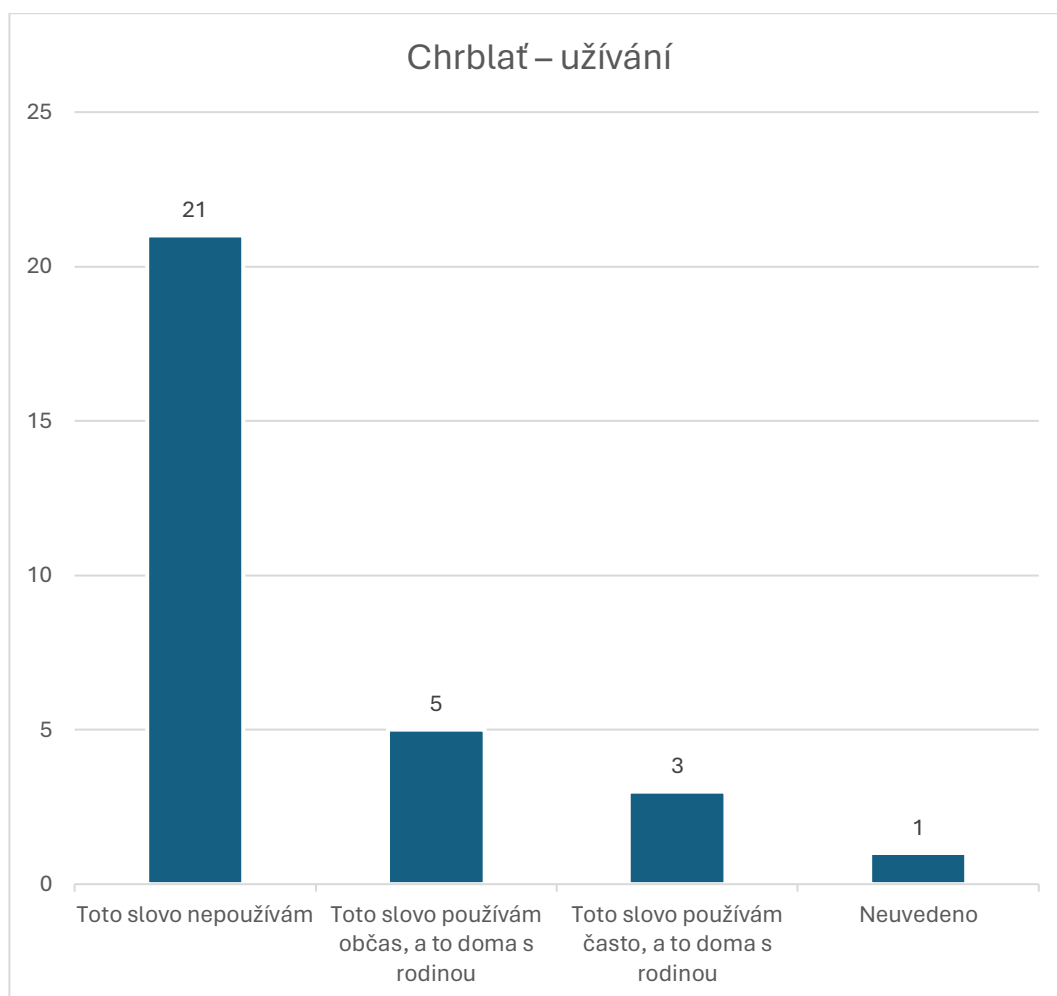
Graf 49

Sloveso *chrblat'* dle *NSJV*¹⁹⁰ znamená expresivně „silně kašlat“. Polovina respondentů uvedla správný význam slova, nebo alespoň význam jemu blízký. Konkrétně třináct respondentů odpovědělo *kašlat*, jeden *bolení v krku* a jeden *mluvit / kašlat*, taktéž se objevila odpověď *brblat, mluvit si něco*. U odpovědi *mluvit* a *brblat* se pravděpodobně jedná o přenesení významu, kdy při kašli i takzvaném brblání nebo mumlání vychází z úst nesrozumitelné zvuky. Polovina respondentů tedy nezná význam slova, čtrnáct z nich nevedla žádnou odpověď a jeden uvedl špatný význam.

¹⁹⁰ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 170.

Graf 50

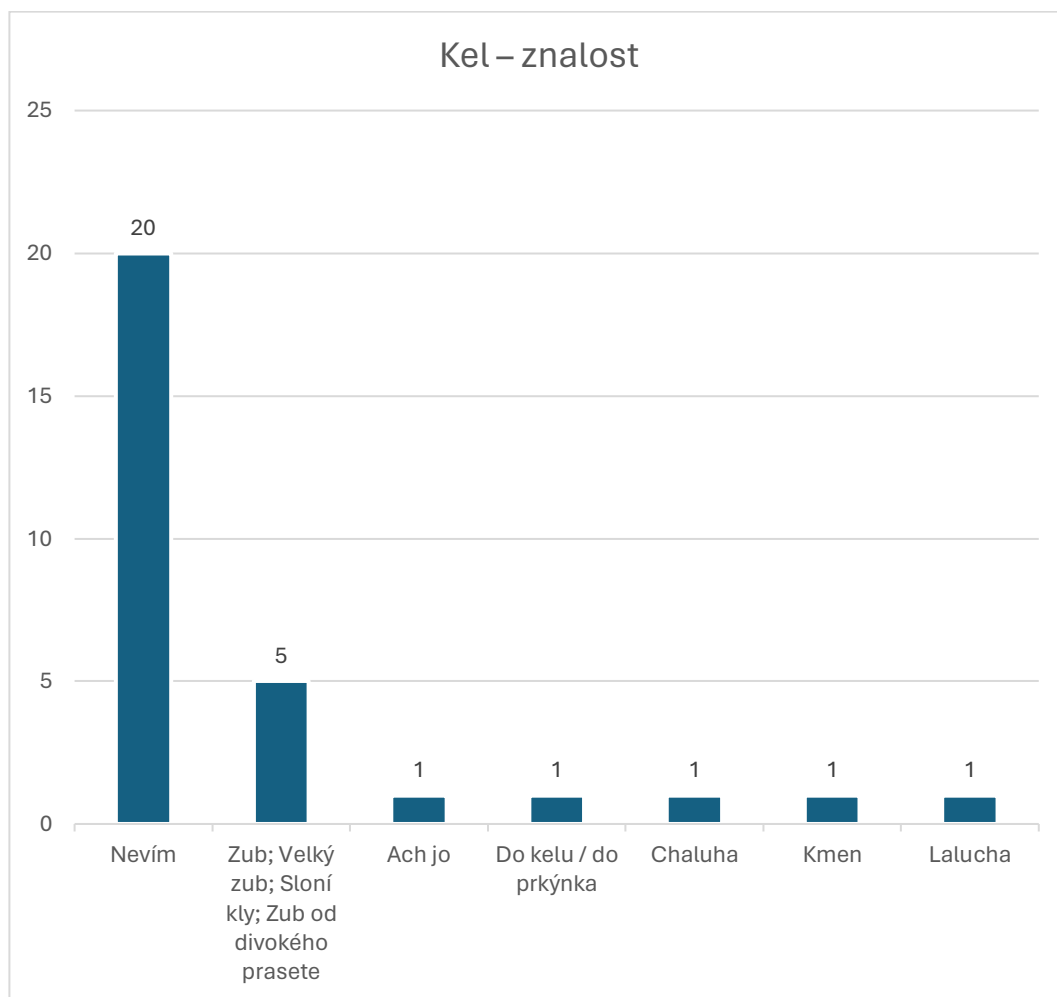

I přes to, že polovina respondentů zná význam slova, dvacet jedna, tedy přes dvě třetiny, jich uvedlo, že jej nepoužívají. Jeden pak neuvedl vůbec, zda a kde jej užívá.

Pět respondentů však toto slovo užívá občas, a to doma s rodinou, čtyři ve smyslu *kašlat*, jeden pak i přesto, že neuvedl žádný význam slova, jej používá. Jen tři respondenti jej pak užívají často, také doma s rodinou, a to ve významu *kašlat*.

3.3.1.26. Kel

Graf 51

Substantivum *kel* znamená nářečně dle *NSJV*¹⁹¹ a *ČJA II*¹⁹² „*kapusta*“. Expresivně se využívá ale i jako nadávka, například ve větě „*jít do kelu*“, tedy „*jít do háje*“.¹⁹³ Ve významu *kapusty* je pak tento výraz typický pro východní polovinu Moravy a Slezsko.¹⁹⁴ Dle *ČJA III*¹⁹⁵ slovo *kel* může označovat i *bramborový klíček*. V *Příručce*

¹⁹¹ Tamtéž, s. 178.

¹⁹² BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 2.*, 2012, s. 80.

¹⁹³ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 170.

¹⁹⁴ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 2.*, 2012, s. 82.

¹⁹⁵ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 3*, 2014, s. 272.

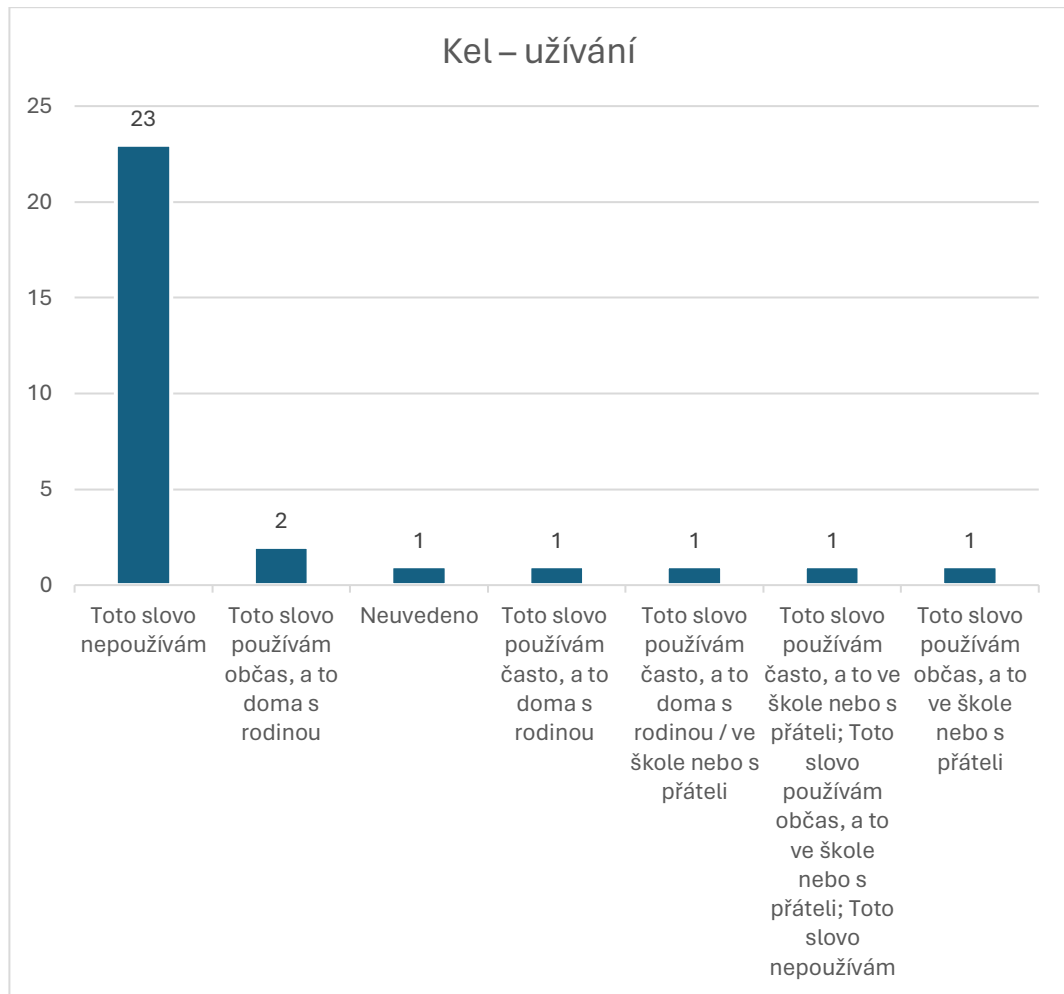
však nalezneme poněkud jinou definici, a to „*mohutný, z tlamy vyčnívající špičák nebo řezák některých savců*“¹⁹⁶.

Význam *kapusta* neuvedl žádný z respondentů. Expresivní užití, tedy *do kelu / do prkýnka*, uvedl pouze jeden respondent, podobně další respondent uvedl odpověď *ach jo*, zde se jedná pravděpodobně o přenesení významu, kdy povzdych *ach jo* i nadávka *do kelu* se užívají obě také jako povzdych nad něčím nezdařeným. Dle očekávání se objevilo i pět odpovědí s významem, který uvádí *Příručka*, tedy *zub, velký zub, sloní kly* a *zub od divokého prasete*.

Objevily se i dvě odpovědi *chaluha* a *lalucha*, je možné, že respondent, který uvedl význam *chaluha* má slovo *kel* asociováno se zelenou rostlinou, jakou je i *kapusta*, u odpovědi *lalucha* se lze pouze domnívat, že tito dva respondenti seděli vedle sebe a jeden opisoval od druhého, přičemž si odpověď sousedícího nepřčetl správně. Jeden respondent uvádí význam *kmen*, co vedlo k takové odlišnosti v porozumění významu slova však není známo. Dvě třetiny respondentů neuvedly význam žádný.

¹⁹⁶ *Internetová jazyková příručka*, <https://prirucka.ujc.cas.cz/>, heslo „kel“.

Graf 52

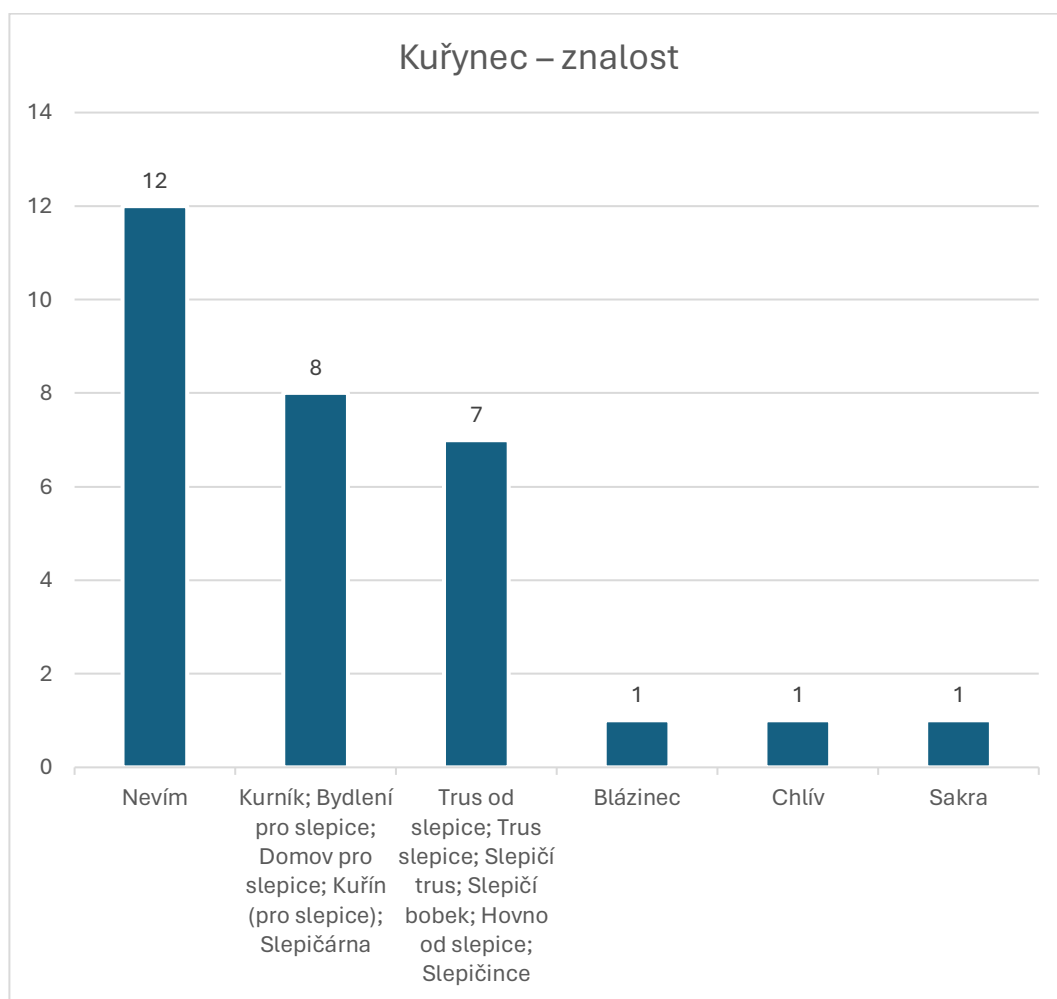
Dle očekávání dvacet tři respondentů, tedy přes dvě třetiny, toto slovo nepoužívají. Jeden respondent pak neuvedl vůbec, zda a kde tento výraz užívá.

Dva respondenti toto slovo užívají občas doma s rodinou, jeden z nich uvedl význam *zub* a druhý neuvedl význam žádný, přesto však toto slovo používá. Jeden respondent, který uvedl význam *sloní kly*, toto slovo užívá občas jen ve škole nebo s přáteli. Jeden respondent užívá toto slovo často jen doma s rodinou, a to ve významu *ach jo* a další i ve škole nebo s přáteli, ve významu *zub divokého prasete*.

Jeden respondent, který uvedl význam *chaluha*, označil více odpovědí: *Toto slovo používám často, a to ve škole nebo s přáteli*, *Toto slovo používám občas, a to ve škole nebo s přáteli* a *Toto slovo nepoužívám*.

3.3.1.27. Kuřynec

Graf 53

Substantivum *kuřynec* je v *NSJV*¹⁹⁷ definováno jako „*slepíčí trus, slepičinec*“. Dle *ČJA III*¹⁹⁸ může slovo *kuřinec* označovat také *kurník*.

Osm respondentů uvedlo odpovědi *kurník, bydlení pro slepice, domov pro slepice, kuřín (pro slepice)* a *slepíčárna*, mají toto slovo tedy asociováno s obydlím pro slepice, nikoliv se slepičím trusem. Jeden respondent uvedl také význam *chlív*, pravděpodobně nevěděl jiný název pro *kurník*, proto uvedl název zvířecího obydlí obecně. Význam

¹⁹⁷ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 191.

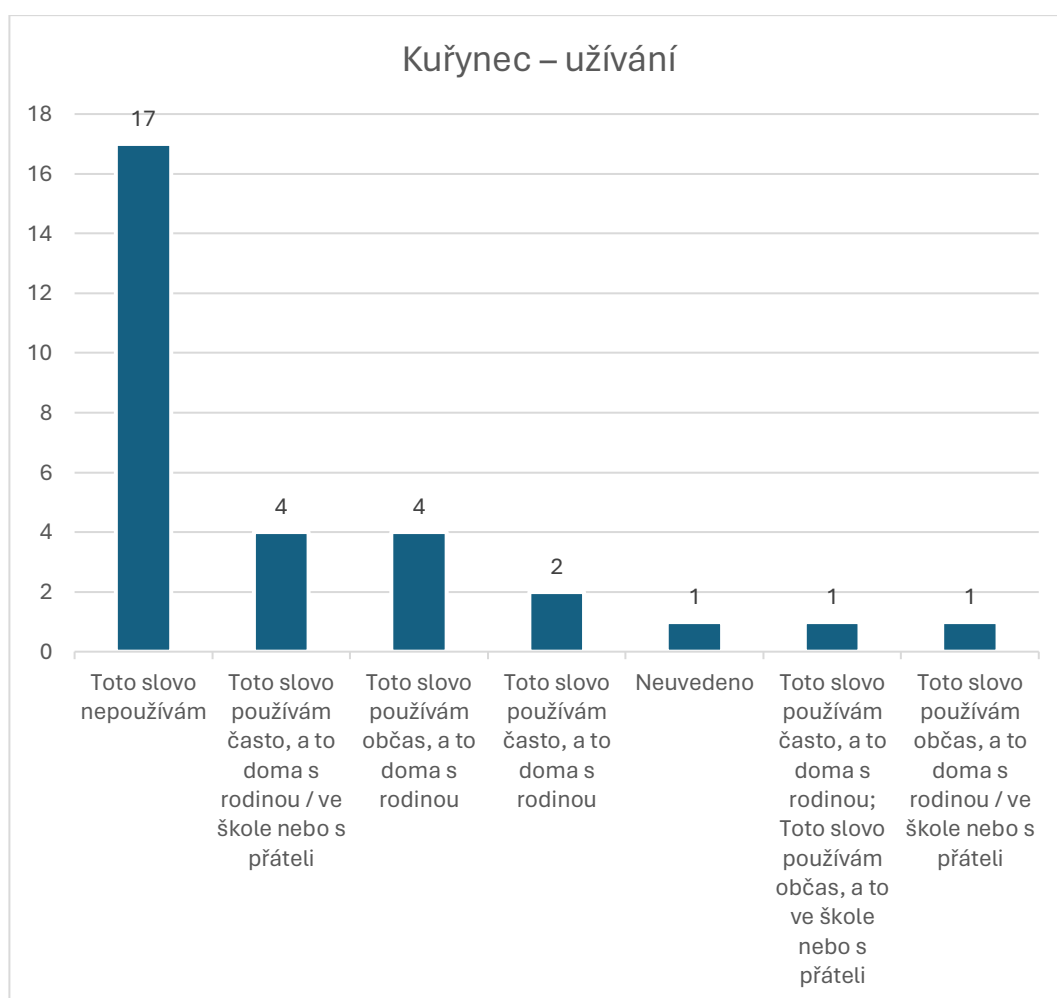
¹⁹⁸ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 3*, 2014, s. 518.

slepičí trus, slepičí hovno, slepičí bobek nebo *slepičince* uvedlo sedm respondentů. Správný význam slova zná tedy polovina respondentů.

Jeden respondent uvedl odpověď *sakra*, zde mohlo dojít k přenesení významu, protože slepičí trus je něco nečistého a zapáchajícího, a tak je pravděpodobné jeho užití jako nadávky. Podobně u odpovědi *blázinec*, kdy představa slepičího výběhu může připomínat něco neorganizovaného, slepice totiž obvykle běhají dokola a vydávají nejrůznější zvuky.

Žádný význam nevedlo dvanáct respondentů, tedy necelá polovina.

Graf 54

I přes to, že pravý význam slova zná polovina respondentů, sedmnáct respondentů toto slovo neužívá a jeden pak nevedl vůbec, zda a kde jej užívá.

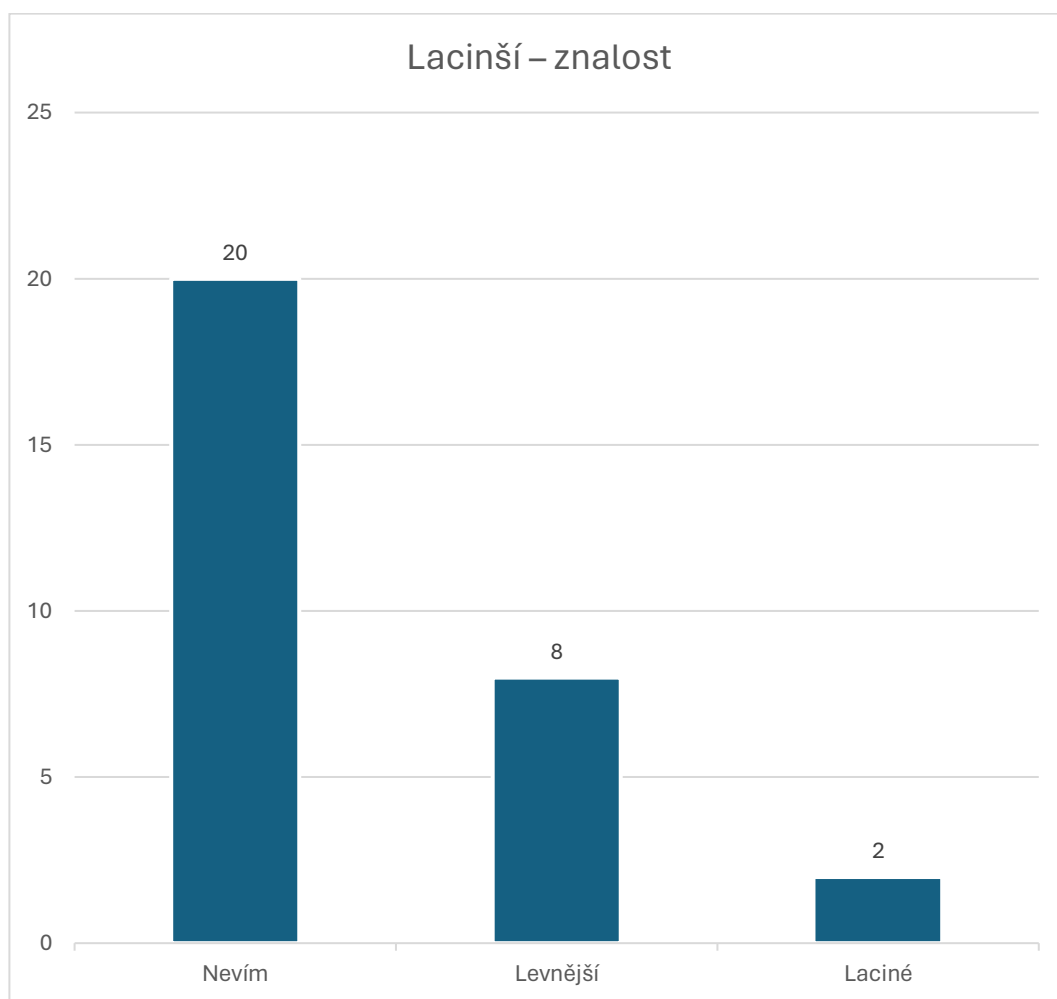
Čtyři respondenti toto slovo užívají často doma s rodinou i ve škole nebo s přáteli, a to tři ve smyslu *slepičího trusu* a jeden ve smyslu *kurník*. Další dva respondenti užívají výraz často pouze doma s rodinou, jeden z nich uvedl význam *kurník* a druhý neuvedl žádný význam, přesto však toto slovo užívá.

Čtyři respondenti užívají toto slovo jen občas doma s rodinou, dva ve významu *slepičího trusu* a jeden ve významu *kurník*. Jeden respondent užívá toto slovo jak doma s rodinou, tak ve škole nebo s přáteli, a to ve smyslu *slepičí trus*.

Jeden respondent, který uvedl význam *sakra*, označil více odpovědí: *Toto slovo používám často, a to doma s rodinou a Toto slovo používám občas, a to ve škole nebo s přáteli.*

3.3.1.28. Lacinší

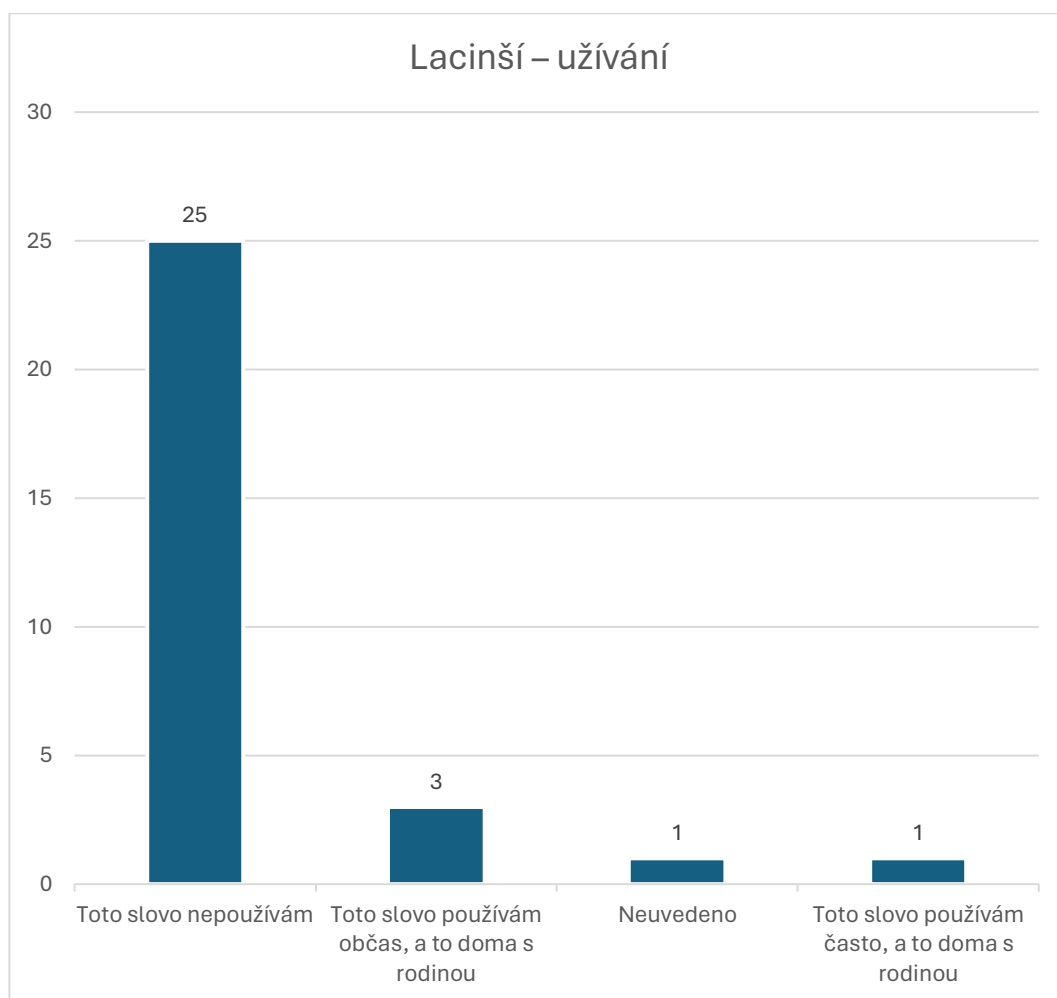
Graf 55

ČJA II¹⁹⁹ uvádí výraz *lacinší* pod heslem *lacinější*, jedná se tedy o komparativ k adjektivu *laciný* a užívá se převážně východně od řek Svitavy a Svratky. I přes zjevnou podobu se spisovnou variantou *lacinější* dvě třetiny respondentů neznají význam slova. Osm respondentů uvedlo správný význam, a to *levnější*. Dva respondenti uvedli první stupeň adjektiva *laciné*.

¹⁹⁹ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 2.*, 2012, s. 394.

Graf 56

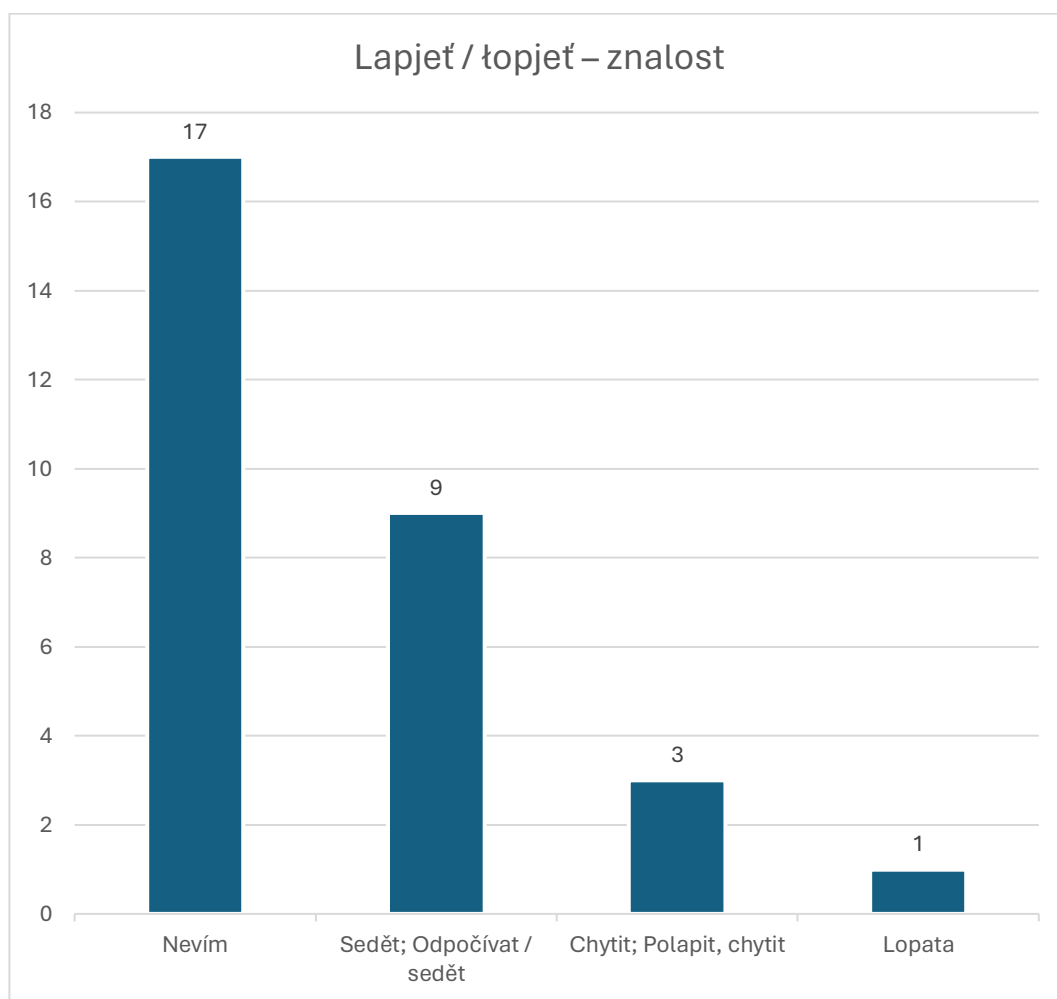

Většinové neznalosti významu slova odpovídá i jeho užívání. Dvacet pět respondentů uvedlo, že slovo nepoužívá, jeden pak neuvedl vůbec, zda nebo kde toto slovo užívá.

Jen tři respondenti užívají toto slovo občas, a to doma s rodinou a pouze jeden respondent jej užívá často, také doma s rodinou. Všichni toto adjektivum užívají ve smyslu *levnější*.

3.3.1.29. Lapjet' / łopjet'

Graf 57

Dle *NSJV*²⁰⁰ sloveso *lapjet'*, *łopjet'*, znamená expresivně „zdržovat se (někde); sedět“. *ČJA I*²⁰¹ uvádí také význam „sedět na bobku“.

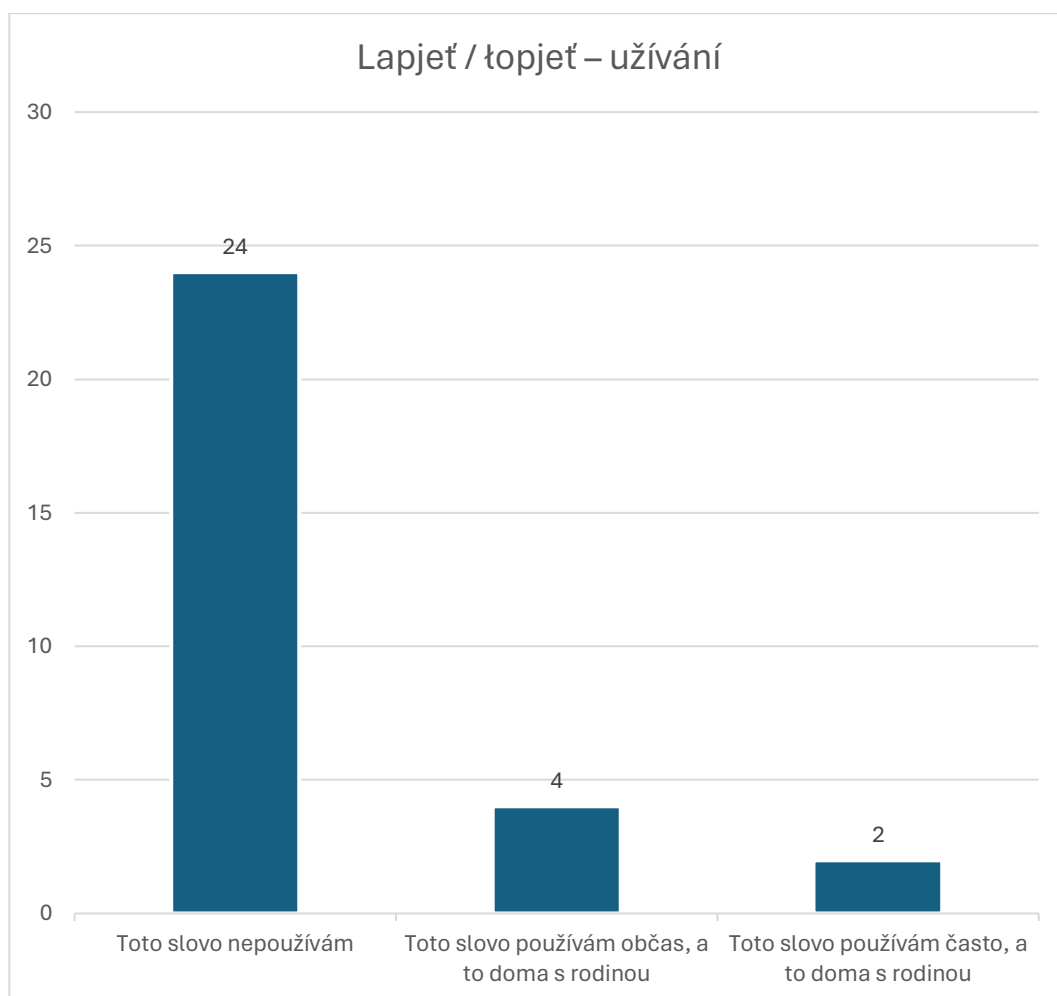
Správný význam *sedět* uvedlo jen devět respondentů, tedy necelá třetina. Tři respondenti odpověděli *chytit* a *polapit* / *chytit*, pravděpodobně kvůli podobnosti se spisovným slovem *lapit*, tedy *chytit*. Jeden respondent uvedl význam *lopata*, zde se opět pravděpodobně jedná o záměnu díky grafické podobnosti slov *łopjet'* a *lopata*.

Sedmnáct respondentů, tedy téměř dvě třetiny, neuvedly žádný význam slova.

²⁰⁰ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 194.

²⁰¹ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 1*, 2012, s. 113–114.

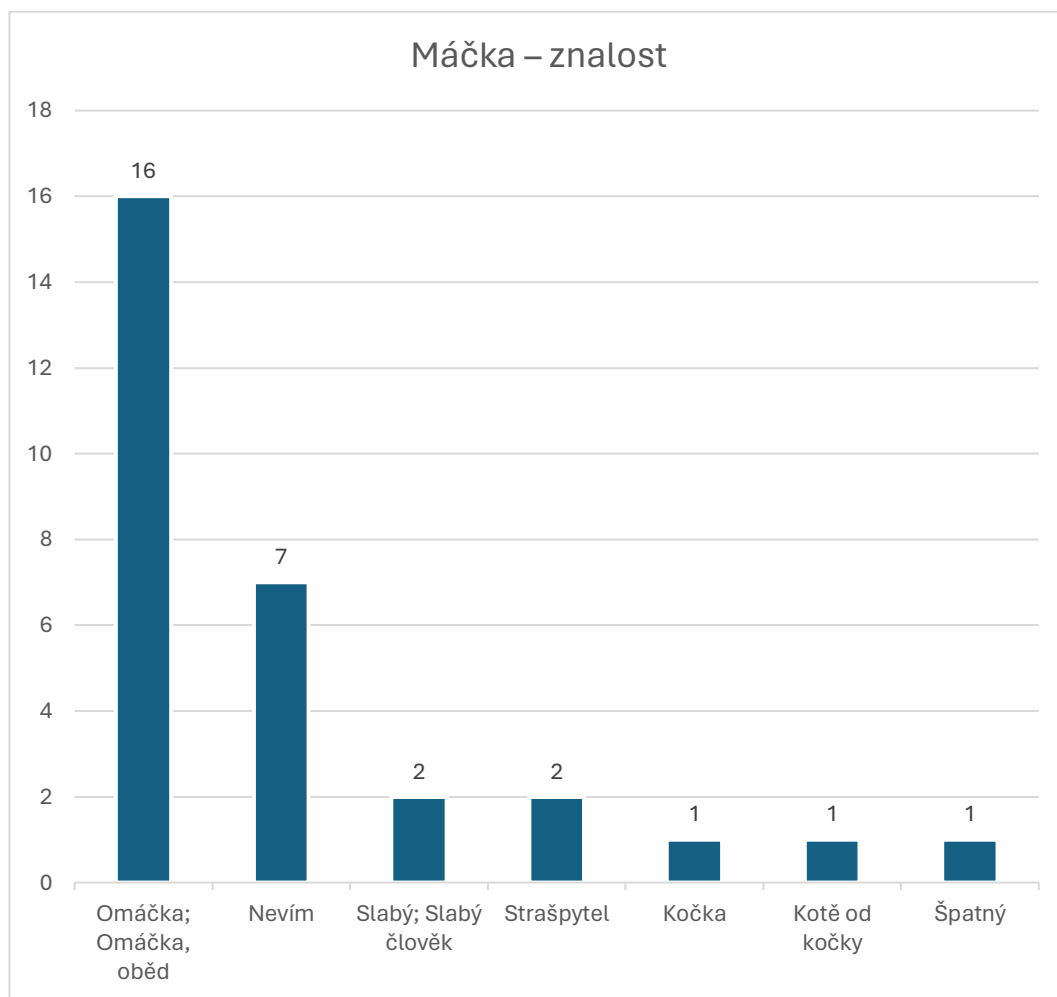
Graf 58

Vzhledem k většinové neznalosti významu slova není překvapivé, že dvacet čtyři respondentů jej vůbec nepoužívá. Čtyři respondenti jej užívají občas doma s rodinou, tři ve smyslu *sedět* a jeden ve významu *polapit, chytit*. Jen dva respondenti jej užívají často, také doma s rodinou, a to ve významu *sedět*.

3.3.1.30. Máčka

Graf 59

Substantivum *máčka* definuje NSJV²⁰² jako „*omáčka*“, expresivně pak „*beztvará hmota*“ a „*slaboch, zbabělec*“. ČJA I²⁰³ jej taktéž uvádí pod heslem *omáčka* a typický je tento výraz na území východně od staré zemské hranice mezi Čechy a Moravou. Příručka²⁰⁴ uvádí navíc definice „*sivozelená pichlavá bylina rostoucí na mezích a pastvinách*“ a „*malý skvrnitý žralok*“.

²⁰² GOLÁŘOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 200.

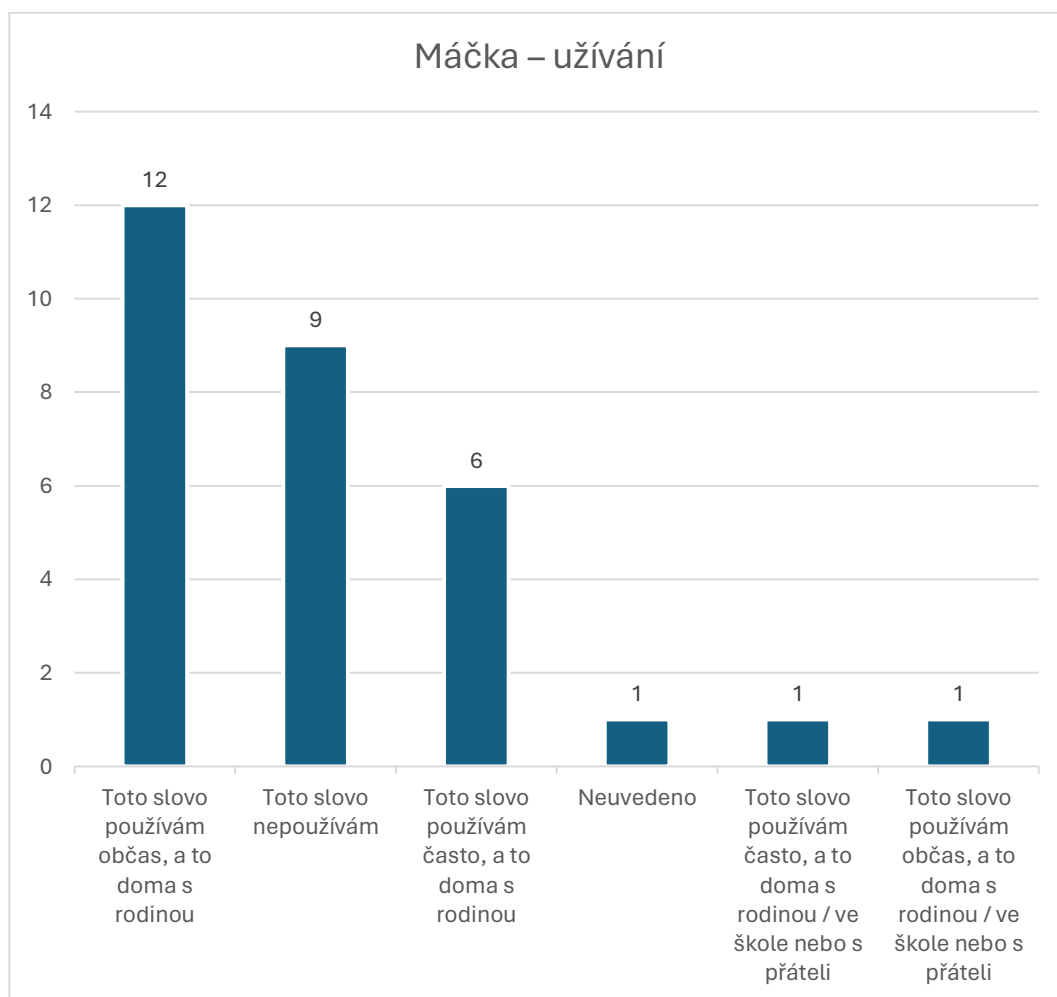
²⁰³ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 1*, 2012, s. 210.

²⁰⁴ *Internetová jazyková příručka*, <https://prirucka.ujc.cas.cz/>, heslo „*máčka*“.

Správný význam slova uvedla více než polovina respondentů, šestnáct z nich odpovědělo *omáčka*, dva *slabý* a *slabý člověk* a další dva *strašpytel*. Podobně jeden respondent uvedl význam *špatný*, pravděpodobně ve smyslu *špatný člověk*, tedy *slaboch*. Vzhledem k podobnosti slov *máčka* a slovenského *mačka*, tedy *kočka*, dva respondenti uvedli význam *kočka* a *kotě od kočky*.

Pouze sedm respondentů nevedlo žádný význam slova.

Graf 60

Toto slovo používají dvě třetiny respondentů.

Dvanáct respondentů toto slovo užívá jen občas doma s rodinou, osm z nich ve významu *omáčka*, po jednom pak ve významu *kočka*, *strašpytel*, *slabý člověk*

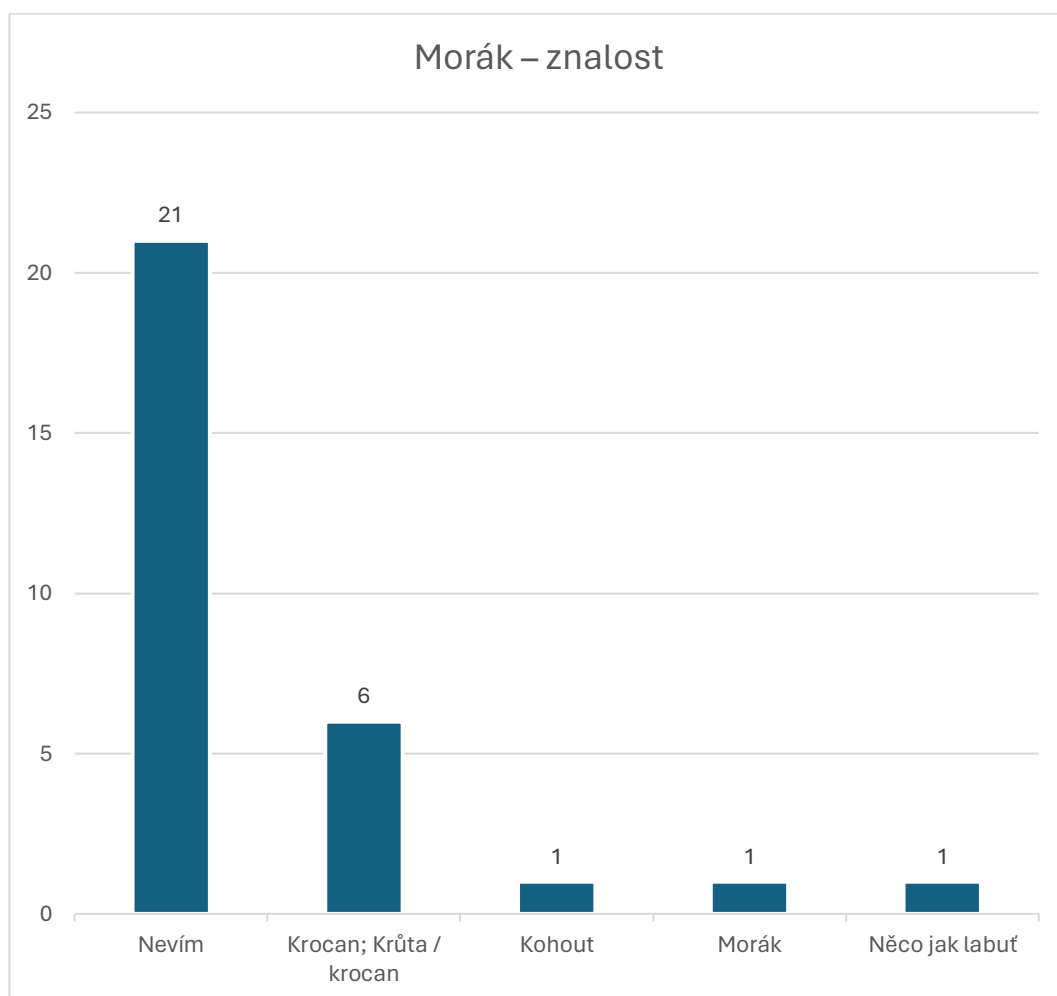
a *slabý*. Jeden respondent, který uvedl význam *špatný*, toto slovo užívá občas jak doma s rodinou, tak i ve škole nebo s přáteli.

Sedm respondentů tento výraz užívá často, šest z nich doma s rodinou, jeden i ve škole nebo s přáteli, všichni ve významu *omáčka*.

Pouze devět respondentů toto slovo neužívá a jeden respondent neuvedl vůbec, zda a kde toto slovo užívá.

3.3.1.31. Morák

Graf 61

Substantivum *morák* je definováno v *NSJV*²⁰⁵ jako „*krocán (Meleagris)*“, avšak například ve větě „*lozyd' jag morák*“ může znamenat i „*chodit zamračený, nazlobený*“. *ČJA III*²⁰⁶ uvádí výraz *morák* také pod heslem *krocán, krůta* a toto slovo je typické pro Moravu a Slezsko s výběžkem na Ledčsko a téměř až ke Kolínu.

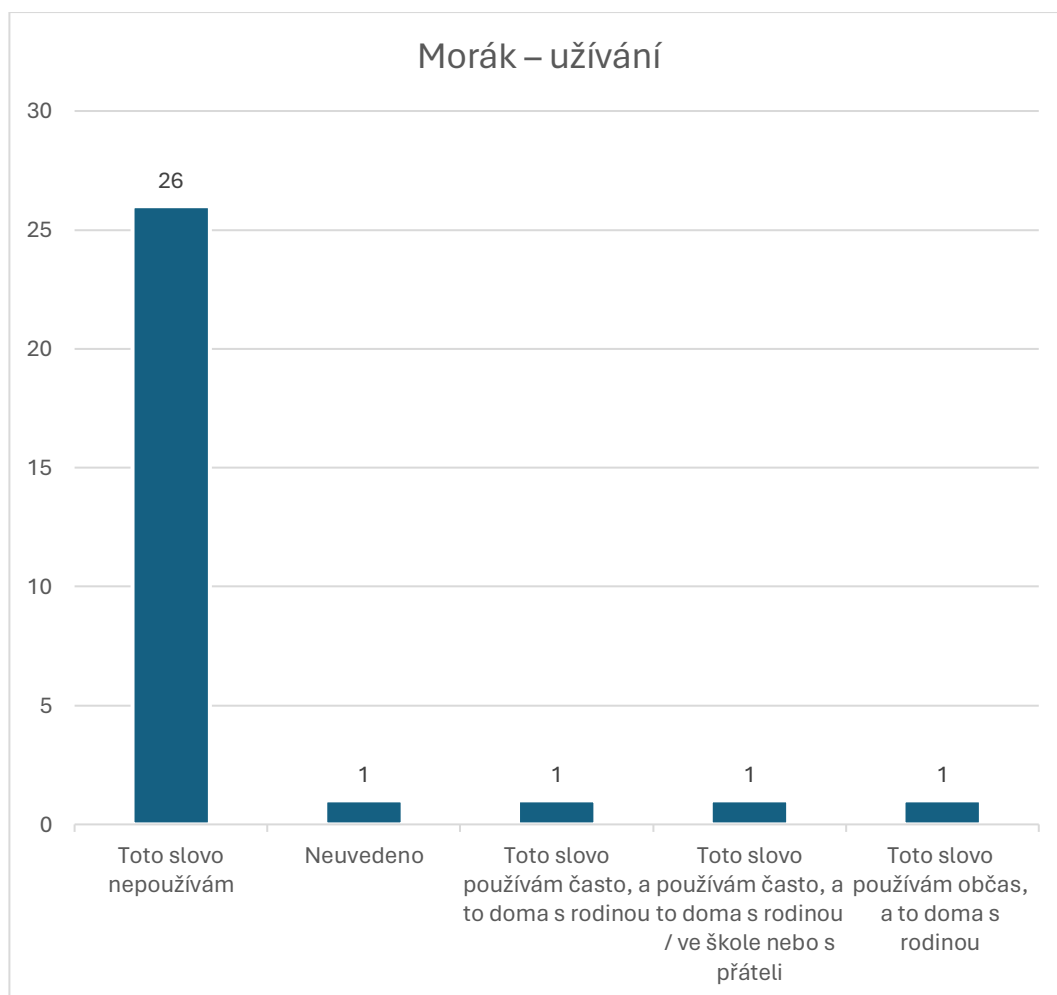
Správný význam slova *krocán* uvedlo pouze šest respondentů. Další dva respondenti odpověděli *kohout* a *něco jak labuť*, pravděpodobně mají tedy výraz asociován s nějakým druhem ptactva, avšak ne přímo s krocánem.

²⁰⁵ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 207.

²⁰⁶ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 3*, 2014, s. 542 a 544.

Dvacet jedna respondentů, tedy přes dvě třetiny, nevedlo žádný význam slova a jeden respondent uvedl význam *morák*, nedá se tedy odhadnout, zda zná význam slova.

Graf 62

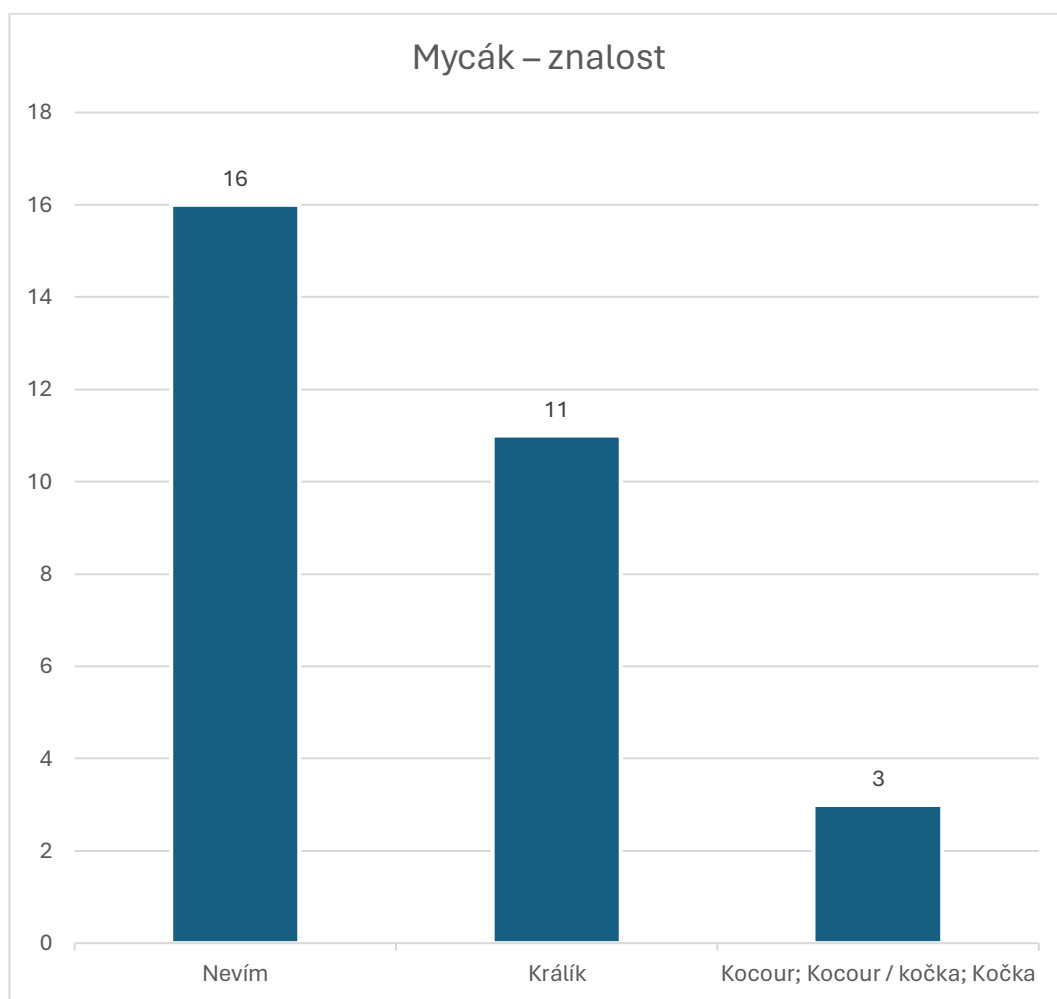

Většinové neznalosti významu slova odpovídá jeho užívání. Slovo užívají jen tři respondenti. Jeden, který uvedl význam *něco jak labuť*, často doma s rodinou. Další často doma s rodinou i ve škole nebo s přáteli a jeden jen občas, také doma s rodinou, oba ve významu *krocan*.

Jeden respondent nevedl vůbec, zda a kde toto slovo používá a dvacet šest respondentů uvedlo, že toto slovo nepoužívá.

3.3.1.32. Mycák

Graf 63

Substantivum *mycák* je v *NSJV*²⁰⁷ definováno jako „*králík*“. Varianta *micák* je pak v *ČJA III*²⁰⁸ uvedena taktéž pod heslem *králík* a typická je zejména pro Valašsko.

Správný význam uvedlo jedenáct respondentů. Tři respondenti uvedli význam *kocour* nebo *kočka*, nejspíše díky podobnosti se slovem *micka*, které *SSJČ*²⁰⁹ definuje

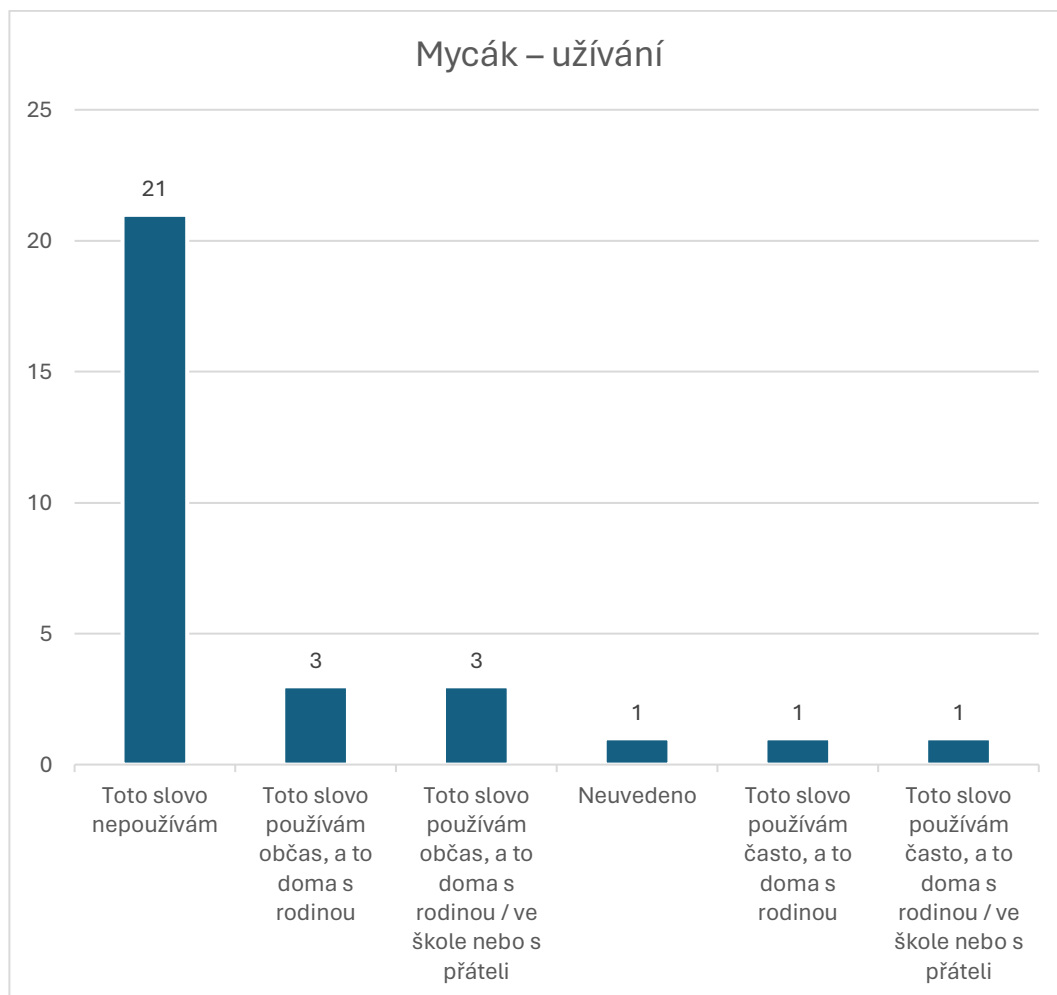
²⁰⁷ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 208.

²⁰⁸ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 3*, 2014, s. 482 a 484.

²⁰⁹ *Slovník spisovného jazyka českého*, 2011. online. Praha: Ústav pro jazyk český, v. v. i. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/> [Cit. 17. 4. 2024]. Heslo „míca“.

jako expresivní výraz pro kočku. Šestnáct respondentů, tedy více než polovina, význam slova nezná.

Graf 64

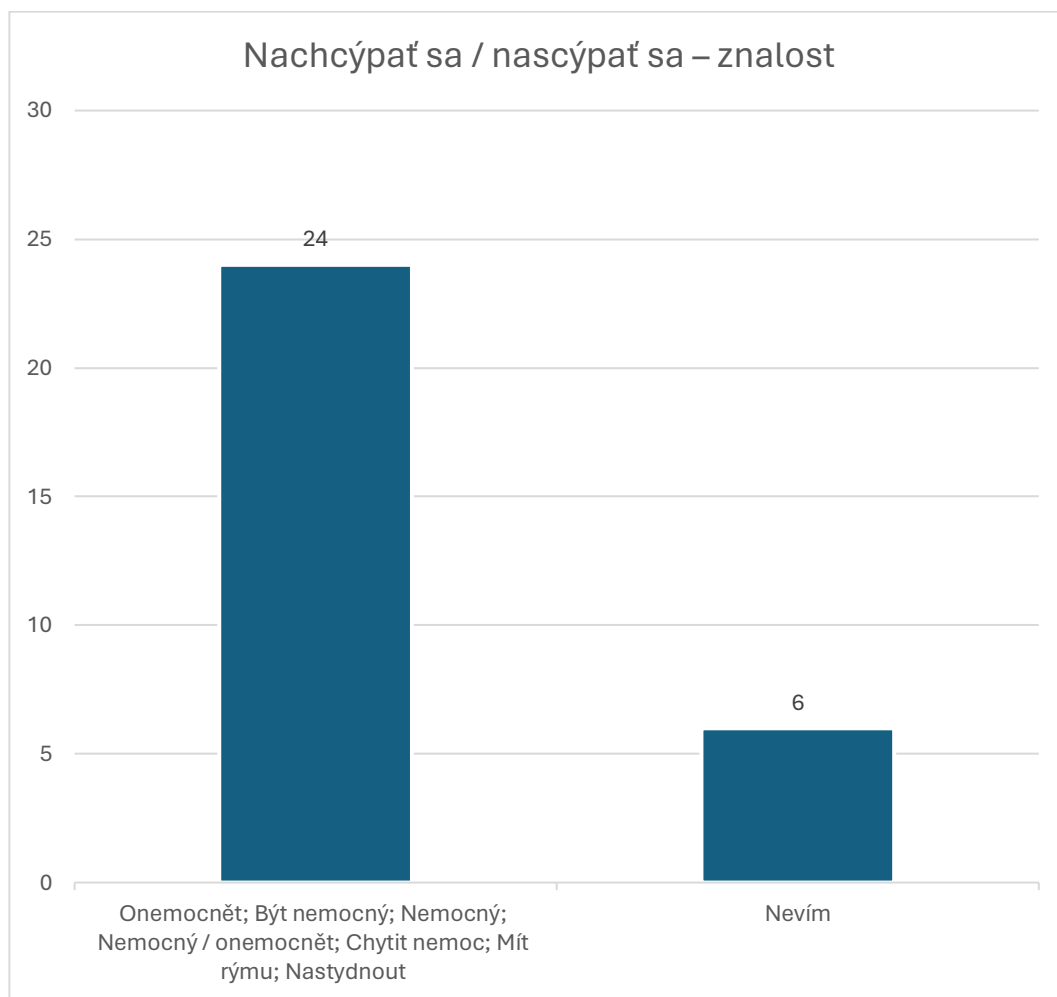
Dvacet jedna respondentů toto slovo neuvžívá, vzhledem k většinové neznalosti významu slova je toto očekávaný výsledek. Jeden respondent pak neuvedl vůbec, zda a kdy toto slovo používá.

Šest respondentů toto slovo užívá občas, a to doma s rodinou, tři z nich i ve škole nebo s přáteli, všichni ve významu *králík*. Jeden respondent jej užívá, také ve významu

králík, často doma s rodinou i ve škole nebo s přáteli. Další respondent užívá toto slovo často jen doma s rodinou, avšak ve významu *kocour / kočka*.

3.3.1.33. Nachcýpať sa / nascýpať sa

Graf 65

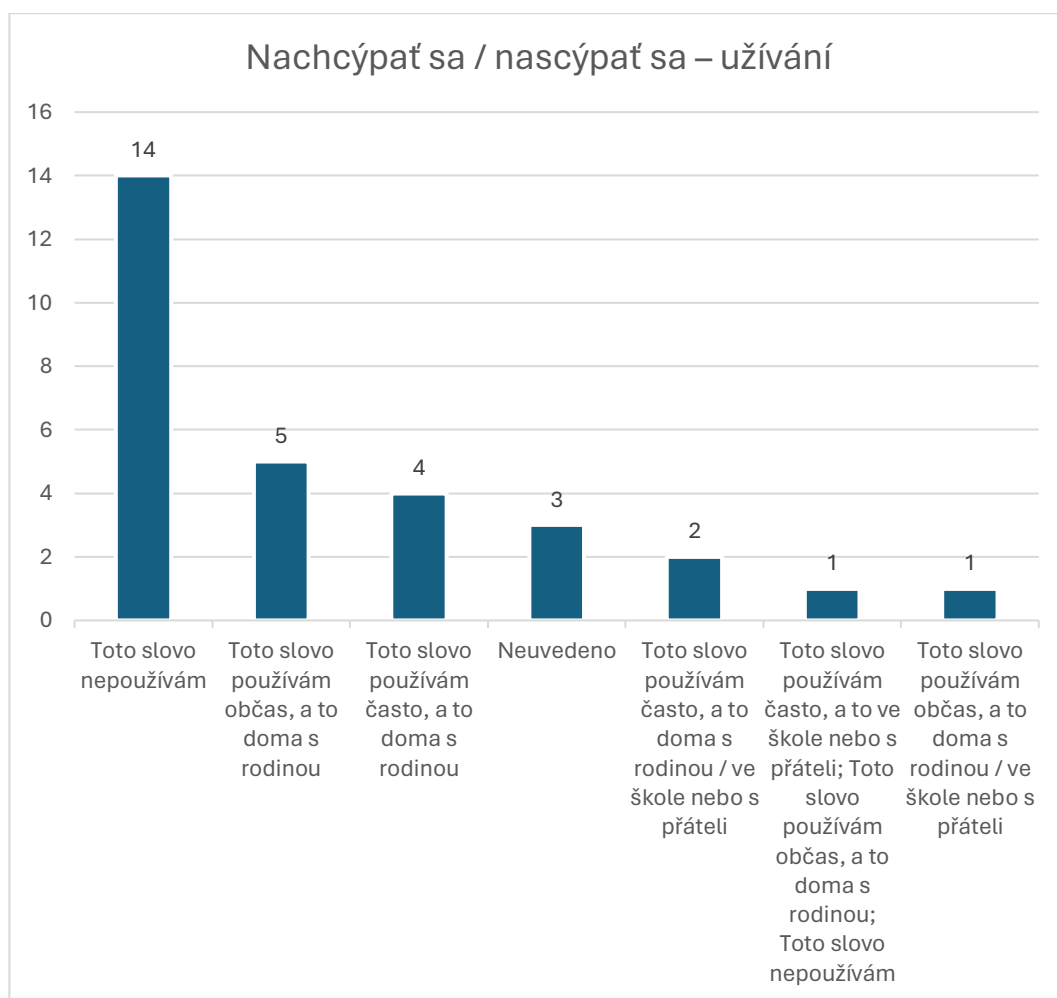
Sloveso *nachcýpať sa*, alebo také *nascýpať sa*, definuje NSJV²¹⁰ jako „*nachladit se*“.

Téměř všichni respondenti uvedli správný význam slova, nebo význam podobný, mezi dvaceti šesti odpověďmi se objevily významy *onemocnieť*, *býť nemocný*, *nemocný*, *chytit nemoc*, *mít rýmu* a *nastydnout*.

Pouze šest respondentů význam slova nezná.

²¹⁰ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 213.

Graf 66

I přes většinovou znalost významu slova jej čtrnáct respondentů, tedy téměř polovina, neuvžívá. Tři respondenti pak neuvedli, zda a kde toto slovo užívají.

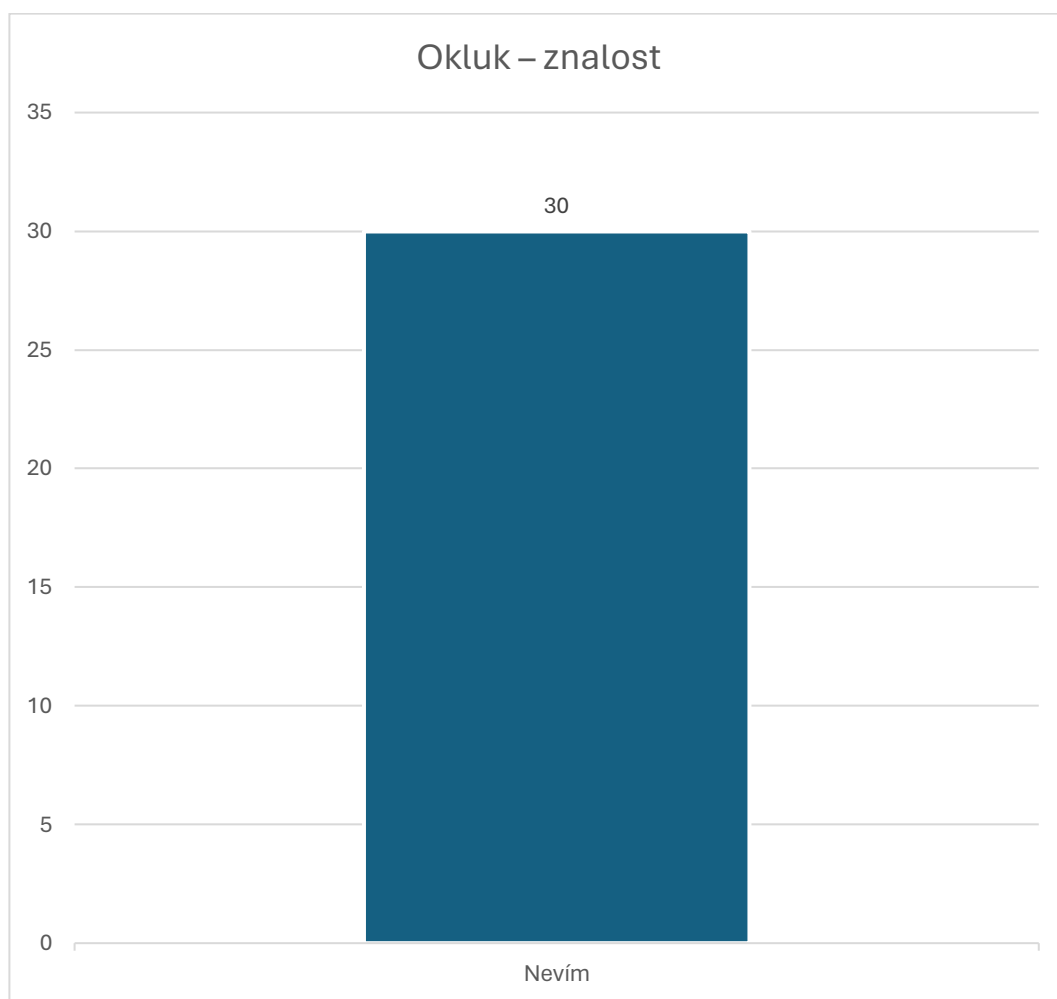
Šest respondentů toto slovo užívá občas, a to doma s rodinou, jeden z nich i ve škole nebo s přáteli. Stejný počet respondentů toto slovo užívá často, a to doma s rodinou, dva z nich i ve škole nebo s přáteli.

Jeden respondent uvedl více odpovědí: *Toto slovo používám často, a to ve škole nebo s přáteli, Toto slovo používám občas, a to doma s rodinou a Toto slovo nepoužívám.*

Všichni tito respondenti užívají dané sloveso ve správném významu.

3.3.1.34. Okluk

Graf 67

Substantivum *okluk* je v *NSJV*²¹¹ definováno jako „*zatáčka, oklika, oblouk*“. Stejně tak je v *ČJA II*²¹² uvedeno pod heslem *zatáčka*. Tento výraz je charakteristický pro střední část východomoravských nářečí, Vsetínsko a Příborsko.²¹³

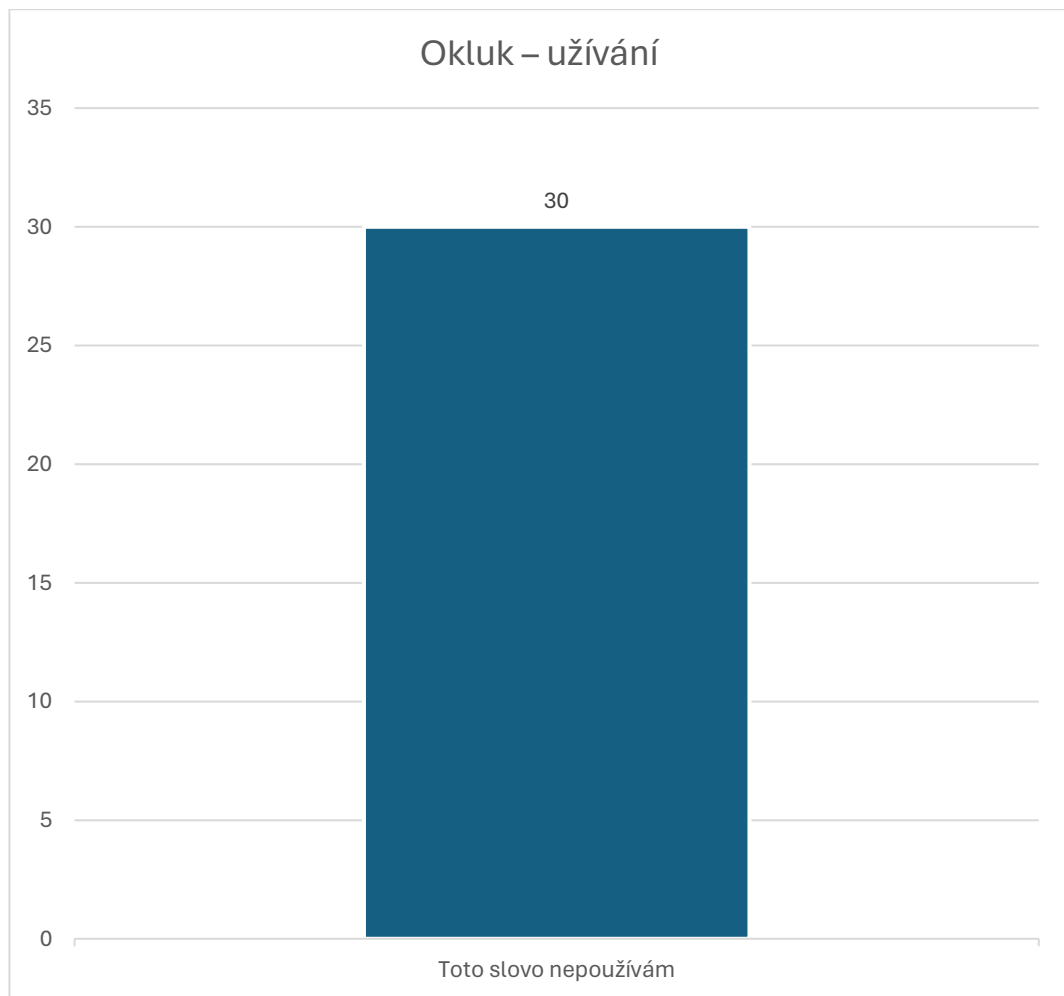
Tento výraz pravděpodobně z mluvy mladé generace na Vsetínsku mizí, neboť ani jeden respondent neuvedl odpověď.

²¹¹ Tamtéž, s. 232.

²¹² BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 2.*, 2012, s. 332 a 334.

²¹³ Tamtéž.

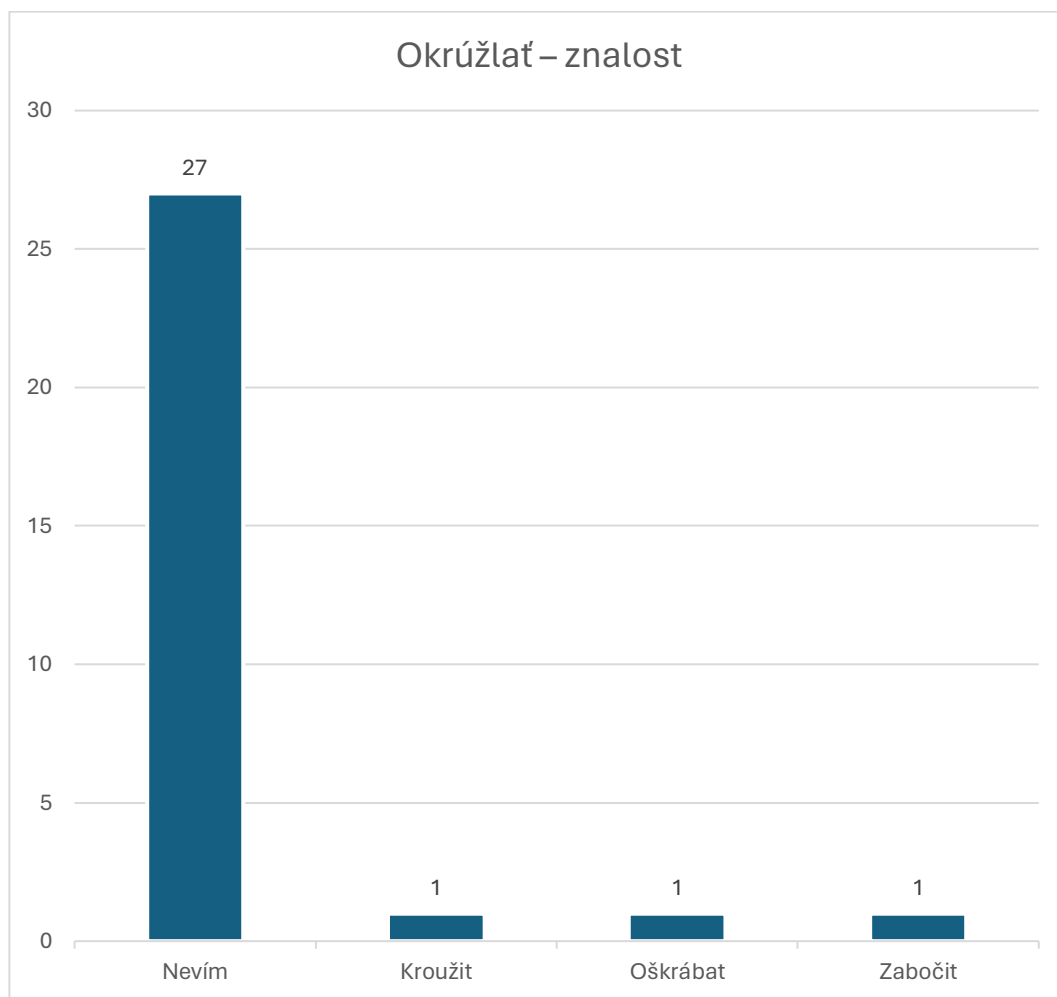
Graf 68

Stejně tak všichni respondenti uvedli, že tento pojem neužívají.

3.3.1.35. Okrúžlat'

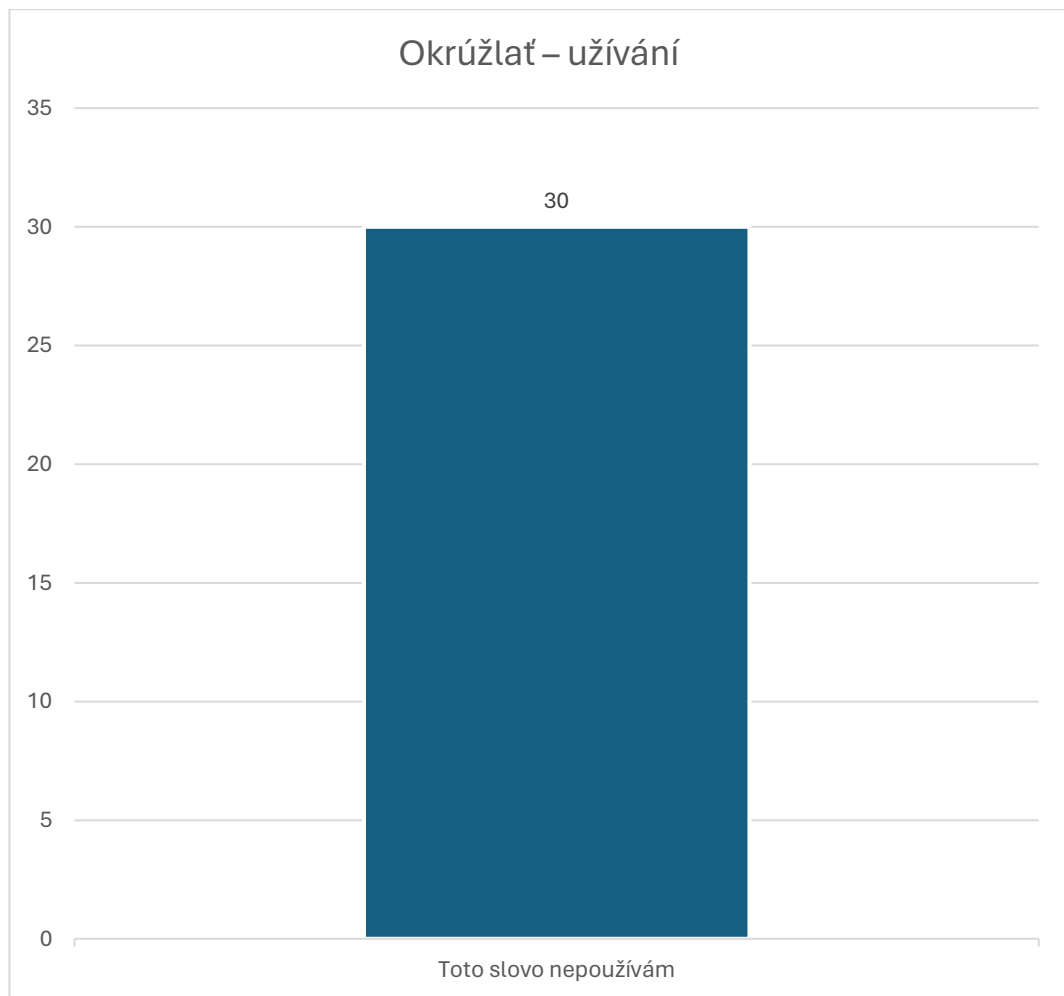
Graf 69

Sloveso *okrúžlat'* je v *NSJV*²¹⁴ definováno jako „*okrájet*“. Toto slovo pravděpodobně také mizí z mluvy mladé generace na Vsetínsku, protože správný význam uvedl pouze jeden respondent, a to *oškrábat*. Jeden respondent uvedl odpověď *kroužit*, pravděpodobně díky podobnosti slov *okrúžlat'* a *kroužit*, také například při okrajování slupky z brambor pomocí škrabky se používá krouživého pohybu okolo brambory. Jeden respondent uvedl význam *zabočit*, opět pravděpodobně díky podobnosti se slovem *kroužit*, kdy dochází k neustálému zabočování. Zbýlých dvacet sedm respondentů nevedlo žádný význam slova.

²¹⁴ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 232.

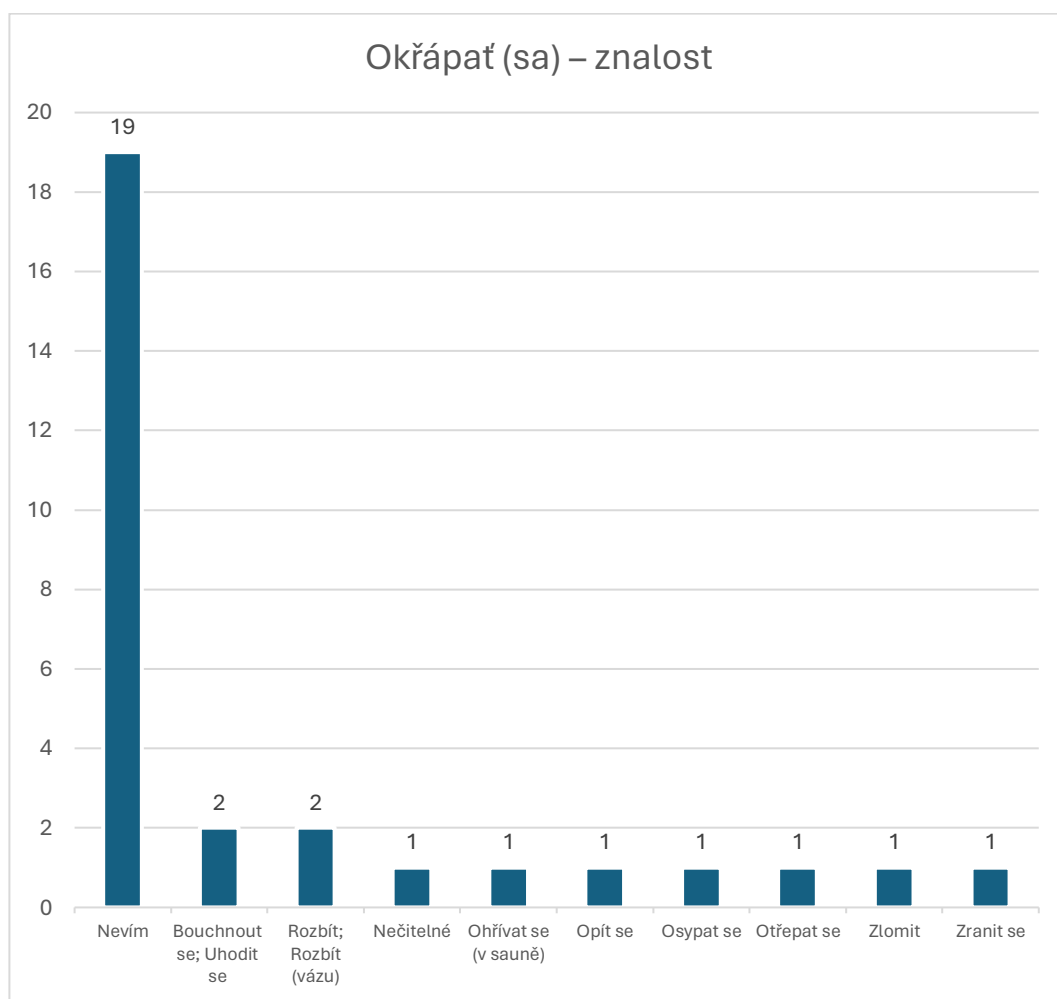
Graf 70

Neznalosti slova odpovídá také jeho užívání, žádný z respondentů jej totiž nepoužívá.

3.3.1.36. Okřápat' (sa)

Graf 71

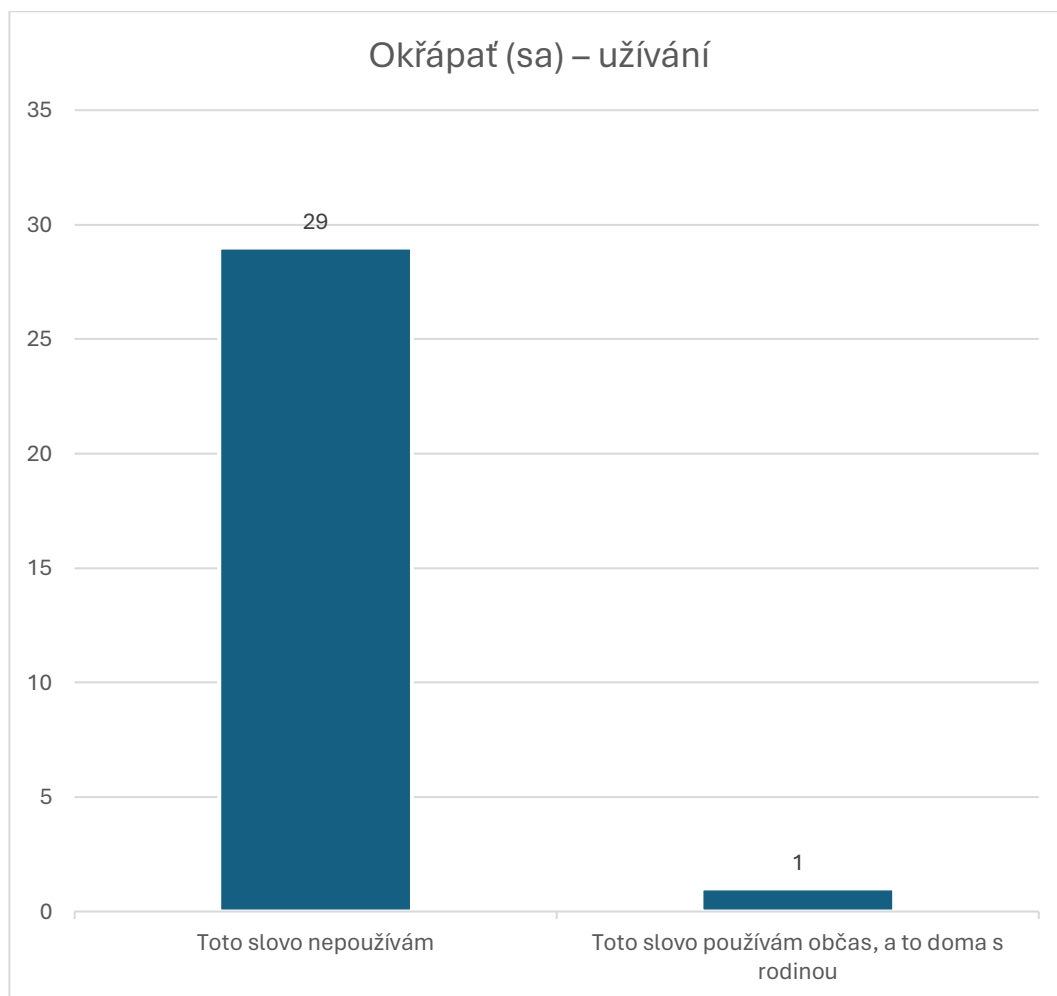
Sloveso *okřápat' (sa)* je v NSJV²¹⁵ definováno jako „*otlouci (se)*“. Žádný z respondentů nevedl přesně tento význam, avšak šest z nich se významu alespoň blíží. Dva respondenti uvedli význam *rozbít*, další dva *bouchnout se* a *uhodit se* a po jedné se objevují i odpovědi *zlomit* a *zranit se*.

U odpovědi *otřepat se* se může jednat o podobnost slov *okřápat'* a *otřepat*. Jeden respondent také uvedl význam *osypat se*, zde se může jednat o přenesení významu, kdy otlučená věc je pokryta, tedy obsypána, prasklinami, podobně jako otlučený člověk zarudlými místy. Podobně u odpovědi *opít se*, kdy člověk v podnapilém stavu

²¹⁵ Tamtéž.

ztrácí motoriku a často se zraní. U odpovědi *ohřívát se (v sauně)* se může jednat o podobnost slov *okřápat'* a *pookřát*, tedy zotavit se, nabýt svěžesti, k čemuž může dopomoci například i sauna, a z toho pak přenesení významu na *ohřívát se*. Téměř dvě třetiny respondentů neznají význam slovesa a jedna odpověď je nečitelná.

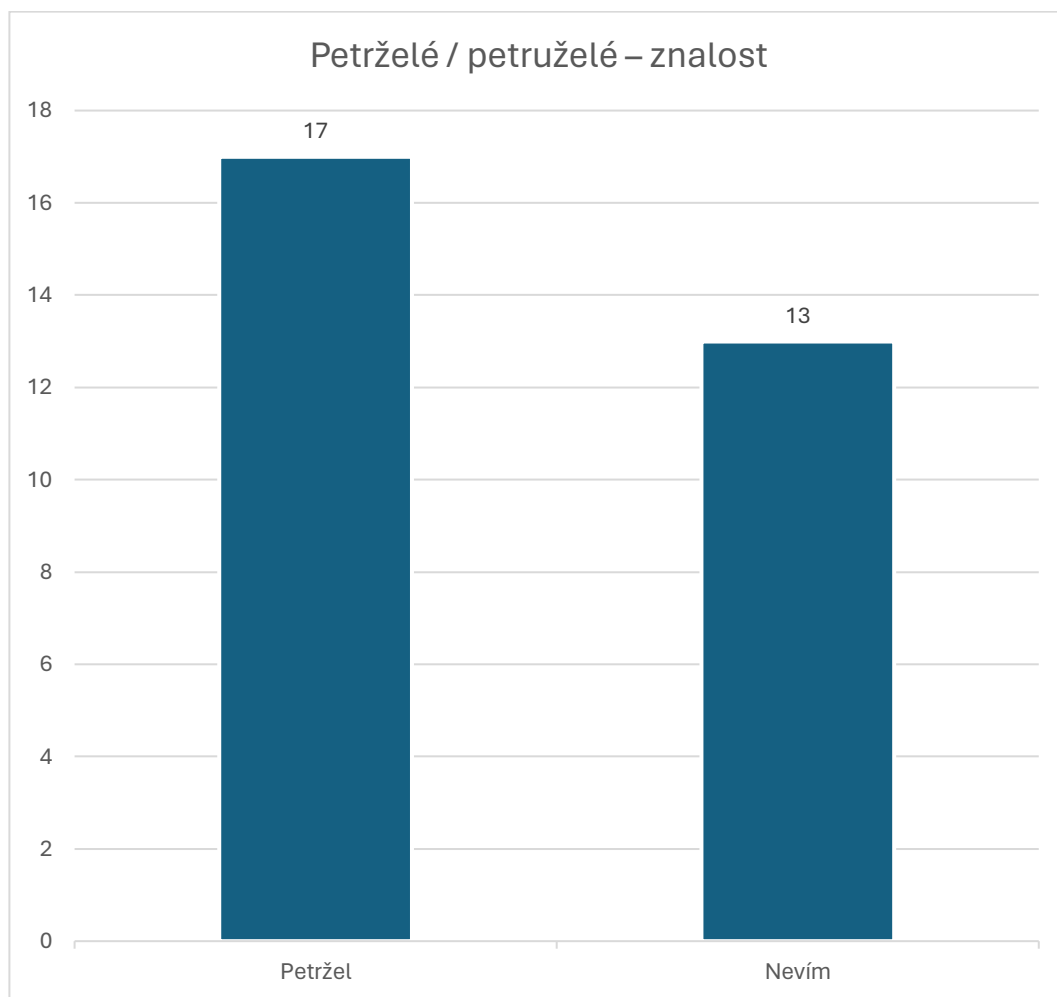
Graf 72

Toto slovo používá pouze jeden respondent, a to občas doma s rodinou, avšak ve významu *otřepat se*. Vzhledem k většinové neznalosti významu slova je toto očekávaný výsledek.

3.3.1.37. Petrželé / petruželé

Graf 73

*NSJV*²¹⁶ uvádí u hesla *petruželé, petrželé* definici „*petržel (Petroselinum)*“. Podobně jsou tato substantiva uvedena v *ČJA II* u hesla *petržel*.²¹⁷ Varianta *petrželé* je typická pro jižní Vsetínsko a jižní Uherskobrodsko, *petruželé* pak pro celé Vsetínsko.²¹⁸

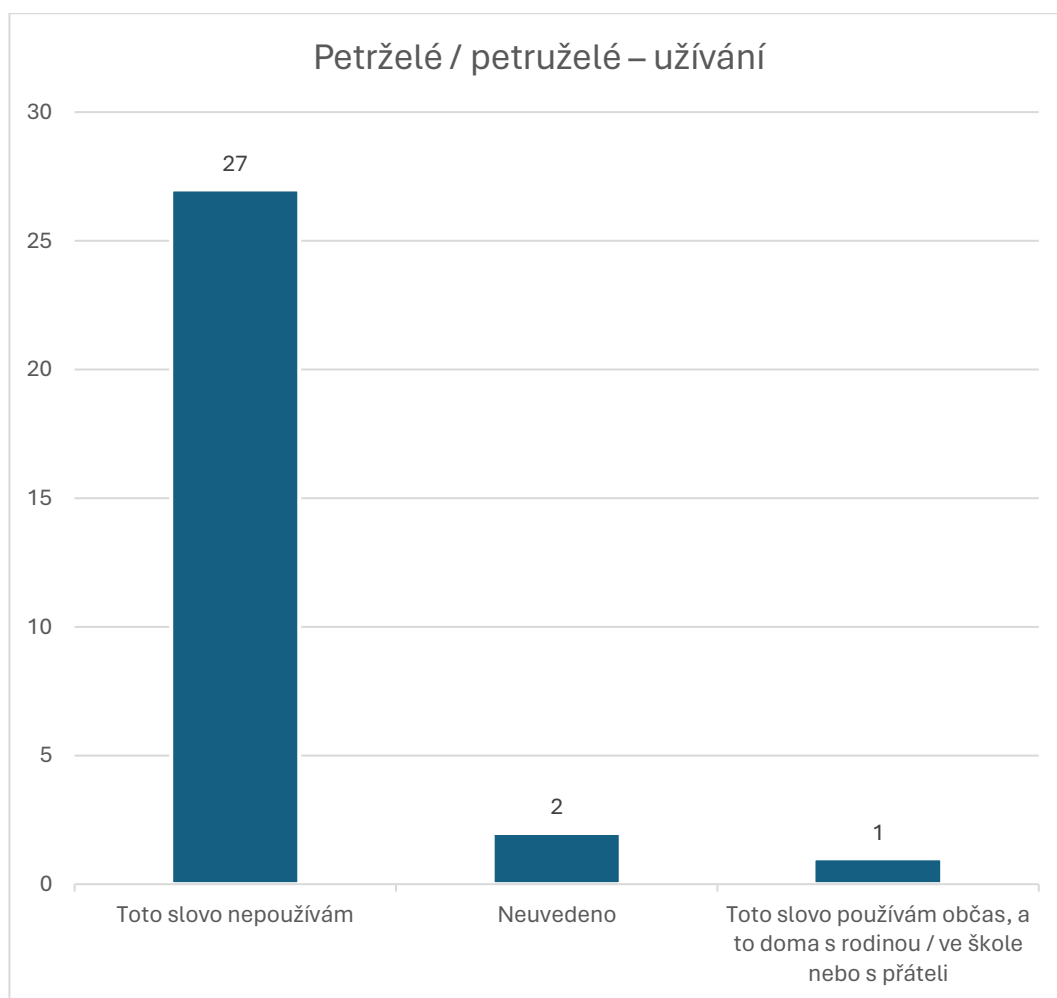
Význam tohoto slova zná sedmnáct respondentů, tedy více než polovina.

²¹⁶ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 248.

²¹⁷ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 2.*, 2012, s. 88 a 90.

²¹⁸ Tamtéž.

Graf 74

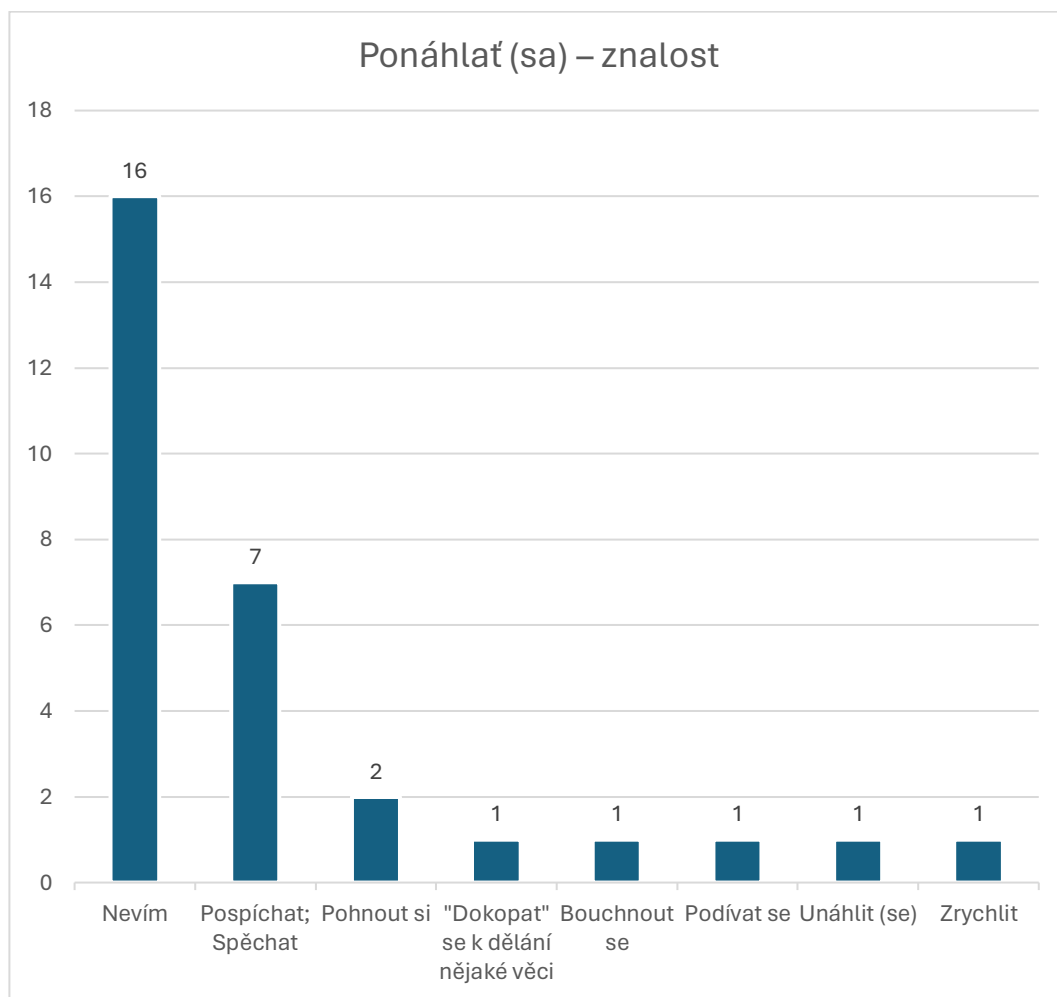

I přes většinovou znalost významu slova jej používá pouze jeden respondent, ve významu *petržel*, a to občas doma s rodinou a ve škole nebo s přáteli.

Slovo nepoužívá dvacet sedm respondentů a další dva neuvedli vůbec, zda a kde toto slovo užívají.

3.3.1.38. Ponáhlət' (sa)

Graf 75

Sloveso *ponáhlət' (sa)* znamená dle NSJV²¹⁹ „*pospíchat, spěchat*“. V ČJA I²²⁰ je varianta *ponáhlət se* uvedena u hesla *pospíchat*, typická je pro východomoravská nářečí.

Třetina respondentů uvedla buď význam správný, nebo význam jemu podobný. Sedm respondentů odpovědělo *pospíchat* nebo *spěchat*, další dva *pohnout si*, tedy hovorově *pospíšit si*, a jeden *zrychlit*.

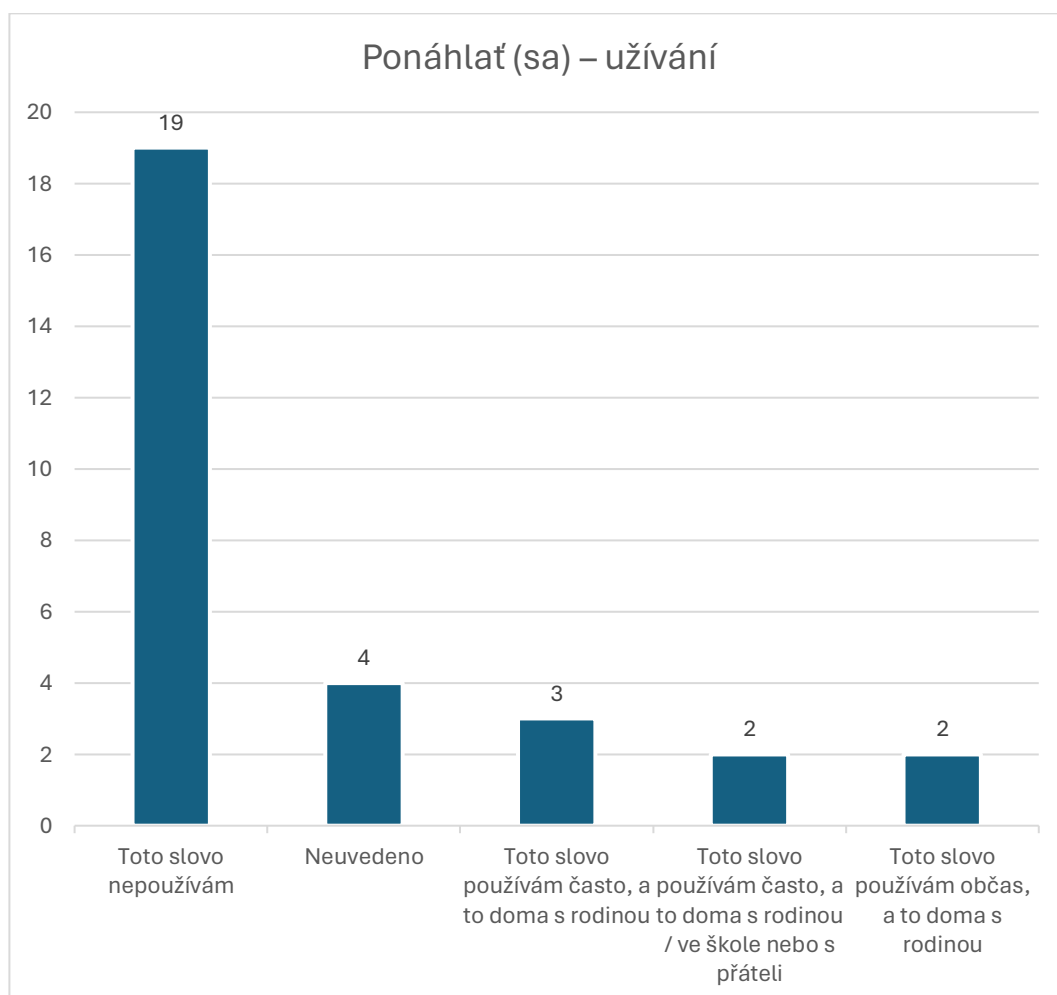
²¹⁹ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 257.

²²⁰ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 1*, 2012, s. 158.

Jeden respondent uvedl význam *unáhlit (se)*, zde se může jednat buď o podobnost slov *unáhlit* a *ponáhlát* díky stejnému kořenu slova, nebo o přenesení významu, kdy unáhlený, tedy ukvapený, je člověk obvykle při spěchu. Podobně u odpovědi *bouchnout se* a „*dokopat*“ *se k děláni nějaké věci* se může jednat o přenesení významu, v prvním případě člověk, který spěchá, často není obezřetný a může se zranit, v druhém případě může jít o situaci, kdy člověk musí udělat nějakou věc, která spěchá a do které se mu nechce. Jeden respondent uvedl význam *podívat se*, co vedlo k takové odlišnosti v porozumění významu slova však není známo.

Šestnáct respondentů, tedy více než polovina, význam slova nezná.

Graf 76

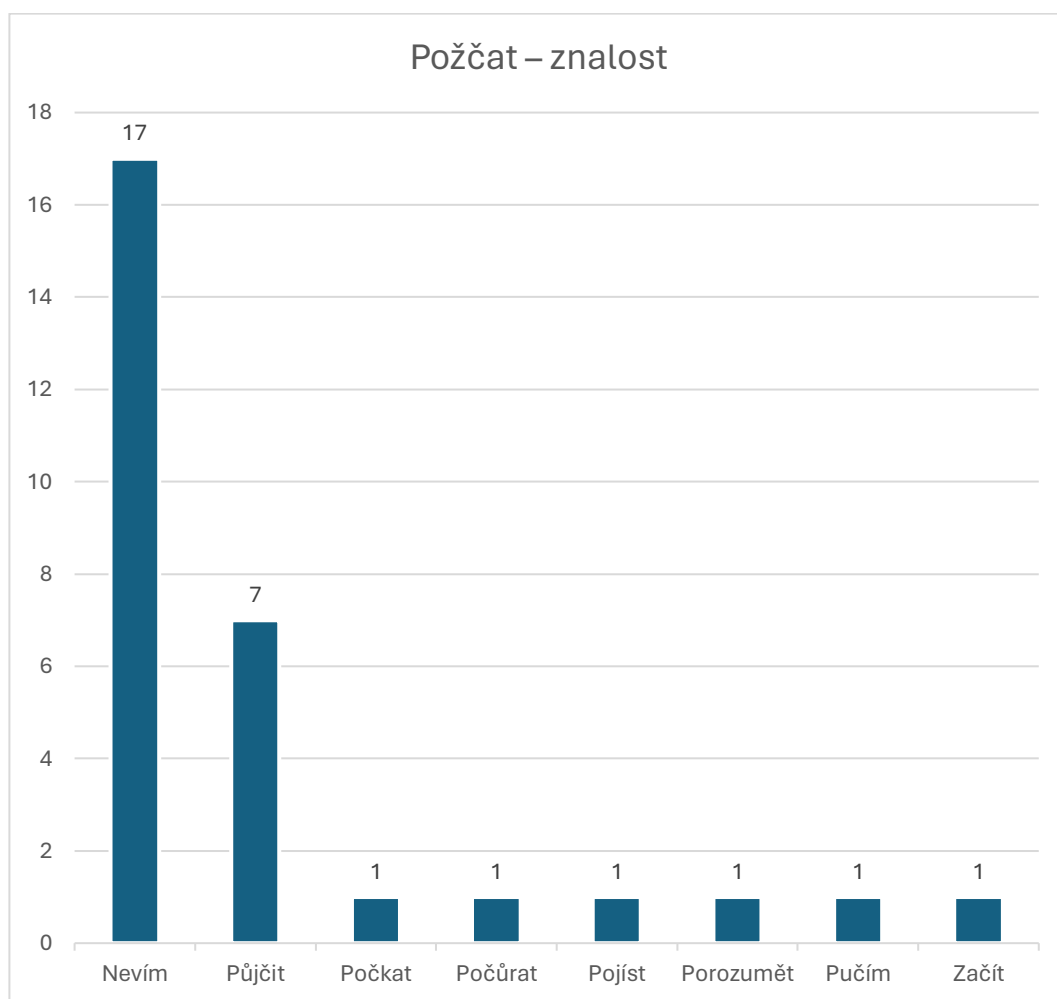
Tento výraz užívá pouze sedm respondentů. Pět z nich často doma s rodinou, ve smyslu *spěchat*, *pospíchat* nebo *pohnout si*. Další dva respondenti toto sloveso užívají

také často doma s rodinou, ale i ve škole nebo s přáteli, a to ve významu *pohnout si, spěchat*. Dva respondenti pak tento výraz užívají pouze občas, také doma s rodinou, jeden ve smyslu *pospíchat* a druhý ve významu „*dokopat*“ *se k děláni nějaké věci*.

Toto sloveso nepoužívá devatenáct respondentů, tedy téměř dvě třetiny. Čtyři respondenti neuvedli vůbec, zda a kdy toto slovo užívají.

3.3.1.39. Požčat

Graf 77

Sloveso *požčat* je v *ČJA II*²²¹ uvedeno pod heslem *půjčit*, tento nářeční výraz je typický pro východomoravská nářečí, s výjimkou severozápadního Valašska a Kyjovska, a je doloženo také na Opavsku.

Správný význam uvedla pouze necelá třetina respondentů, sedm z nich odpovědělo *půjčit* a jeden jinou nářeční formou *pučím*²²². Ostatní respondenti uvedli významy *začít*, *počkat*, *počůrat* a *pojíst*, u všech se zřejmě jedná o přenesení významu nebo

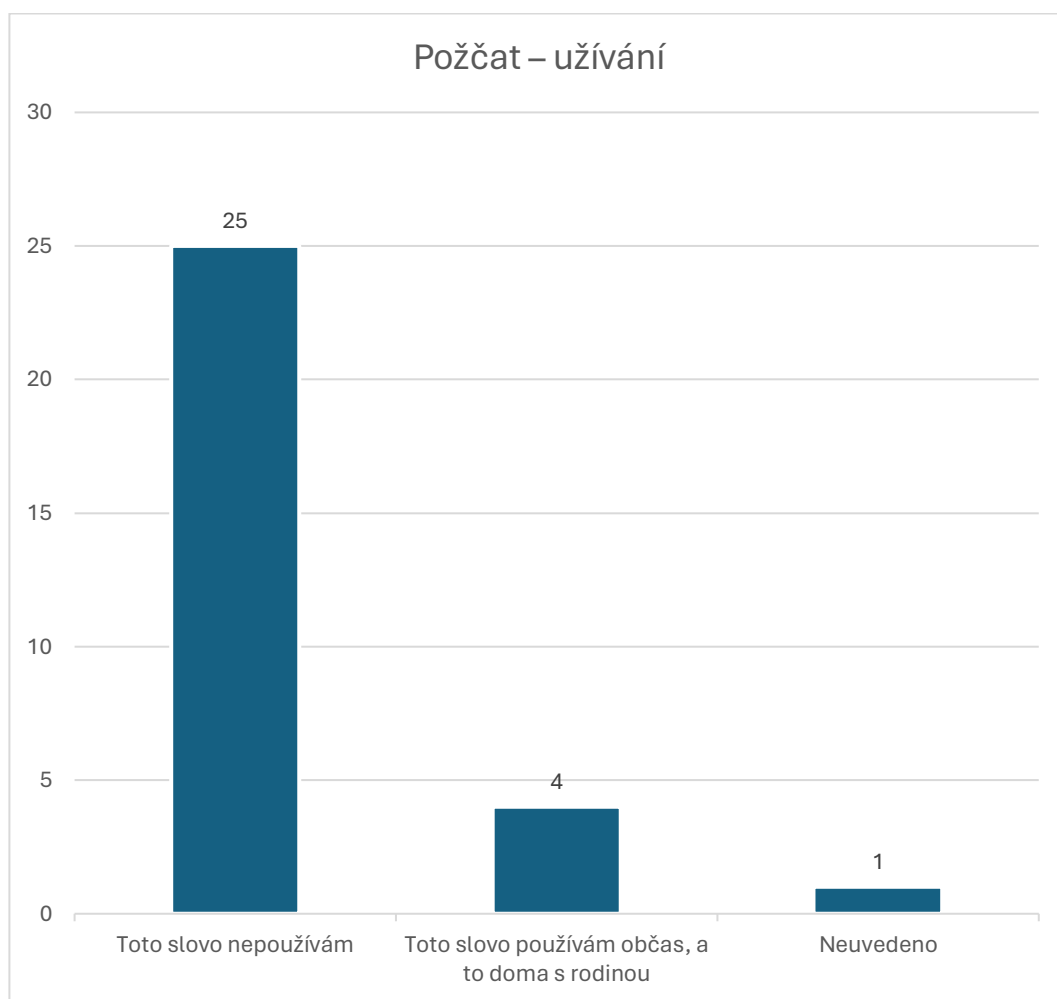
²²¹ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 2.*, 2012, s. 392.

²²² Dle *Českého jazykového atlasu 2*, 2012, varianta *pučit* zabírá celé Čechy a převážnou část Moravy.

podobnost slov. Sloveso *požčat* je podobné slovesu *počít*, užívaného i ve významu *začít*, grafická podobnost je i mezi slovy *požčat* a *počkat*, *požit*, tedy *sníst*, nebo nářečným *poscat*²²³, tedy *pomočit se*, *počůrat se*. Jeden respondent uvedl význam *porozumět*, co vedlo k této odlišnosti v porozumění významu slova však není známo.

Sedmnáct respondentů, tedy více než polovina, neuvedlo žádný význam slova.

Graf 78

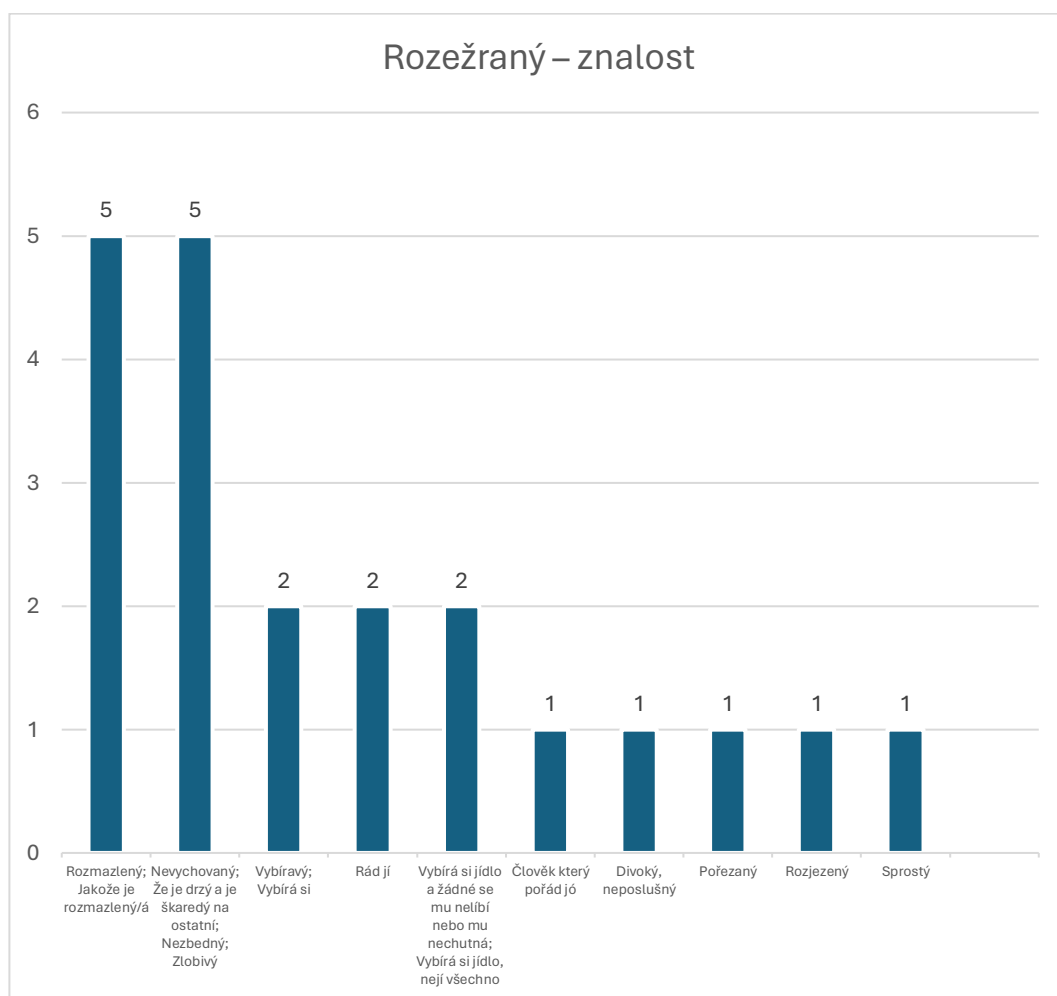
Většinová neznalost slova odpovídá jeho užívání, toto slovo užívají pouze čtyři respondenti, a to občas doma s rodinou, tři ve významu *půjčit* a jeden ve významu *začít*.

²²³ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 280.

Jeden respondent nevedl vůbec, zda a kde toto slovo užívá a zbylých dvacet pět jej neužívá vůbec.

3.3.1.40. Rozežraný

Graf 79

Adjektivum *rozežraný* má více významů. *NSJV*²²⁴ uvádí „*vybíravý v jídle, mlsný*“ a „*rozpusťilý*“. Dle *Příručky*²²⁵ pak toto slovo zhruběle znamená „*takový, kt. by stále jedl; nenasytý*“.

Necelé dvě třetiny respondentů uvedly správný význam slova, nebo význam podobný. Sedm respondentů uvedlo významy *vybírá si jídlo a žádné se mu nelíbí nebo mu nechutná, vybírá si jídlo, nejí všechno, vybíravý, vybírá si, rád jí a rozjezený*.

²²⁴ Tamtéž, s. 274.

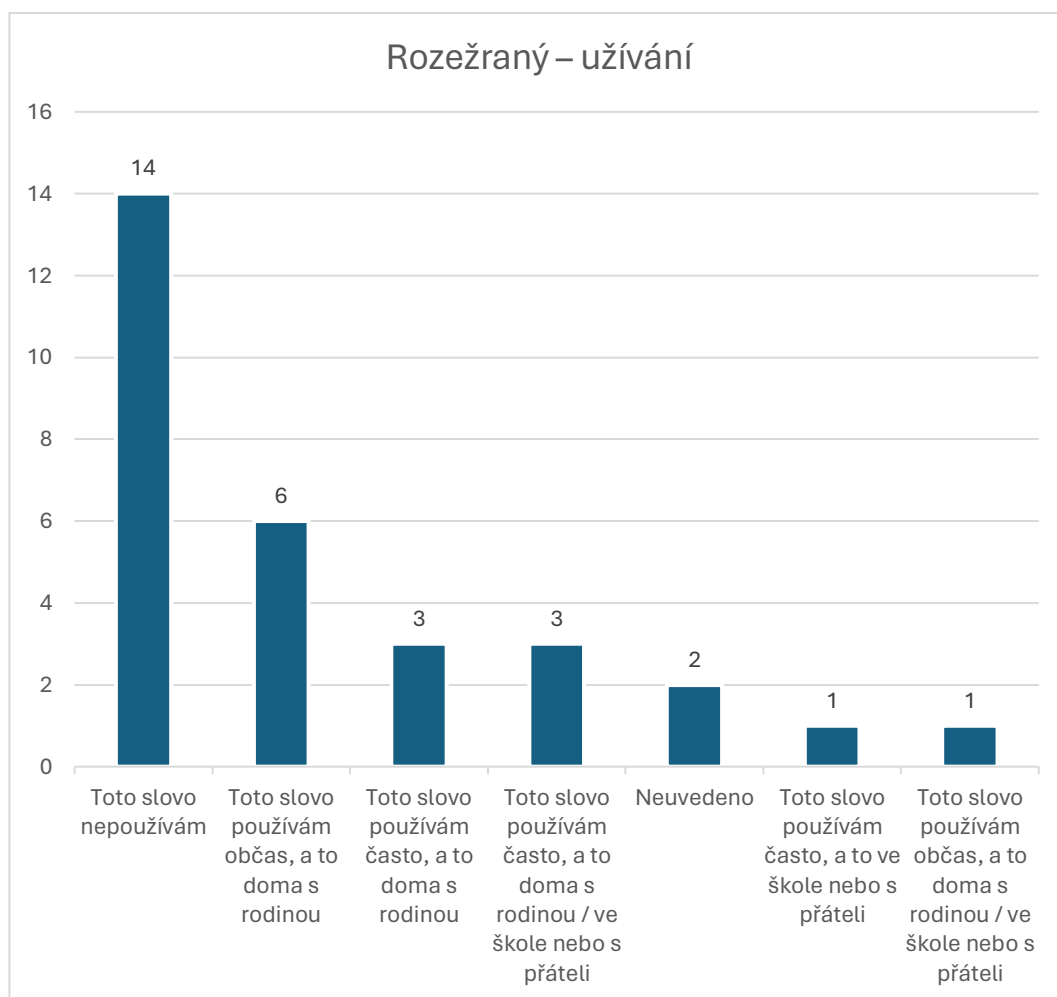
²²⁵ *Internetová jazyková příručka*, <https://prirucka.ujc.cas.cz/>, heslo „rozežraný“.

Dalších dvanáct respondentů odpovědělo *rozmazlený, jakože je rozmazlený/á, nevychovaný, že je drzý a škaredý na ostatní, nezbedný, zlobivý a sprostý*.

Jeden respondent uvedl význam *pořezaný*, je pravděpodobné, že si spletl slovo *rozežraný* s *rozřezaný*. Jedna odpověď také uvádí *člověk, který pořád jó*, zde se můžeme pouze domnívat, zda si respondent dělal legraci, nebo neuměl vyjádřit svou odpověď srozumitelně.

Devět respondentů, tedy necelá třetina, neuvvedlo žádný význam slova.

Graf 80

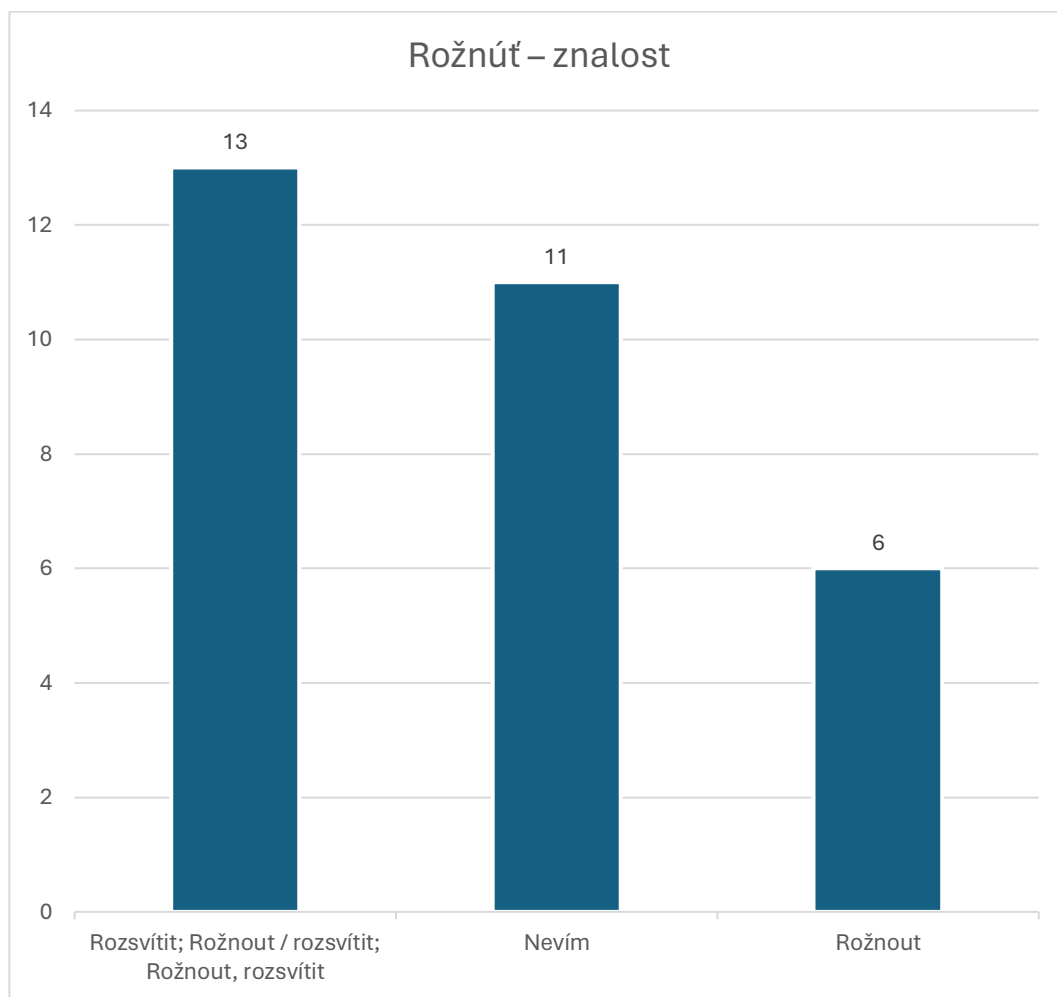
I přes většinovou znalost významu slova jej čtrnáct respondentů, tedy necelá polovina, nepoužívá. Další dva respondenti neuvvedli vůbec, zda a kde toto slovo užívají.

Šest respondentů toto slovo užívá občas doma s rodinou, čtyři z nich ve významu stejném nebo podobném definici „*rozpustilý*“ a dva ve významu podobném definici „*takový, kt. by stále jedl; nenasytný*“. Jeden respondent, který uvedl význam *rozmazlený*, toto slovo užívá občas jak doma s rodinou, tak i ve škole nebo s přáteli.

Tři respondenti toto adjektivum užívají často jen doma s rodinou, jeden uvedl význam *rád jí*, jeden *rozmazlený* a jeden neuvedl žádný význam, i přesto toto slovo užívá. Další respondent, který uvedl význam *nezbedný*, toto slovo užívá často ve škole nebo s přáteli. Tři respondenti pak užívají toto slovo často jak doma s rodinou, tak i ve škole nebo s přáteli, jeden uvedl význam *vybírá si jídlo a žádné se mu nelíbí nebo mu nechutná*, jeden *jakože je rozmazlený/á* a jeden *člověk který pořád jó*.

3.3.1.41. Rožnůt'

Graf 81

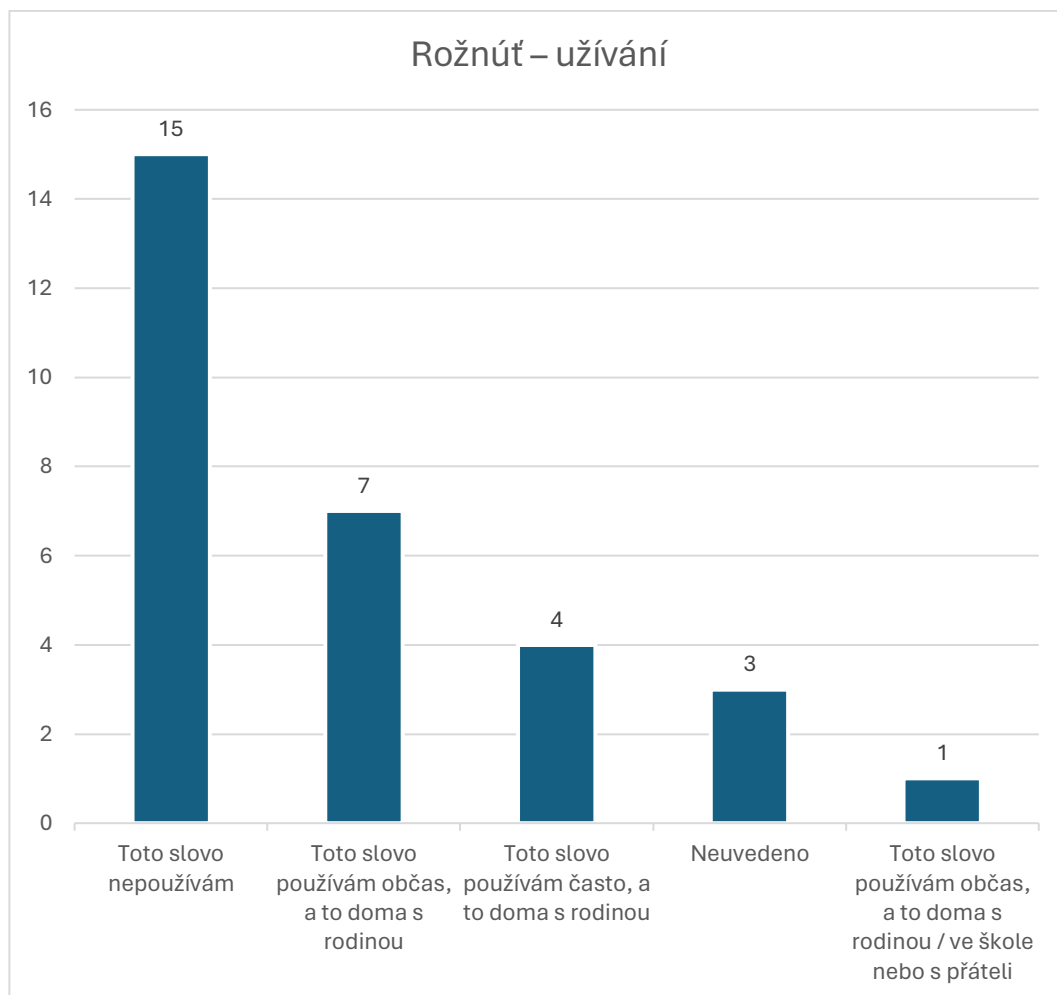
Sloveso *rožnůt'* je v *NSJV*²²⁶ definováno jako „*rozžehnout, zapálit světlo*“ a „*(sy) rozsvítit světlo*“. *ČJA I*²²⁷ uvádí variantu *rožnout* u hesla *rozsvítit*, typická je pak pro Moravu a Slezsko, dále pro Náchodsko, Královéhradecko a Vysokomýtsko. Spisovnou variantu *rozsvítit* uvedlo třináct respondentů, tedy téměř polovina. Šest respondentů uvedlo nářeční podobu *rožnout*, dá se předpokládat, že znají význam slova, ale neznají nebo jen neuvedli jeho spisovnou formu. Jedenáct respondentů neuvedlo žádný význam slova.

²²⁶ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 275.

²²⁷ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 1*, 2012, s. 342 a 344.

Jeden respondent pocházející z Ukrajiny uvedl význam *rožnout*, je tedy pravděpodobné, že zná význam slova.

Graf 82

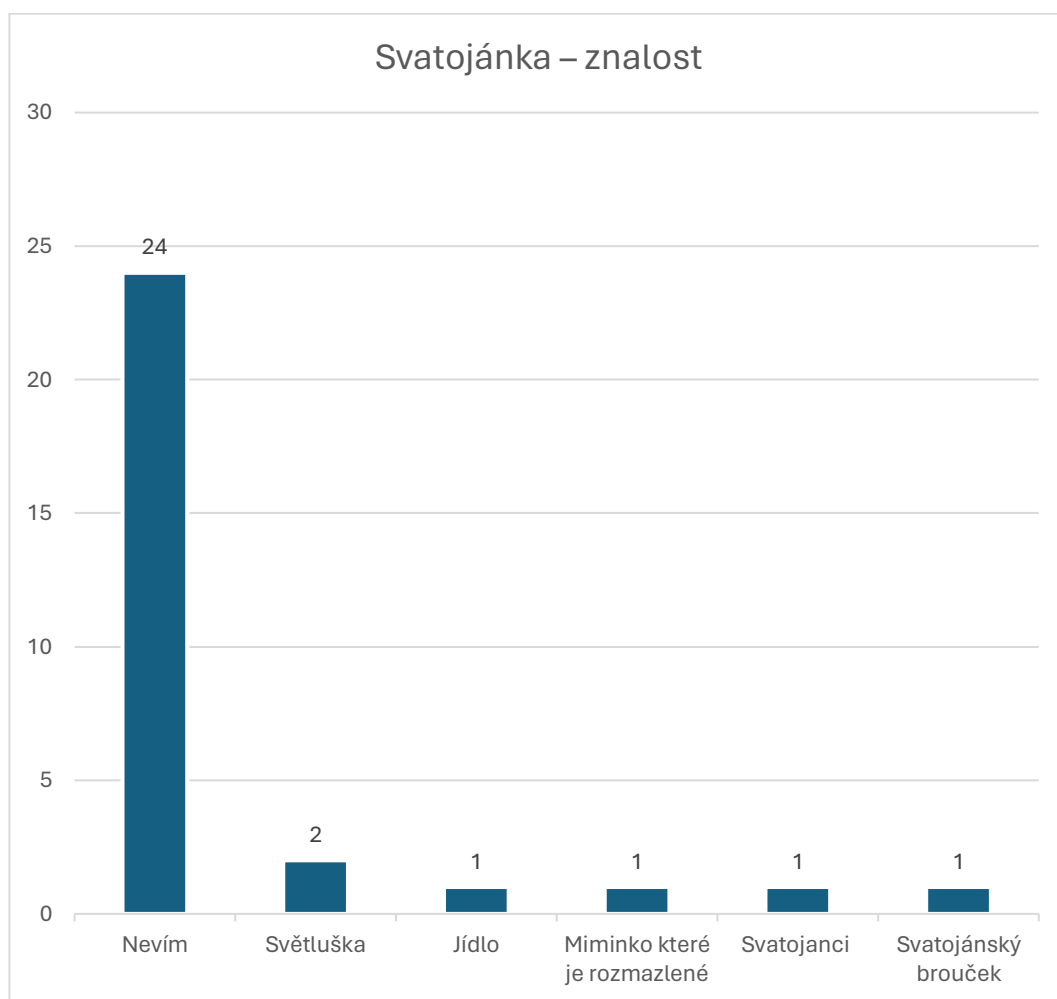
Přesně polovina respondentů toto slovo neužívá, další tři pak neuvedli vůbec, zda nebo kde jej používají.

Sedm respondentů jej užívá jen občas doma s rodinou, šest jich uvedlo spisovnou formu *rozsvítit* a jeden nářeční formu *rožnout*. Jeden respondent, který uvedl také nářeční formu *rožnout*, toto sloveso užívá občas doma s rodinou i ve škole nebo s přáteli.

Jen čtyři respondenti tento výraz užívají často doma s rodinou, tři z nich uvedli spisovnou formu *rozsvítiti* a jeden nářeční formu *rožnout*.

3.3.1.42. Svatojánka

Graf 83

ČJA II²²⁸ uvádí výraz *svatojánka* jako nářeční pojmenování pro *světlušku* (*Phausis splendidula* L.), charakteristický je především pro oblast východní Moravy. Správný význam uvedli pouze tři respondenti, dva z nich odpověděli *světluška* a jeden *svatojánský brouček*, což je dle ČJA II²²⁹ nářeční pojmenování tohoto hmyzu doložené v severovýchodních Čechách. U odpovědí *jídlo* a *miminko které je rozmazlené* není známa motivace k odlišnosti v porozumění významu slova. Jeden respondent uvedl

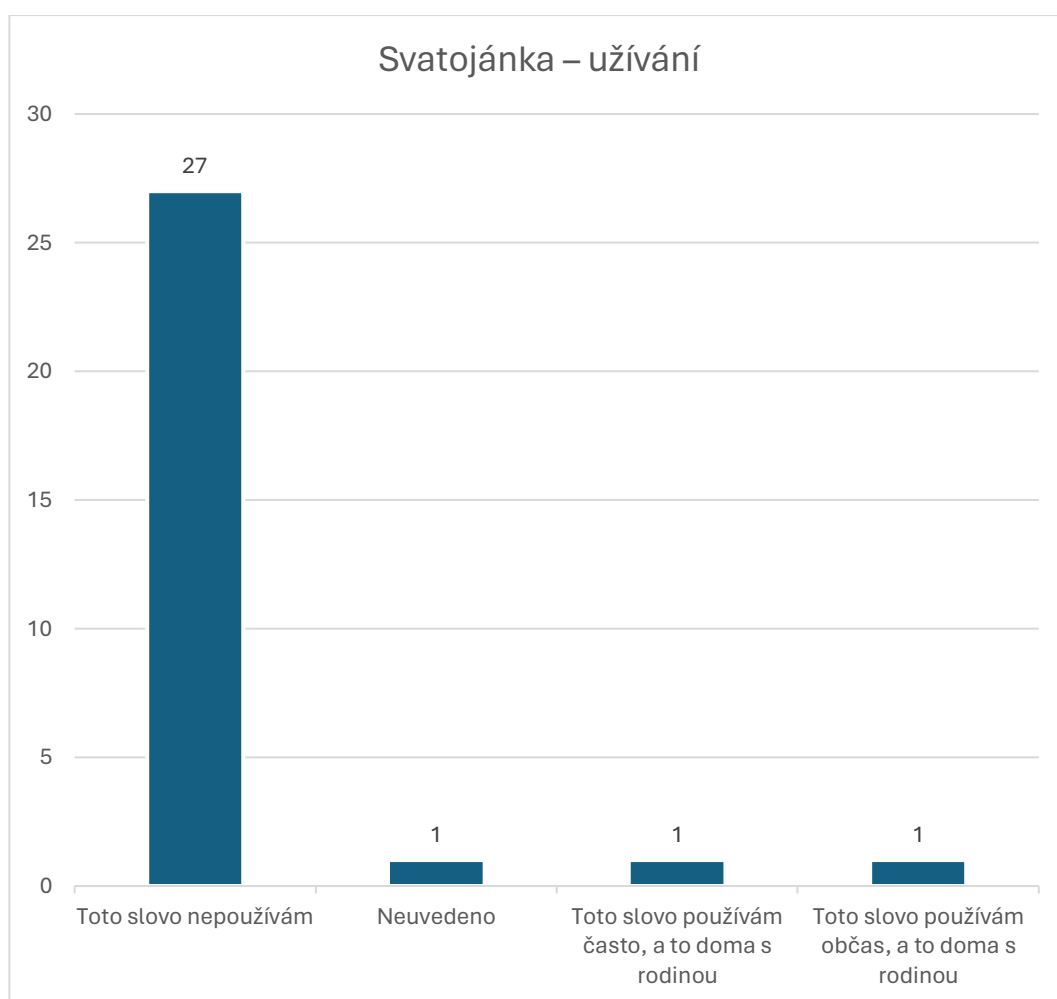
²²⁸ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 2.*, 2012, s. 130.

²²⁹ Tamtéž.

význam *svatojanci*, je tedy možné, že zná význam slova, ale nezná jeho spisovnou formu.

Dvacet čtyři respondentů, tedy většina, nevedla žádný význam slova.

Graf 84

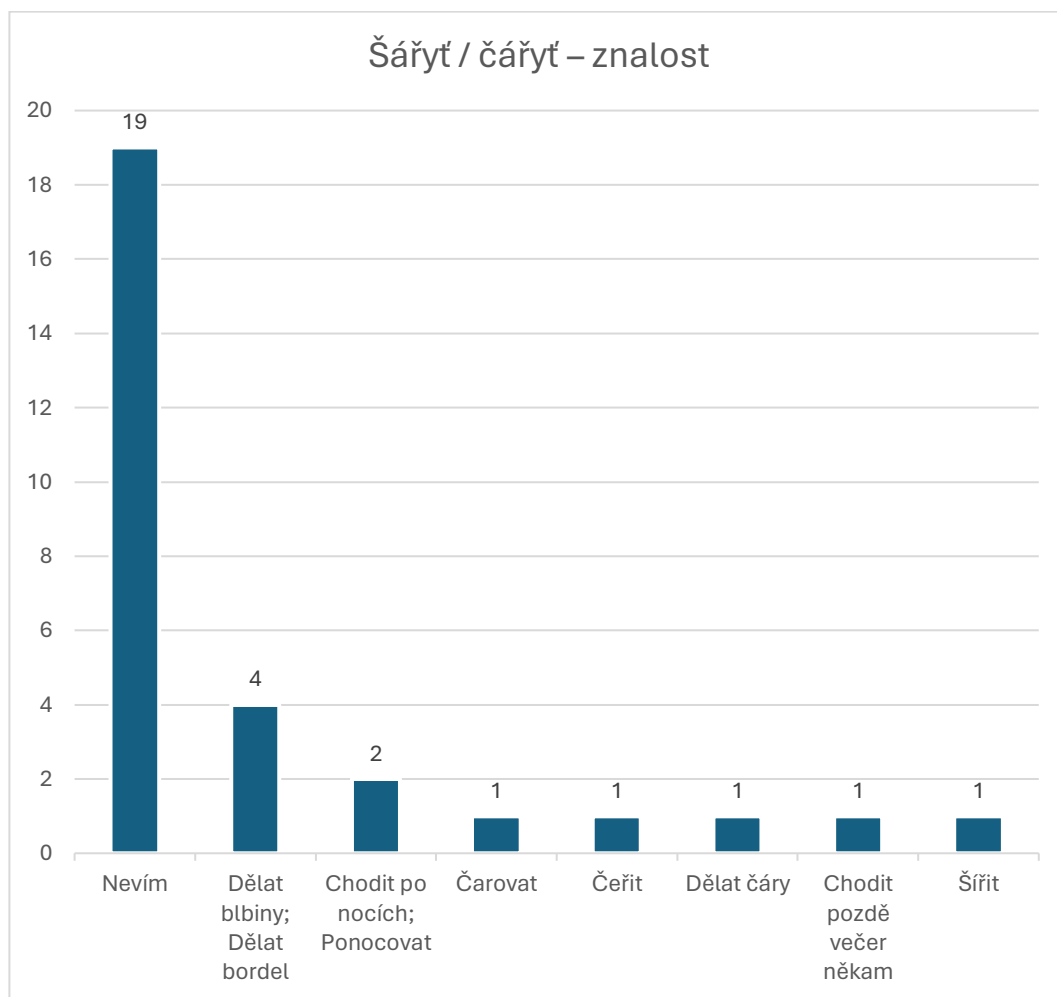

Většinové neznalosti slova odpovídá i jeho užívání. Toto slovo používají pouze dva respondenti, a to ve špatném významu. Jeden občas doma s rodinou ve významu *miminko které je rozmazlené* a jeden často doma s rodinou ve významu *jídlo*.

Jeden respondent nevedl vůbec, zda a kde toto slovo používá.

3.3.1.43. Šářyt' / čářyt'

Graf 85

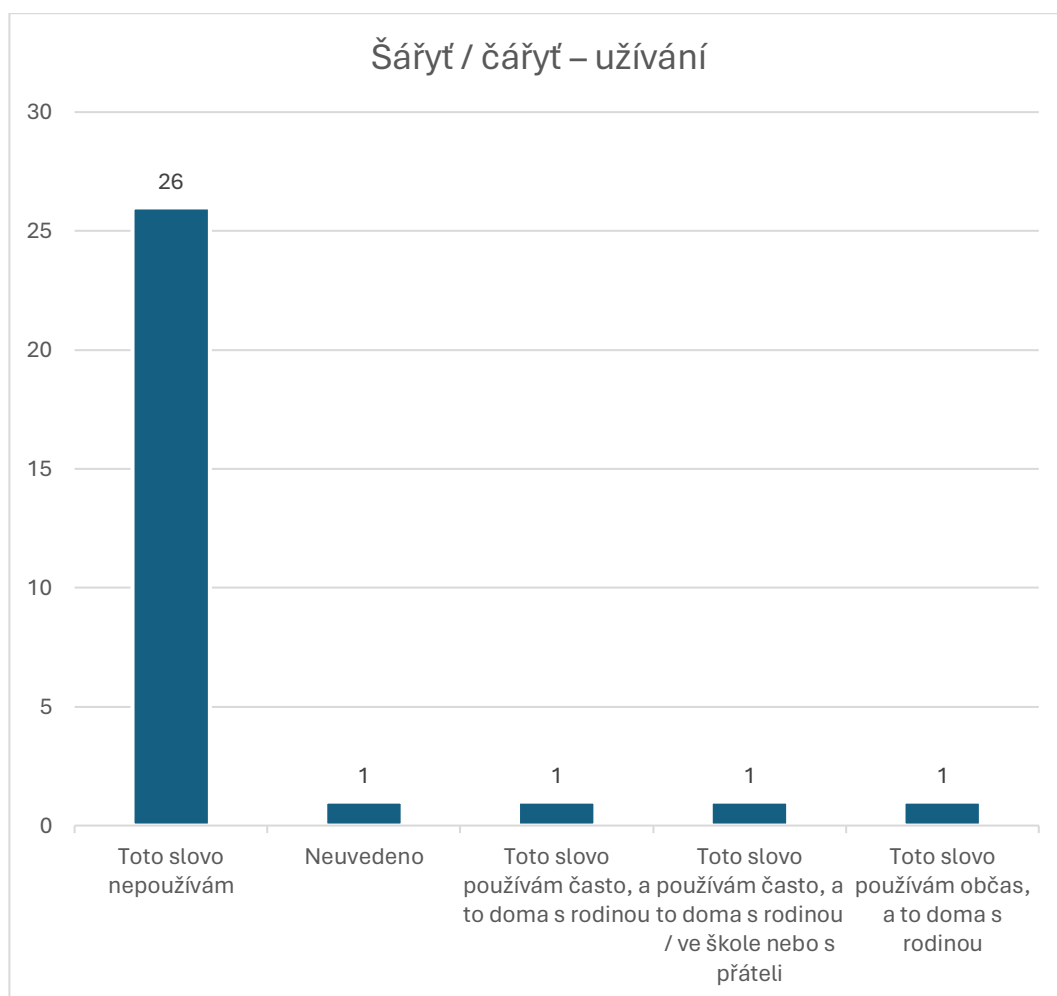

NSJV²³⁰ uvádí u sloves *šářyt'*, *čářyt'* definici „*chodit od ničeho k ničemu*“ či „*toulat se po nocích*“. Význam *chodit po nocích*, *ponocovat*, *chodit pozdě večer někam* uvedli pouze tři respondenti. Čtyři respondenti uvedli význam *dělat blbiny* a *dělat bordel*, zde se může jednat o přenesení významu od *toulat se po nocích*, kdy člověk při této činnosti někdy může rušit ostatní při spánku. Pravděpodobně vzhledem ke grafické podobnosti slov čtyři respondenti uvedli význam *čarovat*, *čeřit*, *dělat čáry* a *šířit*.

Devatenáct respondentů, tedy téměř dvě třetiny, význam slova neznají.

²³⁰ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 121.

Graf 86

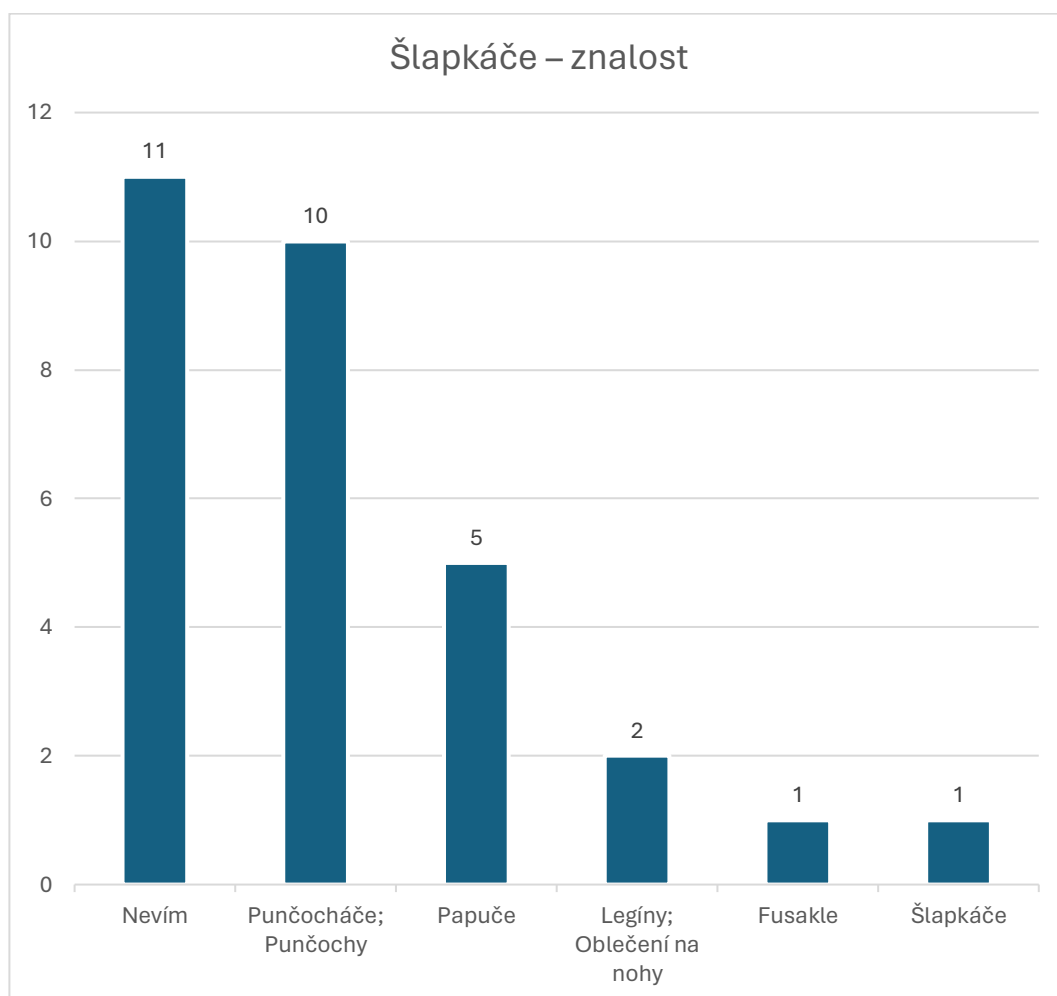

Toto slovo používají pouze tři respondenti. Jeden často doma s rodinou ve významu *chodit pozdě večer někam*, jeden často doma s rodinou i ve škole nebo s přáteli ve významu *dělat bordel* a jeden v témže významu občas doma s rodinou.

Jeden respondent neuvedl vůbec, zda a kde toto slovo používá a dvacet šest respondentů jej nepoužívá.

3.3.1.44. Šlapkáče

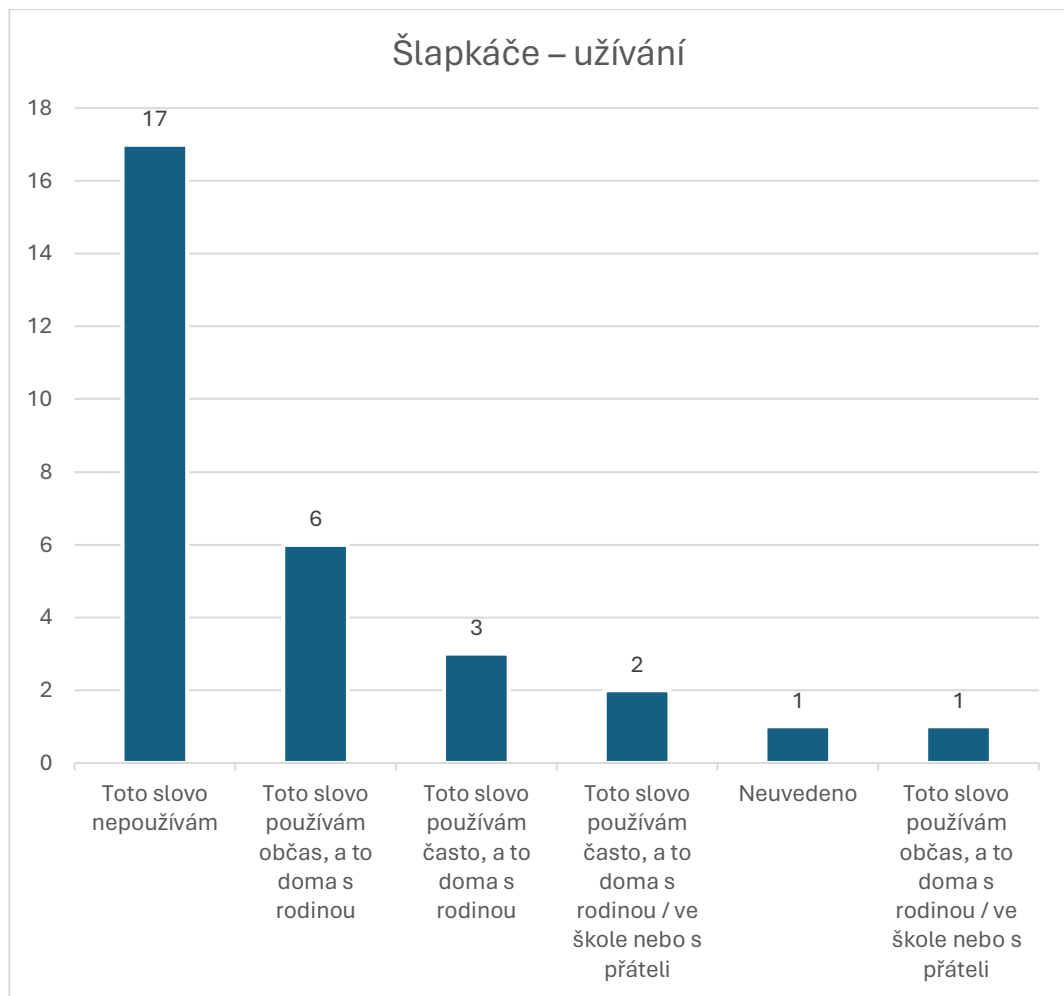
Graf 87

Substantivum *šlapkáče* je v *NSJV*²³¹ definováno jako „*punčochové kalhoty*“. Význam *punčocháče* nebo *punčochy* uvedla třetina respondentů, další dva odpověděli *legíny* a *oblečení na nohy*, slovo tedy znají ve velice podobném významu. U dvou odpovědí *papuče* a *fusakle* pravděpodobně došlo k přenesení významu, protože se všechny tyto typy oblečení nasazují na nohy. Jeden respondent uvedl odpověď *šlapkáče*, je pravděpodobné, že zná význam slova, ale nezná jeho spisovnou formu. Jedenáct respondentů nevedlo žádný význam slova.

²³¹ Tamtéž, s. 303.

Graf 88

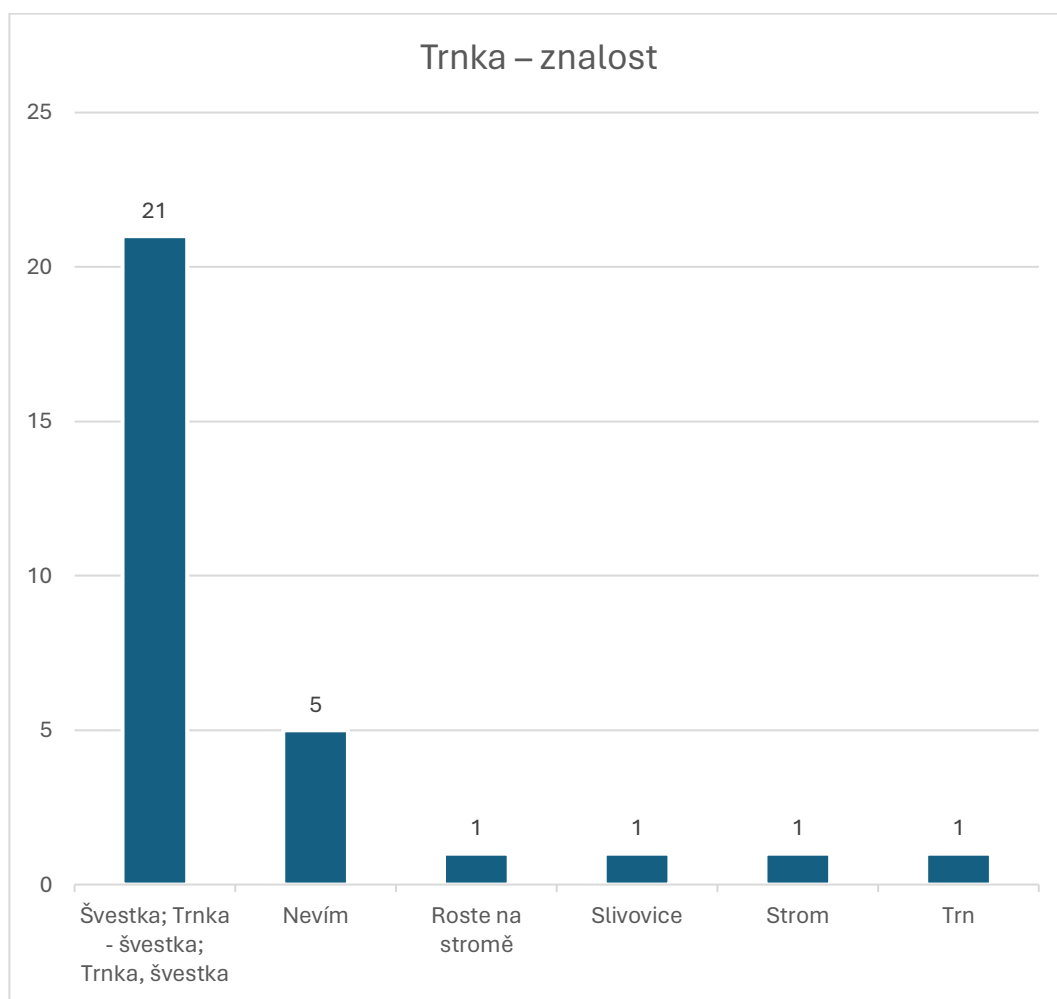

Toto slovo používá jen dvanáct respondentů. Šest jen občas doma s rodinou, čtyři ve významu *punčochy* nebo *punčocháče*, jeden ve významu *legíny* a jeden ve významu *papuče*. Jeden respondent, který uvedl význam *papuče*, toto slovo užívá občas doma s rodinou i ve škole nebo s přáteli. Tři respondenti toto substantivum užívají často jen doma s rodinou, jeden ve významu *punčochy*, jeden ve významu *oblečení na nohy* a jeden neuvedl žádný význam, přesto slovo užívá. Dva respondenti jej užívají často doma s rodinou i ve škole nebo s přáteli, jeden ve významu *punčocháče* a jeden ve významu *fusakle*.

Jeden respondent neuvedl vůbec, zda a kde toto slovo používá, zbylých sedmnáct jej neuvádí.

3.3.1.45. Trnka

Graf 89

Substantivum *trnka* je dle definice v *NSJV* „*trnitý keř s drobnými bílými květy*“²³², stejně jako v *Příručce*²³³, ale především „*druh stromu, nebo plod švestky*“²³⁴. V *ČJA II*²³⁵ je termín *trnka* uveden pod heslem *švestka* a je charakteristický především pro východomoravská nářečí a přilehlý východní okraj středomoravských nářečí.

²³² Tamtéž, s. 315.

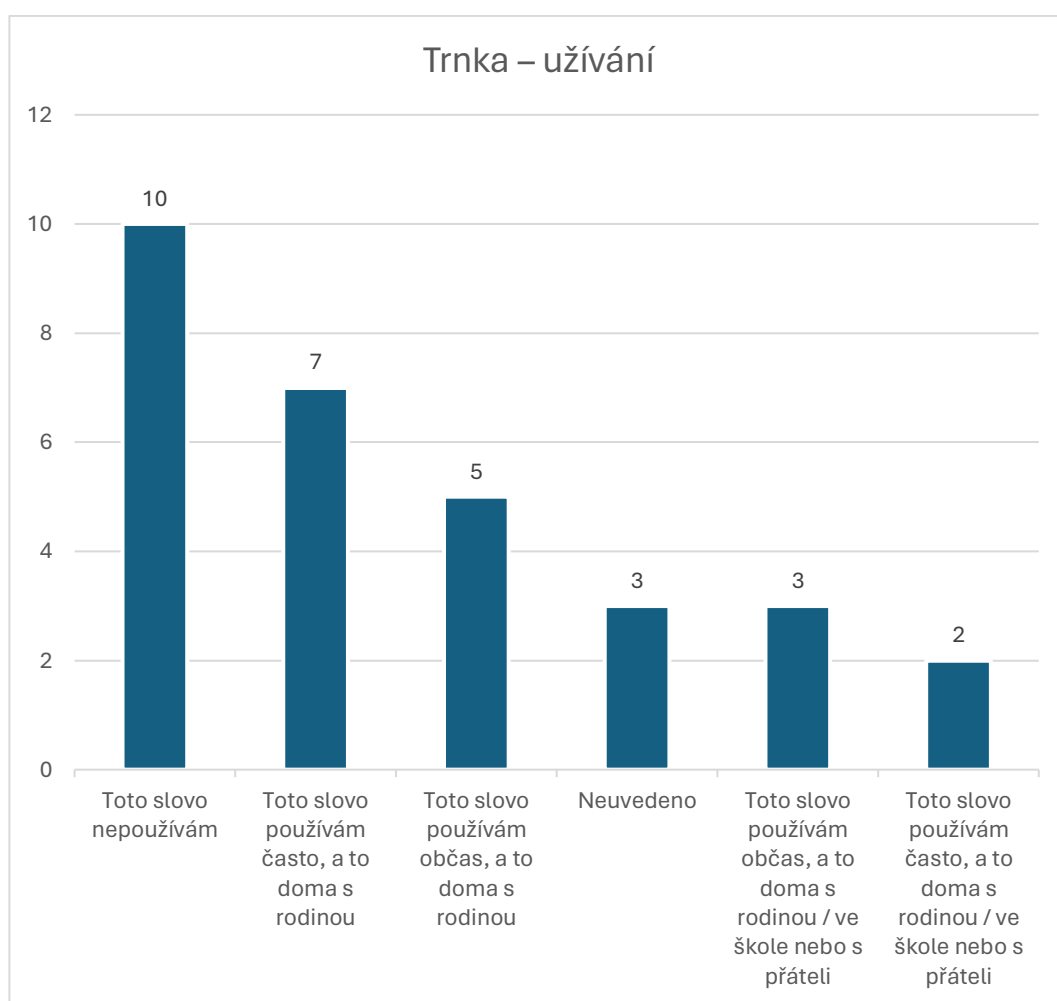
²³³ *Internetová jazyková příručka*, <https://prirucka.ujc.cas.cz/>, heslo „trnka“.

²³⁴ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 315.

²³⁵ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 2.*, 2012, s. 52.

Přes dvě třetiny respondentů uvedly význam *švestka* a jeden respondent význam *slivovice*, zde se jedná o přenesení významu, protože tento alkoholický nápoj se vyrábí ze švestek. Jeden respondent uvedl význam *strom* a další respondent význam *roste na stromě*, pravděpodobně tedy oba vědí, že se jedná o nějaký druh stromu nebo ovoce, ale neznají jeho spisovný název či jej neumí specifikovat. Objevuje se také odpověď *trn*, zde se jedná pravděpodobně o přenesení významu od trnitého keře. Pouze pět respondentů nevedlo žádný význam slova.

Graf 90

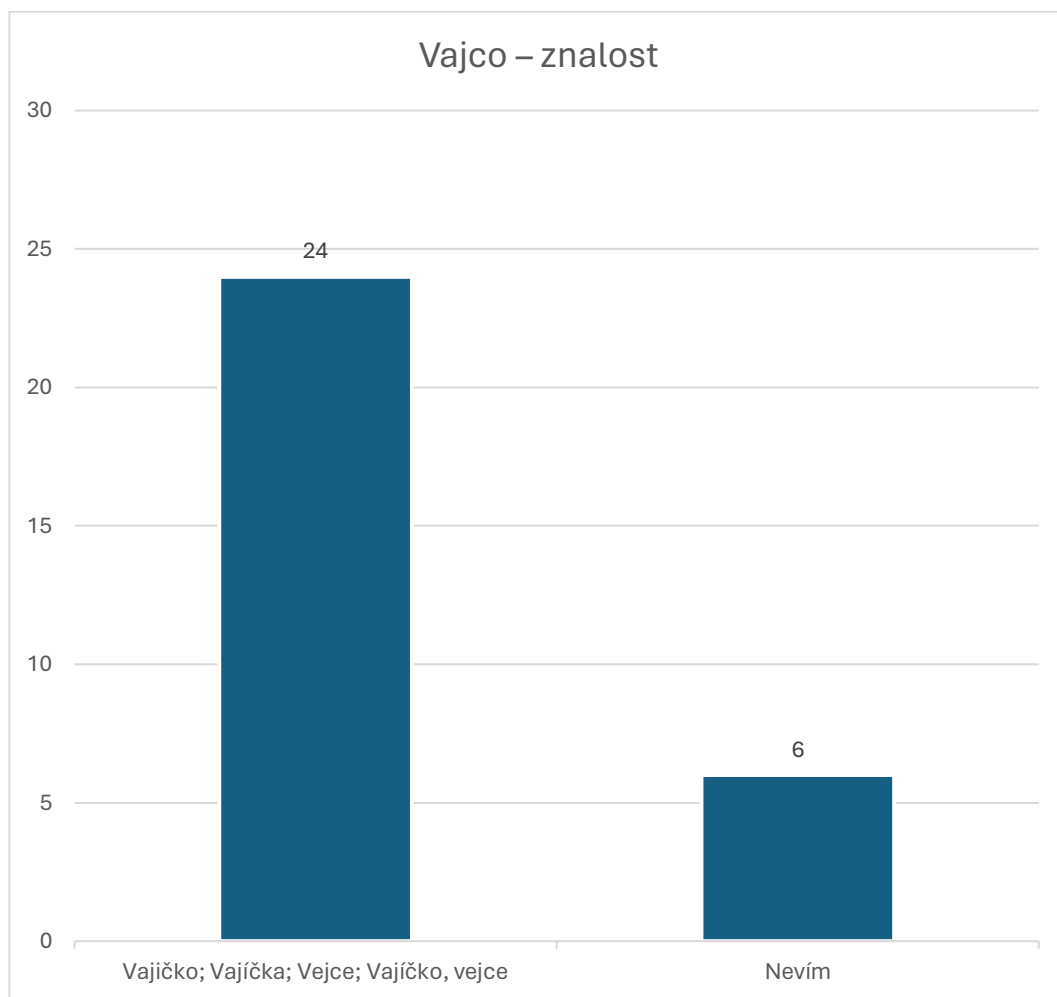

Toto slovo používá více než polovina respondentů, všichni uvedli význam *švestka*. Osm respondentů jej užívá občas, a to doma s rodinou, tři z nich i ve škole nebo s přáteli. Devět respondentů toto slovo používá dokonce často, a to doma s rodinou, dva z nich také ve škole nebo s přáteli.

Tři respondenti neuvedli vůbec, zda nebo kde toto slovo používají. Třetina respondentů jej nežívá.

3.3.1.46. Vajco

Graf 91

Substantivum *vajco* je v *NSJV*²³⁶ definováno jako „vejce“. Pod heslem *vejce* je také uvedeno v *ČJA III*²³⁷ a *ČJA IV*²³⁸. Typické je pro Slezsko a střední část

²³⁶ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 322.

²³⁷ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 3*, 2014, s. 482 a 508.

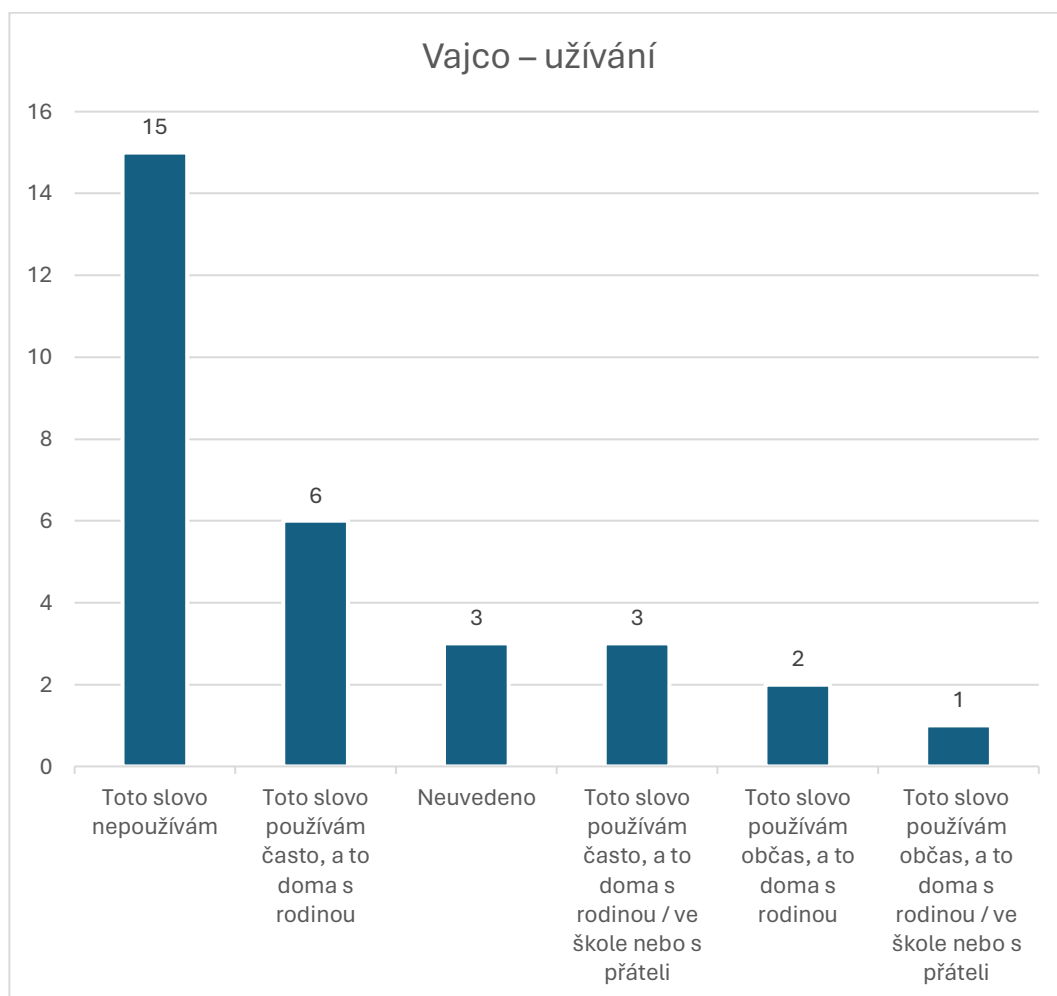
²³⁸ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 4. 2.*, elektronické, oprav. a dopl. vyd. Brno: Akademie věd České republiky, Ústav pro jazyk český, 2014, s. 86 [cit. 17. 4. 2024]. ISBN 978-80-86496-81-8 (4. díl). Dostupné z: <https://cja.ujc.cas.cz/CJA4/>.

východomoravských nářečí, objevuje se však i v mluvě měst východní poloviny Moravy a severomoravském pohraničí.²³⁹

Správný význam slova uvedlo dvacet čtyři respondentů, tedy většina. Jiné významy respondenti nevedli.

Oba respondenti pocházející z Ukrajiny také uvedli správné odpovědi, a to *vajíčko* a *vejce*.

Graf 92

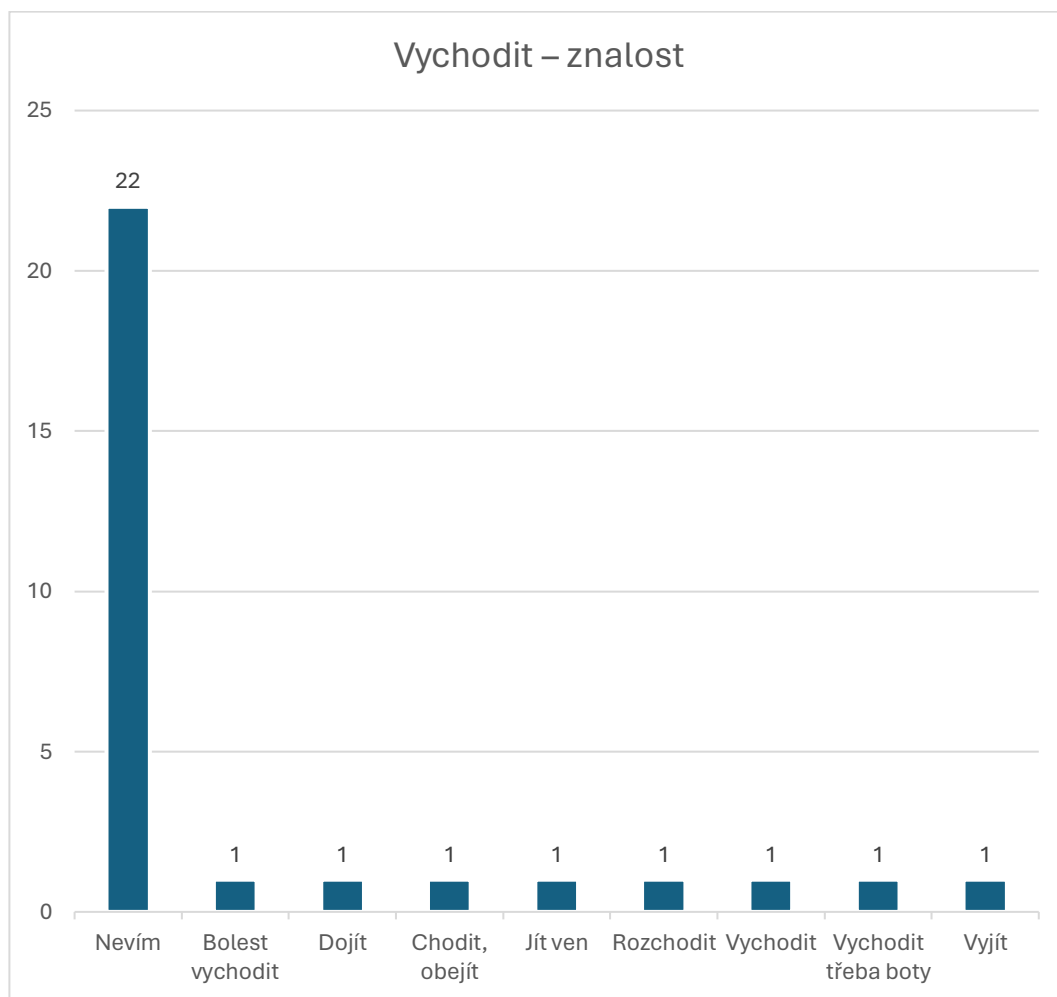
I přes většinovou znalost významu tohoto slova jej polovina respondentů nepoužívá, tři respondenti pak nevedli vůbec, zda nebo kde toto slovo užívají.

²³⁹ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 3*, 2014, s. 482 a 508.

Devět respondentů uvedlo, že toto slovo používá často, a to doma s rodinou, tři z nich i ve škole nebo s přáteli. Tři respondenti dále slovo užívají občas doma s rodinou, jeden z nich také ve škole nebo s přáteli. Všichni tito respondenti uvedli správný význam slova.

3.3.1.47. Vychodit

Graf 93

Dle ČJA II²⁴⁰ je sloveso *vychodit* nářečním ekvivalentem slova *vycházet* (v kontextu „o slunci“), tato varianta se objevuje východně od severozápadního okraje východomoravských nářečí. Příručka²⁴¹ uvádí významy „(častým) chozením vytvořit“, „takto opotřebovat, poškodit“, „vychodit (si) chozením, pochůzkami obstarat, zařídit“, „stálým chozením se zbavit něj. duševního napětí, citu, zahnat, rozptýlit“ a hovorově také „ukončit školní docházku“.

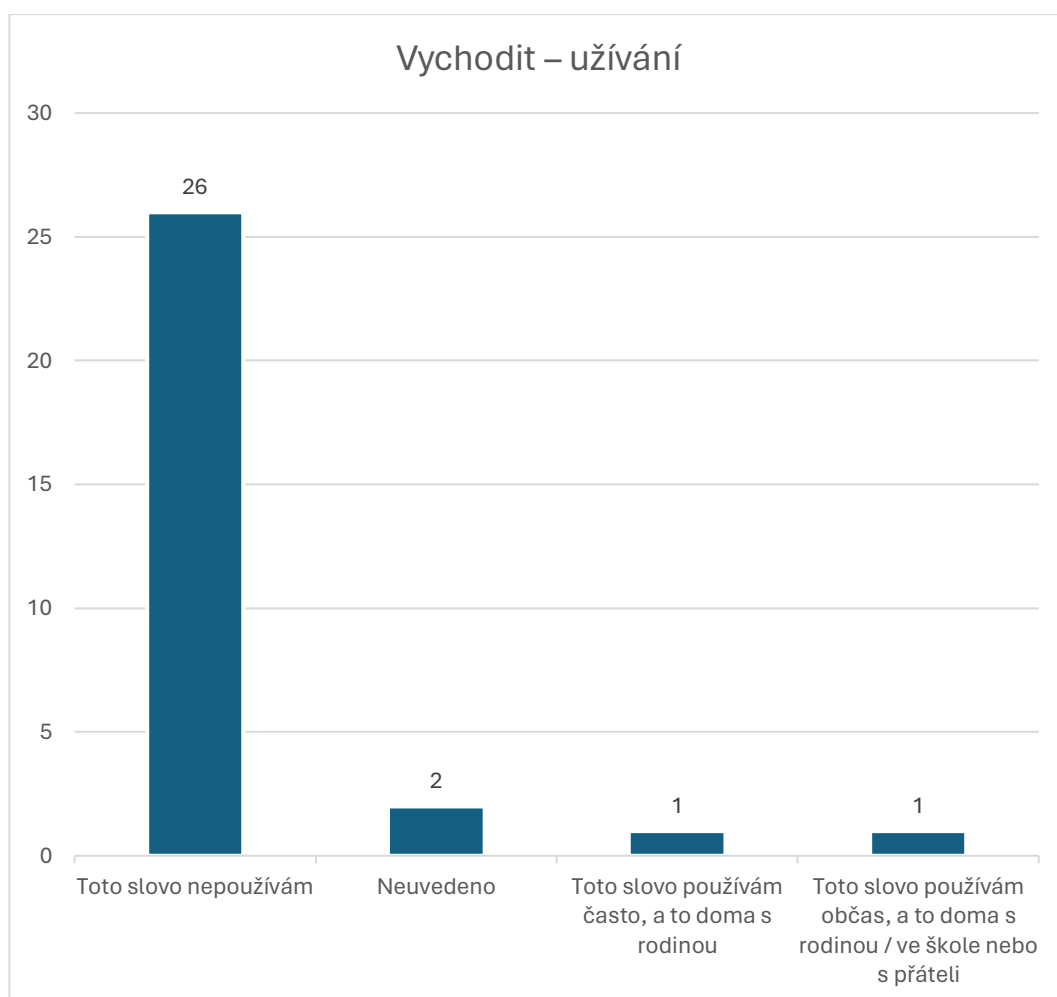
²⁴⁰ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 2.*, 2012, s. 344.

²⁴¹ *Internetová jazyková příručka*, <https://prirucka.ujc.cas.cz/>, heslo „vychodit“.

Pouze jeden respondent uvedl význam *vyjít*. Další dva respondenti uvedli významy podobné definici v *Příručce*, a to *rozchodit* a *vychodit třeba boty*, podobně také jeden respondent *vychodit třeba bolest*. Tři respondenti uvedli významy *dojít*, *chodit*, *obejít* a *jít ven*, zde jde patrně o přenesení významu ze slova *jít* ve smyslu chodit. Jeden respondent uvedl odpověď *vychodit*, je tedy možné, že zná význam slova, ale nezná jeho spisovnou variantu. Přes dvě třetiny respondentů význam slova nezná.

Jeden respondent pocházející z Ukrajiny uvedl význam *odchodit*, dle *Příručky*²⁴² tedy „*chozením absolvovat, vychodit*“ nebo nářečně „*odcházet*“.

Graf 94

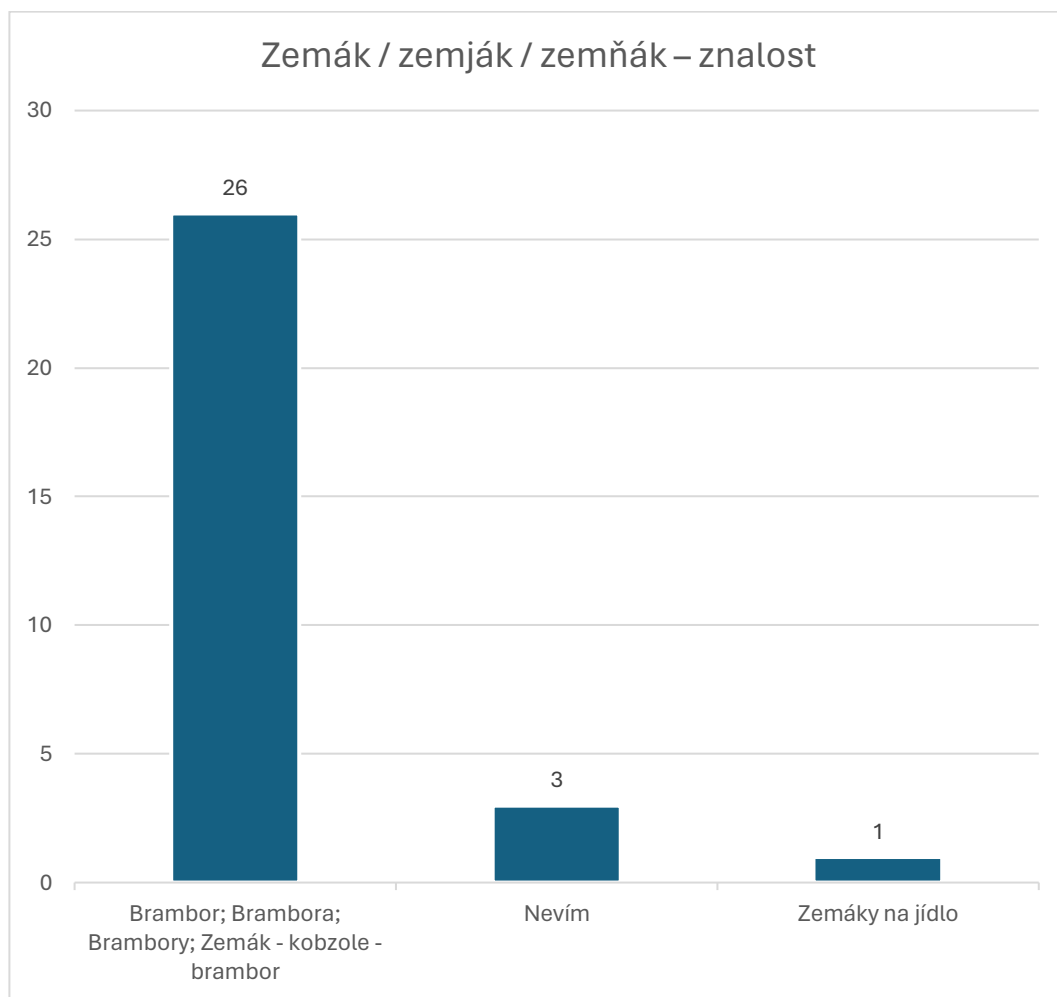

²⁴² *Internetová jazyková příručka*, <https://prirucka.ujc.cas.cz/>, heslo „odchodit“.

Toto slovo používají pouze dva respondenti, jeden často doma s rodinou, a to ve smyslu *rozchodit třeba boty* a jeden občas doma s rodinou i ve škole nebo s přáteli ve smyslu *rozchodit*. Dva respondenti neuvědli vůbec, zda a kde toto slovo užívají.

3.3.1.48. Zemák / zemják / zemňák

Graf 95

Substantivum *zemák* s variantami *zemják* a *zemňák* je v *NSJV*²⁴³ uvedeno jako „rostlina lilek brambor, nebo jeho plod“, stejně jako v *ČJA III*²⁴⁴ a *Příručce*²⁴⁵, jeho varianta *zemák* však může znamenat také „zeměpis“²⁴⁶. Forma *zemák* je charakteristická pro střední část Valašska a pro Lipnicko a Uherskobrodsko, *zemják* pro Holešovsko, severní okraj východomoravských nářečí a Těšínsko, varianta

²⁴³ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 339.

²⁴⁴ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 3*, 2014, s. 268 a 270.

²⁴⁵ *Internetová jazyková příručka*, <https://prirucka.ujc.cas.cz/>, heslo „zemák“.

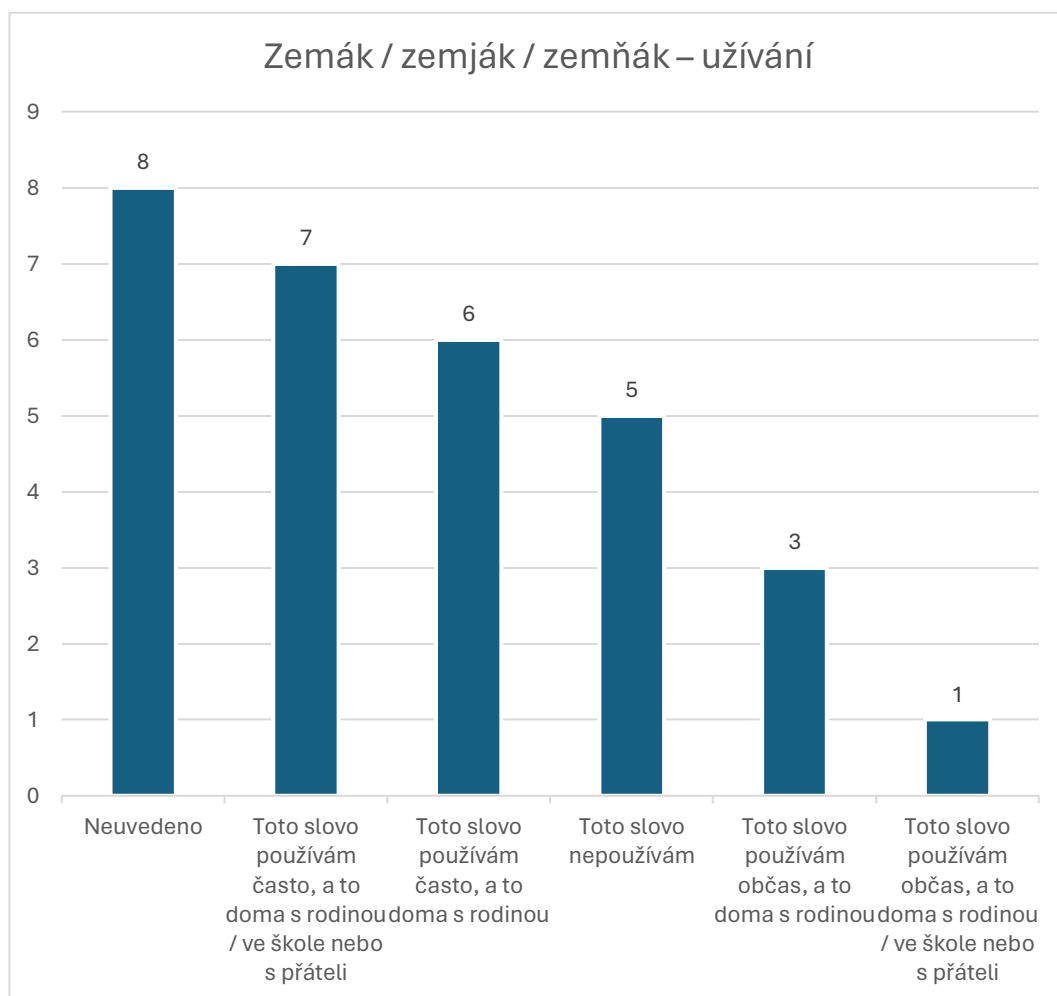
²⁴⁶ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 339.

zemňák se uchovala na východ od Prostějova, na Kroměřížsku, Holešovsku, Valašsku a v přechodných nářečích česko-polských.²⁴⁷

Téměř všichni respondenti uvedli správný význam slova, pouze jeden uvedl odpověď *zemáky na jídlo*, dá se tedy předpokládat, že zná význam slova, pouze nevedl jeho spisovnou formu. Jen tři respondenti nevedli žádný význam slova.

Jeden respondent pocházející z Ukrajiny uvedl správný význam *brambor*.

Graf 96

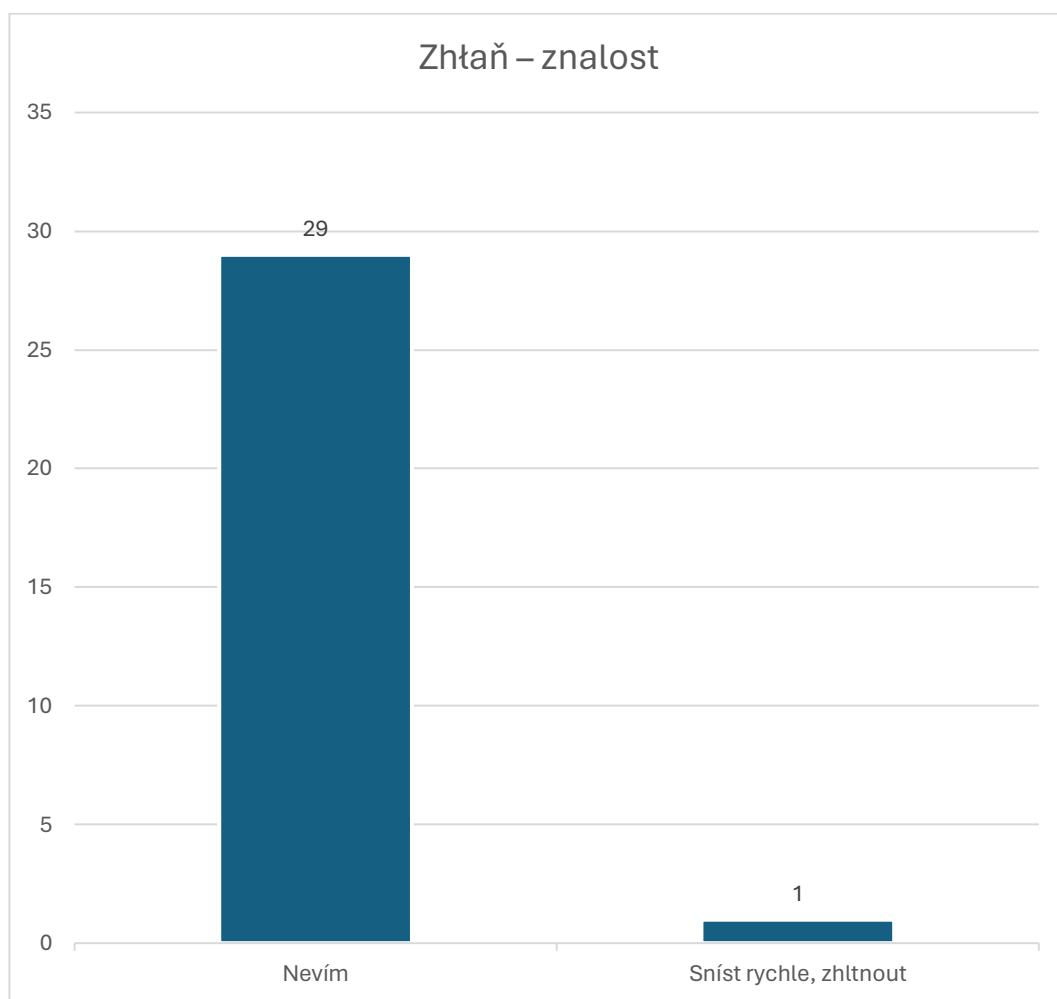
I přes většinovou znalost významu slova jej užívá jen sedmnáct respondentů. Šest z nich jej užívá často doma s rodinou, pět uvedlo správný význam slova, jen jeden

²⁴⁷ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 3*, 2014, s. 268 a 270.

nevedl žádný význam, přesto slovo užívá. Sedm respondentů užívá substantivum ve správném významu doma s rodinou i ve škole nebo s přáteli. Čtyři respondenti jej užívají občas, a to doma s rodinou, jeden z nich i ve škole nebo s přáteli, všichni také ve správném významu. Osm respondentů nevedlo vůbec, zda a kde toto slovo používá a pět respondentů uvedlo, že toto slovo nepoužívá.

3.3.1.49. Zhlaň

Graf 97

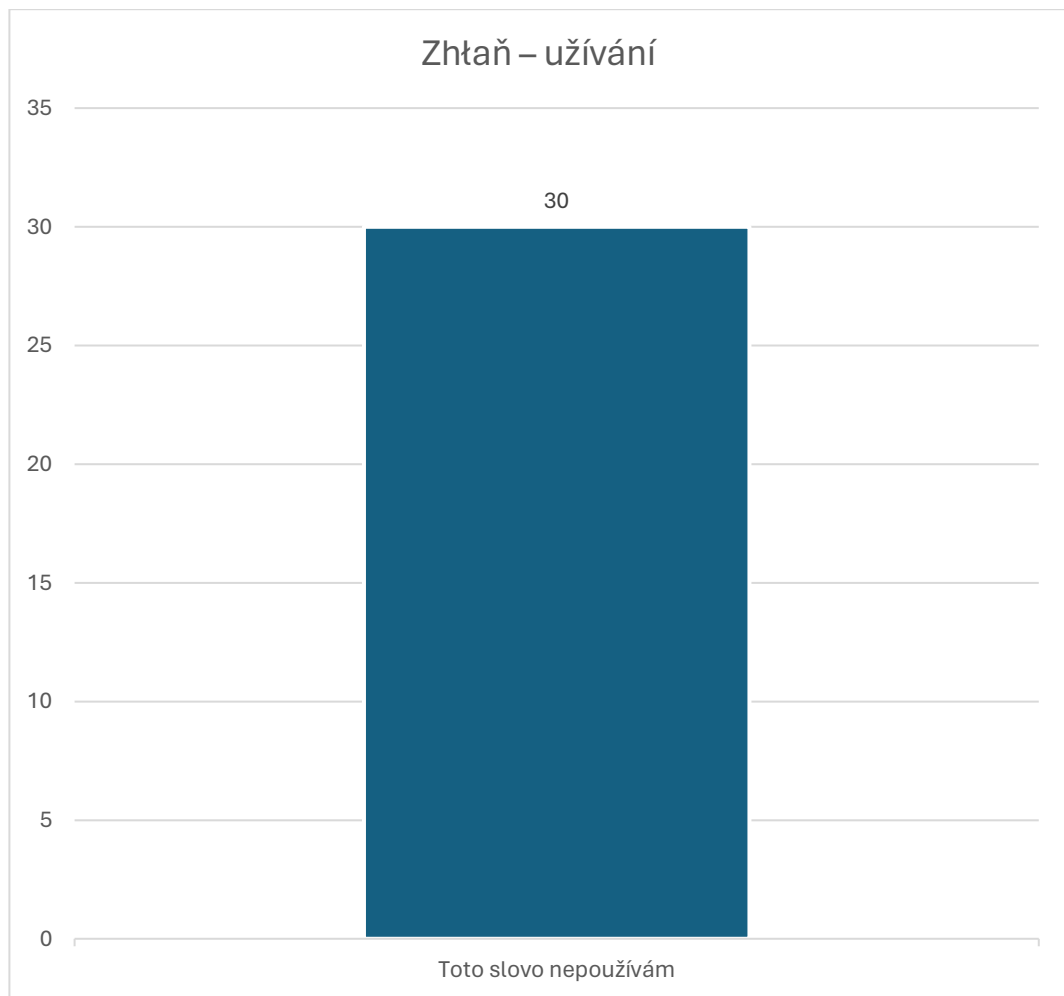
Substantivum *zhlaň* NSJV²⁴⁸ definuje jako „*hlubina v tekoucí vodě, tůň*“. ČJA II²⁴⁹ uvádí výraz *zhlaň* pod heslem *tůň*, toto označení je typické pro jižní Vsetínsko.

Žádný z respondentů nezná význam slova, pouze jeden respondent uvedl odpověď, a to *sníst rychle, zhltnout*, pravděpodobně díky podobnosti slov *zhlaň* a *zhltni*.

²⁴⁸ GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*, 2013, s. 341.

²⁴⁹ BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 2.*, 2012, s. 314 a 316.

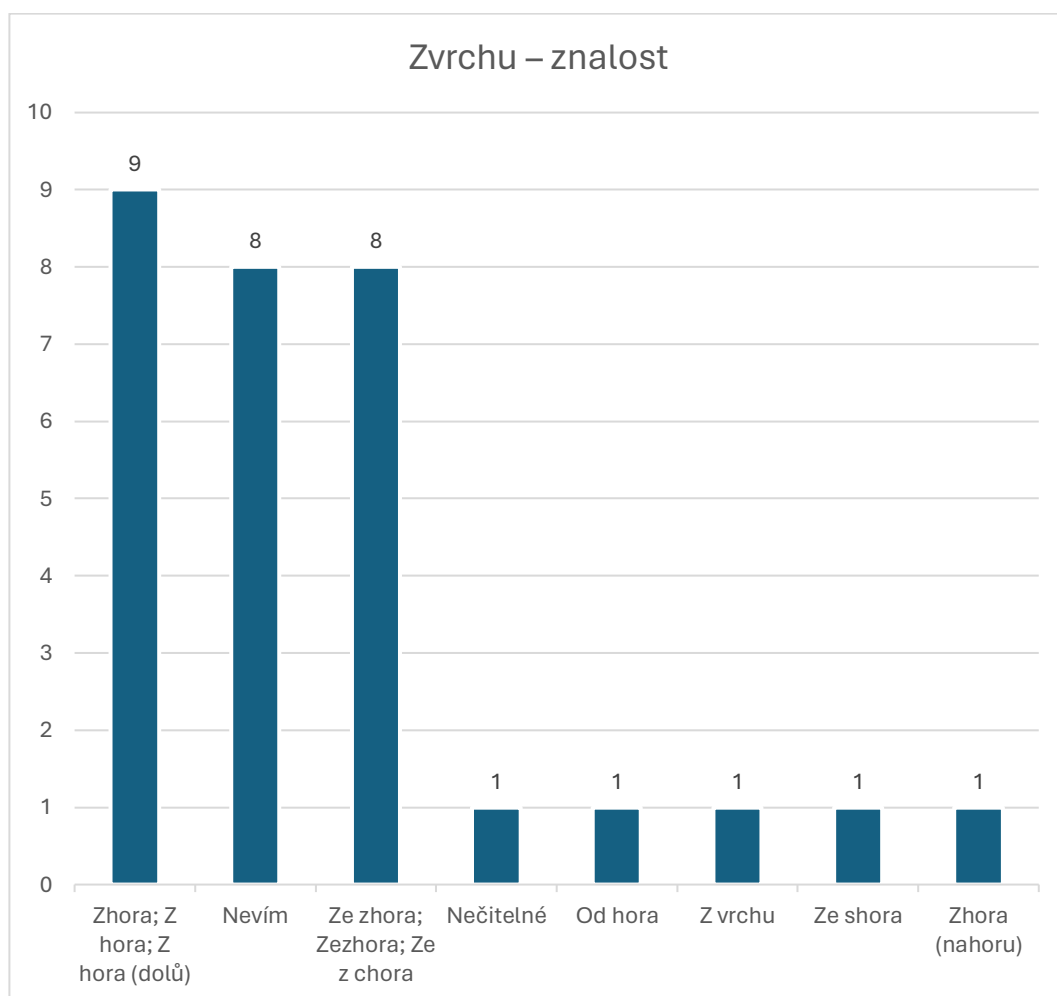
Graf 98

Neznalost tohoto slova odpovídá jeho užívání, toto slovo žádný z respondentů neužívá.

3.3.1.50. Zvrchu

Graf 99

Adverbium *zvrchu* je v ČJA IP²⁵⁰ uedeno pod heslem *shora*, ve spisovné češtině bývá užíváno také ekvivalentů *sehora*, *odshora*, *svrchu* a *shory*. Tento výraz převládá na Moravě.²⁵¹

Většina respondentů zná význam slova, jeho spisovnou formu však neuvedl nikdo. Mezi devatenácti správnými odpověďmi jsou tak výrazy *od hora*, *ze shora*, *ze zhora*, *zezhora*, *ze z chora*, *zhora*, *z hora* a *z hora (dolů)*. Jeden respondent uvedl význam *z vrchu*, dá se tedy předpokládat, že zná význam slova, ale také neuvedl jeho spisovnou

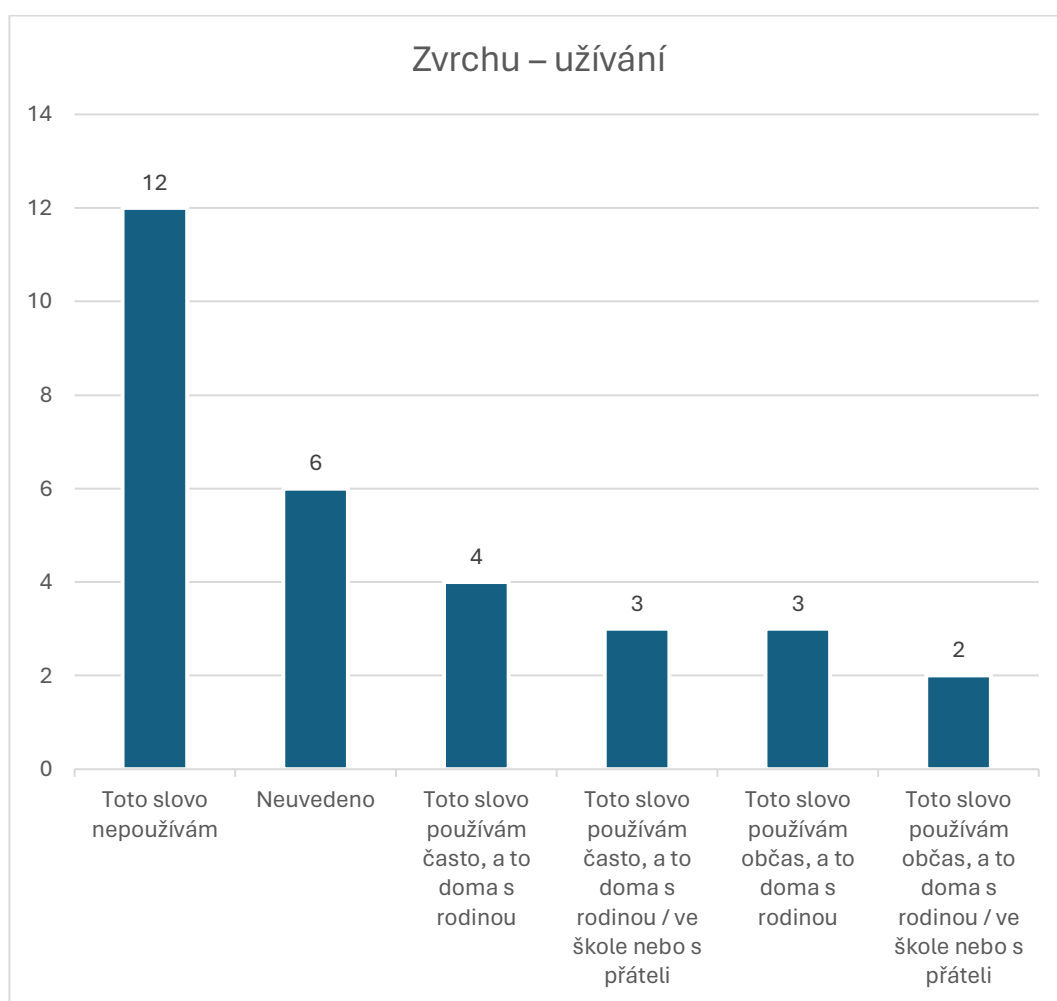
²⁵⁰ Tamtéž, s. 338 a 340.

²⁵¹ Tamtéž.

variantu. Jeden respondent uvedl odpověď *zhora (nahoru)*, správný význam slova tak zřejmě nezná. Odpověď jednoho respondenta je bohužel nečitelná a osm respondentů neuvedlo žádný význam slova.

Oba respondenti pocházející z Ukrajiny pravděpodobně také znají význam slova, protože uvedli odpovědi *z hora dolů* a *z hory*.

Graf 100

Toto slovo používá necelá polovina respondentů. Čtyři respondenti jej užívají často jen doma s rodinou, dva uvedli význam *ze zhora*, další dva pak *zhora* a *zhora (nahoru)*. Tři respondenti toto slovo užívají často jak doma s rodinou, tak ve škole nebo s přáteli, dva uvedli význam *zhora* a jeden *z hora (dolů)*. Tři respondenti adverbium užívají jen občas doma s rodinou, po jednom odpověděli významy *z vrchu*, *zhora* a *ze shora*. Dva

respondenti výraz užívají občas doma s rodinou i ve škole nebo s přáteli, jeden uvedl význam *od hora* a jeden *zhora*.

Šest respondentů nevedlo, zda a kde toto slovo užívá a dvanáct respondentů toto slovo neužívá vůbec.

3.3.2. Porovnání znalosti významu lexika a jeho užívání mezi různými skupinami respondentů

Graf 101

Téměř všichni respondenti žijí ve městě Vsetín, pouze jeden respondent žije v obci Janová. Obec Janová je vzdálena zhruba čtyři kilometry jihovýchodně od města Vsetín.²⁵²

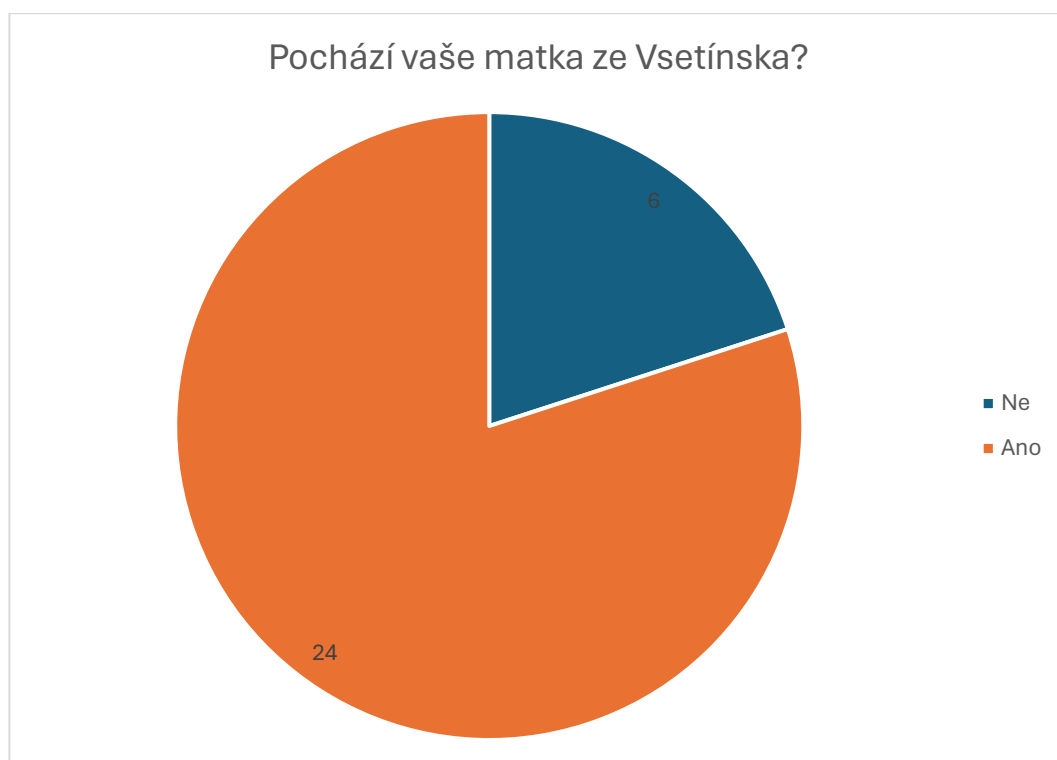
²⁵² *Obec Janová*, © 2024. Online. In: Janová. Dostupné z: <https://www.janova.cz/>. [cit. 17. 4. 2024].

Graf 102

Většina respondentů žije na Vsetínsku celý svůj dosavadní život, pouze čtyři respondenti označili odpověď *Ne* a jeden respondent neuvedl vůbec, zda žije na Vsetínsku celý svůj dosavadní život.

Graf 103

Graf 104

Rodiče většiny respondentů pocházejí ze Vsetínska. Pouze šest respondentů uvedlo, že jejich matka nepochází ze Vsetínska a otec devíti respondentů taktéž nepochází ze Vsetínska.

V následující analýze se zaměřím na průměrnou znalost významů slov mezi respondenty a na to, zda a kde tato slova používají. Dále provedu srovnání užívání slov mezi dvěma skupinami respondentů: těmi, kteří žijí na Vsetínsku celý svůj dosavadní život a jejichž oba rodiče pochází ze Vsetínska, a těmi, kteří na Vsetínsku celý svůj dosavadní život nežijí (zde bez ohledu na to, odkud pocházejí jejich rodiče), do těchto grafů jsou započítány pouze odpovědi, které byly označeny u správně uvedených významů slov.

V rámci následujícího výzkumu byly za správný význam slova považovány pouze odpovědi, které uvádějí slovníkový význam nářečního pojmu, nebo ze kterých lze jednoznačně poznat, že respondent významu slova rozumí.

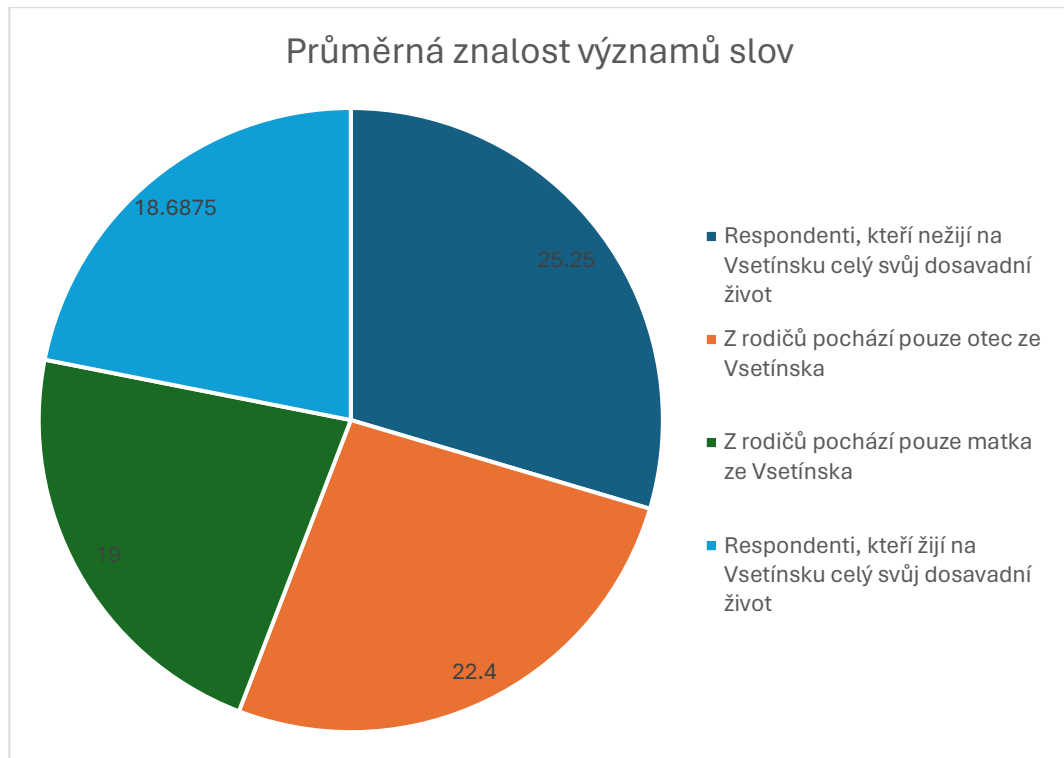
Například u nářečního výrazu *kel* nebyla považována za správnou odpověď definice tohoto slova jako *zub*, protože tento význam není typický pro dané nářečí.

Dále například u slovesa *okřápat sa* byly považovány za správné odpovědi významy *rozbít se* nebo *zlomit se*, neboť lze z odpovědi prokázat, že by sloveso respondent užil ve správném kontextu, tedy ve významu *otlouci se*.

Oproti tomu například u slova *zemák* nebyla za správný význam považována odpověď *zemáky na jídlo*, protože není jasné, zda tím respondent myslí konkrétně brambory nebo jinou potravinu.

Vzhledem k odlišnému počtu respondentů v obou skupinách uvádím pouze procentuální poměry.

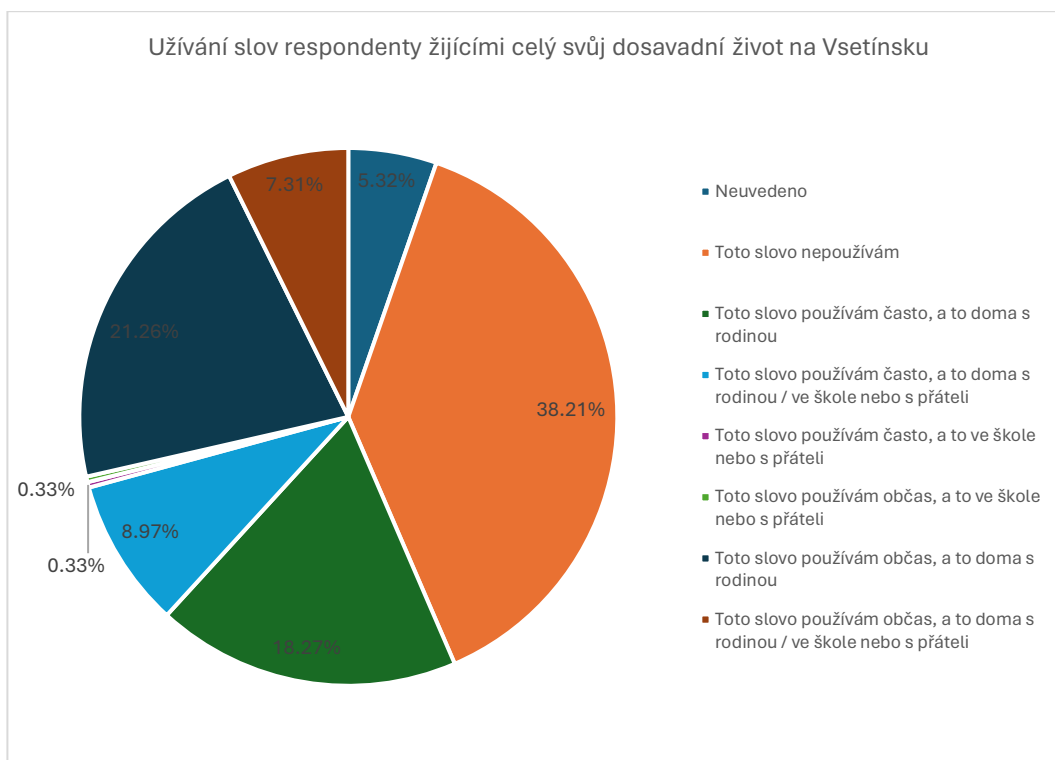
Graf 105

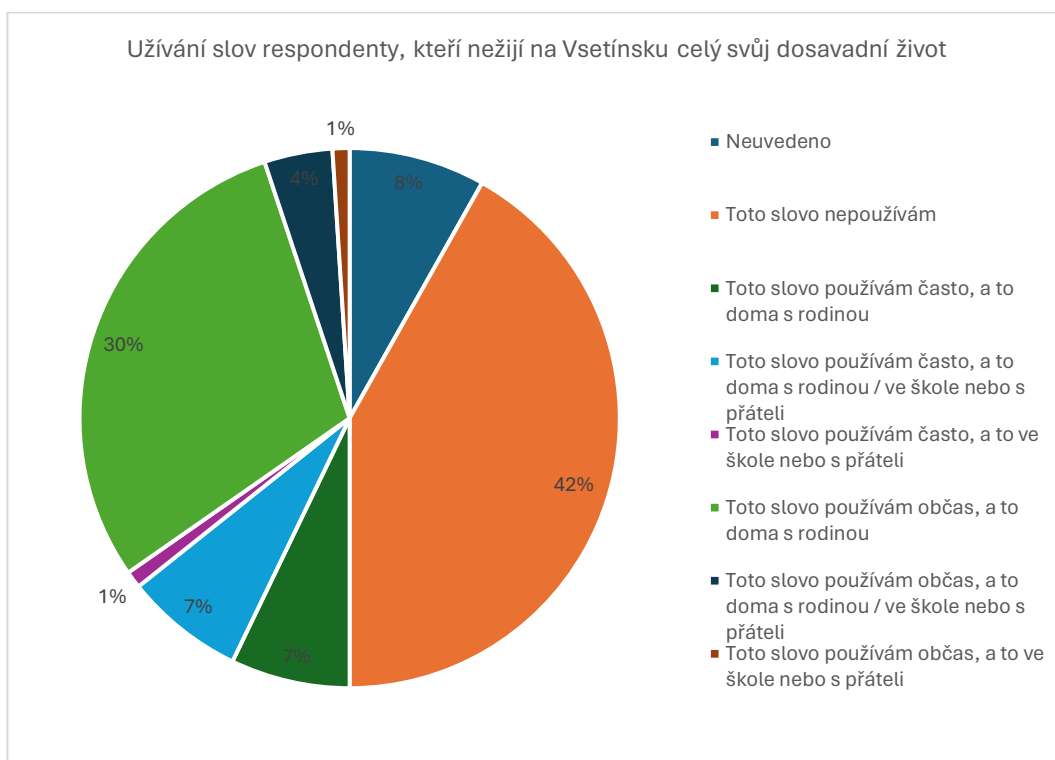
Z průměrného počtu správných významů uvedených v testu vychází, že respondenti, kteří na Vsetínsku žijí celý svůj dosavadní život, uvedli průměrně méně správných významů, tedy necelých 19, než ti, kteří na Vsetínsku celý svůj dosavadní život nežijí, tedy zhruba 25.

Respondenti, jejichž matka pochází ze Vsetínska a jejich otec ne, uvedli v průměru 19 správných významů nářečních slov, kdežto respondenti, jejichž otec pochází ze Vsetínska, ale jejich matka ne, uvedli v průměru až přes 22 správných významů slova.

Graf 106

Graf 107

Respondenti, kteří žijí na Vsetínsku celý svůj dosavadní život a jejichž rodiče pochází ze Vsetínska, označili odpověď *Toto slovo nepoužívám* u 38,21 % nářečních výrazů, u kterých uvedli správný význam. Respondenti, kteří nežijí na Vsetínsku celý svůj dosavadní život, a to bez ohledu na to, odkud pocházejí jejich rodiče, označili odpověď *Toto slovo nepoužívám* u 42 % nářečních výrazů, u kterých uvedli správný význam. U respondentů, kteří žijí na Vsetínsku celý svůj dosavadní život, nebylo uvedeno u 5,32 % výrazů, zda a kde je používají, u respondentů, kteří nežijí na Vsetínsku celý svůj dosavadní život, je to až 8 %. Z tohoto vyplývá, že respondenti žijící na Vsetínsku celý svůj dosavadní život v různých prostředích užívají přes 57 % výrazů, u druhé skupiny je to jen 50 %.

Větší rozdíl mezi oběma skupinami je v četnosti užívání. Respondenti žijící na Vsetínsku celý svůj dosavadní život užívají často 27,57 % výrazů, 18,27 % z nich jen doma s rodinou, 0,33 % jen ve škole nebo s přáteli a v obou prostředích pak 8,97 % výrazů. Druhá skupina užívá často jen 15 % výrazů, 7 % jen doma s rodinou, 1 % jen ve škole nebo s přáteli a 7 % v obou prostředích, nářeční výrazy tedy užívají častěji ve škole nebo s přáteli než doma s rodinou.

Pouze občas nářeční lexikum využívají více respondenti, kteří nežijí na Vsetínsku celý svůj dosavadní život, a to konkrétně u 35 % výrazů, u 30 % pak jen doma s rodinou, 1 % jen ve škole nebo s přáteli a v obou prostředích pak u 4 % nářečních výrazů. Druhá skupina užívá jen občas pouze 28,9 % nářečních výrazů, z toho 21,26 % jen doma s rodinou, 0,33 % jen ve škole nebo s přáteli a v obou prostředích 7,31 %. U obou skupin tedy platí, že pokud nářeční výraz užívají jen občas, tak je tomu více s rodinou než ve škole nebo s přáteli.

3.4. Shrnutí poznatků praktické části

Cílem výzkumu bylo zjistit znalost nářečního lexika mezi mladou generací na Vsetínsku a to, jak často a kde tato slova užívají. Jako výzkumná metoda byl zvolen dotazník, a i přes to, že se vyplněných dotazníků vrátilo méně, než byl původní plán, podařilo se ze vzorku třiceti respondentů zjistit užitečné informace.

V první části výzkumu byl sledován každý nářeční výraz zvlášť, včetně znalosti jeho významu a užívání mezi respondenty.

Při zaměření na znalost nářečních pojmenování pro zvířata, tedy slov *bocán*, *cap*, *morák*, *mycák* a *svatojánka*, se ukazuje, že tato pojmenování jsou známá jen málo nebo vůbec, popřípadě je jim přisuzován respondenty jiný význam. Například nejvíce respondentů uvedlo správný význam, tedy *králík*, u slova *mycák*, avšak i zde správné odpovědi činily zhruba jen třetinu, navíc několik respondentů uvedlo i jiný význam, například *kočka*. U výrazu *cap* dokonce žádný respondent neuvedl význam *kozel*, ve známosti je tento výraz spíše jako nadávka. U slova *morák* přesný význam vědělo jen šest respondentů, u slov *bocán* a *svatojánka* jen jeden. Tato neznalost významů odpovídá i jejich minimálnímu užívání, tato slova jsou používána jen zřídka, pokud vůbec. Převažujícím faktorem pro tuto neznalost a neaktivní užívání těchto slov však může být omezený výskyt těchto zvířat v každodenním životě respondentů.

Některá nářeční slova pro rostliny a plodiny jsou také většině respondentů neznámá. Nejlépe jsou na tom výrazy *zemák*, či také *zemják* nebo *zemňák*, a *trnka*, které zná a aktivně užívá většina respondentů. Slova *petrželé*, či také *petruželé*, a *angrešla* jsou pak sice většině respondentů známy, ale nepoužívá je téměř nikdo. Nářeční výraz *kel* ve smyslu kapusta z povědomí mladé generace mizí, protože význam *kapusta* neuvedl nikdo, výraz je znám spíše jako velký zub.

Z výzkumu dále vyplynulo, že většina respondentů má alespoň povrchní povědomí o významu některých regionálních adjektiv, jako je *gramlavý*, *lacinší* nebo *rozežraný*. Nicméně většina z nich tyto výrazy běžně nepoužívá. Nejvíce je pak z adjektiv znám a užíván výraz *chorý*.

Celkově nejvíce respondentů uvedlo správný význam u slovesa *chlámat' sa*, včetně jednoho respondenta pocházejícího z Ukrajiny, podobně je tomu i u slovesa *nachcýpat' sa* a jeho varianty *nascýpat' sa*. Necelá polovina respondentů uvedla správný význam také u sloves *čápat' sa* a *chrblat'*, u těchto dvou pak respondenti uváděli i jiné než slovníkové významy, a *rožnúť*, avšak užívání těchto sloves je málo časté. Slovesa *blížyt'*, *brchat' sa*, *čopjet'*, *dáchnút' sy*, *lapjet'*, s variantou *lopjet'*, *okřápat' (sa)*, *ponáhlat' (sa)*, *požčat* a *šáryť*, s variantou *čáryť*, jsou respondentům většinou známa v jiném než slovníkovém významu nebo jim nejsou známá vůbec, také tato slovesa užívá jen několik jedinců. Nejméně správných významů bylo uvedeno u sloves *chrámat'*, s variantou *chrómat'*, *okružlat'* a *vychodit*, také jejich užívání je minimální, tato nářeční slovesa tak pravděpodobně mizí z povědomí mladé generace na Vsetínsku.

Příslovce *fčyl*, s variantami *fčýl*, *fčylej*, *fčylěj*, *fčylka* a *fčylkaj*, a *hen*, s variantami *henkaj* a *hentam*, zná přibližně polovina respondentů, avšak většina je neužívá. U příslovce *zvrchu* se můžeme jen domnívat, že většina respondentů zná význam slova, neboť všichni respondenti uvedli význam nespisovně, avšak znalosti tohoto slova napovídá to, že více než jedna třetina respondentů jej užívá.

Celkově nejnižší znalost a četnost užívání je u substantiv *okluk* a *zhlaň*. U těchto nářečních výrazů nebyl uveden žádný význam, popřípadě význam jeho definici vzdálený. Pravděpodobně tedy tyto nářeční výrazy z mluvy mladé generace mizí. Také u substantiv *hut*, *bařina* a *domajšek* se objevilo jen několik správných významů a tato slova užívá buď jeden nebo žádný respondent. U slova *božátko* většina respondentů nevedla slovníkový význam „dítě“, ale význam *chudinka* či *chudáček*, toto slovo je tedy mezi mladou generací známo v jiném významu. Zhruba polovina respondentů zná správný význam substantiv *galán*, *haluza*, *kuřynec* a *šlapkáče*, avšak většina z nich je neužívá. Přes dvě třetiny respondentů uvedly správný význam u substantiv *bachor*, *bečka*, *čagan*, *flaša*, *máčka* a *vajco*, avšak, až na substantiva *bečka* a *máčka*, je používá méně než polovina respondentů.

Respondenti, kteří na Vsetínsku žijí celý svůj dosavadní život, překvapivě uvedli méně správných významů nářečních výrazů než ti, kteří na Vsetínsku celý svůj dosavadní život nežijí. Avšak respondenti žijící na Vsetínsku celý svůj dosavadní život používají tyto výrazy častěji. Obě tyto skupiny pak užívají výrazy více doma s rodinou než ve škole či s přáteli.

Z výsledků vyplývá, že většina respondentů má omezenou znalost významů nářečního lexika, což se odráží i v jeho užívání. Mnoho respondentů nevedlo správný význam ani u často užívaných slov, což naznačuje postupnou ztrátu těchto regionálních výrazů z běžného užívání v mluvě mladé generace na Vsetínsku. Některé výrazy se naopak užívají častěji v jiném významu, než uvádí slovníky, to naznačuje také určitý vývoj valašského nářečí.

4. Závěr

Cílem práce bylo zjistit úroveň znalosti nářečního lexika mezi žáky Základní školy Luh ve Vsetíně a jejich používání tohoto lexika v běžné komunikaci. Tento cíl se podařilo úspěšně splnit, a to i přes menší vzorek respondentů, než bylo původně plánováno. Výzkum, založen na analýze dotazníků vyplněných žáky šestého ročníku Základní školy Luh ve Vsetíně, ukázal, že většina respondentů má alespoň povrchovou znalost nářečních výrazů, užívá je však málo, a to více doma s rodinou než ve škole nebo s přáteli. Tyto výsledky potvrzují informace z kapitoly 2.5. *Vyrovňování nářečí*.

Některé výrazy z běžné mluvy mladé generace na Vsetínsku zmizely téměř nebo již úplně, protože žádný respondent nezná jejich význam, jedná se například o substantiva *okluk* a *zhlaň*.

Dále dochází k posunu významu některých slov, jako je například *božátko*, které je spíše vnímáno jako synonymum k *chudinka*, *chudáček* než jako označení pro malé dítě. Substantiva *cap* a *kel* jsou pak více známá jako nadávky, jejich význam se tedy také posouvá.

Celkově nejvíce respondentů uvedlo správný význam u slovesa *chlámat' sa*, užívání tohoto slovesa je tak časté, že správný význam uvedl dokonce i jeden respondent ukrajinského původu.

Při porovnání respondentů, kteří žijí celý svůj dosavadní život na Vsetínsku a jejichž oba rodiče také pocházejí ze Vsetínska s respondenty, kteří nežijí na Vsetínsku celý svůj dosavadní život, se překvapivě ukázalo, že první zmíněná skupina má menší znalost významů nářečního lexika, avšak tyto výrazy používá častěji.

Výsledky výzkumu tedy poskytly důležité informace o stavu nářečního lexika mezi mladou generací ve Vsetíně a o jeho používání v běžné komunikaci. Tyto poznatky mohou sloužit jako základ pro další studium regionálního jazykového dědictví a pro podporu zachování nářečí v dané oblasti.

Seznam použité literatury

BĚLIČ, Jaromír. *Moravskoslovenská nářečí*. Olomouc, 1954.

BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie: vysokošk. učebnice*. Vysokoškolské učebnice. Praha: SPN, 1972.

CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty*. Učebnice pro vysoké školy. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964.

HOSÁK, Ladislav a Rudolf ŠRÁMEK. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*. II, M–Ž, dodatky, doplňky, přehledy. Praha: Academia, 1980. sv. 2.

GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční lexikum ze Vsetínska ve vztahu ke slovenštině. In: *Slovanské dialekty v jazykovém kontaktu: Nářeční lexikum v pomezích oblastech v minulosti a současnosti*. Praha: Slovanský ústav Akademie věd, 2020, s. 203–212.

GOLÁŇOVÁ, Hana. Nářeční mluva mladé generace na Vsetínsku. In: *Funkce – funkčnost – funkcionalismus: Sborník příspěvků z 6. mezinárodní konference Setkání mladých lingvistů konané na Filozofické fakultě Univerzity Palackého ve dnech 16.–18. května 2005*. Olomouc: UP, 2007, s. 76–81.

HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. 4. rozšířené vydání. Praha: Maxdorf, 2020, s. 60. ISBN 978-80-7345-647-4.

KAZMÍŘ, Silvestr, 2001. *Slovník valašského nářečí*. Vsetín: D. Malina. ISBN 80-903-0101-0.

MICHÁLKOVÁ, Věra. *Studie o východomoravské nářeční větě*. Praha: Academia, 1971.

NEKUDA, Vladimír. *Okres Vsetín: Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko*. Vlastivěda moravská. sv. 68. Valašské Meziříčí: Hvězdárna Valašské Meziříčí, 2002. ISBN 80-7275-024-0.

SKULINA, Josef. *Severní pomezí moravskoslovenských nářečí*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964.

ŠTIKA, Jaroslav. *Etnografický region Moravské Valašsko: jeho vznik a vývoj*. Ostrava: Profil, 1973.

ŠTIKA, Jaroslav. *Valaši a Valašsko: o původu Valachů, valašské kolonizaci, vzniku a historii moravského Valašska a také o karpatských salaších*. V Rožnově pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2007. ISBN 978-80-254-0836-0.

Elektronické zdroje

BACHMANNOVÁ, Jarmila. ČESKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012–2020 [cit. 17. 4. 2024]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/ČESKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA](https://www.czechency.org/slovník/ČESKÁ_NÁŘEČNÍ_SKUPINA).

BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 1.* 2., elektronické, oprav. a dopl. vyd. Brno: Akademie věd České republiky, Ústav pro jazyk český, 2012, s. 146 [cit. 17. 4. 2024]. ISBN 978-80-86496-67-2 (1. díl). Dostupné z: <https://cja.ujc.cas.cz/CJA1/>.

BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 2.* 2., elektronické, oprav. a dopl. vyd. Brno: Akademie věd České republiky, Ústav pro jazyk český, 2012, s. 48 [cit. 17. 4. 2024]. 978-80-86496-68-9 (2. díl). Dostupné z: <https://cja.ujc.cas.cz/CJA2/>.

BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 3.* 2., elektronické, oprav. a dopl. vyd. Brno: Akademie věd České republiky, Ústav pro jazyk český, 2014, s. 426 [cit. 17. 4. 2024]. ISBN 978-80-86496-80-1 (3. díl). Dostupné z: <https://cja.ujc.cas.cz/CJA3/>.

BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 4.* 2., elektronické, oprav. a dopl. vyd. Brno: Akademie věd České republiky, Ústav pro jazyk český, 2014, s. 86 [cit. 17. 4. 2024]. ISBN 978-80-86496-81-8 (4. díl). Dostupné z: <https://cja.ujc.cas.cz/CJA4/>.

BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 5.* 2., elektronické, oprav. a dopl. vyd. Brno: Akademie věd České republiky, Ústav pro jazyk český, 2016, s. 535–536 [cit. 17. 4. 2024]. ISBN 978-80-86496-95-5 (5. díl). Dostupné z: <https://cja.ujc.cas.cz/CJA5/>.

BALHAR, Jan. SLEZSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012–2020 [cit. 17. 4. 2024]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/SLEZSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA](https://www.czechency.org/slovník/SLEZSKÁ_NÁŘEČNÍ_SKUPINA).

Ekonomická a demografická studie, 2009. Online. In: Město Vsetín. Dostupné z: <https://www.mestovsetin.cz/ekonomicka-a-demograficka-studie/ds-18822>. [cit. 17. 4. 2024].

GOLÁŇOVÁ, Hana. *Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska*. Dizertační práce, vedoucí Bachmannová, Jarmila. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, 2013. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/53334>.

Hut! Hut! Hut! What?, © 2024. Online. In: THE NEW YORK TIMES COMPANY. The New York Times. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2018/01/31/sports/football/quarterback-signals-hut.html>. [cit. 17. 4. 2024].

Informativní počty obyvatel v obcích, © 2024. Online. In: Ministerstvo vnitra České republiky. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/informativni-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>. [cit. 17. 4. 2024].

Internetová jazyková příručka, 2008–2024. Online. Praha: Ústav pro jazyk český AV, v. v. i. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>. [cit. 17. 4. 2024].

KLOFEROVÁ, Stanislava. IZOGLOSA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012–2020 [cit. 17. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/IZOGLOSA>.

KLOFEROVÁ, Stanislava. NÁŘEČNÍ SKUPINA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012–2020 [cit. 17. 4. 2024]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/NÁŘEČNÍ SKUPINA](https://www.czechency.org/slovník/NÁŘEČNÍ_SKUPINA) .

KLOFEROVÁ, Stanislava. VÝCHODOMORAVSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012–2020 [cit. 17. 4. 2024]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/VÝCHODOMORAVSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA](https://www.czechency.org/slovník/VÝCHODOMORAVSKÁ_NÁŘEČNÍ_SKUPINA).

ŠIPKOVÁ, Milena. STŘEDOMORAVSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012–2020 [cit. 17. 4. 2024]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/STŘEDOMORAVSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA](https://www.czechency.org/slovník/STŘEDOMORAVSKÁ_NÁŘEČNÍ_SKUPINA).

Obec Janová, © 2024. Online. In: Janová. Dostupné z: <https://www.janova.cz/>. [cit. 17. 4. 2024].

Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1907. sv. 26, s. 1062. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:9f4e84d0-0a76-11e5-ae7e-001018b5eb5c>. [cit. 17. 4. 2024]

Slovník spisovného jazyka českého, 2011. online. Praha: Ústav pro jazyk český, v. v. i. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/> [Cit. 17. 4. 2024].

Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Vyplněný dotazník

Příloha č. 1: Dotazník

Dotazník: Znalost tradičního nářečního lexika mezi žáky Základní školy Luh ve Vsetíně

1. Uveďte jméno obce, ve které žijete:
2. Žijete na Vsetínsku celý svůj dosavadní život? ANO / NE
3. Pochází vaše matka ze Vsetínska? ANO / NE
4. Pochází váš otec ze Vsetínska? ANO / NE

5. Napište, co znamenají tato slova, a uveďte, zda a kde je používáte (vždy svou odpověď zakroužkujte):
 - 1) Angrešla
Význam slova:
 - a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 - b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 - c) Toto slovo nepoužívám

 - 2) Bachor
Význam slova:
 - a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 - b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 - c) Toto slovo nepoužívám

 - 3) Bařina
Význam slova:
 - a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 - b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 - c) Toto slovo nepoužívám

 - 4) Bečka
Význam slova:
 - a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 - b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 - c) Toto slovo nepoužívám

 - 5) Blížyt'
Význam slova:
 - a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 - b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 - c) Toto slovo nepoužívám

 - 6) Bocán
Význam slova:
 - a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

- b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

7) Božátko

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

8) Brchat' sa

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

9) Cap

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

10) Čagan

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

11) Čápat' sa

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

12) Čopjet'

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

13) Dáchnút' sy

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

14) Domajšek

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

15) Fčyl / fčýl / fčylej / fčylėj / fčylka / fčylkaj

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- c) Toto slovo nepoužívám

16) Flaša

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- c) Toto slovo nepoužívám

17) Galán

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- c) Toto slovo nepoužívám

18) Gramlavý

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- c) Toto slovo nepoužívám

19) Haluza

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- c) Toto slovo nepoužívám

20) Hen / henkaj / hentam

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- c) Toto slovo nepoužívám

21) Hut

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- c) Toto slovo nepoužívám

22) Chlámať sa

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- c) Toto slovo nepoužívám

23) Chorý

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

- b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

24) Chrámat' / chrómat'

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

25) Chrblat'

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

26) Kel

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

27) Kuřynec

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

28) Lacinší

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

29) Lapjet' / łopjet'

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

30) Máčka

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

31) Morák

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

- 32) Mycák
 Význam slova:
 a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám
- 33) Nachcýpať sa / nascýpať sa
 Význam slova:
 a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám
- 34) Okluk
 Význam slova:
 a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám
- 35) Okrúžlať
 Význam slova:
 a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám
- 36) Okřápať (sa)
 Význam slova:
 a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám
- 37) Petrželé / petruželé
 Význam slova:
 a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám
- 38) Ponáhlať (sa)
 Význam slova:
 a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám
- 39) Požčat
 Význam slova:
 a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám
- 40) Rozežraný
 Význam slova:
 a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

- b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám

41) Rožnůt'

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám

42) Svatojánka

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám

43) Šáryt' / čáryt'

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám

44) Šlapkáče

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám

45) Trnka

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám

46) Vajco

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám

47) Vychodit

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám

48) Zemák / zemják / zemňák

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám

49) Zhlaň

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- c) Toto slovo nepoužívám

50) Zvrchu

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
- c) Toto slovo nepoužívám

Příloha č. 2: Vyplněný dotazník

DAN NOVÝK

Dotazník: Znalost tradičního nářečního lexika mezi žáky Základní školy Luh ve Vsetíně

1. Uvedte jméno obce, ve které žijete: VSETÍN
2. Žijete na Vsetínsku celý svůj dosavadní život? ANO / NE
3. Pochází vaše matka ze Vsetínska? ANO / NE
4. Pochází váš otec ze Vsetínska? ANO / NE
5. Napište, co znamenají tato slova, a uveďte, zda a kde je používáte (vždy svou odpověď zakroužkujte):

1) Angrešla

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám

2) Bachor

Význam slova: BŘÍČKO

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám

3) Bařina

Význam slova: ✓

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám

4) Bečka

Význam slova: ✓

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám

5) Blížyt'

Význam slova: ✓

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám

6) Bocán

Význam slova: ✓

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
 c) Toto slovo nepoužívám

15) Fčyl / fčýl / fčylej / fčylėj / fčylka / fčylkaj

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

16) Flaša

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

17) Galán

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

18) Gramlavý

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

19) Haluza

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

20) Hen / henkaj / hentam

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

21) Hut

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

22) Chlámať sa

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
b) Toto slovo používám občas, a to: doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
c) Toto slovo nepoužívám

23) Chorý

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

NEJEDNÁ

.....
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

24) Chrámat / chrómat

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....

doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

25) Chrblat

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....

doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

26) Kel

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....

doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

27) Kuřynec

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....

doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

28) Lacinší

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....

doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

29) Lapjet / topjet

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

NEJĚT

.....
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

30) Máčka

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

KOČKA

.....
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

31) Morák

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

32) Mycák

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

33) Nachcýpať sa / nascýpaťsa

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

34) Okluk

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

35) Okrúžlať

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

36) Okřápať (sa)

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

37) Petrželé / petruželé

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

38) Ponáhlať (sa)

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

39) Požčat

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

POŽČÍT

.....
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

40) Rozežraný

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....

doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

41) Rožnůt

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

ROŽNŮT

.....
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

42) Svatojáňka

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....

doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

43) Šářyt / čářyt

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....

doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

44) Šlapkáče

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

ŠLAPKÁČE

.....
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

45) Trnka

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

TRNKA

.....
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

46) Vajco

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....

doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

47) Vychodit

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....

doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

48) Zemák / zemják / zemňák

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....

BRAMBORY
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

49) Zhřaň

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....

doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

50) Zvrchu

Význam slova:

- a) Toto slovo používám často, a to:
- b) Toto slovo používám občas, a to:
- c) Toto slovo nepoužívám

.....

ZE VZHRA
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli
doma s rodinou / ve škole nebo s přáteli

Anotace

Jméno a příjmení autora:	Kamila Vránová
Název katedry a fakulty:	Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta
Název diplomové práce:	Znalost tradičního nářečního lexika mezi žáky Základní školy Luh ve Vsetíně
Jméno vedoucího diplomové práce:	PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.
Počet znaků:	129 015
Počet příloh:	2
Počet titulů použité literatury:	20
Klíčová slova:	Vsetín, žáci ZŠ, východomoravská nářeční skupina, dialekt, nářečí, nářeční lexikum
Anotace diplomové práce:	<p>Bakalářská práce je zaměřena na nářeční lexikum v oblasti Vsetínska, pojednává však také obecně o všech nářečních skupinách na území České republiky. Největší pozornost je věnována skupině východomoravské, zmíněno je mimo jiné její hláskosloví, tvarosloví a syntax.</p> <p>Cílem práce je zjistit, zda a do jaké míry zná mladá generace na Vsetínsku nářeční lexikum a jak často a kde jej užívá, proto obsahuje i charakteristiku zkoumané oblasti. Zjištění bylo provedeno na základě dotazníkového průzkumu, tyto dotazníky byly předloženy žákům šestého ročníku Základní školy Luh ve Vsetíně.</p>

Resumé

Bakalářská práce je zaměřena na nářeční lexikum v oblasti Vsetínska.

Práce je členěna na dvě části. První, teoretická část se zabývá charakteristikou zkoumané oblasti, vyrovnáváním nářečí, nářečními skupinami na celém území České republiky a nejvíce pak skupinou východomoravskou, včetně jejích podskupin. Největší pozornost je věnována podskupině valašské. Druhá, praktická část je zaměřena primárně na analýzu výsledků dotazníkového šetření s cílem zjistit znalost nářečního lexika a četnost jeho užívání. Dotazník byl vyplněn třiceti dvěma žáky šestého ročníku Základní školy Luh ve Vsetíně, pro výzkum bylo však použito jen třicet vyplněných testů, neboť dva byly vyplněny žáky ukrajinského původu, kteří na Vsetínsku žijí jen krátkou dobu.

Cíl práce se podařilo úspěšně splnit a z výzkumu vyplněných dotazníků v praktické části vyplývá, že téměř všichni respondenti mají alespoň povrchovou znalost většiny nářečních výrazů. Užívání těchto výrazů však není časté, a když už je respondenti užívají, tak je tomu většinou doma s rodinou, méně pak ve škole nebo s přáteli. Dá se však předpokládat postupné mizení znalosti nářečního lexika na Vsetínsku, neboť u některých výrazů nebyl respondenty uveden žádný význam. Na několika nářečních výrazech se také ukazuje posouvání jejich významu, obzvláště je tomu u slov, která mohou znamenat kromě původního významu také nadávku. U většiny výrazů pak více než polovina respondentů uvedla, že je nepoužívá. I přes tyto výsledky dotazníkové analýzy se však ukázalo, že některé nářeční výrazy jsou stále v řeči mladé generace známé a velmi časté, dokonce je znají i respondenti ukrajinského původu.

Výzkum také ukázal, že respondenti, kteří žijí na Vsetínsku celý svůj dosavadní život a zároveň oba jejich rodiče pocházejí ze Vsetínska, mají menší znalost významů nářečního lexika než ti, kteří na Vsetínsku celý svůj dosavadní život nežijí.

Summary

The bachelor thesis is focused on dialectal vocabulary in the Vsetín region. The thesis is divided into two parts. The first, theoretical part deals with the characteristics of the researched area, dialect leveling, dialect groups in the entire territory of the Czech Republic, and most notably the East Moravian group, including

its subgroups. The greatest attention is paid to the Wallachian subgroup. The second, practical part is primarily focused on the analysis of the results of a questionnaire survey aimed at determining the knowledge of vernacular lexicon and the frequency of its use. The questionnaire was completed by thirty-two students in the sixth grade of the Luh Elementary School in Vsetín. Still, only thirty completed tests were used for the research, as two were completed by students of Ukrainian origin who have lived in the Vsetín region for only a short time.

The aim of the thesis was successfully achieved, and the research from the completed questionnaires in the practical part indicates that almost all respondents have at least a superficial knowledge of most dialectal expressions. However, the use of these expressions is not frequent, and when respondents do use them, it is mostly at home with family, less often at school, or with friends. It can be assumed, however, that there is a gradual disappearance of knowledge of dialectal lexicon in the Vsetín region, as some expressions were not given any meaning by the respondents. In the case of several dialectal expressions, there is also a shifting of their meaning, especially with words that can also mean an insult. For most expressions, more than half of the respondents stated that they do not use them. Despite these results of the questionnaire analysis, it has been shown that some dialectal expressions are still well known and very common in the speech of the young generation, and they are even known by respondents of Ukrainian origin.

The research also showed that respondents who have lived in the Vsetín region for their entire lives and whose both parents come from the Vsetín region have less knowledge of the meanings of dialectal lexicon than those who have not lived in the Vsetín region for their entire lives.